Anuarul Muzeului Naţional al Marinei Române 2021, tom XXIV

•

The Romanian National Naval Museum Yearbook, volume XXIV, 2021

ISSN 2601-4513

anuarul muzeului naţional al marinei române 2021 XXIV

Editura M.N.M.R.
(Muzeului Naţional al Marinei Române)
Constanţa
2021

Consiliul ştiinţific:

Prof. univ. dr. Ioan SCURTU
Membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România,
preşedintele Secţiei de Ştiinţe Istorice şi Arheologice
Prof. univ. dr. Dumitru MAZILU
Ambasador, membru al Academiei Diplomatice Internaţionale
Prof. univ. dr. Alberto BASCIANI
Universitatea de Stat „Roma TRE", Roma
Expert dr. Carmen-Iréne ATANASIU
Vicepreşedinte al Ligii Navale Române
Prof. univ. dr. Marian COJOC
Universitatea „Ovidius" Constanţa
Prof. univ. dr. Constantin HLIHOR
Universitatea Naţională de Apărare „Carol I" Bucureşti
Comandor (r) dr. Marian MOŞNEAGU
Centrul de cercetare a conclucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României
„General Paul Teodorescu"
Colonel (r) prof. univ. dr. Petre OTU
Preşedintele Comisiei Române de Istorie Militară

Colegiul de redacţie:

Directorul Muzeului Național al Marinei Române
Comandor Marius Laurenţiu ROHART
Redactor-şef: dr. Andreea ATANASIU-CROITORU
Redactor-şef adjunct: dr. Dan Dragoş SICHIGEA
Secretar general de redacţie: dr. Silvia IONIȚĂ
Tehnoredactare/corectură: Tania MĂNDILĂ

Responsabil de număr: dr. Silvia IONIȚĂ

Nota redacției: În realizarea acestui volum, redacția s-a limitat la a asigura forma materialelor publicate. Responsabilitatea pentru conținutul lor, a ideilor și opiniile exprimate, revine în exclusivitate autorilor.

Redacţia: Muzeul Național al Marinei Române
Str. Traian nr. 53 A, cod 900725, Constanţa, România
Tel/Fax: + 40.241.619.035
E-mail: naval.museum@yahoo.com

Editorial board: Romanian National Naval Museum
53 A, Traian Street, Constanza,
Post code 900725, Romania
Phone/Fax: + 40.241.619.035
E-mail: naval.museum@yahoo.com

CUPRINS

Vase comerciale genoveze înregistrate la Gurile Dunării (august 1360-aprilie 1384).....07
Dr. Vasile Mărculeț

Date referitoare la câțiva dintre comandanții stațiunii grănicerești Veștem (jud. Sibiu) din perioada 1781-1848.....31
Colonel (r) dr. Alexandru Bucur

Ce știau românii din Transilvania despre revenirea Dobrogei la țară citind „Gazeta de Transilvania”.....41
Dr. Lavinia Dumitrașcu

Monumentele istorice din mediul rural al județului Caliacra în perioada 1878-1940.....63
Drd. Dragoș Dumitru Dragomir

Despre excursiile cu vapoarele Serviciului Maritim Român.....76
Dr. Constantin Cheramidoglu

Nobilimea în Germania wilhelmiană.....90
Dr. Marian Boza

Contraamiralul Emanoil Koslinski – leadership vizionar: primii ani în fruntea Marinei Militare.....104
Comandor drd. Marius-Laurențiu Rohart

Eroul locotenent-colonel post-mortem Lazăr Catană.....115
Eugen-Dorin Spătaru

Generalul Mihail Aslan despre bătălia de la Turtucaia.....147
Dr. Luminița Giurgiu, dr. Teodora Giurgiu

Din istoricul vedetelor „M.A.S.” ale Marinei Militare Române.....168
Dr. Dan-Dragoș Sichigea

SSI monitorizează partidele politice: sinteza informativă 31 ianuarie 1939. Din cercurile național – țărăniste.....177
Conf. univ. dr. Marian Zidaru

**Armele sub apă în Marina Militară Română.
Studiu de caz: Mina Vickers-Armstrongs**.....194
Dr. Andreea Atanasiu-Croitoru

**Ansamblul artistic ostășesc „Albatrosul”,
primul brand cultural al Marinei Române**.....203
Comandor (r) dr. Marian Moșneagu

**Constituirea Fondului Național al Marinei –
în opinia oficialilor vremii**.....218
Dr. Silvia Ioniță

**Tipuri de remorchere și împingătoare fluviale construite
la Șantierul Naval Giurgiu (1965-1999)**.....233
Dr. Gabriel-Felician Croitoru

**Planuri pentru atragerea de turişti străini în staţiunile
din România şi problemele din
sistemul medical românesc (1966-1977)**.....246
Locotenent-colonel (r) dr. Petre Opriș

RESTAURARE-CONSERVARE

**Tehnica de realizare a hârtiei manuale și moderne, restaurare
și măsuri de conservare preventivă**.....266
Drd. Claudia Lupu

VASE COMERCIALE GENOVEZE ÎNREGISTRATE LA GURILE DUNĂRII (AUGUST 1360 – APRILIE 1384)

*Vasile MĂRCULEȚ**

La mijlocul secolului al XIV-lea, centrele genoveze de la Gurile Dunării, îndeosebi Chilia și Licostomo, înregistrează afirmarea lor maximă în cadrul comerțului ligur desfășurat în Marea Neagră și Strâmtori. Specificul activităților comerciale a făcut ca majoritatea covârșitoare a mărfurilor tranzacționate în zonă să fie transportate spre și dinspre aceste centre pe calea apei. În cadrul acestor activități, vaselor comerciale, specializate în transportul de mărfuri, le-a revenit un rol determinat.

Tipuri de vase comerciale atestate la Gurile Dunării. Prezentul nostru demers se întemeiază pe analiza unui număr de 127 de acte notariale genoveze. Acestea au fost redactate la Chilia și Licostomo de notarul Antonio din Ponzò, între 11 august și 29 octombrie 1360, respectiv între 28 ianuarie și mijlocul lunii mai 1361 și la Licostomo de notarii Domenico da Carignano, între 12 și 18 septembrie 1373, și Oberto Grassi da Voltri, între 9 noiembrie 1383 și 22 aprilie 1384[1].

Nu vom insista asupra prezentării detaliate a diferitelor tipuri de vase comerciale prezente la Gurile Dunării. Acest lucru a fost făcut deja de alți specialiști[2]. Precizăm doar că ele erau, în general, de tonaj

---

* Doctor în istorie; cercetător independent, Mediaș; e-mail:vasilemarculet@gmail.com

[1] M. Balard, *Gênes et l'outre-mer*. t. II. *Actes de Kilia du notaire Antonio di Ponzò*, Paris-La Haye-New York, 1980, nr. 12, 13, 16, 19, 23-25, 27, 30, 31, 34-39, 42, 44, 45, 48, 49, 54, 55, 58-60, 62-65, 67, 68, 70, 73, 76, 78, 80, 82-85, 89-94, 97-107, 109, 111, 114-119, 121 (*Gênes et l'outre-mer*, II); G. Pistarino, *Notai genovesi in Oltremare. Atti rogati a Chilia da Antonio di Ponzò (1360-1361)*, Genova, 1971, nr. 6-8, 17-22, 24-26, 28, 32, 37, 38, 41, 45, 47-49, 52, 55, 58, 59, 62, 63-72, 74-76, 78, 80, 81, 86, 88, 91, 91, 95, 96, 98, 99; Silvana Raiteri, *Atti rogati a Licostomo da Domenico da Carignano (1373) e Oberto Grassi da Voltri (1383-84)*, în Giovanna Balbi – Silvana Raiteri, *Notai genovesi in Oltremare. Atti rogati a Caffa e a Licostomo (sec. XIV)*, Genova, 1973, nr. 6, 8, 11, 15.

[2] Laura Balletto, *Genova. Mediterraneo. Mar Nero (secc. XIII-XV)*, Genova, 1976, p. 138-154; M. Balard, *L'activité économique des ports du Bas-Danube au XIVe siècle*, în „Gênes et la mer / Genova e il mare", Genova, 2017, p. 331-343 (*L'activité économique*); Andreea Atanasiu, *Veneția și Genova în Marea Neagră. Nave și navigație (1204-1453)*, Brăila 2008, p. 149-160 (*Veneția și Genova în Marea Neagră*); Idem, *Nave italiene în Marea Neagră*, condiții de navigație (sec. XIII-XIV), în „Anuarul Muzeului Marinei Române", VI, 2003, p. 221-228 (*Nave italiene în Marea Neagră*);

mijlociu[3]. Folosirea unor vase de dimensiuni, relativ reduse, a fost, foarte probabil, impusă de condițiile de navigație în zona deltei fluviului.

În acest punct al demersului nostru, facem o scurtă clarificare de ordin metodologic, cu privire la modul de transcriere a substantivelor proprii. Avem aici în vedere, în primul rând, onomasticele pe care le-am transcris în forma latinizată, așa cum apar ele în actele notariale.

Se pare că principala marfă transportată de vasele comerciale a fost grâul, achiziționat din regiunile Dunării de Jos. Potrivit concluziei lui Michel Balard, acceptată și de alți cercetători, navele de tonaj mediu, de tipul *lignum* și *tarida*, încărcau grâul la Chilia, în regiunea septentrională a Deltei Dunării, în timp ce vasele de tonaj superior preluau marfa la Licostomo, de pe malul insulei omonime, situată la gura fluviului, aproape de vărsarea acestuia în mare[4]. Documentele genoveze, redactate în centrele de la Gurile Dunării, mai amintesc între mărfurile transportate pe vasele comerciale, și alte produse, precum ceara sau mierea, numită uneori, *„miere de Zagora (melis de Zagora)”*[5].

Parcurgerea respectivelor acte notariale ne-a permis identificarea unui număr de 74 de vase comerciale, de tipuri diferite, folosite în transportul de mărfuri, prezente la Gurile Dunării. Dintre acestea, prezența a 73 de vase în porturile dunărene este certă, iar a unuia probabilă. Am putut identifica, astfel, vase de tipul lignum de orlo, lignum, ciguta, panfilus, galiota (galeota), cocca, barca, navis, dar și lignum parvum sive ciguta de orlo sau lignum parvum sive ciguta[6].

Documentele analizate de noi ne permit identificarea unui vas care a fost construit la Gurile Dunării, anume panfilusul *Sanctus Iohanes*, care l-a avut *dominus et patronus* pe fostul consul genovez de la Chilia, Anthonius de Castro, deținut în coproprietate cu Angelus de Azzano, din

---

Idem, *Nave venețiene și genoveze în bazinul pontic (sec. XIII-XIV)*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, XXI, 2003, p. 103-116 (*Nave venețiene și genoveze*).

[3] M. Balard, *L'activité économique*, p. 334.

[4] Idem, *Il sistema portuale genovese d'oltremare*, în „Il sistema portuale della Republica di Genova. Profili organizzativi e politica gestionale (secc. XII-XVIII)”, cura di G. Doria e Paola Massa Piergiovanni, Genova, 1988, p. 337; Cf. Andreea Atanasiu, *Veneția și Genova în Marea Neagră*, p. 150.

[5] Idem, *Gênes et l'outre-mer*, II, nr. 84, 122 ; G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 8, 12, 14, 16, 25, 35, 42, 44, 46, 49, 56.

[6] Idem, *Gênes et l'outre-mer*, II, nr. 12, 13, 16, 19, 23-25, 27, 30, 31, 34-39, 42, 44, 45, 48, 49, 54, 55, 58-60, 62-65, 67, 68, 70, 73, 76, 78, 80, 82-85, 89-94, 97-107, 109, 111, 114-119, 121; G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 6-8, 17-22, 24-26, 28, 32, 37, 38, 41, 45, 47-49, 52, 55, 58, 59, 62, 63-72, 74-76, 78, 80, 81, 86, 88, 91, 91, 95, 96, 98, 99; Silvana Raiteri, *op. cit.*, nr. 6, 8, 11, 15

Pera[7]. Actele notariale afirmă faptul că respectiva navă a fost construită în *„uschario Chili”*, respectiv într-un mic șantier naval, care, se pare, că a funcționat la Chilia[8].

Rolul și însemnătatea șantierului naval de la Chilia au fost, foarte probabil, reduse. De altfel, panfilusul *Sanctus Iohanes*, al fostului consul de la Chilia, rămâne singurul despre care deținem informații că a fost construit la Gurile Dunării, în perioada supusă analizei noastre. Restul vaselor prezente în zonă proveneau din alte porturi, precum Pera, cele mai multe, Constantinopol, sau chiar din Symisso (Samsun, în Turcia).

***Lignum*.** Frecvența cu care apare menționat în actele notarilor genovezi redactate la Chilia și Licostomo face din *lignum* cel mai răspândit dintre tipurile de vase comerciale, care au navigat la Gurile Dunării, în perioada 1360 - 1361, 1373 și 1383 - 1384. Insuficiența informațiilor referitoare la el face ca tipul de vase lignum să rămână puțin cunoscute.

La mijlocul secolului al XIX-lea, Auguste Jal conchidea că *lignum* era *„un vas de vâsle, uneori foarte mare, care nu era o galeră”*, ci era o navă care, *„deși de o importanță foarte reală”*, a fost *„inferioară galerei”*[9]. Potrivit opiniilor altor specialiști, în limba catalană termenul *lignum* desemnează o navă modestă propulsată cu ajutorul vâslelor, iar în Veneția un vas de transport marfă[10]. În rândul vaselor genoveze de tip *lignum*, au fost identificate mai multe subtipuri, precum *lignum de bandis* sau *de oneris*, *lignum de theriis* sau *de tiera* și *lignum de orlo*[11]. Opiniile specialiștilor cu privire la identificarea lor sunt diferite.

Din punctul de vedere al lui Auguste Jal, *lignum de bandis* sau *de oneris* era o navă ce transporta încărcături mari. Totodată considera el, marile galere comerciale puteau deveni *ligna de bandis* sau *ligna ad navarescham*, respectiv nave de tipul *nef*-urilor, prin suprimarea vâslelor și înălțarea parapetelor de bande sau bastingajului asemenea celor ale vaselor rotunde. În consecință, el conchide că galerele și *ligna de teriis*

---

[7] *Ibidem*, nr. 23, 24.

[8] *Ibidem*, nr. 23, 45, 92; Cf. Idem, *Notes sur les ports du Bas-Danube au XIVe siècle*, în „Südost-Forschungen”, XXXVIII, 1979, p. 6.

[9] A. Jal, *Glossaire nautique.Répertoire polyglotte de termes de marine anciens et modernes*, Paris, 1848, p. 932.

[10] Cl. Carrère, *Barcelone centre économique à l'époque des difficultés 1380-1462*, vol: 1, Paris, 1967, p. 278; M. Balard, *La Romanie génoise (XIIe-début du XVe siècle)*, vol. II; Genova, 1978, p. 558 (*La Romanie génoise*, II).

[11] A. Jal, *op. cit.*, p. 933.

nu erau nave absolut identice, ci făceau parte din aceeași categorie, având în comun vâslele precum și unele detalii însemnate de construcție[12].

În opinia lui René Bastard de Péré; termenul de *lignum*, cu varianta sa *lignum de teriis*, rămâne însă unul incert. El poate fi atribuit oricărui bastiment care este o navă cu vâsle, al căror număr nu este mai mare de o sută[13].

O opinie apropiată exprimă Michel Balad care afirmă că în rândul vaselor de tip *lignum* pot fi distinse *ligna de bandis* rezultate prin transformarea micilor galere în *nef*-uri prin înălțarea bordurilor și a parapetelor de bande analoage cu cele ale vaselor rotunde. La începutul secolului al XIV-lea, susține istoricul francez, acestea puteau transporta încărcături variind între 50 și 100 tone metrice[14]. *Ligna de orlo*, susține Michel Balard, nu sunt diferite de *ligna de bandis*, pentru că orlum este același lucru cu parapetul sau bastingajul, care sunt montate, astfel că *„banda și orlum sunt sinonime”*[15]. *Liber Gazarie* folosește fără deosebire *lignum de bandis* și *lignum de orlo* pentru a desemna un mic bastiment cu vele[16]. Spre deosebire de *lignum de orlo*, *lignum de teriis* era mai apropiat de galeră, *Liber Gazarie* și *Statutele Perei* susținând că aceasta reprezenta un bastiment dotat cu furcheți de care se acroșa estropul ramelor[17]. Faptul este întărit de o minută notarială care asimilează *lignum de teriis* panfilus-ului[18]. Faptul că termenul *lignum* este unul cu o semnificație incertă, consideră Michel Balard, el desemnează bastimente foarte diverse, cel puțin, ca mărime, dacă nu ca tip[19]. Ca urmare, conchide el, termenul *lignum* desemnează, într-o manieră foarte imprecisă, orice bastiment mediu sau chiar ușor, care nu este nef, cocca sau galeră, devenind sinonim cu panfilusul și tarida[20].

Actele notariale genoveze, redactate la Chilia și Licostomo în perioada supusă analizei, permit constatarea dintre toate tipurile de vase menționate la Gurile Dunării cele de tipul *lignum* sunt, de departe, cele mai numeroase. În temeiul informațiilor din actele notariale am putut

---

[12] *Ibidem*, p. 933.
[13] R. Bastard de Péré, *Navire méditerranéens du temps de Saint Louis*, în „Revue d'Histoire Économique et Sociale”, L, 1972, 3, p. 352 și n. 93.
[14] M. Balard, *La Romanie génoise*, II, p. 558.
[15] *Ibidem*.
[16] *Ibidem*.
[17] *Ibidem*.
[18] *Ibidem*.
[19] *Ibidem*, pp. 558 - 559.
[20] *Ibidem*, p. 559.

identifica un număr de 55 de vase *lignum* și *lignum de orlo*. Dintre acestea, 15 sunt înregistrate, exclusive, cu denumirea de *lignum*.

Includerea certă a unora dintre vase – precizăm că într-un număr extrem de redus – în tipurile identificate au ridicat o serie de probleme. Acestea au fost generate de faptul că în documentele notariale același vas este înregistrat la tipuri diferite. În consecință, în asemenea condiții, ne-am văzut obligați să recurgem la criterii oarecum arbitrare, respectiv numărul superior de înregistrări, pentru încadrarea respectivelor vase în cadrul diferitelor tipuri.

Un asemenea exemplu îl reprezintă vasul *Sanctus Iohanes*, care l-a avut ca *dominus et patronus* pe Andriolus de Goano, care este menționat în două acte notariale din 7 septembrie 1360 ca fiind un *lignum*[21]. În schimb, într-un alt act, din 23 septembrie 1360, vasul apare ca fiind un *lignum de orlo*[22]. În aceste circumstanțe, am optat pentru includerea lui în rândul vaselor de tip *lignum*.

Lignum de orlo. Potrivit documentelor genoveze, *lignum de orlo* a fost cel mai răspândit vas comercial care a navigat la Gurile Dunării. Se pare că numele îi vine de la pavesada, sau bastingajul montate de-a lungul bordului navei[23]. *Liber Gazarie*, desemnează lignum de orlo ca fiind un mic vas cu vele[24].

Pe baza actelor genoveze redactate la Chilia și Licostomo, Michel Balard a conchis că *lignum de orlo* erau vase care în secolul al XIV-lea transportau încărcături *„de la cincizeci la o sută tone metrice”*[25]. El identifică la Chilia, cinci asemenea vase: *„lignum Sanctus Iohanes, al lui Guglielmo Poloso: 123 tone metrice; lignum Sanctus Nicolaus al lui Giovanni di Negro: 88 tone metrice; lignum Sanctus Anthonius et Sanctus Guirardus, al lui Francesco Bonasoina de Mulazzo: 50 tone metrice; lignum Sancta Maria al lui Giovanni Ioardo di Recco: 50 tone metetrice; lignum Sancta Maria al lui Triffo Sineto și Niccolo de Mayrana: 17 tone metrice”*[26].

În ceea ce ne privește, știrile din actele notarilor genovezi ne-au permis identificare a încă trei asemenea unități navele: lignum de orlo *Sancta Catharina*, aparținându-i lui Bartholomeus de Castiglione: 37

---

[21] M. Balard, *Gênes et l'outre-mer*, II., nr. 35 - 36.
[22] *Ibidem*, nr. 84.
[23] A. Jal, *op. cit.*, p. 933.
[24] *Ibidem*, pp. 932 - 933; M. Balard, *L'activité économique*, p. 334.
[25] M. Balard, *L'activité économique*, p. 334; Andreea Croitoru, *op. cit.*, p. 150.
[26] *Ibidem*; *Ibidem*.

tone metrice[27]; lignum de orlo *Sanctus Iohannes Batista*, aparținându-i lui Bonsegnorius de Murano di Veneția: 25 tone metrice[28]; lignum de orlo *Sanctus Thenassius* aparținându-i lui Symon Sardus de Recco: 10 tone metrice[29]. Totodată, ne-am permis să rectificăm tonajul vasului *Sancta Maria* al lui Triffo Sineto și Nicolaus de Mayrana, de la 17 tone metrice, cât a calculat Michel Balard, la 18 tone metrice. Raționamentul nostru se bazează pe faptul că potrivit consemnării din actul notarial, vasul transporta 70 modii de grâu[30], iar un modius era egal cu 2,46 chintale[31]. În consecință, încărcătura transportată de vas se ridica la de 172,2 chintale, adică la 17,22 tone metrice. Devine evident faptul că pentru transportarea acestei cantități, se impunea ca vasul să aibă o capacitate de încărcare superioară încărcăturii respective, ceea ce ne-a determinat s-o estimăm la minimum 18 tone metrice.

În acest punct al demersului nostru, facem precizarea că atât capacitățile calculate de Michel Balard, cât și cele calculate de noi nu pot fi luate ca certe. Actele notariale pe baza cărora au fost realizate aceste calcule, consemnează doar cantitatea încărcăturii transportate de vas, fără, a face nicio menționare a capacității acestuia. Rămâne deci imposibil de stabilit dacă încărcătura transportată era egală cu capacitatea vasului.

Informațiile cuprinse în actele notariale genoveze, ne-au permis identificarea, în perioada supusă analizei noastre, a unui număr de 40 de vase de tipul *lignum de orlo,* care au navigat în această zonă[32].

Inconsecvența știrilor din actele notariale cu privire la tipul unora dintre vasele menționate, ne-a creat unele dificultăți de încadrare a lor. Asemenea probleme ne-a ridicat două dintre vasele menționate de actele genoveze. Primul dintre ele, *Sanctus Nicolaus,* care l-a avut ca *dominus et patronus* pe Iohannes de Nigro, este înregistrat într-un act notarial din 15 septembrie 1360 ca fiind un *lignum*[33]. În alte două acte, vasul este

---

[27] G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 78.
[28] *Ibidem*, nr. 88.
[29] *Ibidem*, nr. 86.
[30] M. Balard, *Gênes et l'outre-mer*, II, nr. 30.
[31] P. Roca, *Pesi e misure antiche di Genova e del Genovesato*, Genova, 1871, p. 110; M. Balard, *Les Génois dans l'ouest de la mer Noire au XIVe siècle*, în „Actes du XIVe Congrès International des Études Byzantines. Bucarest, 6-12 Septembre 1971", publiés par les soins de M. Berza et E. Stănescu, vol. II, București, 1975, p. 22.
[32] Cf. M. Balard, *L'activité économique*, p. 334: autorul identifică un număr de 43 de vase de acest tip. Cifra este acceptată și de Andreea Croitoru, *op. cit.*, p. 151.
[33] Idem, *Gênes et l'outre-mer*, II, nr. 62.

menționat, însă, ca fiind un *lignum de orlo*[34]. Al doilea vas, *Sanctus Iohanes*, care l-a avut ca *dominus et patronus* pe Fredericus de Orto, din Pera. Într-un act notarial din 22 octombrie 1360, vasul apare ca fiind un *lignum*[35]. În schimb, în alte două acte, unul redactat în aceeași zi, iar celălalt în 28 octombrie, vasul este arătat drept un *lignum de orlo*[36]. Am optat pentru includerea celor două vase în cadrul tipului *lignum de orlo*, chiar dacă este una oarecum arbitrară.

Lignum parvum sive ciguta de orlo. Vasele din această categorie, atestate la Gurile Dunării sunt în număr de două. Ele sunt menționate în două acte notariale, redactate la Chilia de notarul genovez Antonio de Ponzò, în 5 mai 1361[37].

Unul din vase, *Sanctus Gregorius*, avându-l *dominus et patronus* pe Anthonius de Finario (Finale), este menționat ca fiind un *lignum parvum sive ciguta de orlo*[38]. Celălalt, *Sanctus Georgius*, care-l avea ca patron pe același Anthonius de Finario, apare înregistrat ca un *lignum parvum sive ciguta*[39]. În situația dată, am optat pentru includerea celor două vase în două tipuri separate.

Conform părerilor unor specialiști, lignum parvum sive ciguta de orlo era un vas de mici dimensiuni. Numele de *ciguta de orlo*, se datora prelungirii bordajului deasupra punții formând așa-numitul bastingaj sau parapet, de la prova la pupa, la fel ca vaselor denumite *lignum de orlo*[40]. Foarte probabil, tipului *lignum de orlo sive ciguta* îi lipsea bastingajul.

Unul din actele notariale din 5 mai 1360, menționează că *liugnum parvum sive ciguta de orlo, Sanctus Gregorius*, avea o încărcătură de 157 modii de grâu[41]. Respectivele informații ne-au permis să calculăm, cel puțin aproximativ, capacitatea acestui vas. Acesta avea o încărcătură de 386,22 chintale, adică 18,62 tone, ceea ce înseamnă o capacitate de cel puțin 39 tone metrice.

Ciguta. Dintre toate tipurile de vase menționate de actele redactate de notarii genovezi în centrele de la Gurile Dunării, ciguta rămâne o navă cu adevărat enigmatică, despre care nu se știe aproape nimic. Spre deosebire de celelalte tipuri de vase, ciguta nu este

---

[34] *Ibidem*, nr. 106, 119.
[35] *Ibidem*, nr. 103.
[36] *Ibidem*, nr. 104, 117.
[37] G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 62, 63.
[38] *Ibidem*, nr. 62.
[39] *Ibidem*, nr. 63.
[40] N. Pădurariu, *op. cit.*, p. 11.
[41] G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 62

menționată nicăieri în actele genoveze din metropolă sau din alte centre ale imperiului colonial ligur, cu excepția celor de la Gurile Dunării. În concluzie, ciguta era un vas specific acestor regiuni[42].

Potrivit opiniei unor specialiști în domeniu, ciguta nu era radical diferit de celelalte nave, ci se înscria *„în lungul șir de nume și de tipuri de nave diferențiate între ele prin detalii minore [...] și nu prin caracteristici constructive”*[43]. Ca urmare, conchide unul dintre cercetători, se pare că *„ciguta era asemănătoare cu clasica navă romană de comerț din perioada antichității, redusă eventual la un singur catarg, prevăzut cu o velă pătrată”*[44].

Documentele redactate de notarii genovezi în centrele de la Chilia și Licostomo ne-au permis identificarea unui număr de șapte vase de tipul ciguta prezente în porturile de la Gurile Dunării[45]. Un act genovez din 5 aprilie 1361, preciza faptul că o ciguta, *Sanctus Nicolaus*, avândul *dominus et patronus*, pe un anume Michael de Recco, din Maurocastro (Cetatea Albă) transporta de la Chilia la Constantinopol 95,5 modii de grâu, respectiv 234,93 chintale sau aproximativ 23,5 tone[46]. Aceste informații ne permis să estimăm capacitatea cigutei la, cel puțin, 24 tone metrice.

Capacitatea mică a unor dintre vasele de acest tip este evidențiat și de unele acte notariale. Spre exemplu, într-un act din 3 aprilie 1361 se arăta că ciguta *Sanctus Nicolaus*, aparținându-i unui Chaleostirionus Grechus, din Chilia, *„scilicet in cortigio domus habitacionis ipsius”*[47].

Menționarea vaselor de tipul ciguta doar la Gurile Dunării ne determină să admitem, cel puțin ipotetic, posibilitatea ca ele să fi fost construite chiar aici. Spre o asemenea constatare pare să conducă o însemnare cuprinsă în actul din 3 aprilie 1360, în care se specifică faptul că ciguta *Sanctus Nicolaus*, aflată la Chilia, *„est in uschario”*[48].

Panfilus. Asupra tipului de navă numit *panfilus*, specialiștii nu au ajuns la un punct de vedere comun. Vasul este întâlnit în marina bizantină, unde constituia o unitate navală folosită la transportul

---

[42] N. Pădurariu, *Ciguta. O navă enigmatică pe Dunărea medievală*, în „Marea Noastră”, III, 1994, 10, p. 11.
[43] *Ibidem.*
[44] *Ibidem.*
[45] M. Balard, *Gênes et l'outre-mer*, II, nr. 25; G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 6, 7, 8, 19, 20, 25, 32, 37, 38, 55.
[46] G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 25.
[47] *Ibidem.*
[48] *Ibidem.*

materialului de război[49]. Pentru unii autori occidentali *panfilus*-ul era o navă prevăzută cu velă și cârmă și cu mai multe punți, prin care se deosebea, de altfel, lignum[50].

Potrivit opiniei lui Auguste Jal, panfilus-ul, care era o navă de origine necunoscută. În secolele XIII-XIV, acesta era un bastiment cu vâsle, construit în proporții similare cu cele ale galerelor, avea, în general, două catarge și probabil vele latine[51]. Pe baza informațiilor dintr-un document genovez, care menționa un panfilus cu 80 de vâsle, el admite că acest tip de navă ar fi putut avea câte 40 de vâsle pe fiecare bord, dispuse pe un rând, și presupune că vasul ar fi trebuit să măsoare în lungime 150 de picioare, adică circa 45,7 m[52]. În baza unui act din 20 mai 1271, care oferă date precise cu privire la dimensiunile unui panfilus, autorul constată că acesta măsura de la prova la pupa 69 de picioare, adică 19,40 m[53]. În secolul al XIV-lea, asemenea galerei, panfilus-ul nu era acoperit[54].

O părere oarecum diferită exprimă René Bastard de Péré. Acesta consideră că panfilus era un bastiment de susținere și escortă care nu atingea 30 m lungime. Era mai ușor și mai fin chiar *„subtil”*, având un coeficient de finețe de 8. Vasul era bordat cu un număr de vâsle care mergea de la 24 până la 100. Talia mică avută a făcut ca uneori panfilus-ul să fie desemnat cu numele de *sagitta*[55].

În temeiul dimensiunilor, în palme, identificate de Réné Bastard de Péré, folosind măsura pentru palma genoveză precizată de Pietro Rocca la 0,247760 m, am putut estima dimensiunile unui panfilus. Potrivit rezultatelor obținute, un vas de acest tip putea măsura 22,30 m în lungime, 4,46 m lățime, în partea cea mai lată din față, 2,73 m lățime, în partea îngustă, și 4 m înălțimea la prova și pupa[56].

La rândul lui, Michel Balard conchide că la sfârșitul secolului al XIII-lea, panfilus era un bastiment cu un număr de 70 până la 84 de vâsle[57]. Cu acest număr de vâsle, susține istoricul francez, vasul era

---

[49] Hélène Ahrweiler, *Byzance et la mer. La marine de guerre. La Politique et les institutions maritimes de Byzance aux VIIe-XVe siècles*, Paris, 1966, pp. 415 - 417.
[50] M. Balard, *La Romanie génoise*, II, p. 559.
[51] A. Jal, *op. cit.*, p. 1121.
[52] *Ibidem.*
[53] *Ibidem*, p. 1122.
[54] *Ibidem.*
[55] R. Bastard de Péré, *op. cit.*, p. 350.
[56] *Ibidem.*
[57] M. Balard, *La Romanie génoise*, II, p. 559; Idem, *L'activité économique*, p. 335.

„echipat în general pentru cursă sau supraveghere costieră, apropiindu-se, astfel, de galerele armate, dar păstrând o ținută foarte elegantă”[58].

Analiza documentelor genoveze redactate la Chilia și Licostomo, în perioada analizată de noi, a făcut posibilă identificarea unui număr de cinci vase de tip *panfilus*, prezente în porturile de la Gurile Dunării[59]. Sumarele informații pe care le deținem ne permit să determinăm doar capacitatea aproximativă a unei singure unități navale din cele cinci. În 5 mai 1361, Salvagius Lomelinus, dominus et patronus unui panfilus, *Sancta Maria et Sanctus Andreas*, punea gaj într-un contract cantitatea de 60 de modii de grâu, adică 147,6 chintale, transportat de vasul său de la Chilia la Pera[60]. Apreciem în temeiul acestei informații că respectivul panfilus avea o capacitate de, cel puțin, 15 tone metrice.

Galiota / Galeota. Termenul este un diminutiv ce desemnează un tip de galeră. În sursele genoveze, galiota (galeota) apare menționată în anul 1196 sau în anul 1242, pe fondul tensiunilor dintre republica ligură și Pisa[61].

Galiota era un tip de galeră de mici dimensiuni, biremă cu 16-20 de bănci pentru vâslași, două catarge și două cârme laterale. Ușoară și suplă, galiota era un vas potrivit pentru luptele navale[62].

Actele redactate de notarii genovezi Antonio de Ponzò, la Chilia, și Domenico da Carignano, la Licostomo, menționează prezența la Gurile Dunării a două galiote, aparținând unor particulari. Aceștia le foloseau ca nave comerciale pentru transportat mărfuri.

În 27 aprilie 1361, Antonio de Ponzò semnala prezența la Chilia a galiotei *Sancta Maria*, al cărei proprietar era un anume Marinus de Insula (d'Isola)[63]. Actul notarial nu conține, însă, nicio informație cu privire la tonajul vasului. În temeiul știrii că proprietarul navei urma să-i livreze unui partener la Chilia *„cantaria octo melis bone et mercantilis de*

---

[58] Idem, *L'activité économique*, p. 335.

[59] Idem, *Gênes et l'outre-mer*, II, nr. 23, 24, 29, 45, 92, 93, 94, 97; G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 64, 68.

[60] G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 64.

[61] O. Scriba, *Annales. Ann. MCLXXIV-MCLXXXXVI*, în „Annali genovesi di Caffaro e de' suoi continuatori dal MCLXXIV al MCCXXIV", cura di L.T. Belgrano e di C. Imperiale di Sant' Angelo, vol. II, Genova, 1901, p. 65; Annales Ianuensese Ann. MCCXXV-MCCL, în „Annali genovesi di Caffaro e de' suoi continuatori dal MCCXXV al MCCL", cura di Imperiale di Sant' Angelo, vol. III, Roma, 1923, p. 130; A. Jal, *op. cit.*, p. 742.

[62] Andreea Croitoru, *Nave venețiene și genoveze*, p. 108; Idem, *Nave italiene în Marea Neagră*, p. 222.

[63] G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 49.

Zagora ad cantarium eiusdem locii Chili"[64], deducem că principala încărcătură transportată o reprezenta această *miere de Zagora*, adusă la Gurile Dunării, din zona Bulgariei.

A doua galiotă (numită *galeotă*) este semnalată de actul redactat, la 18 septembrie 1373, de notarul Domenico da Carignano, la Licostomo. Numele vasului, tonajul, tipul și cantitatea încărcăturii transportate nu sunt precizate. Actul îl menționează doar pe proprietarul galiotei, un anume Iohannis de Paravina[65].

Cocca (Cocha). Se pare că originea acestui tip de vas, nu a fost elucidată. Istoricul B. Kozlowski, deși nu exclude proveniența *„din tradițiile frizilor din secolul al X-lea"*, consideră că denumirile italiene *„cocca"*, spaniole *„coca"* și franceze *„coche"* derivă *„de la latinescul «concha», «cochylium» (scoică)"*[66].

Cele mai vechi referiri la tipul de vase cocca (cocha), mai exact la cocca genoveză apar, se pare, la sfârșitul secolul al XII-lea și la începutul secolului următor. Prima menționare a unei cocca este făcută într-un act al notarului ligur Oberto Scriba de Mercato, din 19 august 1190[67]. Următoarea mențiune este făcută în 8 ianuarie 1205, când notarul Martino menționa în portul Alexandria *„navi que appelabatur cocheta"*[68]. O altă cocca, aparținând Cavalerilor Templieri, este menționată în anul 1218, într-un document semnalat de Michel Mollat du Jourdin[69].

Din secolul al XIII-lea, informațiile referitoare la cocca (cocha) se înmulțesc[70]. În 1304, Giovanni Villani relata în *Cronica* lui că, *„în acest timp, unii din Baiona* (Bayonne, n.n.) *din Guascogna* (Gascogne, n.n.), *cu vasele lor, pe care le numesc cocche au străbătut strâmtoarea Sibilia* (Sevilla sau Gibraltar n.n.) *și au pătruns în această mare a noastră și au provocat multe pagube. Și de atunci, genovezii, venețienii și catalanii s-au obișnuit să navigheze cu cocca și au abandonat navigația cu vasele mari pentru una mai sigură și mai puțin costisitoare"*[71]. În pasajul lui, Giovanni Villani semnala adoptarea de către genovezi, venețieni și

---

[64] *Ibidem.*
[65] Silvana Raiteri, *op. cit.*, nr. 8.
[66] B. Kozlowski, *Istoricul navei*, București, 1960, p. 160.
[67] M. Chiaudano, R. Morozzo Della Roca, *Oberto Scriba de Mercato (1190)*, Genova, 1938, nr. 663.
[68] D. Puncuh, *Il cartulario del notaio Martino. Savona 1202-1206*, Genova, 1974. nr. 88.
[69] A. Jal, *op. cit.*, p. 486; M. Mollat du Jourdin, *Europa și Marea*, Iași, 2003, p. 103.
[70] F. Ciciliot, *The Genoese cocha*, în „Archaeonautica", 14, 1998, p. 192.
[71] G. Villani, *Cronica*, cura di G. Porta, Parma, 1991, II.IX.LXXVII.

catalani a unui nou tip de vas, cocca, împrumutat din zona Bayonne, de unde și numele de *cocca baonescha*, mai masiv, puntat și economic[72]. De altfel, înțelegând însemnătatea acestui proces, Giovanni Villani consemna că adoptarea vasului de tip cocca *„fost o mare schimbare navală în marina noastră”*[73].

Genovezii au perfecționat modelul reușind să-l transforme în cea mai mare unitate navigantă a secolului al XIV-lea, cocca devenind *„nava comercială prin excelență”* și *„fără îndoială bastimentul cel mai impozant al epocii”*[74]. Pe baza informațiilor din documentele avute la dispoziție, cercetătorii, care au studiat această problemă, oferă răspunsuri diferite cu privire la tonajul unei cocca. Din punctual de vedere al lui Auguste Jal, o cocca era capabilă să transporte o încărcătură de 350 de tone sau mai mult[75]. Unii cercetători susțin că o cocca putea transporta o încărcătură de aproximativ 500 tone metrice, având o capacitate apropiată de cea a unui *nef*[76]. Alții se pronunță pentru o capacitate care varia între 150 și 1.000 tone metrice[77].

Cocca era echipată uneori cu două cârme laterale, putea avea două sau trei punți, precum și 3-4 catarge care puteau susține, atât pânze latine, cât și pânze pătrate. Vasul dispunea, de asemenea, de platforme, care permiteau să fie ținute sub tir navele inamice. Platformele erau dotate cu două sau trei castele înalte de până la 6-7 m, care adăposteau luptătorii[78]. Echipajul vasului număra circa 50 de oameni, protejați de câțiva arbaletrieri[79]. Auguste Jal menționează o cocca armată în Candia, în Creta, care avea un echipaj de 68 de oameni[80].

Potrivit constatării făcute de Michel Balard, în ultimele două decenii ale secolului la XIV-lea, denumirea cocca dispare treptat din acte fiind înlocuită cu cea mai generală de *navis*. În actele oficiale, îndeosebi, și mai puțin în cele private, constata același istoric, denumirii *navis* îi este alăturată formula *sive cocha*[81].

---

[72] M. Mollat du Jourdin, *op. cit.*, p. 103; F. Ciciliot, *op. cit.*, p. 193.
[73] G. Villani, *op. cit.*, II.IX.LXXVII.
[74] M. Balard, *La Romanie génoise*, II, p. 557.
[75] A. Jal, *op. cit.*, p. 483.
[76] F. Ciciliot, *op. cit.*, p. 192; M. Balard, *La Romanie génoise*, II, p. 557.
[77] Andreea Croitoru, *Nave venețiene și genoveze*, p. 110.
[78] F. Ciciliot, *op. cit.*, p. 192; Andreea Croitoru, *Nave venețiene și genoveze*, p. 110; Cf. A. Jail, *op. cit.*, p. 486: respinge capacitatea vasului de a susține patru catarge și patru platforme cu castele.
[79] M. Balard, *La Romanie génoise*, II, p. 557.
[80] A. Jal, *op. cit.*, p. 483.
[81] M. Balard, *La Romanie génoise*, II, p. 557.

Actele redactate de notarii genovezi la Chilia și Licostomo, în perioada analizată de noi nu înregistrează decât o singură cocca. Este vorba de Sancta Catharina, care-l avea ca *dominus et patronus* pe un anume Petruu Peianus, care staționa la Licostom, *„que nunc est sumaria sive flumine Licostomo, scilicet ad bocham eiusdem sumarie Licostomo*[82]. Din păcate actul genovez nu ne oferă nicio informație cu privire la tipul și cantitatea încărcăturii și nici la tonajul vasului.

Barca (Barcha). Tipul de vas cel mai răspândit printre micile nave rotunde a fost *barca*. Termenul este se pare de origine iberică, fiind menționat pentru prima dată într-o inscripție din anul 200, din Portugalia[83]. În secolul VII este menționat de Isidor din Sevilla, în 835 la Benevento în Italia, în secolul IX în Franța[84]. Nu se cunoaște momentul intrării bărcii în rândul mijloacelor de transport nautic. Un document catalan din anul 1315, menționează o barcă care transporta o încărcătură de 5 tone[85]. Capacitatea unora dintre tipurile de barca varia de la 275 la 290 tone[86]. În secolul următor, capacitatea bărcilor, ambarcațiuni mici-mijlocii ajungea la 10,5 tone, ia dimensiunile la 12,6 m lungime, 3,5 m lățime și 1,2 m înălțime. Vasul dispunea de un catarg cu două brațe dispuse perpendicular pe care erau întinse pânzele, avea pupa înălțată și o viteză destul de mare[87].

În perioada care face subiectul analizei noastre, actele notarilor genovezi de la Chilia și Licostomo, înregistrează o singură ambarcațiune de tip barcă, prezentă la Gurile Dunării. Un act redactat la Chilia de notarul Antonio di Ponzò în 28 aprilie 1361, menționează o barca, al cărei proprietar era un anume Andreas Leiano[88]. Și în acest caz, actul notarial păstrează o tăcere deplină asupra dimensiunilor, tonajului, tipului și cantității încărcăturii de pe vas.

Navis. Termenul *navis (nef)* definește un velier, care a reprezentat principalul tip al navelor rotunde în secolele XIII-XV[89]. Vasul, evoluat din cele comerciale ale antichității, care se număra printre cele mai grele avea o lungime care varia de la de la 23 până la 37 m[90]. În mod curent,

---

[82] G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 74.
[83] Andreea Croitoru, *Veneția și Genova*, p. 143, n. 528.
[84] *Ibidem.*
[85] *Ibidem.*
[86] Idem, *Nave venețiene și genoveze*, p. 113; Idem, *Nave italiene în Marea Neagră*, p. 224.
[87] *Ibidem*; *Ibidem.*
[88] G. Pistarino, *op. cit.*, nr. 52.
[89] Andreea Croitoru, *Nave italiene în Marea Neagră*, p. 222.
[90] *Ibidem*, pp. 222 - 223.

nava avea două catarge – arborele de la prova fiind mai înalt și mai greu, iar cel mediu mai ușor și mai scurt – iar greementul era format din vele latine triunghiulare. Bordurile de la prova și pupa erau supraînălțate, suprastructurile rezultate purtând numele de castele. În afară de mărfuri, vasul putea transporta oameni, material de război sau animale (cai)[91].

În perioadele acoperite de actele notariale analizate de noi, redactate la Gurile Dunării, acestea înregistrează un singur vas desemnat cu termenul de *navis*. În 22 aprilie 1384, într-un act redactat la Licostomo de notarul Oberto Grassi da Voltri înregistrează o *nava* aparținându-i lui Obertus Caytus, din Pera. Potrivit conținutului actului, nava urma să încarce la Pera 50 modii de grâu, pentru a le transporta în Rhodos[92]. Pe baza acestei informații suntem în măsură să conchidem că tonajul vasului era, de cel, puțin 13 tone metrice. Estimarea este, însă, una ipotetică, deoarece actul notarial nu precizează dacă cele 50 de modii de grâu au reprezentat capacitatea maximă a vasului sau numai cantitatea de cereale încărcate pe vas.

Prezența navei la Gurile Dunării rămâne una probabilă, ipotetică. Ceea ce ne-a determinat să luăm în calcul eventuala ei prezență în zonă a fost faptul că afacerea la care face referire actul notarial a fost perfectată la Licostomo. Pe baza acestei informații considerăm că nu putem exclude posibilitatea, deși actul nu o spune, ca nava să se fi deplasat din acest port dunărean la Pera pentru a prelua încărcătura de grâu pentru Rhodos.

Concluzii. Realizarea prezentului demers ne-a impus analiza unui număr de 127 de acte notariale genoveze. Acestea au fost redactate la Chila și Licostomo de notarul Antonio din Ponzò, între 11 august și 29 octombrie 1360, respectiv între 28 ianuarie și mijlocul lunii mai 1361 și la Licostomo de notarii Domenico da Carignano, între 12 și 18 septembrie 1373, și Oberto Grassi da Voltri, între 9 noiembrie 1383 și 22 aprilie 1384.

Informațiile cuprinse în actele notariale ne-au permis identificarea unui număr de 74 de vase comerciale genoveze prezente la Gurile Dunării, în porturile Chilia și Licostomo. Prezența a 73 dintre ele este certă, iar a unuia probabilă.

Dintre cele 74 de vase, 40 au fost lignum de orlo, 15 lignum, două lignum parvum sive ciguta de orlo sau sive ciguta, șapte ciguta, cinci panfilus, două de tip galiota (galeota) și câte o cocca (cocha), barca și

---

[91] *Ibidem*, p. 223.

[92] Silvana Raiteri, *op. cit.*, nr. 15.

navis. Prezența vasului, desemnat ca *navis*, la Gurile Dunării, respective la Licostomo, este însă numai una probabilă.

GENOESE MERCHANT SHIPS REGISTERED AT THE MOUTHS OF THE DANUBE (APRIL 1360 - APRIL 1384)

-abstract-

Key words: Chilia, Licostomo, cocha, ciguta, barca (boat), navis, galiota, panfilia, lignum, orlo lignum, lignum parvum.

The Genoese documents drawn up at Chilia and Licostomo, as well as in other Genoese centers, record between mid-April 1360 and April 1384 a number of 74 cargo ships, used at the mouth of the Danube, such as cocha, galea, barca, navis, galiota, panfilia, lignum, lignum parvum and orlo lignum. The situation by types of vessels is as follows: a cocha, a barca (boat), a navis, two galiota, two lignum parvum sive orlo ciguta, five panfilus, seven ciguta, 15 lignum, and 40 orlo lignum.

Tabel: *Navele comerciale genoveze înregistrate la Gurile Dunării (1360 - 1384)*

Nr. crt.	**Tipul de navă**	**Numele navei**	**Proprietari / asociați**
1	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes	Iullianus Spinulla; Froancischus Bellobrunus de Varazze; Dagnanus Galus
2	Lignum de orlo	Sancta Maria	Triffo Sineto; Nicolaus de Mayrana
3	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes	Ambroxius Bonus de Voltri
4	Lignum de orlo	Sanctus Anthonius et Sanctus Guirardus	Francischus Bonaspina de Mulazzo
5	Lignum de orlo	Sanctus Dominicus	Iohanes de Promentorio
6	Lignum de orlo	Sanctus Georgius	Iohanes de Mari; Iohanes de Chanova
7	Lignum de orlo	Sanctus Anthonius	Francischus de Mulazzo

8	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes	Andriolus Rangonus
9	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes	Guilliermus Pinardus de Voltri
10	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes	Nicolaus de Quarto
11	Lignum de orlo	Sanctus Nicolaus	Raynerius Cathaneus
12	Lignum de orlo	Sanctus Nicolaus	Gaspalinus Souranzo
13	Lignum de orlo	Sanctus Iohannes	Guillielmus Pilosus
14	Lignum de orlo	Sanctus Georgius	Theodorus Pirus; Ianinus de Trebizonda
15	Lignum de orlo	Sanctus Georgius	Petrus Amiragius și Galeacius de Varazze (frați)
16	Lignum de orlo	Sanctus Nicolaus	Theodorus de Vighinico; Iacobus Sparano de Gaëta
17	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes	Calo Iane Arnichita de Caffa
18	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes	Fredericus de Orto
19	Lignum de orlo	Sanctus Nicolaus	Iohanes de Nigro
20	Lignum de orlo	Sancta Maria	Ruffus de Parma
21	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes et Sancta Catharina	Iacobus de Castro; Dominicus de Recco
22	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes	Iacobus de Montanexi; Manuel [...] di Voltaggio
23	Lignum de orlo	Sanctus Iohanes	Andronicus Foscho de Symisso; Nicho Ianachi de Symisso
24	Lignum de orlo	Iesus Christus	Pellegrinus (Pellegrus) Daniel; Nichita de Ghirisonda; Sava Azamati de Ghirisonda; Nichita Mauro de Chirisonda; Nichita Pistizo de Chirisonda; Iane Mamalioti

25	Lignum de orlo	Sanctus Iohannes	Branchaleonus de Guisulfis; Cristianus de Guisulfis
26	Lignum de orlo	Sancta Maria	Sorleonus de Passano
27	Lignum de orlo	Sanctus Nicolaus	Francischus de Portovenere, Gregorius de Sancto Thome; Gregorius de Sancto Iohanne
28	Lignum de orlo	Sanctus Dimitrius	Andreas Morescho; Francischus de Valle de Arenzano
29	Lignum de orlo	Sanctus Anthonius	Dominicus de Rappallo
30	Lignum de orlo	Sancta Maria	Ioannes Ioardus de Recco
31	Lignum de orlo	Sanctus Iohannes Batista	Bonsegnorius de Murano di Veneția
32	Lignum de orlo	Sancta Thenaxia	Iosaffa Caloiane de la Mănănstirea Sancta Thenaxia; Symon Sardus de Recco
33	Lignum de orlo	Sanctus Nicolaus	Guirardus Lercarius
34	Lignum de orlo	Sanctus Nicolaus	Elianus Dentutus
35	Lignum de orlo	Sancta Catharina	Bartholomeus de Castelino; Angelus Birulfus de Diano
36	Lignum de orlo	Sanctus Tanasius	Giosaffa Tovassilico Caloiatos
37	Lignum de orlo	Sanctus Nicolaus	Nicolaus Gallus
38	Lignum de orlo	Sanctus Thenassius	Symon Sardus de Recco
39	Lignum de orlo	Sanctus Iohannes	Illarius Marocelus
40	Lignum de orlo	Sanctus Iohannes	Theodorus Lipato de Constantinopol
1	Lignum	Sanctus Georgius	Benedictus de Moneglia; Oliverius de Taliacarne
2	Lignum	Sanctus Iohanes	Guillielmus Pilosus
3	Lignum	Sanctus Blaxius	Bonavia Peyra

4	Lignum	Sanctus Iohanes	Andriolus de Goano
5	Lignum	Sanctus Nicolaus	Ianulli de Spiga; Iohanes Picembonus
6	Lignum	Sanctus Anthonius et Sanctus Guirardus	Francischus Bonaspina de Mulazzo;
7	Lignum	Sanctus Iohanes	Iacobus de San Vincenzo
8	Lignum	Sanctus Iohanes	Georgius de Bracelis
9	Lignum	Sanctus Iohanes	Theodorus Manasi de Constantinopol
10	Lignum	Sanctus Nicolaus	Iullianus de Marinis
11	Lignum	-	Anthonius de Castro
12	Lignum	Sanctus Iohanes	Branchaleonus de Guisulfis; Georgius de Bracelis
13	Lignum	Sanctus Iohanes	Nicolaus de Quarto
14	Lignum	Sanctus Nicolaus	Iohanes Iapeo; Constans Mamali de Constantinopol
15	Lignum	-	Opecinum de Beltramis
1	Lignum parvum sive ciguta de orlo	Sanctus Gregorius	Anthonius de Finario
2	Lignum parvum sive ciguta	Sanctus Georgius	Anthonius de Finario
1	Ciguta	Sanctus Iohanes	Martinus de Bisagno; Dominicus Spigus
2	Ciguta	Sanctus Theodorus	Fotis Orendis de Trebizonda; Iohannes Iambonus; Sarchis Erminio
3	Ciguta	Sanctus	Iane Coschina

		Iohannes	
4	Ciguta	-	Oliverius Becarus și o societate; Andriolus de Vallerano
5	Ciguta	Sanctus Nicolaus	Chaleostirionus Grechus
6	Ciguta	Sanctus Nicolaus	Michael de Recho; Triandaffolo Goto
7	Ciguta	Sanctus Iullianus	Domenicus Carefige; Sarchis Erminio
1	Panfilus	Sanctus Iohanes	Anthonius de Castro; Angelus de Azzano (Azario?)
2	Panfilus	Sanctus [...]	Dominicus Martinus
3	Panfilus	Sanctus Georgius	Georgius Gingembo
4	Panfilus	Sanctus Iohanes	Georgius Gingembo
5	Panfilus	Sancta Maria et Sanctus Andreas	Salvaghius Lomellinus
1	Galiota	Sancta Maria	Marinus de Insula
2	Galeota	-	Iohannis de Paravina
1	Cocca	Sancta Catharina	Petrus Peianus
1	Barca	-	Andreas Leiano
1	Navis	-	Obertus Caytus

ANEXA: ***Vase pictate pe mănăstiri și biserici din nordul Moldovei (poze din colecția autorului)***

Mănăstirea Suceviţa

Mănăstirea Slatina

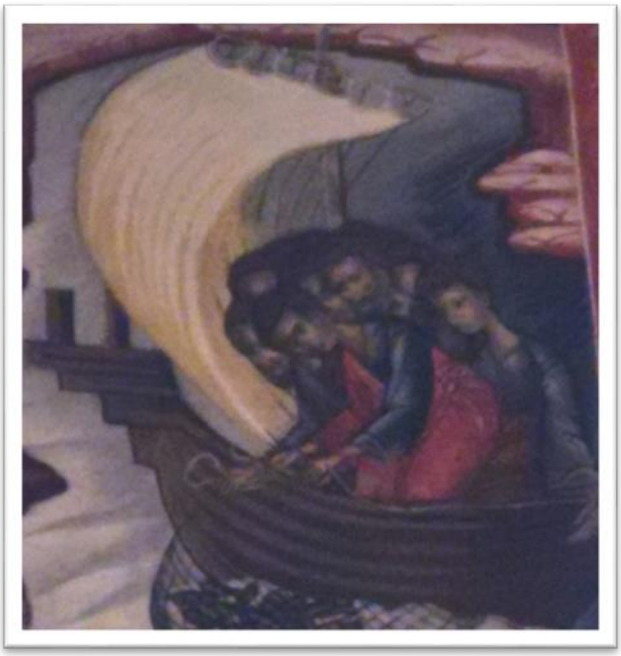

Mănăstirile Humor (foto 1) şi Dragomirna (foto 2)

Biserica din Bălinești

DATE REFERITOARE LA CÂȚIVA DINTRE COMANDANȚII STAȚIUNII GRĂNICEREȘTI VEȘTEM (JUD. SIBIU) DIN PERIOADA 1781 – 1848

*Col. (r.) dr. Alexandru BUCUR**

Scurt istoric al grăniceriei, la Veștem. Satul a fost ales să facă parte din *Regimentul 1 Grăniceresc* de la Orlat, încă din anul 1762. Militarizarea lui s-a produs doar în anul 1766, ca și a celorlalte 84 de localități propuse pentru militarizare, din actualele județe Hunedoara, Alba, Sibiu și Brașov. Din cauză că locuitorii erau primiți, ca grăniceri, doar dacă treceau la confesiunea greco-catolică, populația s-a opus și a emigrat. În localitate au rămas doar 11 capi de familie. Pentru completarea efectivelor, au fost aduși locuitori din mai multe zone ale Transilvaniei. În 1 aprilie 1851, *Regimentul 16 Grăniceri*, de la Orlat, și-a încetat existența și s-a transformat în Regimentul 46 Infanterie, fiind mutat la Deva[1].

Comandanții de la Veștem. Lipsa documentelor din perioada grănicerească ne determină să scoatem în evidență doar ofițerii care apar sporadic în cele câteva surse documentare, păstrate până azi. Primul dintre comandanții grănicerilor veștemeni, descoperit în documentele aflate la *Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu*, a fost Avram Caliani.

Caliani Avram (Calliani, Kallanj, Kalliani, Kalliany, Kaljani, Kalyani, Kalÿani, Kallyany, Kálliáni, Kallyányi, Kaliani Abraham / Avramu), căpitan-locotenent. A activat doar în cadrul *Regimentului 16 Grăniceri*, de la Orlat, fiind primul ofițer român din respectiva unitate militară. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: sublocotenent, 13 octombrie 1773 - 16 martie 1778; locotenent major, 16 martie 1778 - 1786; căpitan-locotenent, 1786 - 1790; căpitan, 1790 - 27 august 1793[2].

---

*Sibiu; e-mail: albucur61@gmail.com.

[1] Al. Bucur, C. Lupea, *Ofițerii români din Regimentul 1 Grăniceresc Român de la Orlat*, Sibiu, 2001, pp. 8 - 15; Al. Bucur, *Clarificări necesare privind localitățile din granița militară orlățeană (1766 - 1851)*, în „Acta Terrae Fogarasiensis", IV, Alba Iulia, 2016, pp. 283 - 306.

[2] G.A. Treuenfest, *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes NR. 46 Feldzeugmeister Géza Fhr. Fejérvary de Komlós-Kerestess. 1762 bis 1850 erstes Siebenbürger Romanen-Grenz-Infanterie-Regiment Nr. 16* (în continuare, *Geschichte 16*), Wien, 1890, p. 44, *Anhang*, pp. III - VII; G. Bariţiu, *Materialu*, în „Transilvania", XV, nr. 23 - 24/1884, p. 178 și 180; Gh. Duzinchievici, *op. cit.*, p. 425 (avansat în 1774); Eugen Străuțiu, *op. cit.*, p. 34 (avansat în 1774); Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit.*, p. 26; N. Florea, *Cugirul și grănicerii! (II)*, în „Curierul de Cugir", VII, nr. 79, august-septembrie 2013, p. 2.

Născut în localitatea Vad (județul Brașov), într-o familie de mici boieri, împroprietăriți, conform unui document (hrisov) din anul 1497 cu sate și moșii, în Țara Oltului.[3]". A fost recrutat în cadrul regimentului dintre studenţii de la Blaj[4], unde a urmat studii medii. Apoi a avansat în rândul subofițerilor și a efectuat un stagiu de doi ani la unul din regimentele de linie[5]. Barițiu îl menționează ca sergent (Feldwebel)[6], de fapt plutonier. În anul 1768 îl întâlnim, cu gradul specificat, în cadrul *Companiei a IV-a* de la Cugir[7]. S-a evidenţiat în ciocnirile cu hoţii, care acţionau în sectorul graniţei, împuşcând pe unul dintre ei[8]. Ofițerul român era de confesiune greco-catolică („*Unde in Wallach von Geburt, dann Unirter Religion ist*"). O informație dintr-un document contemporan ne arată că, în perioada 5 noiembrie - 15 martie 1775, ofițerul a participat la conscrierea *Companiei I-a* de la Răcăştia[9]. În raportul general al regimentului, generalul de brigadă, baron Christian Rall, l-a scos în evidență pe Caliani, arătând că, pentru a împiedica iobagii din zona Hunedoarei să fugă în Țara Românească cu familiile şi cu vitele, ofițerul a alcătuit o patrulă de grăniceri, cu care s-a deplasat toată vara anului 1776 prin munţii comitatului Hunedoarei. La inspecţia regimentului, din anul 1777, a fost apreciat ca fiind un ofiţer «*ce e drept „naţionalist", adică român, cu toate acestea însă e foarte activ şi curajos*»[10]. În anul 1781 era comandantul grănicerilor din localitatea Veștem și a efecutat măsurători cadastrale în respectiva „staţiune" grănicerească ce aparţinea de *Compania a VI-a* de la Orlat. Cronicarul Ioan Coman ne relatează: „*Şi în anu[l] 1781 s-au măsurat cu lanţu[l] acest puţin hotar,*

---

[3] C. Stan, *Școala poporană din Făgăraș și depe Târnave, Făgărașul*, vol. I, Sibiu, 1928, p. 456.

[4] G. Barițiu, *Istoria regimentului alu II romanescu granitiariu transilvanu* (în continuare, *Istoria*), Brasiovu, 1874, p. 107.

[5] C. Göllner, *Regimentele grănicereşti din Transilvania. 1764 - 1851*, Bucureşti, 1973, p. 94; Gh. Duzinchievici, *Date noi relative la istoria Regimentului I de grăniceri români din Transilvania (1762 - 1786)*, în „Revista arhivelor", XXXIX, 4/1977, p. 425; E. Străuțiu, *Sibiul între medieval și modern,* Sibiu, 2000, pp. 34 - 35.

[6] G. Barițiu, *Materialu pentru istoria regimentului I granitiariu din Transilvania* (în continuare, *Materialu*), în „Transilvania", XV, nr. 23-24/1884, p. 178.

[7] Arhivele Naționale ale României, Serviciul județean Brașov a (în continuare, SJANBV), *Fondul 168, Registrul de ordine şi rapoarte din 1768*; C.I. Popa, *Cugir. Schiță monografică*, Alba Iulia, 2005, p. 47.

[8] G. Barițiu, *Materialu*, în „Transilvania", XVI, nr. 3-4/ 1885, p. 4.

[9] Arhiva Al. Bucur, *Muster-Liste din 20 mai 1777* (copie), coala 27, p. 3.

[10] G. Barițiu, *Materialu*, în „Transilvania", XVI, nr. 1-2/1885, p. 4; C. Göllner, *op. cit.*, p. 94.

fiind Domnu[l] Calian Oberlaitnant şi Ladislaus Moldovian firăr[11] *în Viaştem, tocma după cum să ţîn şi acuma moşiile la anu[l] 1831*.[12]" În 1872 a dat ajutor pentru construirea unei mori, la Mohu, la care urmau să macine cerealele și veștemenii (Foto 1)[13].

O activitate importantă, care merită scoasă în evidență, a fost participarea la acțiunile din zona Hunedoarei, în anii 1784 - 1785, ale răscoalei țărănești condusă de Horia, Cloșca și Crișan. Se cunoaște faptul că, printre trupele de represiune, s-au aflat și efective din regimentul orlățean[14]. Caliani își desfășura activitatea la Hațeg (*Compania a II-a*) și era în subordinea locotenent-colonelului Karp, simpatizant al românilor. Plângerile țăranilor, în special a celor din Valea Hațegului, referitoare la abuzurile nobililor, au dus la instituirea unei comisii mixte de investigare, militaro-civilă. La începutul lunii octombrie 1784 Caliani făcea parte din comisia respectivă. În raportul către Gubern, întocmit la 26 octombrie 1784, baronul Ioan Bornemisza acuza armata și, în special, pe locotenentul Caliani pentru faptul că, din cauza lui, s-a întrerupt investigația. Totuși, la data de 28 octombrie, s-a încheiat – la Deva – un protocol, semnat din partea armatei de către locotenentul Caliani, iar din partea comitatului, de asesorul Ludovic Kozollyai. În protocol se arăta că țăranii s-au plâns de robotele excesive dar și de alte abuzuri ca: injurii, ingerințe, bătăi etc. Autoritățile civile au declarat că plângerile țăranilor nu sunt întemeiate. Prin urmare, la constatarea nedreptăților, Caliani s-a retras din comisie[15]. Acest fapt arată că ofițerul era consecvent, vertical, hotărât și drept în acțiunile sale.

Ofițerul a fost nevoit să acționeze pentru prinderea țăranilor care s-au răsculat și au atacat curțile nobiliare. La începutul lunii noiembrie, mai precis în data de 9, asesorul comitatului Hunedoarei, Moise Váradi, îl anunța în scris pe vicecomitele Ioan Zejk despre aducerea în temnița

---

[11] Fruntaş. Ladislaus Moldovan a activat, apoi, ca ofițer în *Regimentul de la Orlat* în perioada 1788 – 1799, ajungând să dețină gradul de căpitan-locotenent. G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 78, 48, *Anhang*, p. VI–IX; Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit.*, p. 48.

[12] R. Moldovan, *Momente din trecutul comunei grănițereşti Veştem,* în „Cultura creștină", XX, nr. 10-12/1940, p. 622; Al. Bucur, *Veştem. Antroponimie și zoonimie* (în continuare *Veştem*), Sibiu, 2010, pp. 162, 247; I. Coman, *Hronica Ardialului*, Ediție îngrijită de Al. Bucur, Brăila, 2013, p. 63.

[13] SJANSB, Fond *Acte fasciculare 1680-1831*, 41/A, f. 35r.

[14] C. Göllner, *op. cit.*, pp. 121 - 123; N. Edroiu, *Răscoala lui Horea (1784 - 1785)*, Bucureşti, 1978, passim; D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I-II, passim; D.I. Arsenie, *Orlat. Sediul Regimentului I de graniță. 1770 - 1851*, Sibiu, 2005, p. 28; Al. Bucur, *Implicarea regimentelor grănicereşti la răscoala din 1784 - 1785* în „Studii Slătinene. Omagiu profesorului G.D. Iscru", anul VII, vol. XII, nr. 1/2013, pp. 157 - 168.

[15] D. Prodan, *op. cit.*, vol. I, pp. 277, 278, 279; *Ibidem*, vol. II, p. 13.

castelului Huniazilor, de către Caliani, a 97 de țărani prinși, la data de 8 noiembrie, în localitățile Peștiș (48)[16] și Cinciș (49), (ambele din jud. Hunedoara)[17]. În timp ce autoritățile au hotărât să fie rapid judecați și condamnați (executați), la data de 12 noiembrie[18], din ordinul locotenent-colonelului Karp, Caliani a eliberat toți prizonierii, 115, din temniță[19], fără a le aplica vreo pedeapsă, ci doar i-a dojenit, îndemnându-i să nu mai facă fapte nedemne și să-și îndemne consătenii la încetarea răscoalei.

Anul 1787 va aduce un nou război, ruso-turc (în care se va implica și Imperiul Habsburgic), devenind, din 1788, războiul ruso-austro-turc. Țara Românească a fost atacată de trupe turcești – care au ocupat-o – și au acționat, prin trecătorile Carpaților Meridionali, să pătrundă în Transilvania. Grănicerii din *Regimentul de la Orlat* au acționat în zona lor de competență, pentru a opri pătrunderea turcilor, cu care au avut mai multe confruntări[20]. La una dintre acestea, din anul 1788, Caliani s-a evidenţiat cu întreaga subunitate pe care a condus-o în luptă. Astfel, în data de 7 octombrie, a condus un atac asupra artileriei forţelor adverse, determinând retragerea precipitată a acestora. Apoi, comandând 100 de soldaţi, cere permisiunea colonelului Mayershaim de a ataca inamicul care începea să cedeze. Detaşamentul condus de el s-a unit cu o subunitate de dragoni şi cu una de husari şi a urmărit adversarul timp de o oră şi jumătate, până la localitatea Milu[21], din zona de sud Sinaia. Cu acest prilej, un sergent şi un soldat de sub comanda sa au capturat câte un steag de la inamic, iar Caliani a fost grav rănit la cap. Pentru faptele sale de vitejie, a fost lăudat de către colonelul Mayershaim[22].

În anul 1791 a fost înaintat împăratului Leopold un cuprinzător memoriu, cu cererile românilor, intitulat *Supplex Libellus Valachorum*.

---

[16] Specificat eronat, Batiz. Numărul prinșilor diferă: 40, 48, 49. D. Prodan, *op. cit.*, vol. I, pp. 369, 370, 440.

[17] *Ibidem*, pp. 368 - 369, 370, 440, 486.

[18] Data diferă în funcție de surse (11 sau 12). D. Prodan, *op. cit.*, p. 369.

[19] Numărul lor este diferit în funcție de surse: 97, 99 sau 115.

[20] C. Stezar, *Cronica Comunei Jinna*, mss., Sibiiu, 1899, p. 38; E. Micu, *Contribuţiuni la istoricul regimentului grăniceresc întâiul valah*, Bucureşti, 1943, p. 78; C. Göllner, *op. cit.*, pp. 128 - 130; *Cugir - 500 (1493 - 1993)*, Sibiu, 1993, p. 40; Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit.*, p. 11; C. Stejar, *Cronica grănicerească (1763 - 1888)*, Ediție îngrijită de Al. Bucur, Brăila, 2013, pp. 70, 180.

[21] Localitate pe care nu am reușit să o identificăm.

[22] G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 77 - 78.

Printre semnatarii respectivului document, din partea „*stării militare*” (Militaris status), s-a numărat – printre mai mulți ofițeri – și Caliani[23].

Între anii 1792 - 1793 grănicerii români au participat la războiul napoleonian, pe frontul Rinului, unde au avut câteva confruntări cu trupele franceze[24]. Caliani a căzut în luptă, în ziua de 27 august 1793, în regiunea Rinului, la Freckenfeld[25], într-o încleştare dintre trupele austriece şi cele franceze. A luptat în subunitatea care a stat sub focul direct al artileriei adverse[26].

Hussibek de Paula Franz (Husibek de Paula, Paul Frantz), căpitan. A activat în următoarele unități și garnizoane: *Regimentul 3 Ulani „Erzherzog Carl Ludwig”*, Güns, 1813 - 1814; *Regimentul 31 Infanterie*: Sibiu, 1814 - 1816; Mainz / Sibiu, 1816 - 1817; Frankreich / Sibiu, 1817 - 1818; Hagenau / Sibiu, 1818 - 1819; Wien / Sibiu, 1819 - 1821; Sibiu, 1821-1824; Viena / Sibiu, 1824 - 1925; *Regimentul 16 Grăniceri*, Orlat, 1825-1845. Ca ofițer a deținut următoarele grade: stegar, 1814 - 1822; sublocotenent, 1822 - 1831; locotenent major, 1831 - 1840; căpitan-locotenent, 1840 - 1841; căpitan, 1841 - 1845. La 31 iulie 1845 a fost avansat maior și pensionat[27].

În anul 1818 a fost decorat cu Medalia „Meritul Militar”, de aur (Goldene Militär Ehren-Medaille), în urma faptelor de vitejie dovedite în lupta de la Pozzolo, din 8 februarie 1814[28]. Din anul 1821 a deținut și

---

[23] C. Göllner, *op. cit.*, p. 131; D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, Bucureşti, 1984, p. 264; *Idem, Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării naţiunii române,* Bucureşti, 1998, p. 268.

[24] C. Stezar, *Cronica Comunei Jinna*, p. 38; E. Micu, *op. cit.*, p. 78; C. Göllner, *op. cit.*, pp. 130 - 131; *Cugir - 500 (1493 - 1993)*, p. 40; C. Stejar, *Cronica grănicerească (1763 - 1888)*, pp. 70, 180.

[25] Actualmente comună din landul Renania-Palatinat, Germania.

[26] „*Greci ritus unitorum conjugatus capitaneus prima legion Wallach occubuit in bello gallico od Rhenum*”. SJANSB, *Fond Stare Civilă, Orlat*, morţi, 1768-1824, f. 54; G.A. Treuenfest, *Geschichte des k.u.k. Infanterie–Regimentes Nr. 50 Friedrich Wilhelm Ludwig, Grossherzog von Baden. 1762 bis 1850 zweites Siebenbürger Romanen-Grenz-Infanterie-Regiment Nr. 17*, Wien, 1882, p. 82 (ca dată a morţii este consemnată ziua de 27 august); George Bariţiu, *Istoria*, p. 14; Al. Bucur, *Contribuţii la biografia ofiţerilor români din Regimentul 1 grăniceresc de la Orlat*, în «Tradiție, istorie, armată. Sesiunea de comunicări științifice a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”», București, Craiova, 2014, pp. 43 - 48.

[27] *Militär-Almanach Nro. XV. Schematismus der Kais. Königl. Armée* (în continuare, *MS*), *für das Jahr 1804*, Wien, p. 239; *MS* 1805, p. 245; *MS* 1806, p. 249; *MS* 1807, p. 246; *MS* 1808, p. 249; *MS* 1810 - 1811, p. 227; *MS* 1812, p. 215; *MS* 1813, p. 209; *MS* 1814, p. 241; *MS* 1815, p. 195; *MS* 1816 - 1818, p. 203; *MS* 1819 - 1824, p. 157; *MS* 1825 - 1840, p. 250; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 300, *Anhang*, p. XIX-XXVI.

[28] *MS* 1818, p. 203; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 300.

predicatul „de Paula”[29]. În anul 1831 era comandantul grănicerilor veștemeni și a dat ordin să se repare zidul de la *Şipot*[30], construit în anul 1761. Cronicarul Coman precizează: „*Şi Şipotele au fost rămasă încă de [la] strămoşii noştri Romani, care au adus apa din munte tot pre ţăvi de oale, şi pivniţa apii*[31] *să află în hudiţa*[32] *din dărăpt la Stăjeriu, tocma în mijlocu[l] hudiţii, şi s-au prenoit zîdu[l] în anu[l] 1761, şi mai pre urmă răpăluit*[33] *în anu[l] 1831, fiind Domnu[l] Oberlaitnant Frantz Husibek de Paula în Viaştem*”[34].

Raglan Filimon (Raglann, Roglan Philemon, Philimon, Phillimon), căpitan. Și-a desfășurat activitatea în: *Regimentul 16 Grăniceresc* Orlat, 1800 - 1825; *Institutul Militar*, Năsăud, 1825 - 1830. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: sublocotenent 1800 - 1810; locotenent major, 1810 - 1821; căpitan-locotenent, 1821 - 1825; căpitan, 1825 - 1830[35]. Era originar din localitatea Budacul Român[36] (azi Budacu de Sus, jud. Bistrița-Năsăud). A participat la luptele împotriva francezilor din anul 1805, fiind rănit, iar drept răsplată pentru curajul și vitejia dovedite pe câmpul de luptă, a primit o soldă suplimentară. În anul 1809, a participat din nou la luptele împotriva lui Napoleon[37]. În anul 1810 îl întâlnim comandând grănicerii veștemeni. A determinat locuitorii satului, cărora le-au ars casele în 1786 fiindu-le construite altele, pentru a plăti meseriașii și materialele înainte de devalorizarea banilor. Din Cronica lui Coman, redăm pasajul referitor la Filimon Raglan: „*Iară la anu[l] 1784 au ars satul care s-au aprins de un becisnic, anume Picu şi la anu[l] 1786 s-au făcut căşile ceaste de piatră, pentru care au trăbuit să plătească meaşterii şi materialele, pentru fieşte care casă cu 115 Zloţi, şi întîmplîndu-să Domnu[l] Oberlaitnant Filimon Raglan a fi în anu[l] 1810 în Viaştem, şi înţălegînd scădiaria banilor, adecă a bancoţîdulelor, dela 5 Zloţi la 1 Fl[orin] au sîlit cu mare sîlă, pe aceşti cu căşile de li-au plătit întru aciastă sumă în băncuţe, până încă nu s-au fost*

---

[29] *MS* 1821, p. 157.

[30] Locul de unde se aprovizionau localnicii cu apă de băut, captată din Pârâul Bureților și adusă în sat prin conducte ceramice.

[31] Cisterna sau rezervorul pentru apă.

[32] Strada.

[33] Reparat.

[34] I. Coman, *op. cit.*, p. 64.

[35] *MS* 1804, p. 239; *MS* 1805, p. 245; *MS* 1806, p. 249; *MS* 1807, p. 246; *MS* 1808, p. 249; *MS* 1810 - 1811, p. 227; *MS* 1812, p. 215; *MS* 1813, p. 209; *MS* 1814, p. 241; *MS* 1815, p. 309; *MS* 1816, p. 326; *MS* 1817 - 1818, p. 329; *MS* 1819 - 1824, p. 250; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 308, 317, 372, 379, 393, *Anhang*, p. X-XIX; Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit.*, p. 61.

[36] V. Şotropa şi N. Drăganu, *Istoria şcoalelor năsăudene,* Năsăud, 1913, p. 65.

[37] G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 214 și 230.

pusă la scădiare[38].[39]" La data de 16 octombrie 1813 se afla în cadrul batalionului comandat de maiorul Lorencz Petenec, evidenţiindu-se la 17 februarie 1814 când, fiind comandant de companie, împreună cu soldaţii aflaţi sub comanda sa, a ocupat satul Avanne lichidând inamicul printr-un atac la baionetă[40].

Laurentzy Johann (Laurenți), căpitan. A activat în următoarele unități și garnizoane: *Regimentul 31 Infanterie*: Mainz / Hermannstadt (Sibiu), 1816 - 1817; Frankreich / Sibiu, 1817 - 818; Hagenau / Sibiu, 1818 -1820; Viena / Sibiu, 1820 - 1821; *Regimentul 16 Grăniceri*, Orlat, 1821 - 1831; *Regimentul 6 Grăniceri*, Bellowár (Cetatea Albă), 1831 - 1832. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: sublocotenent, 1816 - 1823; locotenent major, 1823 - 1831; căpitan, 1831 - 1832[41].

În anul 1824 era comandantul grănicerilor din Veștem iar, în urma unui puternic incendiu – care a distrus mai multe gospodării – a măsurat terenul pentru a se clădi gospodării noi. Ioan Coman a consemnat: „*În 5 Martie/22 Fevruar[ie] 1824 au ars douăzăci şi şesă de familii în Viaştem [...]. După care ardere căpătînd dela învecinatele sate, mai cu samă dela Racoviţia lemne, s-au făcut tot întru acelaşi an căşile, şuri şi grajduri măsurîndu-să pământul de Domnul Oberlaitnant şi banofiţir Laurenţi, în 11 şi 12 Martie 1824, după care au urmat riapidea lucrare*[42]."

Riebel von Festertreu Joseph **(Ribel von Festentreu), maior.** Și-a desfășurat activitatea în următoarele unități și garnizoane: *Regimentul 16 Grăniceri*, Orlat, 1816 - 1819; *Regimentul 62 Infanterie*: Cremona / Cronstadt (Brașov), 1819 - 1821; Brașov, 1821 - 1822; *Regimentul 16 Grăniceri*, Orlat, 1822 - 30 decembrie 1849. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: stegar, 1816 - 1822; sublocotenent, 1822 - 1832; locotenent major, 1832 - 1841; căpitan-locotenent, 1841 - 1843; căpitan, 1843 - 22 noiembrie 1947; maior, 22 noiembrie 1847 - 30 decembrie 1849 când a fost pensionat, datorită invalidității dobândite în timpul luptelor[43]. A fost, o perioadă, comandantul grănicerilor din Veștem, începând cu vara anului 1835. Fiul

---

[38] Devalorizare.

[39] I. Coman, *op. cit.*, pp. 63 - 64.

[40] G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 267 şi 278.

[41] *MS* 1816 - 1819, p. 203; *MS* 1820, p. 157; *MS* 1821, p. 250; *MS* 1822, p. 157; *MS* 1823 - 1831, p. 250; *MS* 1832, p. 231; G.A. Treuenfest, *Geschichte 16, Anhang*, p. XVIII–XXI; Al. Bucur, *Veștem*, p. 225.

[42] I. Coman, *op. cit.*, pp. 72, 73.

[43] *MS* 1816, p. 326; *MS* 1817 - 1818, p. 329; *MS* 1819, p. 250; *MS* 1820 - 1822, p. 217; *MS* 1823 - 1834, p. 250; *MS* 1835 - 1843, p. 263; *MS* 1844 - 1849, p. 270; G.A. Treuenfest, *op. cit.*, pp. 300, 387, *Anhang*, pp. XVIII-XXVIII.

său, Ottokar (Otocar), stabilit şi el la Veştem[44], îi învăţa cântul pe elevii şcolii din localitate[45]. A avut un important rol în evenimentele din anii 1848 - 1849. La 27 octombrie 1848 se ocupa de formarea unui corp de vânători de munte. La 10 noiembrie, împreună cu locotenentul major Panajot, comanda o subunitate de lăncieri, care s-a deplasat din Haţeg spre Deva[46].

Şăndruc Matei (Şăndrucu / Şendruc / Schöndruk Mathias), căpitan. Și-a desfășurat activitatea în următoarele unități și garnizoane: *Regimentul 16 Grăniceresc* Orlat, 1848 - 16 februarie 1851; *Regimentul 14 Grăniceresc* Weisskirchen[47], 16 februarie 1851 - 1866. Ca ofițer, a deținut următoarele grade: sublocotenent clasa 1, 1848 - 19 octombrie 1848; sublocotenent clasa a 2-a, 19 octombrie 1848 - 1850; locotenent major, 1850 - 1866. În anul 1866 a fost avansat căpitan și pensionat[48].

Provenea dintr-o familie de vechi boieri din Ţara Făgăraşului, respectiv din localitatea Mărgineni, atestată ca atare încă din anul 1711[49]. În anul 1833 era fruntaş în cadrul *Companiei a X-a* de la Mărgineni, iar mai apoi „vicecaporal" şi caporal, iar în anul 1844 avea gradul de plutonier şi îşi desfăşura activitatea la compania de la Ohaba[50]. Ca ofiţer a luat parte la acţiunea de eliberare a membrilor *Comitetului Naţional Român* arestaţi la Sibiu, în luna august 1848. În data de 22 august 1848, la Veştem, s-a întâlnit cu sublocotenentul Novac, preotul din Orlat (Nicolae Erdeli), sublocotenentul Şăndruc, preotul din Veştem (Antoniu Veştemean) şi primarul locului. De aici s-au deplasat în localitatea Racoviţa unde, împreună cu sublocotenentul David Urs şi cu preotul locului au hotărât să ţină adunări naţionale care să meargă până la violenţă[51].

A luptat alături de lăncierii lui Avram Iancu, în toamna aceluiaşi an, la Cricău, fiind unul dintre comandanţii detaşamentului de acolo, alături de viceprefectul Blasiu şi de tribunul Bucur – preot de Galda –, repurtând

---

[44] Devenit ofițer, în cadrul *Regimentului 16 Grăniceri*, Orlat.

[45] SJANSB, *FM, SPS*, tom 1, p. 529.

[46] G.A. Treuenfest, *op. cit*, pp. 308, 310.

[47] Azi Biserica Albă, comună în Banatul Sârbesc, Voivodina.

[48] *MS* 1850, p. 322; *MS* 1851, p. 343; *MS* 1852, p. 383; *MS* 1853, p. 379; *MS* 1854, p. 381; *MS* 1855, p. 379; *MS* 1856 - 1857, p. 373; *MS* 1858, p. 353; *MS* 1859, p. 225; *MS* 1860 - 61, p. 318; *MS* 1862 - 1863, p. 330; *MS* 1864, p. 318; *MS* 1865, p. 322; *MS* 1866, p. 320; G.A. Treuenfest, *Anhang*, p. XXVIII, p. 308, 317, 372, 379, 393; Al. Bucur, C. Lupea, *op. cit*., p. 76 - 77; Al. Bucur, *Oameni importanţi ai Veştemului. (XLVII) Şăndruc Matei*, în „Rapsodia", XIII, nr. 146, octombrie 2016, pp. 43 - 46.

[49] G. Bariţ, *Părţi alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă,* vol. I, Braşov, 1993, p. 712.

[50] SJANBV, *Fondul 168*, passim.

[51] S. Dragomir, *Studii şi documente,* vol. II, Sibiu, 1944, pp. 25 - 26.

prima victorie asupra honvezilor. Tot de la Cricău i-a trimis o scrisoare lui Avram Iancu, aflat la Zlatna, în care cerea ajutor împotriva ungurilor ce se pregăteau să atace din nou[52]. La 9 decembrie 1848 comanda o companie cu care a venit în sprijinul feld-mareşalului Gedeon, la Racoşu de Sus (jud. Braşov)[53].

Mai apoi, sub conducerea lui Axente Sever, a participat la luptele din luna decembrie 1848 şi cele din ianuarie 1849, din jurul Blajului[54]. În luna martie 1849 se găsea cu trupa în faţa inamicului, la Alba Iulia, alături de ofițerii Verindean şi Raţ. Prezenţa lui este semnalată şi la luptele din zona Braşovului, precum şi în „lagărul" de rezerviști de la Şercaia (jud. Braşov)[55]. În calitate de adjunct al comandantului cetăţii Alba Iulia, în toamna anului 1852 l-a însoţit pe Avram Iancu (asigurându-i şi paza) de aici, unde era întemniţat în urma arestării sale de la Câmpeni, ca instigator al moţilor (în ziua de 17 august 1852), la Sibiu, unde „Craiul munţilor" va găsi adăpost în casa lui Ilie Măcelaru, fruntaş politic sibian[56]. După anul 1871, pensionar fiind, a fost ales preşedinte al *Eforiei Şcolare* a *Şcolii de Reuniune Grănicerească* din Ohaba, din 1874 până în anul 1877[57], când şi-a prezentat demisia. Cu acest prilej, forul conducător al *Şcolilor de Reuniune Grănicerească* din Sibiu i-a mulţumit pentru activitatea depusă pe tărâmul şcolar, rugându-l ca şi pe viitor să conlucreze în această direcţie[58]. După o informaţie incompletă, a decedat în satul natal la data de 25 februarie 1891[59].

DATA REGARDING SOME OF THE COMMANDERS OF THE BORDER RESORT VEŞTEM (SIBIU COUNTY) FROM 1781 - 1848

-abstract-

Key words: Veștem, border guard, officer, commander, fight, involvement.

---

[52] Fl. Dudaş, *Avram Iancu în tradiţia poporului român,* Timişoara, 1989, pp. 75 - 76; A. Iancu, *Ghinda şi sabia-jurnal de război cu ungurii,* 1995, pp. 15, 17.
[53] G.A. Treuenfest, *op. cit.*, p. 317.
[54] M. Totu, P. Florea, P. Abrudan, *Bărbaţi ai datoriei 1848 - 1849. Mic dicţionar*, Bucureşti, 1984, p. 259; G. Bariţ, *op. cit.*, p. 712.
[55] G.A. Treuenfest, *op., cit.*, p. 317, 379; S. Dragomir, *Avram Iancu,* p. 42.
[56] *Ibidem,* p. 321; P. Tudor, *Avram Iancu în memorialistică,* Cluj, 1972, p. 208.
[57] C. Stan, *Şcoala poporană din Făgăraş şi depe Târnave,* Sibiu, 1928, p. 335.
[58] SJANSB, *FSG*: D. nr. 388/24 martie 1877; *Protocolul şedinţei Comitetului Administratoriu din 24 martie 1877.*
[59] SJANBV, Fond *Stare civilă, Mărgineni,* cota 550, *Protocolul morţilor 1863 - 1892.*

From various documentary sources, from the period, we obtained data attesting the presence of some officers from the 16th Border Guard Regiment from Orlat, at the command of the border guards from Veştem. We will highlight the major lieutenants: Caliani Avram, Hussibek de Paula Franz, Raglan Filimon, Laurentzy Johann, Riebel von **Festertreu Joseph, Şăndruc Matei.** They had important contributions to the economic and cultural development of the locality and the area.

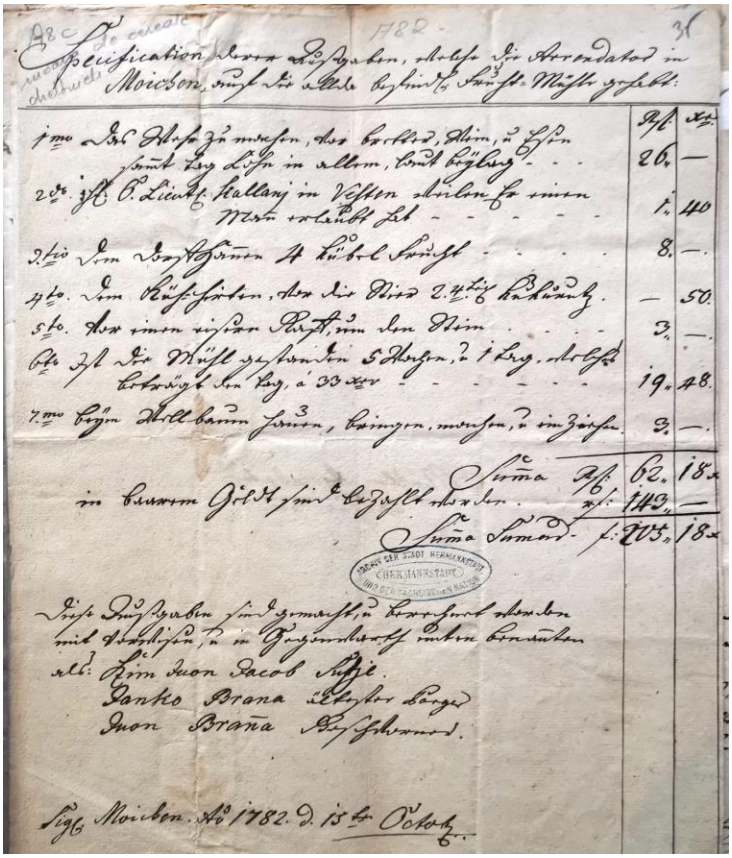

Foto 1

Foto 2

CE ȘTIAU ROMÂNII DIN TRANSILVANIA DESPRE REVENIREA DOBROGEI LA ȚARĂ CITIND „GAZETA DE TRANSILVANIA”

Dr. Lavinia DUMITRAȘCU[*]

Desăvârșirea statului național unitar român este rezultatul a trei etape importante pentru istoria națională: 1859 – unirea Țării Românești cu Moldova, sub Alexandru Ion Cuza, 1878 – revenirea Dobrogei la țară după Războiul de Independență și 1 Decembrie 1918 – Unirea deplină în urma Primului Război Mondial.

Nemeritat și, parcă, sfidând istoria noastră, cea de-a doua etapă este trecută într-un con de umbră de românii de dincolo de Dobrogea, deși ziua de 14 noiembrie este decretată, de câțiva ani buni, zi națională. Și, fără această dată, fără Dobrogea, Unirea cea Mare nu ar fi fost atât de „mare”.

Atunci, în anul de grație 1878, știrile despre Dobrogea circulau și în teritoriile românești aflate sub stăpânire străină, supuse procesului de deznaționalizare, când ei doreau unirea cu România.

Este și cazul transilvănenilor, care, prin intermediul „Gazetei de Transilvania”[1], cea mai importantă publicație a românilor, află în timp real – sau aproape real – despre revenirea Dobrogei la Țară, moment atât de important și de mișcător sufletește pentru dobrogeni. De altfel, legăturile dintre românii din Transilvania și cei din Dobrogea nu au fost întrerupte niciodată.[2]

---

[*] Cercetător științific III – Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; președinte al Societății de Științe Istorice filiala Constanța.

[1] *„Gazeta de Transilvania”*, primul ziar politic și informativ al românilor din Transilvania, întemeiat de George Barițiu, a apărut la Brașov, pe 12 martie 1838, sub titlul de „*Gazeta de Transilvania*”. Sediul redacției era în casa familiei Mureșanu. De altfel, succesori ai lui Barițiu au fost Iacob Mureșanu, Aurel Mureșanu și Andrei Mureșanu. De-a lungul timpului, numele periodicului se modifică: de la 3 ianuarie 1849, s-a numit „*Gazeta transilvană*”, de la 1 decembrie 1849, „*Gazeta Transilvaniei*”. Periodicul a avut două suplimente: „*Foaie literară*” (1 ianuarie - 25 iunie 1838) și „*Foaie pentru minte, inimă și literatură “*, supliment cultural de sâmbătă și duminică (2 iulie 1838 - 24 februarie 1865).[1] Sufletul românismului din Transilvania se regăsește în acest periodic, care devine unul dintre cei mai importanți pioni ai apărării drepturilor românilor. „Gazeta de Transilvania” și-a încetat apariția în 1944.

[2] Gh. Dumitrașcu, *Românii din Dobrogea şi manifestări ale conştiinţei lor naţionale la începutul epocii moderne*, în „Revista de istorie” 29, nr. 6, 1976, pp. 865 - 887 (în colaborare); Lavinia Dumitrașcu, *Românii din Banat şi din Dobrogea în epoca modernă - spicuiri* -, în „Studia universitatis <<Vasile Goldiş>>”, Arad, 2002, pp. 7 – 23.

Ştiri despre Dobrogea se regăsesc, în general, la paginile *2-3*, la rubrica *Ştirile zilei* şi la pagina 4, la rubrica *Ştiri merunte din România*. În perioadele cu evenimente importante „Gazeta de Transilvania" aloca spații întinse, uneori pagini întregi sau numeroase articole în același număr.

„Gazeta de Transilvania" are corespondenți particulari în Dobrogea, care urmăresc evenimentele la fața locului. De asemenea, periodicul preia informații și articole din presa din România: „Monitorul oficial", „Telegraf", „Presa", „România liberă", „Românul", „Vocea Covurluiului" „Foișiorul" din Dorohoi. „L'Orient" –Tulcea – etc.

Problema **tratativelor delegației române la Congresul de la San Stefano și la cel de la Berlin** privind obținerea Dobrogei, și pierderea Basarabiei, este bine prezentată în paginile periodicului. „Gazeta" urmărește, zilnic, făcând comentarii pertinente, dezbaterile interne și tratative internaționale privind soarta Dobrogei și mișcările de trupe, lupta pentru trasarea graniței cu Bulgaria. Nu mă voi opri la acest subiect, dar voi face trimiteri pentru cei interesaţi. [3]

Însă, nu pot să trec ușor cu vederea un articol, o scrisoare de fapt, publicată în „Presa", ce-l are ca autor pe Mihailu P. Balsiu – *„membru al partidei conservatoare"*, în care acesta analizează, pertinent, scopul „schimbului" impus de Rusia, văzut ca încercare de slavare a poporului român: *„Acum Rusia voiește să-și schimbe tactica. Fără a perde din vedere nici un moment ținta, ce și-a propus de secoli, ea profită de toate împregiurările, spre a-și pregăti terenul. Ne oferă acuma Dobrogea în locul Basarabiei, a cărei răpire a fost, precum vedem astăzi, una din principalele cause ale resbelului cu Turcia. Însă în realitate, ea nu ne da acest pământ pentru a ne despăgubi de perderea Basarabiei, nici pentru a ne întări, și a ne da avantage comerciale prin posesiunea deltei Dunărei. Nu. Ea voiește să aducă un element slav în mijlocul nostru, voiesce să ne sape omogenitatea naționalității noastre, se facă un început de slavisare sau mai bine zicând de rusificare. De aceea ne dă, nu numai Dobrogea, ci chiar o parte din Bulgaria ori-cât am voi. Căci, cu cât vom avea mai mulţi slavi în sânul nostru, cu atât Russia se va apropia de scopul său, cu atât va putea*

---

[3] XLI, nr. 63, 10/22 aug. 1878, p. 4; *Confirmare, nu confirmare*, nr. 69, 12 sep./31 aug. 1878, p. 1, 4; *De la Chiustenge în Dobrogia*, nr. 76, 24 sep./6 oct. 1878, p. 3; *Un actu de supunere dorurosu*, nr. 78, 1/13 oct. 1878, p. 1; nr. 79, 5/17 oct. 1878, p. 1, 3; nr. 80, 8/20 oct., p. 2; nr. 81, 12/24 oct. 1878, pp. 2 - 3; nr. 82, 15/27 oct., p. 3; *O desmințire*, nr. 84, 22 oct./3 nov., p. 2; *La delimitarea Dobrogei*, nr. 84, 22 oct./3 nov., p. 4; *Delimitarea Dobrogei*, nr. 85, 23 oct./4 nov., p. 4; nr. 86, 29 oct./10 nov., pp. 2 - 3; *Ocuparea Dobrogei*, nr. 87, 2/14 nov. 1878, p. 2; nr. 88, 5/17 nov., p. 4; *Delimitarea și ocuparea Dobrogei*, nr. 90, 12/24 nov. 1878, pp. 1 - 2; *Luarea in posessiune a Dobrogei*, nr. 91, 16/28 nov. 1878, p. 1; nr. 91, 16/28 nov. 1878, p. 4.

spera mai mult a vedea naţionalitatea noastră contopindu-se cu slavismul. Ni se zice, că în Dobrogea locuiesc mulţi români; dar datele statistice nu o dovedesc; marea majoritate a locuitorilor, în ori ce cas, se compune din tătari, turci, şi mai ales bulgari. În Basarabia trăiau asemenea mulţi bulgari şi cu toţii ştim cât de grea ne-a fost, tocmai din acesta causă, administrarea acelor trei judeţe. Şi Basarabia a fost de secoli un teritoriu românesc; o scurta posesiune, în timp de 44 de ani, a fost de ajuns spre a produce acest resultat nenorocit pentru noi. Dar încă în Dobrogea, care este de drept a Bulgariei, pe care bulgarii o vor reclama, mai curând sau mai târziu, şi care ni se octroiesce acuma cu de a sila, prin iniquitatea cea mai mare! Aceasta ar trebui să deschidă ochii celor mai neprevedietori. La noi, românii, cari suntem încougiuraţi de Slavi, departe de fraţii noştri de sânge, şi ameninţaţi în autonomia, dacă nu chiar în esistenţa noastră, ideea de patrie şi de naţionalitate trebuie se ne preocupe din ce în ce mai mult. Instinctul de conservare trebuie să se înalţe la noi la înălţimea unui principiu, la înălţimea unei dogme politice. De aceea vor face rău, credem, toţi câţi, îngrijoraţi de gravitatea împregiurărilor, s-ar gândi se schimbe curentul, politica urmată de secoli, de toţi principii români, de toţi patrioţii români. Ar fi a espune tiera la mari pericule, prin adoptarea în sânul nostru a unui element străin şi mai cu osebire a unui element, care face parte din marea familie a Slavilor. Ar fi, cu un cuvânt, se perdem forţa noastră, omogenitatea populaţiunei noastre!" [4]

O corespondenţă particulară din Silistra a „Gazetei de Transilvania" priveşte soarta creştinilor români din sudul Dobrogei, în condiţiile în care Congresul de la Berlin hotărâse ca cetatea Silistrei să revină Bulgariei. Locuitorii români, musulmani, greci şi armeni din Silistra pregătesc o adresă colectivă, declarând că dacă Silistra va rămâne Bulgariei, ei vor vinde tot ce au şi vor trece în Dobrogea românească. La rândul lor, bulgarii au publicat un ordin prin care li se intrezice locuitorilor „nebulgari" vinderea de imobile.

Românii deplâng ocupaţia turcească, în situaţia noului regim *„bulgaro-rus înfiinţat abia alaltăieri"*. Noii guvernanţi bulgari, îmbătaţi de puterea pe care au primit-o, *„desconsideră totul ce nu este bulgar şi proced la împărţirea dreptăţii în modul cel mai arbitrariu aşa, că nemulţumirea bieţilor români şi turci devine din ce în ce mai mare",* simţindu-se *„jigniţi în drepturi"* şi *„mai apăsaţi în atribuţiunile sale"*. Dreptatea este făcută de funcţionari bulgari, *„lipsiţi de orice cultură şi desbrăcaţi de tot bunul simţ"* - de exemplu, preşedintele Tribunalului din Silistra este un bulgar, un

[4] *O voce patriotică,* nr. 51, 29 iun./11 iul. 1878, p. 3; *Voci din România*, nr. 53, 8/16 iul. 1878, pp. 3, 4.

simplu cărciumar -. *„Turcul, oricât de despot ar fi el dela fire, avea cel puțin oarecare noblețe de caracter și era mândru a putea da grația sa.”* În Silistra, capitala districtului, locuiesc turci, bulgari și români, care, în timpul turcilor, aveau școlile lor. Bulgarii au transformat școala românească în magazin de produse rămase de la armata turcească, în ciuda protestelor profesorilor și notabililor români, care s-au adresat și Ministerului Cultelor de la București. Periodicul redă și o altă întâmplare: un jandarm bulgar, la Cuzgun, l-a maltratat pe primarul român, care n-a vrut să-i plimbe calul și l-a dus legat la pichetul apropiat, pentru ca soldații bulgari să-l bată în continuare. Apelând la autorități pentru dreptate, primarul a fost dat afară. În aceeași situație erau și musulmanii.

În condițiile în care se făcea recrutare în Bulgaria, pentru a se forma o armată de 70-75000 oameni. Din Turtucaia, au recrutat 110 români, în timp ce din 28 comune și 200 familii de bulgari din oraș, au fost luați doar 75 bulgari *„(nespălați). Ei zic, că de aceea iau mai mulţi români pentru că aceștia sunt mai representabili, mai frumoşi”*. Tinerii români recrutați îi comunicaseră autorului articolului că, dacă tot trebuie să fie soldați, doresc să fie în armata română. În acest timp, în Silistra s-au recrutat doar bulgari și, ca voluntari, *„doi români fără căpătâi”*.

Bulgarii duceau o adevărată campanie pentru a ațâța poporul împotriva revenirii Dobrogei la Țară. În acest sens, deja formaseră bande armate, care să se opună armatei române atunci când intra să ia în posesie Dobrogea. În paralel, elementele *„nebulgare”* organizau comitete pentru a aduna bani cu scopul de a face o primire strălucită armatei române. În Constanța erau adunați deja 50 000 franci. *„Toți se întrebau: oare când vor veni românii se ne scape de urgia și miseria, în care ne-au bagat pecatele?”* Spiritele au mai fost domolite prin venirea, în Dobrogea, a unor ofițeri de stat major români trimiși din București, pentru a face un raport asupra modului în care a fost administrat teritoriul și stabilirea localităților care ar putea găzdui garnizoanele românești. De asemenea, aceștia urmau să facă propunere cu privire la locul de trecere a trupelor peste Dunăre, probabil prin regimentele 7, 5, 4 de linie, batalioanele 1 și 4 de vânători și regimentul 2 artilerie. O societate de întreprinderi studia planul pentru unificarea căii ferate Cernavoda cu liniile române.

Autorul articolului nu omite să amintească porecla dată de români bulgarilor: *„Tuce na glava“* („cap de știuca” sau *„calu verde, serbu cu minte“*).[5]

Organizarea de bande de bulgari este făcută cu complicitatea rușilor, care, după ce au luat Basarabia, pregătesc opoziția armată la preluarea

[5] *Românii din Bulgaria și Dobrogea*, nr. 67, 24 aug./5 sep. 1878, pp. 1 – 2.

Dobrogei de autoritățile române. Și, comentează articolul, diplomaţii ruși *„sunt capabili și de astfel de lucruri. Esperiențiele cele triste, care le au facut românii în cei doi ani din urmă, îi vor fi învățat minte, ca să nu se mai arunce orbesce în brațele rușilor”.* [6]

Corespondentul „Gazetei de Transilvania” din Bulgaria transmite și o știre primită de la periodicul „l'Orient“ din Tulcea, care are drept sursă un bulgar: *„Arme s-au distribuit spre scopul acela în cantitate destul de considerabilă. Se vorbesce de 8000 puști... Ca bulgar, care iubesc tiera mea și iubesc tot așa și România, care nu ne-a facut niciodată decât numai bine, doresc, ca cu orice preț se se evite o ciognire între aceste două țări... Poate că mai toți bulgarii ar cugeta așa de leali, de nu ar fi ațâțați de ruși”.*[7]

Preluând din „Timpul”, „Gazeta de Transilvania” prezintă un tablou al populației din Dobrogea, alcătuită din români, bulgari, ruși, tătari nogai, turci „*(parte osmani, parte pomaci)*”, cercezi, germani din Basarabia și ținutul Odesei, greci, ţigani, armeni și evrei. Aceste populații trăiau sub *„regimul așa numitului patenții de colonisațiune al înaltei Porţi, una din legile cele mai libere și mai democratice, nu numai a împărăției otomane, ci a Europei în genere.”* Pământurile erau date gratis, scutite de dări timp de 6 ani. După 20 de ani, colonişti deveneau proprietari definitivi ai pământurilor. De aceea, românii considerau că au avut, sub guvernul Porţii, traiul cel mai fericit cu putință. Acest fapt explică și migrarea moldovenilor, rușilor, tătarilor în aceste ținuturi, românii (moldoveni 33.000 și încă câteva mii de ardeleni) stabilindu-se în orașele și satele dobrogene. Astfel, în Tulcea erau 5000 români, 1000 erau în Măcin, în număr mare fiind înregistrați și în Mahmudia, Isaccea, Greci. Aproape neamestecați trăiau românii în sate precum Niculițel, Rasova, Sarighiol, Agigiol, Calica, Cataloi, Nalbant, Samova, Lungavița, Turcoaia, Satu-nou, Pecenega etc. Amestecați cu mocanii sunt moldovenii în satele Dăieni, Fântâna Berbecelui etc. Mocanii au ocupat sate precum Gârliciu și Groapa Ciobanului. Pe lânga multe biserici și școli românești, există și două mănăstiri: Cucoșu și Niculițel.

Tătarii formau majoritatea relativă a populației din Dobrogea. Se ocupau cu plugăritul, creșterea cailor și cămilelor etc. În pașalâcul Tulcei erau cca. 2599 musulmani; cei 20000 (?) de cerchezi locuiau în patru sate; vreo 30 de familii catolice din Germania de sud trăiau la Malcoci, 20 familii la Cataliniu, la Ciucurova alte 30 familie amestecate cu românii, ruși și tătari; 30-40 de familii de grecii trăiau la Alibeikioi, fiind negustori,

---

[6] *Tenpora mutantur,* nr. 73, 14/26 sep. 1878, p. 1.
[7] *Bande bulgare,* nr. 73, 14/26 sep. 1878, p. 4.

cârciumari, cafegii; 22-23000 rușii de toate cultele și bulgarii (ultimii se ocupau cu negoț și plugărie, majoritatea rușilor cu pescuitul morunilor și prepararea icrelor). În acest conglomerat de etnii, se trăia pașnic, sub regimul unor legi mai liberale decât în restul imperiului. Periodicul „România literară” consideră Dobrogea un teritoriu sălbatic. Autorul articolului din „Gazeta de Transilvania” consideră că Dobrogea era departe de a fi sălbatică, deși era *„pustie și puțin sănătoasă”* (pustie din cauza mlaștinilor, mocirlelor și a frigurilor, omul era mai mult decât în alte locuri expus agenților destructivi ai naturii).[8]

Tocmai pentru a sublinia statornicia românilor în Dobrogea și drepturile României asupra teritoriului dintre Dunăre și Mare, „Gazeta de Transilvania” publică, preluând, via „Românul”, din „România literară“, studiului lui I. lonescu asupra populației din Dobrogea, de la 1856. Din mulțimea de etnii, românii și turcii totalizează mai mult de jumătate a populației. Aceasta se datorează și pământului bun și foarte roditor. În cele 71/78 de sate românești, locuiau 4603 bărbați; 4728 femei; 6789 băieți; 8367 fete; 1800 *„juni feciori”*; 1744 „*fete mari*”. Averea acestora consta în vite, miere și ulei, valorând 15 410 500 lei, starea socială a românilor ajungând *„la cel mai înalt grad de înflorire”*. Românii erau veniți din Basarabia, Moldova, Bucovina, Banat, Ardeal și, mai ales, din Țările Române, alcătuind o *„Dacie în miniatură”*. Însă, în ciuda acestei prosperități, românilor le lipsea *„pâinea sufletească”,* pe care încearcau s-o obțină inclusiv *„*furând” dascăli din Țările Române, pe care-i țineau, pe cheltuieala lor, în mare onoare. Mai mult, românii românizează etniile alături de care trăiesc. Dovadă, semnatarul articolului recunoaște: *„cu turcii și cu tătarii eu m-am înțeles în vorba românesce; în biserică, și chiar pe unde sunt bulgari, popii tot în românește cântă și citesc. Acum dela sate românisarea a străbătut și prin târguri: așa, în cetatea Silistra, români, cari sunt mai puțini la număr, au făcut și pe bulgar și pe grec a asculta în românesce rogațiunea zisă de popa grec; în școala orașului, zidită și ținută cu cheltuiala celorlalte neamuri, dascălul, care este bulgar, învață pe tineri în limba românească, ca una ce este înțeleasă de toți.”* [9]

Atitudinea etniilor locuitoare față de revenirea Dobrogei la Țară este bine reflectată în „Gazeta de Transilvania”. Un articol, de la sfârșitul lunii iunie 1878, se referea la zvonurile privind soarta Dobrogei, care au entuziasmat populația orașului Tulcea, cel mai important al provinciei. Astfel, preluând de la „Vocea Covurluiului“, via comercianților din portul Galați, cititorii „Gazetei” sunt informați despre *„călduroasa*

---

[8] *Diversele naționalității ale Dobrogei*, nr. 73, 14/26 sep. 1878, p. 2.
[9] *Românii din Dobrogea*, nr. 77, 28 sep./10 oct. 1878, p. 3.

demonstrațiune” a populației grecești și române din Tulcea la aflarea știrii că Dobrogea putea reveni României.[10]

În același număr al periodicului, preluând din aceeași sursă, publică informații precum: *„comercianţii din portul Galaţi au primit ştiri din Tulcea, cari zic, că… Dobrogea va fi anesata României, poporațiunea română și elenă din acel oraș ar fi făcut o călduroasă demonstrațiune”*.[11]

În septembrie, cititorii „Gazetei” sunt informați că locuitorii Constanței, mai ales grecii și turcii, așteptau cu nerăbdare venirea autorităților române. În privința turcilor, aceștia sperau că-și vor recăpăta bunurile pe care le părăsiseră la începutul războiului și care fuseseră însușite de alții, ce refuzau să le înapoieze. Periodicul deplânge situația lor, dar amintește numele medicului M. Bolton, *„care a devenit providența lor, scăpând sute din ei din ghiarele morţii și ale miseriei”*.[12]

Cititorii „Gazetei” află că periodicul „România liberă“ a primit o scrisoare din Tulcea, conform căreia populația Dobrogei, mai puțin bulgarii, s-au bucurat auzind că România a primit Dobrogea. Ordinul vice-guvernatorului din Tulcea, generalul Beloțercovici, prin care este oprită orice manifestare de bucuria la intrarea armatei romane, i-a înveselit pe bulgari și a întristat celelalte nationalități, care erau pregătite a primi armata română.[13]

Despre planurile privitoare la Dobrogea, așa cum se citesc în „Gazetă”

„Gazeta de Transilvania” preia, din presa din România, informațiile despre propunerile guvernului român privind administrarea Dobrogei. Între acestea, numirea unui guvernator special, care să o administreze „*cu totul excepțional*”. Atrage, în mod deosebit, atenția periodicului un articol din ziarul „Foișiorul“ din Dorohoi*: „Suntem fericiţi de a vedea din ziarul «Românul»….că guvernul are de gând a face acolo o organisațiune romanească serioasă, civilisatoare și de natură a asecura, cu prosperitatea ei, prosperitatea și întărirea naţionalitate romane”*, prin românizare prin școală, prin biserică, prin instituții care să încurajeze dezvoltarea bogățiilor ce pot fi produse în regiune prin resursele existente. Autoritățile române doreau să intre în Dobrogea ca o putere, *„care având consciință de misiunea ei de a lumina și de a civilisa, care, cunoscând binefacerile libertății, respectând principiile de umanitate, voieste să le introducă în toate*

---

[10] Nr. 51, 29 iun./11 iul. 1878, p. 4.

[11] *Ştiri merunte din România*, în „Gazeta de Tansilvania”, XLI, nr. 51, 29 iun./11 iul. 1878, p. 4.

[12] *De la Chiustenge în Dobrogia*, în „Gazeta de Tansilvania”, XLI, nr. 76, 24 sep./6 oct. 1878, p. 3.

[13] „Gazeta de Tansilvania”, XLI, nr. 83, 19/31 oct., p. 4.

unghiurile...prin convingere iară nu prin impunere." Periodicul își exprimă dorința numirii unei comisii alcătuite din senatori, deputați și alți delegaţi ai guvernului, care, după instaurarea autorității române în Dobrogea, să cerceteze problemele populației și resursele zonei, s-o organizeze, să-i unifice instituțiile cu cele ale statului român, să pună în acord aplicarea legilor în vigoare din România în Dobrogea și să stabilească autoritățile publice românești aici. *„Școale primare, licee, gimnasiuri, școale normale, școale de arte și meserii, școale de agricultură, silvicultură și horticultură, o facultate, o justiție bine combinată, tribunale și o curte de apel, biserică românească, un episcopat, un seminar, instituțiuni de industrie, desvoltarea resurselor economice și a bogăţielor, ce ea poate produce, o armată teritorială bine formată și bine instruită, pe care Romania să poată conta cu încredere, iată cu ce se va români Dobrogia. O bună organisare, libertate, justiția, cultura a spiritului, legalitate, respect a omenirei, iată ce întărește un popor"* Și adaugă: *„Neaperat...o armată română, și o armată numeroasă pentru a garanta liniştea și securitatea publică..., un guvernator general pentru a comanda acea armată, un general de divisiune, un general de corp sau mareșal". „Alege funcţionari buni, capabili, probi și justi, alege ofițeri instruiți, energici și concilianţi, alege profesorii cei mai savanţi, prelaţii cei mai eminenţi, magistrații cei mai demni și mai independenţi și trimite-i în Dobrogia"*, după studierea situației existente. *„Datoria guvernului este de a respândi, de a susține românismul și de a români întreaga populațiune".* [14]

Un cititor al periodicului, Ladislau Vajda, făcând referire la un articol, de mai sus, se declară revoltat cu propunerea privind românizarea întregii populații, văzând în aceasta o încercare de desnaționalizare a celorlalte etnii, asemănătoare celei de care se plâng românii în Transilvania, Banat, Basarabia etc. Această poziție poate periclita chiar cauza pentru care luptă românii. Deși autorul articolului din „Foișor" condamnă o românizare prin forță, totuși recomandă *„dezbrăcarea pe elemente neromâne de naționalitatea lor"*. De asemenea, Ladislau Vajda critică faptul că se vorbește doar despre școlile românești, *„ca și cum acolo numai români ar exista"*, ca și când acestea ar fi instituții de desnaționalizare. Și, mai mult, aceasta nu s-ar face din banii României, ci *„din resursele Dobrogei"*, adică chiar și cu banii etniilor neromânești trăitoare aici.

Articolul la care face referire scrie și despre atragerea diferitelor etnii în a iubi România, despre umanitate și respect al omenirii, în paralel cu *„românirea întregei poporațiuni"*, făcându-l pe Ladislau Vajda să critice, din nou: *„Cum gândesce d-l autor, că prin apucături de desnaționalisare*

---

[14] *Dobrogia,* în „Gazeta de Tansilvania", XLI, nr. 73, 14/26 sep. 1878, p. 2.

România ar putea dobândi iubirea acelor popoare heterogene, atât genetic, cât și în privința religiunei și a stărei sociale (afară de românii așeziați acolo) foarte diferite în cea mai mare parte de naţiunea noastră?" Aceasta, consideră autorul articolului, ar aduce doar ura populațiilor neromâne și ar face servicii dușmanilor, care ar incita aceste etnii împotriva statului român. Pe de altă parte, România, care a dovedit lumii toleranța de care este capabilă, mai ales din punct de vedere religios, ar ofensa etniile Dobrogei, mai cu seamă pe musulmani. Ladislau Vajda consideră că statul român ar avea mai mult de câștigat dacă ar respecta sentimentele religioase și interesele materiale ale locuitorilor, fără deosebire de etnie. Astfel, România își va câștiga *„iubirea și simţirea de unire a poporațiunei diferite a Dobrogei în acea măsură, ca să nu-i mai treacă în gând de a gravita în afară, și de a se deslipi de Romania."*[15]

Cititorii „Gazetei de Transilvania" află și despre avizul viceguvernatorului din Tulcea adresat populației Dobrogei, cu privire la primirea armatei române, document scris în rusește, românește și bulgărește: *„Avis dela administraţia guvernatorului din Tulcea. Având în vedere că în curând va fi predare Dobrudjei guvernului Român și crezând, că locuitorii doresc a primi pe poporul Român cu dragoste, Administrația Guvernatorului din Tulcea declară prin aceasta: 1) Toți, carii doresc a participa la modul întâlnirei pe autoritățile române, sunt datori de a se prezenta în Cancelaria Consiliului Comunal spre înțelegire în prezența cu Președintele și Muhtarii din toate naționalitățile orașului Tulcea în privința modului și mijlocele pentru facerea acestei serbare. 2) Toate Manifestațiile de ori ce feluri va fi, sunt oprite fără excepţie. 3) Despre ziua sosirei autorităților române se va declara în ajun. Or. Tulcea. Octomvre în 6 zile anului 1878. L.T. Guvernatorului din Tulcea,* Belotzercovetz.*"* [16]

Preluând din „Monitor", cititorii „Gazetei" află că s-a publicat legea prin care guvernul României a alocat un fond de un milion lei ca avans pentru cheltuielile necesare pentru luarea în posesie și administrarea Dobrogei și 500 000 lei penru deschiderea de credite suplimentare și extraordinare pe exercițiul anului 1878.[17]

Luarea în posesie a Dobrogei de administrația și armata română se constituie un subiect de mare interes pentru „Gazeta de Transilvania" și, implicit, pentru românii transilvăneni. Drept dovadă, numărul mare de articole preluate din presa românească și trimiterea unui „corespondent

---

[15] *Era despre Dobrogrea*, în „Gazeta de Tansilvania", XLI, nr. 79, 5/17 oct. 1878, pp. 1, 2.
[16] *Două acte ale autorităţiloru ruseşti,* în „Gazeta de Tansilvania", XLI, nr. 83, 19/31 oct., p. 1.
[17] „Gazeta de Tansilvania", XLI, nr. 83, 19/31 oct., p. 4.

particular”. Sunt numere ale ziarului care, parcă, sunt dedicate acestui eveniment, urmărit, zi de zi, de frații români de peste munți. În altele, sunt publicate câte 3 - 4 articole.

Pe 22 octombrie, „Gazeta de Transilvania” anunța că Regimentul 2 de linie a plecat din București spre Dobrogea. Știrea este completată și de „Vocea Covurluiului“ din Galaţi, care scrie: *„Nu încape îndoială, că apropiată este ziua, când trupele române vor intra în Dobrogea. Deja un regiment de artilerie, unul de roşiori şi al 2-lea de linie se apropie spre Brăila, unde vor fi de la 25 curent. Corpul de geniu a plecat spre Silistra pentru operaţiunea delimitărei. Case în Tulcea s-au și închiriat pentru autorități, iar populațiunea de diferite naționalități face pregătiri din ce în ce mai însemnate. Peste 6 arcuri de triumf, transparente etc., sunt pregătite în Tulcea de către români, turci, bulgari, tătari și evrei. Inscripțiunile făcute de transparente, figurile alegorice ce înfățișează, tălmăcesc simțimintele de afecţiune şi nerăbdare, cu cari dobrogienii asteaptă pe români. Sperăm dar, că foarte curând drapelul român va fâlfîi dela Mangalia până la Tulcea și Măcin. Trecerea principală, se pare, că va avea loc pe la Brăila unde deja podul este așezat și o șosea espres făcută de geniul român între Ghecet și Măcin.“* [18]

Preluând din „Presa”, „Gazeta” își informează cititorii despre alte pregătiri făcute de locuitorii orașului Tucea pentru primirea autorităților și armatei române și despre atitudinea locuitorilor bulgari și a guvernatorului rus: *„Aicea lumea se pregătesce pentru primirea românilor, ridicându-se arcuri de triumf. La început toate naționalitățile se preparau, fiecare în parte a primi pe români… Așa, românii, comunitatea israelită, grecii, turcii, lipovenii, fiecare în felul său voia să-și manifeste bucuria. Bulgarii însă făcură pe guvernator să intervină și sub pretextul de a ajuta manifestațiunea ei făcură atâtea obstacole și atâta presiune, încât contopiră cu dânșii pe toți ceilalți, și așa ei scăpară de o cheltuială mare, ce ar fi trebuit se facă comunitatea lor. Presiunea merse până acolo, încât guvernatorul ordonă de a se şterge… un tablou mare, representând o femea (Dobrogea) cu lanțurile rupte la mâni și la picioare; guvernatorul insistă să se pună unu steag rusesc în mâna acestei figuri.“*[19]

Românii din Transilvania sunt înștiințați cu privire la data aproximativă a trecerii trupelor române în Dobrogea (între 4/16 - 10/22 noiembrie), ceea ce ar fi permis Comisiei de delimitare a Dobrogei să-și încheie misiunea. Preluând din „România Libera“, „Gazeta” scrie că această

[18] Nr. 84, 22 oct./3 nov., p. 4; *Trecerea în Dobrogea*, nr. 85, 22 oct./3 nov., p. 4.
[19] *La primirea românilor în Dobrogea*, în nr. 87, 2/14 nov., p. 4.

comisie îl însărcinase pe profesorul Petrescu[20] de la școala din Silistra să pregătască furajul pentru 40 de călărași ce urmau să treacă Dunărea. Însă, bulgarii din Silistra i-au confiscat furajul și l-au aruncat în *„închisoarea criminalilor”*. Agitația era mare în Silistra și exista posibilitatea unei încăierări între români și bulgari. În acest timp, ministrul Justiției cerea președinților și procurorilor Curților și Tribunalelor să recomande persoane care întrunesc *„condițiunile de capacitate și moralitate, fie dintre actualii membrii ai magistraturei, fie dintre vechi funcţionari”*, care meritau să fie numiți în Dobrogea. [21]

Preluând din ziarul grecesc „Iris”, „Gazeta de Transilvania” scrie, că îndată după sosirea comisiei internaţionale la Silistria, locuitorii greci, români și turci au trimis petiții, cerând alipirea Silistrei la România. Din „L’Orient“: mai multe familii s-au stabilit la Tulcea, unde populația va primi armata și autoritățile române cu mult entuziasm.[22]

Pe 3/15 noiembrie, „Gazeta de Trasilvania” preluând informația de la „L’Orient“ și dintr-un periodic bucureștean, anunță apropiata trecere a armatei române în Dobrogea și prezența Principelui Carol, care urma să asiste la intrarea trupelor române în noua provincie românească. Întârzierea se datora Comisiei pentru delimitarea granițelor, care nu dăduse încă verdictul final. De aceea, guvernul român era decis să nu trimită armata în Dobrogea până când fruntariile nu sunt fixate *„clar si definitiv”*. Deși se preconiza ca trupele și autoritățile române să intre în teritoriul revenit la țară nu înainte de 12/24 noiembrie, pregătirile continuau, toți funcţionarii civili, însărcinați cu organizarea administrației în Dobrogea, primiseră ordin de a se îndrepta spre Brăila, iar cei 20 de angajați ai Poștei și Telegrafului se aflau deja la Călărași, gata să treacă Dunărea. Și, comentează periodicul, *„ocupațiunea Dobrogei e o cestiune nu de zile, ci de ore”*. [23]

Corespondentul particular al „Gazetei de Transilvania” informează cititorii că armata *„noastră”* este gata, chiar a doua zi, să treacă Dunărea în Dobrogea. Deja s-a hotărât ca Divizia de ocupație - a 3-a activă -, sub comanda generalului Anghelescu (alcătuită din: regimentele 4, 5 și 7 de linie, al 4-lea de Vânători, 1 Artileria, al 2-lea Roşiori, al 5-lea Călărași și două companii de geniu), va trece, pe 14 noiembrie în Dobrogea, în trei coloane pe la diferite puncte: coloana din dreapta, sub comanda colonelului Gorjanu (compus din Regimentul 4 Linie, Batalionul 4 Vânători, 2 baterii, 2

---

[20] Este vorba despre Costache Petrescu. În legătură cu acesta, vezi Lavinia Dumitrașcu, *Unul dintre ctitorii învăţământului românesc din Dobrogea înainte de 1878: dascălul Costache Petrescu*, în „Țara Bârsei", Brașov, ediție nouă, nr. 8, 2009, pp. 151 - 158.

[21] nr. 87, 2/14 nov., p. 4; nr. 88, 5/17 nov., p. 4.

[22] *Loc.cit.*

[23] nr. 89, 8/20 nov. 1878, p. 4.

escadroane Cavaleri și un detașament de geniu), va trece Dunărea pe la Gura Ialomiței la Cernavoda, ocupând granița spre Bulgaria, va detașa la Constanța Batalionul 4 de Vânători, ca post înaintat și garnizoană; coloana din centru, sub comanda colonelului Borănescu (Regimentulu 5 de Linie, 2 escadroane de cavaleria, 3 baterii și o companie de geniu), va trece pe la Brăila-Măcin și, după 3 zile de marș, se va stabili cu garnizoana în Babadag; coloana din stânga, comandată de generalul Anghelescu (compusă din restul Diviziei), va trece la Tulcea, unde se stabilea și Statul Major al Diviziei.

Principele Carol urma să sosească cu trenul expres la gară, unde va inspecta trupele, care, apoi, plecau direct la punctele respective de îmbarcare, pentru a trece Dunărea. În acest sens, vor fi pregătite: întreaga flotilă română, mai multe vase particulare, oferite gratis trupelor de comercianţi și din partea societății austro-ungare „Lloyd“. Apoi, Carol urma să plece cu vaporul „Ștefan cel Mare” la Galați. Rusia își desemnase delegații pentru predarea Dobrogei, iar guvernul român dăduse toate dispozițiile pentru ca revenirea Dobrogei la România să se facă prin toate compartimentele administrative. Personalul administrativ, judecătoresc, telegrafo-poștal, financiar, garnizoanele erau pregătite pentru intrarea în posesie chiar a doua zi, *„pentru marea mulțumire a poporațiunilor locale, care ne aşteptă cu mare nerăbdare.“*[24]

Reacția românilor din Tulcea vis a vis de intrarea administrației și armatei române în Dobrogea este reflectată de „Gazetă” prin intermediul periodicului „Presa“, care avea la Tulcea un corespondent. Acesta a vizitat mai multe familii din *„societatea aleasă română a orașului”*. A rămas impresionat de ospitalitatea cu care a fost primit și descrie gospodăriile și sufletele românilor tulceni. În același timp, relatează și pătimirile acestora în timpul ocupației armatei ruse: *„De un an mai bine, fiecare casă română a avut câte trei, patru soldaţi sau câte un grad ofițeresc. Mai toate familiele române principale, în afară de comerciul lor din oraș, se ocupa și cu vite și plugaria la câmp, căci: ‹‹Ce se facem? În negociu, ne-au luat locul bulgarii și grecii, căci noi, ca românul, nu putem trăi fără vite și lucrul pământului. Eca și eu, de multe ori m-am decis să mă țin numai de negociu în oraș, dar n-am putut; parcă m-atrăgea ceva afară la câmp, și-am început a munci pământul.››”* Autorul articolului enumeră familiile de frunte ale Tulcei: Vasile și Mihalache Sotirescu – negustori și agricultori -, Vasile Dumitrescu *„măiestru de trăsuri”*, având și o florărie -, Nicolae Proca și Nicolae Christocea - negustori și proprietari de vite -, Ion Alecsandru, Ion Plângu, Ionu Gheorghe Papa și Ion Sgulea - proprietari de vite, de „*vânaturi*” și negustori -, Sava Dumitrescu, Burghele - negustori de „*vânaturi*” și

[24] *Luarea în posessiune a Dobrogei,* nr. 91, 16/28 nov. 1878, p. 1.

agricultori -, preoţii Alecsandru Negru și Dimitrie Luca, Manea Giuglea - proprietar de vite și negustor. Toți aceștia veniseră din Transilvania, după revoluţia din 1848, și aveau și proprietăţi imobiliare în orașul Tulcea. Mai amintește familiile: Mihalache Petrescu, Costache Bomba, Emanoil Popovici, Vasilie Nedelcu Gâsca, venite din Basarabia și din alte zone românești, negustori și agricultori, cu proprietăţi imobiliare în oraș. Autorul articolului nu uită să amintească și faptul că unii dintre acești conducători ai comunității românești *„s-au dat în partea Grecilor”*, dar, acum, se unesc și vor lucra pentru interesele României.[25]

În același număr al ziarului, un al treilea articol despre preluarea Dobrogei, având ca sursă periodicul „România”, anunță prezența principelui Carol, a doua zi, la Galați. De asemenea, sunt enumerați prefecții numiți ai orașelor dobrogene: Remus Opreanu în Constanța și George Mihail Ghica la Tulcea, așteptându-se numirea lui Degre la Silistra nouă. Proclamațiile către dobrogeni și către armată și regulamentul de administrație publică asupra organizării judecătoresti, competenței și procedurii autorităților judecătorești din Dobrogea se publicaseră deja în „Monitorul oficial”.[26]

Documente oficiale, note diplomatice privitoare la preluarea Dobrogei de autoritățile române sunt publicate în gazeta transilvană. Aceasta prezintă și primirea prințului Carol la Brăila și trecerea Dunării a Regimentului 5 Linie, la Ghecet, a unui detașament de roșiori și de artilerie, unde prințul a luat, oficial, în primire Dobrogea. Clerul a binecuventat noul teritoriu românesc. Încă de dimineață, steagul românesc flutura pe malul drept al Dunării, unde o mulțime de musulmani, bulgari și români dobrogeni aşteptau, cu nerabdare, trecerea trupelor. Pe 15/27 noiembrie, trecuse Dunărea colonelul Gorjanu cu coloana din dreapta la Cernavoda și coloana din stânga a generalului Anghelescu – ultimul a vizitat și Măcinul –.

„Gazeta de Transilvania”, preluând informațiile de la „România”, prezintă entuziasmul populației la intrarea trupelor române în Dobrogea. Comunicațiile telegrafice și poştale erau deja restabilite. Nicolae Catargi, primul delegat al Comisiei însărcinată cu primirea Dobrogei, care fusese abia numit comisar al guvernului în Dobrogea, a trimis următoarea telegramă ministrului de Externe: *„Comissiunea sosind în Tulcea toată poporațiunea a eșit întru întâmpinarea noastră. Guvernul Dobrogei, corpul consular archiereii cu tot clerul ne-au primit la port dorindu-ne bunăvenire. Eu le am multumit în numele Domnitorului și al țării și i-am asigurat în*

---

[25] *Românii din Tulcea*, nr. 91, 16/28 nov. 1878, pp. 3 – 4.
[26] *Loc. cit.*, p. 4.

numele guvernului, că misiunea României în noua sa provincie va fi aceea a înfrățirei și a civilisațiunei.“[27]

Numărul 93, din 23 noiembrie/5 decembrie 1878 al „Gazetei de Transilvania” pare a fi închinat Dobrogei românești. Unul dintre articole, scris amănunțit și cu observații pertinente, de corespondentul „Pressei” prezintă intrarea Comisiei române de preluare a Dobrogei în Tulcea, pe 14 noiembrie, cu vaporul român „România“. Aceasta a fost primită, cu toată onoarea, de guvernatorul rus, de înaltul cler, de mitropolitul bulgar și de episcopii greci, de consulii și viceconsulii puterilor străine, de primarul și notabilii orașului. Nicolae Catargi, președintele Comisiei, a rostit câteva cuvinte de mulțumire, a sărutat crucea din mâna episcopilor și a plecat, în trăsura guvernatorului, la conac, unde a primit felicitările tulcenilor. Comisia a fost primită de 8000 de oameni, care au umplut străzile din port până la conac și pe ulițe, până la biserica română. Orașul era pregătit și pentru primirea armatei, care urma să se oprească la biserica românească, pentru a primi binecuvântarea. De-a lungul drumului erau ridicate 4 arcuri de triumf și în fața bisericii „*un transparent mare*”. Primul arc de triumf din port, avea lățimea de 20 de stânjeni și înălțimea de 6 stânjeni, fiind frumos ornamentat și având în față, la mijloc, stema României cu deviza Domnitorului; în dreapta într-un cerc mare era scris *Alexandru II*, iar, în stânga, într-un cerc asemănător, *Carol I*. Steagurile care împodobeau arcul erau românești și rusești. Ridicat *„după gustul guvernatorului de bulgari”*, pe el era scris *„‹‹ilustrilor aliaţi››, ceea ce pare cam întunecos, deoarece nu putem precepe, mai ales, că vedem scris Alesandru II și steaguri rusești, ce însemnează iluştri aliaţi. Este făcut pentru românii, cari vin, sau pentru ruşii, cari se duc? Căci și unii și alţii au fost aliaţi.*” Al doilea arc era în dreptul Hotelului „Odesa”, cât ulița de larg, ridicat de populația greacă. În față erau zugrăviţi oștenii români, pe frontispiciu o cunună mare cu portretul domnitoriului Carol I, în dreapta și în stânga portretul Doamnei. În fața farmaciei se afla al treilea arc de triumf, ridicat de comunitatea evreească. În față avea o cunună mare de flori cu stema României, purtată de doi îngeri. Sub coroană era scris, cu litere mari, *„Onoare patriei“*. Aproape de biserica românească se afla al patrulea arc de triumf, ridicat de populația română. Toată fațada era împodobită cu flori, pe partea dreaptă era un țăran cu steagul în mână și cu inscripția *„Trăiască poporațiunea Dobrogei“*, iar, în stânga, o țărancă care torcea, cu inscripția: *„Traiască independința română”*. În fața bisericii, un „*transparent mare*”, pe care se aflau imaginile Domnului și Doamnei, înconjurați de o cununa de flori, în dreptul lor fiind scris *„Bine ați venit fraţi Români!“*, în dreapta, o țărancă româncă cu un

[27] *Trecerea armatei române în Dobrogea*, nr. 92, 19 nov./1 dec. 1878, pp. 2 - 3, 4.

snop de grâu, iar în stânga un dorobanț. Arcurile de triumf erau împodobite cu steaguri românești, amestecate, pe alocuri, cu steaguri rusești, pentru că *„astfel a fost și ştiţi cu câte greutăți a trebuit se lupte poporațiunea pentru a putea face și ceea ce a făcut!”*[28]

Primirea armatei române este descrisă prin telegrama trimisă ministrului de Externe român de N. Catargi: generalul Angelescu a fost primit de guvernator și de autoritățile rusești, de corpul consular, de cler, de o numeroasă populație și de reprezentanții comunităților etnice, care l-au întâmpinat cu pâine și sare. Un Te-Deum s-a oficiat la biserica română, în timp ce armata debarca. Aceasta urma să fie primită, oficial, a doua zi.

În ceea ce privește administrația, pe 16/28 noiembrie, aproape tot corpul judecătoresc destinat Dobrogei a plecat din Galaţi. Transportul cu vaporul s-a făcut gratuit, fiecare funcționar primind salariul pe jumătate de lună și 150 de franci pentru cheltuieli de transport. Din portul Galați au plecat, în salutul tunurilor, vaporul „Arpad“ - care trăgea 4 șlepuri, în care se aflau trupe de linie și artilerie -, vaporul „Ștefan cel Mare“ – cu ofițeri superiori și muzica roșiorilor -, vapoarele „Fescoleto“ și „Anette“ – transportau infanteria și cavaleria. Convoiul s-a îndreptat spre Babadag și spre Sulina. Comunicarea s-a realizat greoi, deoarece autoritățile ruse întârziaseră cu predarea telegrafelor rămase de la turci și românii fuseseră obligați să înființeze noi birouri.

De asemenea, „Gazeta de Transilvania” anunță publicarea în „Monitorul oficial” numirile în administrație și se oprește asupra prefecților: în județul Constanța - Remus Opreanu (*„actualul procuror general dela curtea de apel din București”)*, în județul Silistra-Nouă - generalul Tob. Gherghel, fost ministru - și în județul Tulcea George M. Ghica, fost ministru.[29] În acest număr și în cele ce vor urma, „Gazeta de Transilvania” publică documente oficiale după care avea să se organizeze Dobrogea sub administrație românească, până la realizarea unei legi speciale.

Astfel, românii din Transilvania află despre „Regulamentul de administrațiune publică asupra organisațiunei judecătoresci, competinței și procedurei autorităților judecătoresci din Dobrogea”[30], „Regulamentul de administrațiune publică asupra organisațiunei judecătoresci, competinței și procedurei autorităților judecătorești din Dobrogea”[31], „Regulamentul

---

[28] *Primirea comissiunei romane în Tulcea*, nr. 93, 23 nov./5 dec. 1878, p. 3.
[29] *Armata română în Tulcea; Trecerea în Dobrogea; Prefecţii numiţi pentru Dobrogea,* nr. 93, 23 nov./5 dec. 1878, p. 4.
[30] Nr. 93, 23 nov./5 dec. 1878, pp. 3 - 4.
[31] Nr. 94, 26 nov./8 dec. 1878, p. 3.

pentru împărțirea și organizarea administrativă a Dobrogei”[32], „Regulamentul pentru stabilirea și perceperea taxelor în Dobrogea”[33]

Peste 3 zile, „Gazeta de Transilvania”, prin corespondentul special al periodicului, dedică, din nou, Dobrogei numeroase articole, inclusiv prima pagină, unde prezintă realitățile constănțene dinaintea intrării autorităților române. Dar nu înainte de a relata, pe scurt, primirea deosebită de care s-au bucurat autoritățile și armata română în orașele Tulcea, Babadag, Rasova și Cernavoda.

Corespondența, trimisă pe 19 noiembrie, nu înregistrează vreo pregătire deosebită pentru primire, deși angajați civili deja erau veniți în oraș și se aștepta instalarea Comisiei de preluare a Dobrogei, ce urma să sosească din Babadag.

Ceea ce i se pare curios corespondentului este faptul că, pe 26 noiembrie/8 decembrie, rușii nu făceau nicio pregătire pentru părăsirea localității, ci chiar lucrau cu spor „*la întăriri, făcând baterii mari pentru tunuri grele”*, în scopul apărării Constanței dinspre mare. Garnizoana rusă era formată dintr-un regiment de 3 batalioane de infanterie, o companie de „*saperi*”, o baterie de câmp, una de coastă și alte detașamente, care dispuneau de o cantitate mare de material de război. Garnizoana rusă cea mai însemnată se afla la Constanța, ca și statele majore și doi generali. Rușii ocupaseră toate localurile disponibile și nu se știa încă unde urmau să fie încarteruite trupele române, dacă rușii vor ceda de bună voie clădirile ocupate și dacă guvernul român va respecta strict convenția încheiată la începutul războiului, conform căreia nu va accepta stabilirea de garnizoane rusești în același loc mai mult de 5 zile. În Tulcea și Cernavoda erau câte două companii de infanterie rusești, iar, în Măcin, Babadag, Medgidia, Mangalia și Rasova, mici detașamente și escorte ale guvernatorilor respectivi.

Coprespondentul nu pierde ocazia de a prezenta Dobrogea, o regiune frumoasă și productivă, dar neglijată, pe care guvernul român trebuie să o înzestreze cu instituții solide și cu o administrație corectă și serioasă, aceasta fiind considerată de semnatarul articolului drept o bună „*achiziție”*. Cheltuielile ce trebuiau să se facă pentru dezvoltarea agriculturii, pentru îmbunătățirea soartei locuitorilor și încurajarea comerțului se puteau acoperi prin veniturile acestei provincii, care dispune de toate resursele. Și în situația de față, locuitorii puteau să are unde și cât doreau cu 10 lei dijma. Pentru că Dobrogea nu avea îndeajunși locuitori pentru suprafața sa, guvernul român va trebui să se îngrijească repede de colonizări. Aceasta și

[32] Nr. 95, 30 nov./12 dec. 1878, p. 3.
[33] Nr. 96, 3/15 dec. 1878, p. 3.

în condițiile în care multe sate au fost distruse de bulgari, iar turcii și tătarii refugiaţi, nu aveau unde să se mai întoarcă; casele care mai erau în picioare, fuseseră ocupate de bulgari, evrei veniți din Basarabia și Rusia, care s-au autoproclamat proprietari. Mai mult, evreii, care și-au făcut acte false, își disputau cu turcii și tătarii dreptul de proprietate în fața autorităţilor, care, încă, îi încurajau. Din asemenea *„soiuri de oameni”* făcea parte și mulțimea de avocați din Basarabia și din alte părți, care îi instiga pe locuitorii de etnii împotriva românilor. Fruntaşii din Tulcea chiar pregăteau o petiţiune colectivă către guvernul român în acest sens.

Călătorind prin Dobrogea, corespondentul „Gazetei de Transilvania” a observat cât de mult a fost neglijată Dobogea, pe care o vedea ca un pământ fără stăpân. Se oprește asupra drumului de fier dintre Constanța, Medgidia și Cernavoda, care aparținea unei societăți engleze și care se afla într-o stare deplorabilă, atât din punct de vedere al construcției, cât și al *„mișcării”*. *„Cum se vede, această societate n-a fost pusă sub niciun control din partea guvernului turcesc”*. Vagoanele nu erau comode, gările nu erau ofertante, iar gara din Constanța semăna mai mult cu un șopron sau grajd. Nu exista plecare și sosire regulată a trenurilor, care, pline de pasageri, așteaptau câte 2 ore în gară, pentru că angajații nu stau în birouri pentru a fi anunțați de plecarea trenurilor. În staţiile intermediare, trenul se oprea, fără să fie informați călătorii asupra gării și timpului de staționare, aceștia uitând că mergeau pe un drum de fier european, fapt pentru care mai și coborau *„la câte-o stațiune pentru trebuințele lor naturale”*. De asemenea, semnatarul articolului este nemulțumit și de viteza mare cu care intra trenul în gară, faptul că, odată ajunși la destinație, pasagerii trebuiau să-și caute singuri bagajele, pentru că aceasta nu intra în sarcinile angajaților, care doar încasau bani în funcție de greutatea coletului, fără eliberarea tichetului. De aceea, nu de puține ori se iscau scandaluri între pasageri. Corespondentul „Gazetei” consideră că era de dorit ca guvernul român să rezolve cât mai curând această problemă. [34]

„Gazeta Transilvaniei” publică și telegrama trimisă de locuitorii Dobrogei domnitorului Carol, pe 18 noiembrie 1878: *„Prea înălțate Domn! Drapelul oșteanului român, încununat de flori, fâlfâie mândru între noi. L-am salutat cu iubire și devotament, și inimele noastre tresaltă de lacrimi de bucurie, căci în el vedem simbolul civilisațiunei, pe care Alteța Ta regală, marele capitan al viteazei oaste române, semeni în noua provincia regală. De astăzi înainte începe o viață nouă pentru noi. Vom privi deci cu încredere și iubire în viitoriu, uitând trecutul. Ridicăm rugi calduroase… pentru ca să binecuvânteze opera românismului dincoce de Dunăre, și*

[34] *Din Dobrogea,* nr. 94, 26 nov./8 dec. 1878, p. 1.

depunem la picioarele Alteței Tale regale sentimentele noastre de iubire și fidelitate. Dumnezeu se aibă în sfânta sa pază pe Alteța Ta Regală! Dumnezeu se protegeze pe duioasa Augusta noastră Suverană! Dumnezeu se țină poterea ostașiului nostru! Colonia română: Mihail Petrescu, R. Dimitriu, Em. Popovici, V. Sotirescu, B. Cretioiu, M. Sotirescu, V. Nedelcu, V. Dimitrescu, G. Burgelea, T. Enake, P. Dorovici, I. Plengu. Colonia bulgară: D. Todorof, I. Ceausoul, S. Teodorof, P. Havesof, P. Teodorof, R. Gradinarof, B. Lasarof, G. Geacof. Colonia greacă: U. Karavia, Em. Ghilli, Epaminondas, U. Liciardopulos, M. Comzsos, A. Valasoglu. Colonia rusă: Dimitrie Rudriovtof, Petro Mihailoff, P. Adolfof, Dimitrie Scoalhof, V. Timofei, V. Grigoroff. Colonia musulmană: Idet Efendi, Mehmet Zari-Efendi, Usein-Efendi, Etem-Efendi, Ismail-Efendi. Colonia armeană: Adavetian, S. Garabetian, H. Parserian, Hagi Agop Parsezian, Simon Melalcon, Atikmos Raftian. Colonia israelită: Melman, Ch. Borfestei, A. Bergitan, G. Grünberg, A. Ellman, M. Zuckermann, M. Horovitz. (Urmeză încă 500 iscălituri)"

De asemenea, periodicul publică și telegrama primului delegat român de la Tulcea adresată ministrului Afacerilor Străine: *„Astăzi, Sâmbătă la 12 ore din zi, după sântirea apelor la malul Dunărei armata noastra a intrat în oraș, unde pe strada Bobaci a defilat pe dinaintea generalului Anghelescu cu steagurile împodobite de cununi de flori, oferite de către doamnele din Tulcea și cu urări entusiaste din partea populațiunei. N. Catargi."*[35] De altfel, preluând din „Pressa", „Gazeta de Transilvania" prezintă și primirea generalului Gheorghe Anghelescu și a statului său major, sosiți cu vaporul „Ștefan cel Mare", în sunetul clopotelor tuturor bisericilor din oraș, în portul Tulcea. Vaporul a salutat cu salve de tun orașul, în uralele mulțimii entuziasmate. Generalul a fost primit la debarcader de guvernatorul rus, cu toate onorurile, și de primarul orașului cu pâine și sare, în prezența tuturor consulilor, mitropolitului bulgar și *„vlădicilor"* greci cu o parte din cler. Autoritățile române erau reprezentate de Comisia de primire a Dobrogei, prin președintele ei N. Catargi, și de prefectul districtului Ghica cu șefii de servicii, de elevii școlilor din Tulcea cu profesorii lor, de mai toată societatea aleasă din Tulcea. Cortegiul a pornit spre oraș și, ajuns la primul arc de triumf, generalul și guvernatorul au fost întâmpinați de clerul tuturor bisericilor din orașe și sate, îmbrăcat în veștminte de gală, cu icoanele și prapurele bisericilor. După primirea binecuvântării, generalul a fost nevoit să meargă pe jos până la biserică, din cauza mulțimii care-l aclama frenetic. Apoi, a trecut pe sub arcurile de triumf ale comunităților greacă, israelită și românească, fiind binecuvâtat și

[35] nr. 94, 26 nov./8 dec. 1878, p. 2.

primind pâine și sare la fiecare dintre ele. Un Te-Deum a fost oficiat de egumenul Dănilă de la mănăstirea Cocoșu, iar profesorul Adrian a rostit o cuvântare, în numele populației orașului[36]: *„Noi sperăm prin voi, să ajungem la cultură și libertate; noi sperăm prin voi, românilor, să ajungem în bunul trai și la fericire; umiliţi până astăzi să ne ridicăm; ținuți în neagră ignoranță să ne luminăm; asupriţi și îngenunchiați sub jugul barbariei, să începem a gusta binefacerile luminei și ale libertății. Binecuvântată fie venirea voastră între noi și Dzeu să vă apere și să vă întărească. Trăiască A.S.R. Carol, M. S. Doamna! Trăiască România și armata ei!"* După serviciul divin, guvernatorul a fost invitat în salonul cel mare al conacului, unde a primit urările tuturor autorităților și *„corporațiunilor"*. Curând, în fața orașului, au sosit și vapoarele „Árpád", „Foscolo", „România" și 16 șlepuri încărcate cu trupe. (Regimentul 7 Infanterie, 3 baterii de artilerie și 2 escadroane de cavalerie).[37]

Pe 30 noiembrie 1878, periodicul transilvănean publica telegrama prefectului Tulcei adresată ministrului de Interne al României, privitoare la preluarea Dobrogei de la autoritățile ruse: *„Domnule ministru! Astăzi la 10 ore autoritatea imperială rusă a remis administrația Dobrogei în mânele autorităților române după săvârșirea serviciului divin în toate bisericele și templele. Un Te-Deum a fost celebrat înaintea palatului administrativ de starețul monastirei Cocoș, asistând fostul guvernator cu funcționarii săi, consulii puterilor străine, comisiunea delegaților guvernului român, generalul Anghelescu cu statul-major, comunitățile și corporațiunile și toată poporațiunea din oraș. În momentul înălțărei sfintei Cruci s-au cetit rugăciuni, pentru ca cerul se dea mulți ani de fericire A.S.R. Carol I și A.S.R. Elisabeta Doamna. Drapelul național s-a arborat pe palatul administrativ și în mijlocul salvelor de artilerie a fost salutat prin aclamațiunile entusiaste ale poporațiunii. În acel moment d. N. Catargi, preșiedintele comissiunii, m-a invitat a da cetire proclamațiunii Domnești, care asemenea a fost aclamată cu entusiasm. După primirea felicitărilor din partea corpului consular și a diferitelor comunități, corporaţii și a notabililor, am luat din mâna guvernatorului imperial rus posessiunea administrațiunei prefecturei Tulcea. Voi pune toată staruința mea a se termina în cel mai scurt timp predarea inventarului și încheierea protocoalelor, constatând regulata predare și primire a archivelor diferitelor servigiuri. Prefect de Tulcea: G. Ghica»"*.

O telegramă asemănătoare a fost trimisă și de prefectul Constanței: *„Astăzi la 10 ore cu ocasia luarei în posessiune a districtului Chiustenge a*

---

[36] Întregul discurs este publicat în nr. 98, 10/22 dec. 1878, p. 3.

[37] *Primirea generalului Anghelescu în Tulcea*, nr. 94, 26 nov./8 dec. 1878, p. 4.

avut loc la biserica grecescă un Te-Deum, la care au asistat toate autoritățile locale ruse, Ad-nii representanți ai puterilor străine, notabilii orașului și un însemnat număr de cetățeni din toate clasele; în același timp, în templele diferitelor nationalități, s-au înalțat rugi către cel Atotpotente pentru prosperitatea României și pentru îndelunga, pacinica și glorioasa domnire a A.S.R. Domnului Carol I și a Ilustr. regale Doamna Elisabeta. Entusiasmul era foarte mare și bucuria se vedea pe toate fețele. Tot orașul era în picioare; stindarde tricolore, girlande de flori și diferite ornamente împodobeau casele. După terminarea serviciului divin am fost însoțit de popor în strigăte de urări entusiaste până la localul conacului, unde trebuia să procedăm la primirea autorităților. Aci comisiuni din partea diferitelor naționalități m-au însărcinat să depun la picioarele Tronului Augustului nostru Domnitor încredințarea despre devotamentul și fidelitatea noilor săi supuși, pe când chiar în salonul de recepţie preoţii mahomedani după ritul lor au înalțat rogări către cel Atotpotente, cerând înalta Lui protecție pentru România și guvernul ei. În fine ziua de astăzi va rămâne înscrisă pentru viitor în cartea Istoriei ca o zi de fericire pentru această nouă Romanie, atât de mare era entusiasmul. Prefect de Chiustenge: R. Opranu» "[38]

În numărul următor, „Gazeta de Transilvania" preia din „Monitorul oficial" alte telegrame ale prefecților din Dobrogea adresate ministrului de Interne: „*Tulcea, 24 Nov.* 1878: *Aseară, întregul oraș era iluminat. Edificiele publice din fondurile primăriei. Corporațiunile diferitelor naționalități asemenea au iluminat arcurile lor de triumf. Toate casele și magasinele iluminate de particulari. Musicele infanteriei și roșiorilor au parcurs orașul cu facle, cântând retragerea. Poporațiunea, și cu acestă ocasiune, a arătat mult entusiasm. Aclamațiuni des repetate s-au auzit prin oraș până după mediul nopții. D. administrator de Babadag anunța, că eri 23 curinte, a primit adio dela delegaţii guvernului rus. S-a celebrat Te-Deum în toate templele; bandiera română a fost redicată pe toate autoritățile publice. Seara, orașul a fost iluminat. Poporațiunea liniştită." „Chiustenge, 26 Nov. 1878: Eri 25 curinte, pe la orele 2 postumeridian, a sosit batalionul 4 de vânatori cu d. colonelu Gorjanu și d. maioru Ioanovici; autoritățile civile și mare parte a poporații au primit trupele române cu urări entusiaste. Comunitatea elenă a oferit comandantului pânea și sarea tradiţională. Un servici divin a avut loc la biserica greacă, după cari armata a defilat străbătând stradele importante până la piața principală a orașului, cu musica regimentului 4 în frunte. Entusiasmul, ca și în ziua de 23, indescriptibil. Noaptea iluminaţia. Musica a fost lăsată la*

[38] *Luarea in posessiune a Dobrogei*, nr. 95, 30 nov./12 dec. 1878, p. 1.

disposițiunea coloniei elene, care a sărbătorit venirea armatei cu patriotismul cel mai mare. O manifestatiune imposantă a avut loc dinaintea reședinței. Am mulțumit în numele guvernului la strigătele entusiaste de «Trăiască AA.LL. RR. Domnitorul și Doamna Românilor!» Azi dimineață a sosit și o baterie de artilerie. Trupele instalate cât s-a putut mai bine."[39]

Imediat după instalarea autorităților române în Dobrogea, „Gazeta de Transilvania", preluând din „Românul" – având o sursă din Tulcea -, compara deja, pertinent, traiul în orașul sub ocupație rusească și schimbările ce au avut loc în cele câteva zile. Astfel, se scrie, *„înainte de sosirea românilor acolo viața era foarte eftina; îndată însă după sosirea românilor toate trebuințele vieții s-au scumpit, a ajuns și au trecut chiar prețurile bucureștene. O persoană nu poate să mănânce mai jos de 4 lei pe zi. Casele de locuit sunt foarte scumpe; pentru două odăi la mahala se cere chiria de 40 napoleoni pe an. Dealtmintrelea orașul e frumos. La 24 Novembre s-a luat în primire de la administrațiunea rusă vama de Tulcea și în aceeaşi zi autoritățile noastre vamale au și încasat 1300 lei. Poporațiunea din Tulcea e cam nemulțumită cu unele articule privitoare la taxele vamale, astfel de esemplu pentru zachar, spirtuoase, pielerie, sticlărie, tutun, zicând, că plătesce 20 și 30 la sută. Cu toate astea, autoritățile române nu întâmpină nici o dificultate la încasare. Asemenea sunt nemulțumiți cei din Tulcea și cu prohibițiunea sării de mare, sub cuvânt, că pescele din Dunăre nu se poate lucra de cât cu sare de mare, de oarece altmintrele se strică. Lacurile din Dobrogea asemenea produc sare; însă nu pot procura o cantitate destul de mare, în comparațiune cu aceea a pescelui ce se scoate din apele Dobrogei, și care e enormă. Turcii arendau pescuitul pe un preț anual de 33,000 lire otomane; iar rușii îl căutau în regie, percepend o taxa de 15 la sută din valoarea pescelui ce se scotea. Până acum românii n-au perceput nici o taxă; însă s-a cerut ministerului instrucţiuni în privința taxelor ce trebuie să se ia asupra acestui însemnat venit al noii provincii. Astăzi se mai află in Tulcea peste 800,000 ocale sare de mare, ca deposit, pentru care nu s-a plătit vama. Autoritățile române nu știu însă, dacă trebuie s-o taxeze sau să oblige pe comercianţi a o esporta, sarea de mare fiind prohibită în România. Și în această privință s-au cerut instrucţiuni dela minister."* [40]

După cum se vede, românii din Transilvania, cititori ai „Gazetei de Transilvania" erau bine informați și în timp relativ scurt despre evenimentele ce se petreceau în România și, în cazul de față, în Dobrogea. Știrile sunt preluate, în marea lor majoritate, din presa românească. Dar, fapt

---

[39] *Ocuparea Dobrogei*, nr. 96, 3/15 dec. 1878, p. 3.
[40] *Din Dobrogea*, nr. 96, 3/15 dec. 1878, p. 4.

remarcabil, periodicul își trimite propriul său corespondent, care, dincolo de știri propriu-zise, face comentarii pertinente.

WHAT DID THE ROMANIANS OF TRANSYLVANIA KNOW ABOUT THE REUNIFICATION OF DOBRUJA AND ROMANIA THANKS THE TRANSYLVANIAN GAZETTE

-abstract-

Key words: Transilvania, Dobruja, 1878, Independence War, Bulgaria

The Romanians were timely and correctly informed about the events happening in Romania, especially the return of Dobruja in November 1878. There are plenty of evidence in this regard, like the many editions of the Gazeta de Transilvania newspaper of the time. The news was adapted from the Romanian press. Remarkably, the journal sent its own correspondent that had his own comments on the matter. Numerous articles are about the Dobruja – Bessarabia exchange and the border demarcation disputes between Romania and Bulgaria. We chose to focus on the situation of Dobruja and its inhabitants, during the Ottoman and Russian occupation, on the actions of the Bulgarians and other minorities under Romanian rule. Many more editions are about the preparation of the Romanian Army to cross the Danube into Dobruja.

MONUMENTELE ISTORICE DIN MEDIUL RURAL AL JUDEȚULUI CALIACRA ÎN PERIOADA 1878 - 1940

Prof. drd. Dragoș Dumitru DRAGOMIR[*]

Existența și soarta antichităților aflate pe teritoriul aparținând zonei rurale a județului Caliacra au stat în atenția autorirăților române, atât după al doilea război balcanic, cât și în perioada interbelică. Acest interes s-a manifestat atât prin dorința de a fi informate despre existența respectivelor urme istorice, cât și prin sumele alocate, în ciuda eternelor restricții bugetare, pentru protejarea și restaurarea lor.

Prezentul studiu se axează pe o relevare succintă a realității mai sus menționate, prin abordarea, sat cu sat, a monumentelor istorice găsite în mediul rural din județul Caliacra.

Bairam-Bunar

În cătunul Conac, pendinte de această comună, după cum menționa ieromonahul Ilarion Avrinos, preot paroh al bisericii cu hramul „Sfântul Vasile" din cătun „pe împrejur din partea de nord se află o cetate și o movilă; se spune că din timpul otomanilor și nu se găsește nici o inscripție și nu se știe de când e făcută."[1]

Cadieva

Prin adresa nr. 46 din 12 mai 1938, parohia Cadieva înștiința „Onor Comisiunea Monumentelor Istorice": „Cum biserica noastră este construită de peste 150 de ani, iar acoperișului nu i s'a mai făcut reparație de aproape 30-40 ani, cu onoare vă rugăm a interveni către cei în drept să ne dea ceva material lemnos pentru reparare și reconstruirea unei clopotnițe."

Pe 6 iunie 1938 parohia înainta Comisiei un tablou cu materialul lemnos necesar pentru repararea bisericii (26 grinzi cioplite, lungime 8 metri, grosime 15/15; 2 grinzi cioplite, lungime 14 metri, grosime 30/30; 20 grinzi cioplite, lungime 5 metri, grosime 15/15; 4 grinzi cioplite, lungime 8 metri, grosime 18/18 rotunde; 10 grinzi cioplite lungime 5 metri, grosime 10/10; 150 căpriori ciopliți lungime 5 metri, grosime 10/10; 20 subcăpriori ciopliți, lungime 6 metri, grosime 15/15; 20 legături ciopliți lungime 2 metri, grosime 15/15), respectiv pentru clopotniță (4 bucăți lungime 7 metri, grosime 30/30 picioare; 16 bucăți lungime 6 metri, grosime 13/13 legături)

---

[*] Liceul Tehnologic „I. C. Brătianu" Nicolae Bălcescu, județul Constanța.

[1] Institutul Național al Patrimoniului (I.N.P.), *Fond Comisiunea Monumentelor Istorice (1892 - 1948),* dos. 828/1921, ff.3 - 4.

„rugându-vă să binevoiți a dispune să se intervină către Onor Ocolul Silvic Bazargic să ni se elibereze materialul”.[2]

Conform datelor oferite de preotul Alex P. Ivanof, biserica era de formă dreptunghiulară, construită din lemn, la 1860, ultima reparație fiind efectuată în 1908.[3]

Calaigidere

În satul numit Calaigidere (Spoitori), pedinte de comuna Duranculac din plasa Gargalâc (Ciorărie - Cioara, de la numărul mare de ciori ce viețuiau în această zonă)[4] care avea reședința în comuna urbană Cavarna, datorită faptului că acolo se așezaseră, pe la 1800, câţiva spoitori, pe dealul pe care se afla o moară sistematică cu motor, au fost găsite inscripţii latine şi monede cu chipul lui Traian. Erau și urme de ziduri, cu o grosime de doi metri şi temelia betonată. V. Stroescu exclama cu exaltare: „Mormintele Romanilor sunt mărturia străbunilor noştri. Câte lucruri importante vor descoperi arhiologii în aceste locuri!.”[5] Lipsa informațiilor referitoare la alte descoperiri realizate în zonă demonstrează că acest lucru nu s-a petrecut.

Echiscea

„În împrejurimi se văd petre de morminte îngropate în pământ, pare a fi morminte vechi turcești - dar pe unul pare că s´ar zări chipul crucii. Nu au inscripții.”[6]

Ecrene

Era un sat aflat „într'o poziţie fermecătoare”, traversat de râușorul Ecrene (Geferli), situat la poalele unui munte de 252 metri, beneficiind de o plajă prielnică la mal de mare, unde însuși regele Burebista și-ar fi stabilit, pentru o perioadă, reședința de vară. Doctorul Jiricek în „Das Furstentum Bulgarien” susținea că pe acest munte a existat un castru roman numit de locuitori „Haciuca calesi”.[7]

---

[2] I.N.P., *loc. cit.*, dos. 826/1938, ff. 1 - 3.

[3] *Loc. cit.*, dos. 827/1921 ff. 25 - 26.

[4] V. Stroescu, *Dobrogea nouă pe căile străbunilor,* vol.. III, *Silistra. Comuna Ghiaursuluciuc cu 3 sate. Comuna Duranculac cu 13 sate. Comuna Șabla cu 8 sate. Comuna Gargalâc cu 14 sate. comuna Duvaniuvasi cu 13 sate,* Fotografii de V. Stroescu, Zincografii I. Brand, Editura Tipografia „Comercială” Iv. D. Smocof &Co., Bazargic, 1925, p. 92.

[5] *Ibidem*, pp. 72 - 73.

[6] *Loc. cit.*, dos. 828/1921, f. 25.

[7] V. Stroescu, *Dobrogea nouă pe căile străbunilor*, cu o prefață de d-l profesor C. Moisil, directorul general al Arhivelor Statului, vol. II, *Numirile ținutului Turtucaia. Abritus. Cavarna. Comuna Teche cu 9 sate. Comuna Spasovo cu 17 sate. Comuna Preselenți cu 5 sate. Comuna Diuvaniuvasi cu 5 sate*, Fotografii de V. Stroescu, Zincografii I. Brand, Editura Tipografia „Comercială” Iv. D. Smocof & Comp., Bazargic, 1925, pp. 62, 65.

Gargalâc

Preotul paroh din localitate informa ministrul Cultelor și Artelor, în aprilie 1921, în ceea ce privește biserica „Sf. Troiță” din comuna Gargalâc, județul Caliacra, că „reparatul bisericii (...) este de așa natură încât nu aduce nici o modificare sau stricăciune de lucruri vechi ale bisericii. Reparatul va consta din văruitul interior și exterior, dregerea (facerea) acoperișului stricat pe unele locuri, complectarea straielor, pusul geamurilor, cumpărarea unui clopot etc. Banii necesari reparațiunei aveam benevol din partea locuitorilor, iar la nevoie se vor ridica din banii bisericei depuși la Administrația Financiară a Județului.” Interesant este faptul că, în răspunsul ministerului, de aprobare a lucrărilor de reparații, exprimarea „biserica nu poate fi monument istoric” a fost tăiată.[8]

Hardali

În perioada interbelică se credita teoria lansată de arheologul ceho-bulgar[9] K. Škorpil, conform căreia vechea așezare romană Abrittus, localizată azi pe arealul actualei localități bulgărești Razgrad[10], s-ar fi aflat în arealul localității Aptaat, sat ce aparținea de comuna Hardali.

Abrittus ar fi cuprins castrul roman, așezat pe un deal înalt de 215 metri și orașul propriu zis. Castrul beneficia atât de întărituri naturale cât și de ziduri cu turnuri de apărare. În „Revista Arheologică din Varna”, K. Škorpil a semnalat 32 turnuri rotunde, din care 20 acopereau partea sud-estică, având în fața lor un val de pământ. În castru se putea intra prin patru porți, fiecare având câte două turnuri în patru colțuri. În partea de vest erau două porți mici, fără turnuri, care asigurau legătura cu orașul.

În cimitirul din Aptaat a fost descoperită o columnă de piatră, datând din perioada 119 - 139 d. H. Un altar de piatră a ajuns la muzeul din Sofia, în timp ce altul rămăsese în temelia bisericii din Armutli. Au mai fost descoperite un fragment dintr-o inscripție funerară, un relief mortuar, reprezentând în partea de sus ospățul morților, iar în partea de jos un cap de meduză și având de ambele părți câte un tânăr, un bloc de piatră având în relief un soldat cu suliță și un călăreț, postamente de coloane, ș.a. Cu ocazia săpăturilor efectuate de societatea arheologică din Vama la 20 august 1906 au fost descoperite urmele unei biserici și a unei bazilici, monede, vase, arme, pietre arhitectonice, etc. Cele mai multe monede descoperite în această zonă provin din timpul lui Justinian, mai rar găsindu-se monede din vremea lui Traian, Adrian și Gordian.

---

[8] I.N.P., *loc. cit.*, dos. 830/1940, f. 6.

[9] http://berberian11.tripod.com/troshev_skorpil.htm, 05.09.2020, 15.02.

[10] ***, *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României.* Vol. 1. *A-C*, (coord. științific: Constantin Preda), Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 20.

În perioada 1915 - 1916, prefectul județului Caliacra, O. Georgescu, a pus la dispoziție mijloacele necesare, astfel încât au fost efectuate câteva cercetări sub conducerea lui Vasile Pârvan.[11] Săpăturile începute de G. G. Mateescu au fost oprite odată cu declanșarea primei conflagrații mondiale.[12]

În raportul nr. 311 din 25.07.1920, al Protoieriei județului Caliacra către Comisiunea Monumentelor Istorice se menționează și faptul că „în comuna „Hardalii" lângă satul „Divîgichior" (Devengichioi, n.m.) spre Nord-Vest de sat se vede urmele unei cetăți vechi. Înăuntru se văd ruinele unei biserici. Bulgarii de prin prejur o numesc „Biserica Latină", din informațiile ce am Bulgarii dupe răsboiul de la 1877 ocupând Quadrilaterul au dărâmat biserica. Materialul de zidărie l-au luat locuitorii Bulgari și s-au construit case, iar stâlpii de marmură și inscripțiunile le-au luat Bulgarii și le-au dus la Muzeul din Sofia. Resturi din stâlpi mai sunt în sat."[13]

În ședința din 20 septembrie 1920 a Comisiunii Monumentelor Istorice se decidea: „Se înaintează Muzeului antichități adresa Școalei Devigi-Kioi - com. Hardali-Caliacra - de a desgropa mormântul și face săpături în punctul Teke (No. 1087)".[14]

Pe 11 noiembrie 1920 se stabilea: „Cu privire la cererile No. 1161, 1087, ale Învățătorului din Comuna Hardalia (Constanța), pentru desgroparea mormântului de la «Teke» se roagă Dl. Director al Muzeului Național să cerceteze această chestiune."[15]

Pe 25 martie 1921 era înaintată „în original D-lui Director al Muzeului Național cererea No. 100, cu privire la înființarea unui Muzeu în comuna Hardali, județul Constanța".[16] În ședința din 5 aprilie 1921 Comisia Monumentelor Istorice stabilea că „se aprobă înființarea unui muzeu în com.

---

[11] V. Stroescu, *op. cit.*, pp. 33 - 37.

[12] „Dar abia avu timpul să sape un șanț pe lângă zidurile de înconjur și pe lângă turnurile cetății căci intrarea României în războiul pentru întregirea națională întrerupse orice activitate archeologică în Dobrogea, care deveni curând apoi un teatru de bătălii sângeroase." (Radu Vulpe, *Dobrogea meridională în antichitate*, în „Analele Dobrogei", An XIX, vol. II, 1938, p. 3); „În acea vară fierbinte a anului 1916, cei câțiva arheologi ai muzeului (…) erau în plină campanie de săpături în Dobrogea (la Histria, Devegikioi, etc). Pătrunderea armatelor germano-bulgare în această provincie îi obligă să întrerupă lucrările. Decretându-se mobilizarea generală, aproape toți, cu excepția lui G. G. Mateescu, inapt militar datorită bolii, sunt concentrați." (Alexandru Păunescu, *Strădaniile lui Vasile Pârvan pentru salvarea și recuperarea obiectelor prețioase din Muzeul Național de Antichități precum și a pieselor arheologice din Dobrogea*, în „Carpica" XXIII/1, Volum omagial Vasile Pârvan, Editura Fundației „Chemarea", Iași, 1992, p. 15.)

[13] I.N.P., *loc. cit.*, dos. 829, f. 29.

[14] Serviciul Municipal București al Arhivelor Naționale (S.M.B.A.N.), *Fond Comisia Monumentelor Istorice*, dos. 133/1917 - 1926, f. 87.

[15] *Ibidem*, f. 92.

[16] S.M.B.A.N., *loc. cit.*, dos. 145/1921, f. 4.

Hardali-Caliacra, în condițiile impuse de dir. Muzeului Național. (cererea No. 163)".[17]

Teke

Tekke în limba turco-osmană înseamnă „locaș".[18] Satul Teke, era vestit datorită existenței aici a unei mănăstiri de derviși, cea mai mare din Europa, după aceea din Constantinopol. Aici se găsea un splendid mausoleu (turbé), construit din piatră cioplită, ridicat de sultanul Soliman în cinstea sfântului Akjazyly-Baba, identificat cu Sf. Atanasie al creștinilor. „La 1829 Rușii ajungând aci i-au dat foc. Teke a servit ca loc de pelerinagiu pentru populațiunea musulmană din partea locului."[19] „În fața mănăstirei stă dealul Caratepe pe care se înălța în timpurile îndepărtate o cetate ori mai bine zis un castru-probabil din lanțul de întăriri de câteva sute făcute de Justinian."[20]

În conformitate cu decizia luată în cadrul ședinței din 19 februarie 1915 („Cu privire la adresa Adm. Casei Bisericii (înreg la no. 76), prin care se cere a se delega o persoană, care să cerceteze un vechiu mormânt din geamia din comuna Teche, județul Caliacra, întru cât, după informațiile date de d-l V. Pârvan, această geamie prezintă deosebit interes ca construcție,- să se declare ca monument istoric, amânându-se deocamdată cercetarea cerută."[21]), Comisia Monumentelor Istorice a declarat ca monument istoric geamia din comuna Teke prin adresa No 115 din 23 februarie 1915.

Pe 14 aprilie 1916, Al. Nicolaescu, învățător în comuna Teke, comunica președintelui Comisiunii Monumentelor Istorice următoarele: „Cu ord. Dv. No. 116 din 23/II/915 se face cunoscut Primăriei acestei comune că capela din această comună s´a declarat monument istoric, în care scop vă rog să bine voiți a avea în vedere următoarele:

1. Această capelă nu se știe de ce origine e, creștină sau mahomedană, întrucât poartă semiluna numai din 1913.

2. În interior cuprinde un cavou, care la o parte are o deschidere de 6 cm. pe unde credincioși depun diferite sume de bani. Pe această deschidere nu se poate introduce mâna.

---

[17] *Ibidem*, f. 6.

[18] ***, *Călători străini despre Ţările Române*, vol. VI, Partea I Paul de Alep, Îngrijit de M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Partea a II-a Evlia Celebi, Îngrijit de Mustafa Ali Mehmet, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 353.

[19] G. Popa-Lisseanu, *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei, cu o hartă și 22 ilustrațiuni*, București, Institutul de editură și arte grafice „Flacăra", 1914, p. 15.

[20] V. Stroescu, *op. cit.*, p. 60.

[21] S.M.B.A.N., *loc. cit.*, dos. 114/1915, f. 3; *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1915*, publicat de Alex. Lapedatu secretarul Comisiunii, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1916, p. 19.

3. Acest cavou trebuie să aibă o deschidere secretă, ştiută numai de îngrijitorul ei un Hoge, căci în urma cercetărilor ce personal am făcut, în interior se găseşte o neînsemnată sumă de bani.

4. Acest cavou este construit în 1878, unul din constructori fiind în viaţă, refuză a arăta deschiderea secretă.

5. De la 1878 până în prezent putea fi depositată în interior o sumă de cel puţin 15.000 lei.

6. La această capelă se închin şi creştini şi mahomedani.

7. Creştinii serbează cu o foarte mare evlavie moaştele existente în cavou la 2 Mai, crezând că ar fi ale Sf. Atanase.

8. Că la această dată pe lângă că se strâng multe daruri, dar se depun în cavou şi diferite sume de bani, care am perfecta credinţă că se sustrag în mod ascuns, ceia ce scade cu totul prestigiul acestei capele, care numai la data sus zisă e vizitată de mii de credincioşi.

9. Un zid s´a prăbuşit şi are nevoie de reparaţie.

În vederea acestora, Vă rugăm să dispuneţi facerea unei cercetări locale cât de urgent, înainte de 2 Mai a.c.

Fiind sigur de frumoasele rezultate ale acestei cercetări, vă declar că sunt la dispoziţia onoratei Comisiuni, cu toate datele ce am putut strânge în acest scop, rugându-vă a ne comunica de rezultat."

I se răspundea pe 16 mai 1916: „Mulţumindu-vă pentru cele comunicate cu adresa dv. no. 46 din 14 Aprilie a.c., relativ la capela mahomedană din acea comună, avem onoare a vă arăta că cercetarea ce propuneţi a se face la faţa locului socotim că nu e oportună acum."[22]

Pe 3 octombrie 1919 administraţia Plăşii Balcic trimitea următoarea adresă „Domnului Director al Soc. «Monumentele Istorice» Bucureşti": „Avem onoarea a înainta aci alăturat recipisa Ad-ţiei Financiare N. 2341, a Jud. Caliacra pentru suma de lei 683, bani 50% rezultată din strângerea ofrandelor făcute cu ocazia Sărbătoarei „Sf. Atanasie" în Comuna Teche pendinte de această Plasă, rugându-vă să binevoiţi a se confirma primirea."[23]

Comitetul pentru strângerea ofrandelor din Geamia Sf. Atanase din comuna Teke, judeţul Caliacra, prin adresa nr. 292 din 4 aprilie 1921, înainta preşedintelui Comisiunii Monumentelor Istorice „un deviz pentru reparaţiunile ce sunt strict necesare a se face la Geamia din această Comună (Monument istoric), rugându-vă să bine voiţi al aproba şi a se comunica resultatul."

---

[22] S.M.B.A.N., *loc. cit*, dos. 129/1916, ff. 83 - 84.
[23] S.M.B.A.N., *loc. cit.*, dos. 142/1919, f. 11.

Serviciul de poduri și șosele din județul Caliacra realizase acest deviz estimativ pentru următoarele lucrările de reparații necesare, care cuprindeau:

1. „Construirea din nou a unei marchize la intrare în felul celei vechi (vezi schița alăturată) din lemnărie de brad de bună calitate lucrată cu îngrijire, ușa cu două canaturi în tăblii cu toată feăria necesară, geamuri și vopsită cu culoare de ulei dată de cel puțin două ori. - În preț se cuprinde și reparațiunea podelei de ciment.
2. Complectarea geamurilor lipsă de la anticameră și moschee.
3. Reparațiunea cupolei prin rostuirea crăpăturilor cu mortar de ciment.
4. Văruitul interiorului cu mortar de var gras dat de cel puțin două ori după ce se vor fi reparat tencuelele.
5. Diverse și neprevăzute."

Devizul se ridica la suma de 5.000 de lei.

În ședința din 20 aprilie 1926, Comisiunea Monumentelor Istorice stabilea că „monumentul din comuna Teke ce se proectează a fi dărâmat, fiind destul de interesant ca arhitectură și detalii se conservă ca monument istoric. Se roagă Domnul Comandant al Brigadei 1 Vânători de Munte a renunța la ideea dărâmării lui în scopul de a clădi o biserică. (No. 256)"[24]

În ședința din 9 decembrie 1926, Comisiunea ruga „Ministerul să aprobe ordonanțarea a 8.000 lei dela «Rezerva» Comisiunii pentru lucrările de reparațiune executate la monumentul istoric Aciazalâbaba, Comuna Teche, Jud. Caliacra (No. 1222)."[25]

În urma ședinței din 12 mai 1921 a Comisiunii Monumentelor Istorice[26], prin adresa nr. 204 din 1 iunie 1921, se comunica președintelui Comitetului pentru strângerea fondurilor pentru Geamia „Sf. Atanase", Comuna Teke, Caliacra, faptul că „se aprobă lucrările de reparație curente pentru Geamia «Sf. Atanase» din com. Teke, dacă comitetul tehnic dispune de fonduri proprii pentru executarea lucrărilor."[27]

Muftiul Habil T. H. Aledurahiros, de la Muftiatul Județului Caliacra, prin adresa nr. 43.538 din 2 septembrie 1925, atrăgea atenția autorităților competente (Ministerul Instrucțiunii și Cultelor și Comisiunea Monumentelor Istorice), asupra faptului că „dela 1914 și până în present, acestui mausoleu, declarat monument istoric, nu i s'a făcut nici o

---

[24] S.M.B.A.N., *loc. cit.*, dos. 133/1917 - 1926, f. 280.

[25] *Ibidem*, f. 293.

[26] „Se aprobă lucrările de reparație cerute la Geamia Teke - Caliacra, dacă se face din fondurile proprii ale primăriei. (cererea No.204)", *Ibidem*, f. 114.

[27] I.N.P., *loc. cit.*, dos. 19/1921, ff. 2 - 3; „Se aprobă lucrările de reparație cerute la geamia din com. Teke-Caliacra, dacă se fac din fondurile proprii ale Comitetului (cerea no. 204)", S.M.B.A.N., *loc. cit.*, dos. 145/1921, f. 10.

reparațiune, deși Primăria Teke a reținut cota parte din venitul pelerinajului anual, iar anul acesta din venitul de 12.200 lei, a obținut 8.700 lei, încredințând personalului mausoleului numai 3.500 lei, în loc de 6.100 lei, cât i se cuvenea pe baza sus menționatului ordin.

Neîngrijit, părăsit de toți, mausoleul are astăzi peste 100 geamuri sparte, cupola crăpată, porumbeii sălbatici își fac cuiburile în interiorul acestui monument și multe alte avarii, în cât nu va trebui să treacă prea multă vreme, pentru a fi o ruină istorică. Câteodată șeichul pune, din slabele sale mijloace, de se văruiește interiorul.

Dacă acest mausoleu nu ar avea nici un venit, părăsirea și neîngrijirea lui ar fi justificată prin lipsa de fonduri. E rău, însă, că având venituri, nu se face absolut nimic. Cel puțin geamurile sparte ar trebui înlocuite și apărate de spargere cu plasă de sârmă și a se lua măsuri ca cupola să nu se prăbușească. Supunând cunoștinței Dvs. aceste fapte, avem speranța că veți aviza la măsurile de în dreptare."

Comisia Monumentelor Istorice a trimis două adrese cu același număr, 903, pe 30 octombrie 1925, către primăria comunei Teke („cum geamia are azi absolută nevoie de reparațiune avem onoare a vă ruga să binevoiți lua urgente măsuri pentru depunerea întregii sume rezultate în decursul acestor ani, făcându-mi-se cunoscut"), respectiv Muftiatului Județului Caliacra („avem onoarea a vă face cunoscut că am intervenit la Primăria com. Teke pentru a depunerea imediată a sumei rezervată din 1916 pentru repararea geamiei Iac-Iazalâ-Sultan din acea comună"). [28]

Situația nu a fost remediată, după cum reiese din conținutul unei note redactate în martie 1926: „În curtea acestei djamii fiind instalat un post de jandarmi, avem onoare a vă ruga să binevoiți a da ordin ca aceste ruini să fie puse sub directa supraveghere a jandarmilor întrucât suntem informați că locuitorii iau pietre pentru folosința lor proprie expunând-o astfel la o sigură dărâmare."[29]

Serviciul Tehnic din primăria Balcic a realizat, pe 15 noiembrie 1926, un deviz în valoare totală de 17.055 lei, „pentru reparațiunea geamiei", cuprinzând următoarele lucrări și materiale:
„Reparațiunea cupolei acoperișului în exterior prin rostuirea cu mortar de ciment bine drișcuit a tutulor crăpăturilor pentru a nu mai ploua în interior.

Acoperirea marchizei dela intrare cu tablă galvanizată bine așezată.

Reparațiunea pereților, exterior, pentru ca apa ce se scurge de pe cupolă pe ziduri să nu mai poată pătrunde în interior printre rosturile pietrei, rostuire îngrijită cu mortar de ciment.

---

[28] I.N.P., *loc. cit.*, dos. 825/1927, ff. 11 - 12.
[29] *Ibidem*, f. 19.

Complectarea ferestrelor lipsă sau cele stricate, cu cercevele cu tocuri, brad, bine lucrate cu toată ferăria necesară și vopsite cu culoare de ulei dată de cel puțin două ori. - sus, jos.

Reparațiuni tencuieli la bolțile ferestrelor de sus ale geamiei.

Complectarea geamurilor lipsă la întreg localul prinse în ținte și chituite.

Curățitul pereților interiori și întreg localul.

Reparațiunea zidurilor împrejmuirei, piatra existentă sau care se va aproviziona gratuit de locuitori, mortar de pământ, în felul celei existente."[30]

Deoarece Primăria comunei Teke (Teche) colectase suma de 9.586 de lei „din contribuțiunile benevole ale vizitatorilor", Prefectura județului Caliacra a solicitat Comisiunii Monumentelor Istorice, pe 27 noiembrie 1926, să trimită „și restul de bani necesari pentru acoperirea cheltuielilor de reparațiune", subliniind „că executarea reparațiunilor se vor face păstrându-se nota originală a monumentului, fără adăogiri sau schimbări, cari ar avea de rezultat modificarea stilului arhitectonic." Comisiunea a aprobat, în ședința din 9 decembrie a.c., un „ajutor de 8.000 lei pentru rep. geamiei Acazalâbaba com. Teke, cerându-se Minist. Cultelor cu adresa no. 1.222 a ordonanța această sumă pe numele Prefecturii."[31]

Perspectivele erau, totuși, atât de sumbre, încât muftiul Habil. Th. H. Abdurahim s-a adresat direct „Domnului Ministru al Cultelor și Artelor", pe 18 februarie 1927: „Am onoarea a vă supune respectuos cunoștinței Domniei Voastre că mausoleul «Ac-Iazâlâ-Sultan», din comuna Teke, acest județ, încă de mai mulți ani de zile este degradat de așa manieră, încât cu tot optimismul nostru, - surpriza dărâmărei lui într'un timp destul de apropriat, nu este câtuși de puțin exclusă.

Așa, cupola cea mare a mausoleului, - zidărie masivă -, are largi crăpături, iar în timpul ploilor apa se prelinge în cantități însemnate pe pereții interiori, provocând astfel, din ce în ce mai mult, slăbirea zidăriei cupolei, care a rezistat de veacuri - până azi -, tuturor intemperiilor.

De asemenea gardul de piatră împrejmuitor este dărâmat în mai multe locuri și în curând îi va urma și cupola. Lipsiți cu desăvârșire de fonduri, ne vedem în situația tristă de a privi impasibili opera ruinei."

Notele scrise de mână pe verso acestui document indică faptul că, pe 4 martie a.c., Comisiunea intervenise la Primăria Teke, fără rezultat, iar pe 1 iunie a.c. comunicase Prefecturii județului Caliacra următoarele: „Cum fondurile C.M.I. sunt angajate în lucrări de rest. la alte mon. istorice, avem onoare a vă ruga să binevoiți a prevede în bugetul acelei Prefecturi suma

---

[30] *Ibidem*, f. 18.
[31] *Ibidem*, f. 20.

necesară bunei întreţineri a acestei clădiri cf. devizului ce veţi binevoi a lua măsuri să se întocmească de Serv. Dv. tehnic cât mai urgent posibil."[32]

În consecinţă, Prefectura judeţului Caliacra „a luat dispoziţiuni ca imediat să se înceapă executarea reparaţiunilor ce necesită a se face la maosoleul din comuna Teke, pentru care s'a întocmit un deviz de lei 17.055 încă din toamna anului trecut." Dar, atunci când Em. Oprescu, „şeful serviciului technic al oraşului Balcic", a fost „delegat de către Prefectură pentru a angaja un antreprenor, cu efectuarea lucrărilor, a constatat însă că suma afectată pentru aceste lucrări, este cu totul insuficientă şi că lucrările nu se pot efectua, aşa că mausoleul a rămas tot în starea de mai înainte."[33]

În şedinţa din 26 mai 1927 a Comisiunii Monumentelor Istorice se stabilea să se intervină „la Prefectura judeţului Caliacra a întocmi de urgenţă un deviz pentru lucrările de întreţinere a geamiei şi mausoleului Ac-Iazâlâ-Sultan din comuna Teke şi a prevede şi suma necesară pentru executare. (No. 229)"[34]

Şabla

Fosta colonie greco-romană de la Şabla a lăsat urme despre existenţa sa. Deşi, până la momentul respectiv, nu se efectuaseră explorări şi săpături sistematice în localitate, totuşi fuseseră descoperite două monumente din epoca greco-romană. Primul este o inscripţiune, în dialectul doric, din secolele V-IV î. H., cuprinzând numele unei femei. (Ernst Kalinka, *Antike Denkmäler in Bulgarien*, p. 203) A doua, o inscripţie pe o coloană de marmură, a ajuns la muzeul din Sofia. (Kalinka, *op. cit.*, p. 75; K. Škorpil, *Arch. epigr. Mitt., XVII*, p. 208 n. 98).[35]

Preotul Paroh Nicolai Titof, de la biserica „Sfântul Dimitrie" din cătunul Ialiiciurman, comuna Şabla, relata că „aproape a fost o mare luptă în vechime, pentru care a fost pusă şi o piatră-monument. Bulgarul arheolog Şcorpil căutase monumentul acel prin prejur."[36]

Pe malul mării, în zona localităţii Şabla, exista un vechi far, construit probabil de genovezi în perioada medievală. „Pe malul marin sunt numai terenuri pline cu pietre, cărămidă, dar se găsesc şi bani de bronz, aramă, rar aur şi argint din care reese că acolo au fost oraşe sau sate locuite." La o distanţă de 7 km de sat se pare că se găseau rămăşiţele vechiului oraş-port greco-roman Carea (Caria).[37] Urmele sale se mai recunoşteau, în perioada interbelică, la far, la un dig care înainta câteva sute de metri în mare, şi la

---

[32] *Ibidem*, f. 21.
[33] *Ibidem*, f. 22.
[34] S.M.B.A.N., *loc. cit.*, dos. 173/1927 - 1928, f. 9.
[35] G. Popa-Lisseanu, *op. cit.*, p. 51.
[36] I.N.P., *loc. cit.*, dos. 829, f. 5.
[37] *Ibidem*, f. 11.

cele două intrări, de nord și sud. În această zonă au fost găsite monede romane din vremea împăraților Gordian, Liciniu, Septimiu Sever, Antonin Piu, monede din orașele Tomis, Callatis, Odessus, Dionysopolis şi Marcianopolis, o coloană cu inscripții, pahare, amfore sau cercei de aur. Preotul Paroh Nicolai Titof donase muzeului arheologic din Varna o frumoasă colecție de monede descoperite aceste părţi. [38]

La nord vest de Șabla era situată localitatea Calâcichioiu - Răsboieni, pe raza căruia au fost descoperite o mulțime de monede de aramă și câteva de aur. „Se zice că pe unele ar fi chiar numele lui Traian, iar pe altele soldatul roman în fața soldatului dac. Pe țărmul mării se vede şi astăzi zidul cetății vechi." Cinci kilometri la sud, pe malul mării, se afla localitatea Câiabeiuchioiu – Stânca, unde, de asemenea, se găseau urmele unui vechi castru.[39]

În apropierea țărmului Mării Negre, în localitatea Jali-Uciorman, a fost descoperită o inscripție în limba greacă, care fusese păstrată multă vreme în școala din sat. (Jirecek, *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich*, X, 1886, p. 250). La 12 km N-V de Șabla, în satul Calaicidere a fost descoperită o inscripție grecească fragmentată (Kalinka, *op. cit.*, p. 337) și o piatră de hotar (Corpus Inscriptionum Latinarum, 7587). La nord de Calaicidere, era localizat satul Sari-Muza, aici găsindu-se, la învățătorul din comună, un vechi *dolium* (vas de pământ). (Jirecek, *op. cit.*, p. 251)[40]

Locuitorii satului Ionuzcilar povesteau că în pădurea din apropierea ar fi existat un cimitir cu inscripţii romane, care au fost luate şi transportate la muzeul din Sofia.[41] La Hamzalar, locuitorii povesteau că ar fi găsit coloane de marmură de până la 4 metri lungime.[42]

Preselenci

În comuna Preselenci (Strămutaţi; denumirea turcească Baş-Asarlâc), situată pe o mică colină și compusă din trei mahalale (Panta mahle, Calfa mahle și Cerchez mahle), în fața ultimei dintre ele, după ce traversai o vale spre miazăzi, pe un mic deal puteai găsi ruinele unei cetăți romane care avea în partea sud - vest turnuri de observare şi întăritură dublă.[43]

Trecerea în revistă de mai sus demonstrează că au existat diverse modalități prin care autoritățile locale și centrale au încercat și, într-o

---

[38] V. Stroescu, *Dobrogea nouă pe căile străbunilor*, vol.. III…, pp. 77 - 78.
[39] *Ibidem*, pp. 82 - 86.
[40] G. Popa-Lisseanu, *op. cit.*, p. 52.
[41] V. Stroescu, *op. cit.*, pp. 117 - 118.
[42] *Ibidem*, pp. 128 - 129.
[43] V. Stroescu, *Dobrogea nouă pe căile străbunilor*, vol. II…, pp. 109 - 110.

anumită măsură, au reușit, în limitele dictate de constrângeri bugetare, interese imobiliare și perioade de beligerență, să protejeze patrimoniul istoric al județelor din Dobrogea de Sud.

HISTORICAL MONUMENTS IN RURAL CALIACRA COUNTY 1878 - 1940

-abstract-

Key words: antiquities, rural area, restoration, Caliacra, South Dobrogea.

The existence and fate of the antiquities on the territory belonging to the rural area of Caliacra County were in the attention of the Romanian authorities, both after the Second Balkan War and in the interwar period. This interest was manifested both by the desire to be informed about the existence of those historical traces, and by the amounts allocated, despite the eternal budgetary restrictions, for their protection and restoration. In the rural area of Caliacra county, traces of the past were found in the localities of Conac, Cadieva, Calaigidere, Echiscea, Ecrene, Gargalâc, Hardali, Teke, Șablași Preselenci. there were various ways in which local and central authorities tried and, to a certain extent, managed, within the limits dictated by budgetary constraints, real estate interests and periods of belligerence, to protect the historical heritage of the counties of South Dobrogea.

BIBLIOGRAFIE

Institutul Național al Patrimoniului
- *Fond Comisiunea Monumentelor Istorice (1892 - 1948)*
Serviciul Municipal București al Arhivelor Naționale
- *Fond Comisia Monumentelor Istorice*

***, *Călători străini despre Ţările Române*, vol. VI, Partea I Paul de Alep, Îngrijit de M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Partea a II-a Evlia Celebi, Îngrijit de Mustafa Ali Mehmet, Editura Ştiinţifică și Enciclopedică, Bucureşti, 1976.

***, *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României. Vol. 1. A-C*, (coord. științific: Constantin Preda), Editura Enciclopedică, București, 1994.

Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1915, publicat de Alex. Lapedatu secretarul Comisiunii, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1916.

Păunescu, Alexandru, *Strădaniile lui Vasile Pârvan pentru salvarea și recuperarea obiectelor prețioase din Muzeul Național de Antichități precum și a pieselor arheologice din Dobrogea*, în „Carpica" XXIII/1, Volum omagial Vasile Pârvan, Editura Fundației „Chemarea", Iași, 1992.

Popa-Lisseanu, G., *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei, cu o hartă și 22 ilustrațiuni*, București, Institutul de editură și arte grafice „Flacăra", 1914.

Stroescu, V., *Dobrogea nouă pe căile străbunilor*, cu o prefaţă de d-l profesor C. Moisil, directorul general al Arhivelor Statului, vol. II, *Numirile ținutului Turtucaia. Abritus. Cavarna. Comuna Teche cu 9 sate. Comuna Spasovo cu 17 sate. Comuna Preselenți cu 5 sate. Comuna Diuvaniuvasi cu 5 sate*, Fotografii de V. Stroescu**,** Zincografii I. Brand, Editura Tipografia „Comercială" Iv. D. Smocof & Comp., Bazargic, 1925.

Stroescu, V., *Dobrogea nouă pe căile străbunilor,* vol.. III, *Silistra. Comuna Ghiaursuluciuc cu 3 sate. Comuna Duranculac cu 13 sate. Comuna Șabla cu 8 sate. Comuna Gargalâc cu 14 sate. comuna Duvaniuvasi cu 13 sate*, Fotografii de V. Stroescu**,** Zincografii I. Brand, Editura Tipografia „Comercială" Iv. D. Smocof &Co., Bazargic, 1925.

Vulpe, Radu, *Dobrogea meridională în antichitate*, în „Analele Dobrogei", An XIX, vol. II, 1938.

http://berberian11.tripod.com/troshev_skorpil.htm

DESPRE EXCURSIILE CU VAPOARELE SERVICIULUI MARITIM ROMÂN

Constantin CHERAMIDOGLU[*]

După anul 1878 românii au început să se intereseze mai mult de litoralul Mării Negre, de posibilităţile de a-l vizita şi a locui aici pe timpul verii. Treptat apar şi ofertele de excursii cu diverse tipuri de vase de pasageri, străine la început apoi şi româneşti, pe măsură ce unii proprietari de vase mici descoperă această oportunitate de afaceri, pentru ca ulterior noul înfiinţat Serviciu Maritim Român să ocupe piaţa în acest domeniu.

Dar înainte de a vedea cum se călătorea cu vasele S.M.R., să rememorăm o excursie mai deosebită, aşa cum era prezentată ea de un corespondent ce semna „Philinte", aflat la Constanţa în vara anului 1894:

„Sâmbătă la 13(25) vaporul turcesc sub numele Mahsousse, în urma unui prealabil anunţ, a pornit din portul Constanţa la ora 9 fără un sfert, spre Mangalia având pe bordul său peste 250 curioşi, dintre care cei mai mulţi neexperimentaţi pentru astfel de curse, fără nici o provisiune, desigur ademeniţi de promisiunile scrise pe afişul agenţiei turceşti: Bufetul va fi bine asortat, etc. Marea era foarte liniştită. Câtorva pe drum, cam pe la orele 10 ½ făcându-li-se foame, au intrat în bufetul bine asortat şi într-o clipă, fără să se fi săturat, au lăsat bufetul văduv de cei 10 pui, atâţi erau şi muşterii, de supa pregătită, desigur, pentru căpitanul vaporului şi de pâinile cumpărate pentru musica militară care ne însoţea. Au cerut şi cafea, dar li s-a spus că nu o au prăjită încă. Noroc că drumul nu ţine mult, pe la 12 vaporul acostează la o distanţă de vreo trei sferturi de oră de la mal. Vaporul n-a dat drumul la bărci, aşa că a trebuit să aşteptăm nişte păcătoase de bărci conduse de nişte tătari din Mangalia. Aceştia sosind cu bărcile lor, pe întrecute la vapor neapărat că şi pasagerii şi tătarii tot pe întrecute căutau să ia cei dintâiu bărci, ceilalţi cât mai mulţi muşterii. Din cauza asta la descinderea din vapor, în bărci Marea devenise încetul cu încetul agitată, s-a întâmplat un mic accident. O damă, guvernanta d-rei Rozescu, a căzut în mare între vapor şi bărci, a fost însă scoasă după ce s-a udat binişor. (...) Din cauza căderei în apă a guvernantei, cea mai mare parte din pasageri n-a mai îndrăznit să iasă din vapor, mai cu seamă că descinderea nu era supravegheată de nici un matelot al vaporului. Toţi cei rămaşi strigau la cei ce apucase să intre în bărci: *Nicule, Gheorghe, etc. Adu-mi şi mie un pui fript, nu uita o sticlă mare de vin şi pâine. Dacă nu găseşti pui, adu numai pâine.* (...) La ora 3 vaporul, cu multe fluerături prelungite, ne dete semnalul de plecare. (...) Flămânzi, o pornim spre Constanţa cu speranţa că - după cum ne spunea Hassan-pascha, căpitanul vaporului, care nu şi-a părăsit din

gură un moment narghileaua – cu speranţa zic că vom ajunge la ora 6 jum. seara, ne făuream în minte un prânz visat numai de cei flămânzi. La o depărtare de o oră de Constanţa, apar vreo 8-10 delfini înaintea vaporului. După obicei se aruncă câte o bucăţică de pâine ăstor însoţitori. Să fi jupuit însă şi pe Hassan-pascha şi tot nu se găsea în tot vaporul aşa ceva. La ora 7 intrăm în port, ancora se aruncă, însă nu unde trebuia, se scoate din nou, se aruncă iar şi iar se scoate. În fine, după o manevră turcească care a ţinut mai tot atât cât şi drumul de la Mangalia la Constanţa, se aruncă puntea şi veseli că am scăpat numai cu atât, ne ducem care încotro; cei mai mulţi la Capato, care se vede că cunoştea bufetele vapoarelor turceşti - ne aştepta cu mâncări şi băuturi să fi săturat de trei ori atâţia câţi veneau de la Mangalia”[1].

Lăsând acum la o parte aventura povestită de autorul citat, să încercam să vedem cum se călătorea cu vasele noului Serviciu Maritim Român, înfiinţat cu greutăţi inerente, în anul 1895. Alături de vasele achiziţionate, „Meteor” şi „Medeea”, mai fusese închiriat şi vasul german „Cobra”, asigurându-se astfel transportul spre Constantinopol. Despre vasul „Cobra” ziarul citat scria: „Viteza acestui vas este de 16 ½-17 noduri şi traseul între Constantinopol şi Constanţa se face în 12 ½-13 ore. Călătorii găsesc pe acest vas tot confortul necesar. Clasa I-a conţine 40 cabine şi alte 5 cabine pe punte pentru familii, plus un salon de dormit pentru 20 de doamne; cl. II-a are 20 paturi pentru bărbaţi, alte 20 pentru doamne. Afară de aceasta fiecare clasă are un salon care serveşte şi de sală de mâncare”. La rândul său vaporul „Meteor” avea o viteză de 15-16 noduri astfel că efectua cursa la Constantinopol în 13-14 ore. „Pentru călători Meteorul are la clasa I-a 31 de cabine pentru bărbaţi, 10 pentru doamne, un mare salon pentru doamne şi un fumoar, la clasa II-a are 30 cabine pentru bărbaţi şi 16 pentru doamne. Afară de aceasta fiecare din clase are câte un salon care serveşte şi de sală de mâncare”[2].

Ca la orice întreprindere aflată la început, activitatea Serviciului Maritim Român a avut unele scăpări, deficienţe de organizare, dar şi erori subiective, care nu au scăpat atenţiei presei, chiar dacă uneori în spatele unor acuzaţii grave aduse în paginile ziarelor, putem sesiza intenţia politică de a lovi în cei aflaţi la putere atunci. Şi aceasta se vede de multe ori în cazul unor comandanţi de vase chemaţi în judecată, acuzaţi de erori grave, dar care au devenit apoi adevărate modele pentru ofiţerii flotei noastre maritime. Ne vom referi în continuare şi la un astfel de caz, deşi scopul nostru aici este de a arăta cum se desfăşurau voiajele vaselor maritime ale statului român. În primăvara anului 1899 corespondentul de la Constanţa

---

[1] „Lupta”, an XI, nr. 2368 din 17 august 1894, p. 2.
[2] „Epoca”, seria II, an II, nr. 250 din 11 septembrie 1896, p. 1.

informa ziarul „Adevărul” despre excursiile efectuate de turiştii români la Constantinopol şi Pireu astfel: „Excursioniştii pentru Pireu şi Constantinopol au fost foarte mulţi, peste 1000 de persoane, care au plecat din Constanţa în două vapoare: <<Principesa Maria>> şi <<Regele Carol>>. Deşi mulţi, foarte mulţi luaseră bilete pentru Pireu, totuşi fie din cauza răului de mare, fie din cauza timpului nefavorabil de la plecare, s-au oprit la Constantinopol şi până la Pireu nu au continuat drumul nici 100 de persoane”. Trecând peste impresiile turiştilor de la faţa locului, ne oprim asupra altor aspecte amintite de corespondent şi care se referă strict la activitatea S.M.R.: „Ţin să relevez un obicei urât pe care îl are comandantul vaporului <<Regele Carol>>, d. căpitan Perieţeanu. Anume, din Pireu trebuia să plece la orele 5 p.m., însă fiindcă d. colonel Anghelescu, maior Popovăţz şi un inginer de la C.F.R. nu terminaseră vizitarea oraşului, comandantul vaporului i-a aşteptat până la orele 7, adică a întârziat plecarea vaporului cu 2 ore; iar când vaporul a fost să plece din Constantinopol, d. comandant a dat ordin să se ridice vaporul <probabil *ancora*, n.n. C.C.> exact la ora 10.a.m., deşi pe cheu mai veneau mulţi români, care ţineau să se întoarcă în țară şi care strigau să se mai întârzie puţin. Unii au fost nevoiţi să rămână în Constantinopol, iar alţii, între care un domn Vardala din Bucureşti, om în vârstă, au sosit în bărci cu bagajul ce aveau şi cu multă trudă au ajuns vaporul în largul apei şi au putut, cu ajutorul scărilor ce li se aruncase, să câştige acea cursă cu vaporul. Toată lumea de pe vapor era uimită de purtarea d-lui comandant Perieţeanu şi toţi se temeau de vreun accident celor care încercau să ajungă vaporul cu barca. Atragem atenţiunea celor în drept, ca să facă pe comandanţii vapoarelor române să aibă faţă de orice personagiu acelaşi fel de purtare. Relativ la vaporul <<Carol>> mai atrag atenţia asupra modului defectuos în care se face îmbarcarea. Pentru pasageri se pune o punte mică, îngustă şi fără trepte, aşa că mai toţi pasagerii, în special femeile trebuie să se împiedice şi să cadă cel puţin o dată. Pentru trecerea bagajelor se pune o punte îngustă de 25-30 cm. pe care trebuie să treacă hamalii cu cuferele pasagerilor; ei bine, trebuie mare precauţiune ca nenorocitul de hamal să nu scape piciorul şi să nu cadă în mare. Chiar joi seara s-a întâmplat de a căzut hamalul Sarchiz cu un geamantan; nenorocitul a scăpat graţie ajutorului ce i s-a dat de o barcă din apropiere, iar geamantanul cu toate lucrurile dinăuntru erau ude de apă”[3]. Despre acelaşi comandant însă avea să se exprime, în cu totul alţi termeni, autorul citat mai jos.

În anul 1907 dr. Istrati făcea o călatorie la Cairo cu vasul “„Împăratul Traian” şi publica apoi impresiile sale, având cuvinte de laudă

[3] „Adevărul”, an XII, nr. 3505 din 26 aprilie 1899, p. 2.

atât pentru vaporul ce funcţiona acum cu păcură, sporind astfel confortul călatorilor, cât şi pentru echipajul vasului. Reţinem câteva din ideile sale: „Modul cum d. comandant Perieţeanu îngrijeşte de călători, grija ce pune pentru tot ce priveşte vasul său şi osteneala că-şi dă ca totodeauna noaptea şi în părţile cele mai primejdioase, să fie d-sa la cârmă, îi fac cea mai mare cinste şi sunt recunoscute de toţi şi apreciate foarte favorabil şi de străini”. Încântat de efectul pozitiv al renunţării la cărbuni, autorul scrie: „zgomotul vasului e aşa de mic, încât adesea maşinile nu se auzeau de loc şi vasul, când iuţeala era scăzută, noaptea, spre a nu ajunge prea curând la anumite puncte, îmi făcea impresiunea că şade pe loc. De regulă zgomotul e incomparabil mai mic ca la un tren”. Mai departe cu descrierea vasului: „A doua zi de dimineaţă la 8 ore, după o noapte liniştită pe mare, toţi călătorii se aflau pe punte. Pentru clasa I-a o punte specială, cea mai înaltă, sta la dispoziţiunea călătorilor. Acolo se află şi un foarte frumuşel salon pentru corespondenţă şi citire, cu numeroase ziare ilustrate şi cu un piano; totul iluminat noaptea cu electricitate”[4].

Presa vremii ne oferă însă şi anunţurile privind excursiile organizate de Serviciul Maritim Român, atât în timpul sezonului estival cât şi cu alte ocazii. O ştire publicată de ziarul „Voinţa Naţională” în vara anului 1899, vorbeşte despre „excursiile de plăcere”, cum erau cunoscute în epocă, voiajele scurte ale vaselor S.M.R. cu turişti amatori de călatorii pe mare. Dar iată textul articolului: „Duminica trecută a avut loc la Constanţa o excursiune de plăcere pe mare cu frumosul vapor al serviciului maritim român <<Principesa Maria>>. Timpul fiind favorabil, reuşita excursiunii a fost deplină; au luat parte peste 840 de persoane. Direcţiunea serviciului maritim român, cedând insistenţelor reiterate, şi doritoare de a procura o nouă distracţiune locuitorilor şi vizitatorilor portului nostru, a decis ca duminica viitoare, 22 august (3 septembrie) la orele 3 după prânz, să aibă loc încă o excursiune pe mare, cea din urmă din anul acesta, sezonul verii fiind pe sfârşite. De data aceasta excursiunea se va face cu marele şi splendidul vapor <<Regele Carol I>>. Muzica regimentului Constanţa va participa şi delecta pe excursionişti, tot timpul călătoriei, cu ariile sale cele mai frumoase. Preţul este minim: numai 3 lei de persoană. Dacă timpul va fi favorabil, un enorm succes este dinainte asigurat acestei frumoase distracţiuni”[5].

În anul 1901 Serviciul Maritim Român organiza o excursie de plăcere la Odessa, cu vaporul „Principesa Maria”; plecarea urma să fie în

---

[4] Dr. C.I. Istrati, Bucureşti – Cairo, Note de călatorie, Bucureşti, Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907, pp. 31, 32.

[5] „Adevărul”, an XVI, nr. 4363 din 19 august 1899, p. 3.

ziua de 14 (27) august din Constanţa, cu sosirea la Odessa pe 15 (28) august la orele 11 dimineaţa. Întoarcerea era planificată pentru 17 (30) august orele 4 după-amiaza din Odessa, cu sosirea la Constanţa în data de 18 (31) august la ora 5 dimineaţa. Căile Ferate acordau o reducere de 50% din preţul biletelor pe ruta Bucureşti - Constanţa, astfel că preţul întreg al călătoriei Bucureşti – Odessa era de 109 lei pentru clasa I-a, 67 lei pentru clasa a II-a şi 30 de lei pentru clasa a III-a. Interesant este că preţul pentru călătoria de întoarcere era diferit: 75 de lei ptr. clasa I-a, 50 pentru clasa a II-a şi 25 pentru a III-a. Biletele se puteau achiziţiona atât de la Bucureşti, de la sediul S.M.R. cât şi de la agenţia sa din Constanţa. Mai aflăm din aceeaşi sursă că „autorităţile ruseşti au binevoit a scuti pe participanţi de formalitatea paşapoartelor", iar hrana pasagerilor nu era inclusă în preţul plătit de excursionişti. Organizatorii anunţau de asemenea că dacă numărul minim de pasageri înscrişi nu va fi realizat până în ziua de 13 august excursia era anulată[6].

În vara aceluiaşi an 1901, portul Constanţa era vizitat de o escadră rusă, motiv pentru S.M.R. de a organiza o excursie pe mare cu vaporul „Regele Carol I". Ca şi în alte cazuri şi acum se acorda o reducere de 50% la biletele de tren de la Bucureşti spre Constanţa, pentru atragerea a cât mai mulţi turişti[7].

Merită să atragem atenţia asupra reclamei unei alte excursii, organizate în primăvara anului 1904 la Constantinopol: „După dorinţa generală s-a aranjat pentru sărbătoarea Rusaliilor o excursiune spre Constantinopol. Plecarea din Bucureşti, duminica Rusaliilor 16/29 mai ora 4,10 p.m., din Constanţa cu vapoarele serviciului maritim român în noaptea aceleiaşi zile. O săptămână întreagă la Constantinopol. Preţul socotit din Bucureşti, clasa a II-a lei 175, din Constanţa lei 158. În acest preţ se cuprinde întoarcerea, întreţinerea completă (afară de băuturi) pensiunea în primul hotel din Constantinopol, escursiunile cu trăsuri sau cu vapoare, vizitarea curiozităţilor oraşului sub conducerea unui interpret, bacşişuri, etc. Cine vrea să întrebuinţeze I clasă pe vapor plăteşte diferenţa respectivă"[8].

O altă ştire din presa centrală anunţa cititorii de organizarea unor excursii de zilele de Paşte, în anul 1906: „Pentru zilele Paştelor serviciul maritim român a organizat mai multe curse de plăcere cu vapoarele sale la Constantinopol. Pentru aceste curse s-au înscris până acum peste 5000 de persoane, dintre care vreo 150 din ţară şi restul din străinătate. Printre persoanele din străinătate care vor veni în ţară şi vor pleca din Constanţa la

---

[6] „Adevărul", an XIV, nr. 4323 din 11 august 1901, p. 3.
[7] „Adevărul", an XIV, nr. 4303 din 22 iulie 1901, p. 2.
[8] „Adevărul", an XVII, nr. 5303 din 9 mai 1904, p. 3.

Constantinopol cu vapoarele române, sunt şi următoarele: 60 de la Orient-club din Lipsca, 15 profesori arheologi din Heidelberg, 30 elevi şi profesori ai liceului ungar din Sibiu, 100 unguri de la Farkarten din Pesta, 40 de la clubul alpin din Lion. Din Bucureşti, între alţii vor pleca 100 membrii din Deutsche Liedertafel”[9].

Tot din presa vremii aflăm că voiajul dintre Constanţa şi Constantinopol dura 12 ore, cel până la Pireu 34 de ore, iar cursa Constanţa – Pireu – Alexandria se făcea în 64 de ore. Mai lungi erau călătoriile de la porturile dunărene (Brăila şi Galaţi) până la Rotterdam, ce se realizau în 15-17 zile. Preţul biletelor pentru Constantinopol era de 55 de lei la Clasa I-a, 35 de lei la Clasa a II-a şi 8 lei şi 40 de bani la clasa a III-a. Iată şi meniul ce intra în preţul acesta: dimineaţa (la orele 8 – 9,30) se servea mâncare cu ouă, cafea, ceai, ciocolată, cacao, lapte, cornuri cu unt sau marmeladă; la prânzul de la ora 12 călătorii aveau de ales între: mezeluri, ouă sau peşte, mâncare cu carne, friptură, salată, brânză, fructe şi cafea turcească; la ora 16, 30 se servea o gustare: ceai cu lapte, cornuri cu unt, marmeladă. Cina era la ora 19,30 şi cuprindea: supă, peşte, mâncare cu legume, friptură, salată, mâncăruri dulci, fructe şi cafea turcească. Mai reţinem că biletele de la clasa a III-a nu includeau şi masa[10].

O ştire din anul 1907 anunţa cititorii ziarului „Adevărul” că Serviciul Maritim Român proiectase o excursie de plăcere, cu prilejul sărbătorilor de Paşte: „Plecarea din Constanţa se va face cu vaporul <<Împăratul Traian>> la 19 aprilie cr. şi cu <<Regele Carol>> la 22 curent. Înapoierea din Constantinopol cu vaporul <<România>> se va face la 24 şi cu vaporul <<Regele Carol>> la 25 cr. Preţurile de călătorie au o reducere de 50% pe C.F.R. şi vapoarele S.M.R.”[11].

O telegramă trimisă de pe vaporul „Împăratul Traian” de corespondentul ziarului „Adevărul”, ce semna cu pseudonimul Sylvian, anunţa la 13 august 1909: „Un număr de 600 excursionişti români, format de membrii societăţii <<Artă şi Muncă>> din Bucureşti şi <<Cercul Meseriaşilor>> din Constanţa, se află îmbarcaţi pe elegantul vapor <<Împăratul Traian>> pe drum spre Constantinopol. Suntem acum la gurile Bosforului. Timpul e favorabil. Entuziasmul excursioniştilor e de nedescris”[12]. Acelaşi corespondent anunţa în anul următor că „un număr de 28 absolvenţi ai liceului Laurian, sub conducerea d-lui profesor Galin şi a d-lui Rusu, secretarul liceului, a plecat astăzi cu vaporul <<Principesa

[9] „Adevărul”, an XVIII, nr. 5962 din 24 martie 1906, p. 3.
[10] „Albina”, an X, nr. 9 din 26 noiembrie 1906, p. 245.
[11] „Adevărul”, an XIX, nr. 6334 din 12 aprilie 1907, p. 3.
[12] „Adevărul”, an XX, nr. 7154 din 15 august 1909, p. 3.

Maria>> în excursie la Constantinopol, unde absolvenţii liceului vor sta 10 zile”[13].

În vara anului 1929 filiala Constanţa a Uniunii ofiţerilor de Rezervă organiza o excursie la Constantinopol cu pachebotul de lux „România” al S.M.R., cu plecarea la 22 august şi întoarcerea la 28 august. Uniunea asigura călătoria fără paşapoarte, iar la această excursie erau invitaţi „ofiţerii activi şi de rezervă din ţară, precum şi familiile şi prietenii lor”. Cât despre cheltuieli: „preţurile de persoană, pentru această excursiune sunt fixate astfel: clasa I-a lei 8830; clasa a II-a lei 7830; clasa a III-a, 5950 lei. În aceste sume sunt prevăzute biletele de vapor dus şi întors, întreţinerea în tot timpul excursiunii, găzduirea la hotelurile de prim rang, taxele pentru automobilele cu care se vor vizita locurile mai importante din Constantinopol, taxele de intrare la muzee, moschei, etc.”[14].

Despre alte excursii organizate în vara anului 1930 aflăm dintr-o publicaţie sezonieră, „Revista Băilor”, organ bi-săptămânal al staţiunilor balneo-climaterice maritime, care se străduia să ofere publciului aflat pe litoral idei pentru o vacanţă frumoasă. Iată un articol în acest sens: „Continuând seria excursiunilor în largul mărei, cu vapoarele de lux ale S.M.R.-ului, duminică 20 iulie la orele 3 p.m. vaporul <<Principesa Maria>>, a ieşit în mare. Peste 500 persoane au participat la această frumoasă excursiune, majoritatea călătorind pe mare pentru prima oară. În tot timpul, muzica *Bazei Navale* de sub conducerea d-lui sublt. Dimitriu, a delectat pe excursionişti. S-a dansat pe punte cu mult antren. Bufetul vasului a fost la înălţime ca de obicei. La orele 7 seara vaporul a acostat, cu tot regretul acelora ce ar mai fi vrut să continuie excursiunea”[15].

Acelaşi vapor „Principesa Maria” avea să efectueze o excursie organizată de S.M.R. la Varna, în zilele de 22-24 august 1930, cu preţul de 2000 de lei de persoană, „pentru ca această excursiune să fie accesibilă oricărei persoane”, după cum suna anunţul apărut în presă[16]. În vara anului 1932 Asociaţia Româno-Bulgară organiza „o mare excursiune la Varna, cu pachebotul de lux al S.M.R. <<Principesa Maria>>, în zilele de 18-21 august, spre a strânge cât mai mult legăturile de prietenie cu statul vecin”. Anunţul din presă mai adăuga: „în vederea acestei frumoase excursiuni dealungul Coastei de Argint, organizatorii au alcătuit un program cât se poate de bogat. Bal pe bordul vasului, primire oficială la Varna, vizitarea

[13] „Adevărul”, an XXIII, nr. 7392 din 6 aprilie 1910, p. 2.
[14] „Revista Băilor”, an I, nr. 10 din 9-13 august 1929, p. 1.
[15] „Revista Băilor”, an II, nr. 17 din 24-28 iulie 1930, p. 1.
[16] „Revista Băilor”, an II, nr. 21-22 din 9-17 august 1930, p. 1.

împrejurimilor, recepţiile ce vor atrage desigur un mare numar de amatori”[17].

Nu avem prea multe relatări ale călătoriilor pe care pasagerii le faceau cu vasele maritime în perioada interbelică, dar am găsit una istorisită de M. St. Panaitescu în paginile ziarului constănţean „Dacia” din anul 1931, într-un moment mai greu pentru flota noastră maritimă de atunci. Multe vase erau depăşite tehnic, altele aveau nevoie de reparaţii costisitoare, iar criza economică afectase puternic domeniul transportului naval. Dar traficul de pasageri se menţinea încă la cote înalte, aşa că şi interesul pentru soarta acestor vapoare rămânea viu. Să vedem acum ce scria autorul citat mai sus despre călătoria sa la bordul vasului „Regele Carol I”.

„Îmbarcarea s-a făcut la orele 11 noaptea, iar la 12 şi jumătate vaporul a ridicat ancora. Când luminile Constanţei dispăreau în ceaţa opacă asemenea minunatelor stele la apariţia zilei, regretul trecea neobservat. Şi de ce nu? Muzica difuzată de radio şi luminile multicolore ce se răsfrângeau pe mobilierul artistic sculptat din sala de lectură şi fumoar, evocau un decor măreţ. Atmosfera de intimitate pe care amabilul şi subtilul comandant Hruber ştie totdeauna s-o împartă – fapt confirmat de altfel de toţi călătorii ce au voiajat pe această linie – dădea un farmec mai mult călătoriei. Târziu, când fiecare pasager a descins în cabina sa, nu se mai auzea decât zgomotul sacadat al motoarelor ce produceau energia necesară acţionării elicelor. Legănarile uşoare ale vaporului îţi dădeau impresia că dormi într-un balansoar, iar dimineaţa reconfortat, aspirând avid aerul sărat şi purificat, părea că traversai alte părţi ale globului. La orele opt şi jumătate dimineaţa, un sunet de alarmă care se ramifică în ecouri prelungi, răsună peste tot. E gongul care ne invită la gustarea de dimineaţă. Parte din călători apoi se urcă în fumoar şi bibliotecă, iar alţii parcurg puntea vasului, ce da aspectul unei promenade. La orele 10 se serveşte a doua gustare, alcătuită dintr-un bulion însoţit de respectivele şi în acelaşi timp respectabilele sandwichuri. Din nou pe punte, unde e cald şi unde un soare prea puţin anemiat este însoţit de o briză plăcută. E a doua zi de Crăciun şi suntem aproape de intrarea în Bosfor, unde ne întâmpină o flotilă întreagă de bărci pescăreşti. La 12 şi jumătate, în sufrageria clasei I-a este întrunit tot echipajul vasului, căruia i se serveşte masa tradiţională de sărbatori. Comandantul, în mijlocul marinarilor, răspunde la toţi, făcându-le obişnuitele urări. E rar şi unic spectacol, pentru noi pasagerii, care admirăm această sărbătoare la care se poate observa rezultatul unei democraţii înalte. Am intrat pe Bosfor. De o parte şi de alta malurile verzi, cu ziduri crenelate, urme ale unei lumi apuse, presărate cu chiparoşi şi pini marini. Un tablou superb pe care numai

[17] „Revista Băilor”, an IV, nr. 37 din 7-15 august 1932, p. 1.

penelul unui adevărat artist l-ar fi putut transpune pe o pânză. Şi în cadrul acestui încântător peisaj, dejunul este servit".

„Buna dispoziţie se poate citi pe faţa tuturor după acea masă copioasă, apoi cafeaua în fumoar, unde digestia se face lent, în auzul excelentului aparat de radio. La Kavak se ridică pavilionul de carantină, care este scoborât imediat după îndeplinirea formalităţilor sanitare şi a celor poliţieneşti. Vasul care şi-a întrerupt scurt timp cursa şi-o reia cu o viteză moderată, dând prilej călătorilor să privească peisajele necunoscute până atunci. Acostarea la cheu se face la orele 3, în bune condiţiuni, fără nicio restricţiune din partea autorităţilor turceşti. După trei zile *Regele Carol* ridică iar ancora, întocmai ca şi la sosire, părăsind cheiul în admiraţia publicului adunat în mare număr. De data aceasta Marea Neagră este bântuită de o furtună violentă. Elementele naturii ce s-au dezlănţuit cu o mare impetuozitate, intenţionează oare a aduce o compensaţie timpului frumos?! Cine poate dezlega misterul capricioasei mări? În timpul nopţii pachete mari de apă dau continuu asalt vasului, spălându-i puntea. Nici o teamă! Săltăm pe valuri timp de câteva ore până ce se văd sclipind luminile farului Tuzla. Am ajuns aproape de liman fără niciun incident. Aceasta se datoreşte numai comandantului care în situaţii de asemenea natură este permanent la postul său. Încă puţin şi ancorăm în port, unde prima noastră senzaţie la contactul cu pământul o avem prin frigul siberian ce ne pătrunde până la oase. În felul ăsta am încheiat o călătorie plină de impresii plăcute"[18].

În vara anului 1931, deci în plină criză economică ce lovise puternic flotele maritime prin reducerea comerţului internaţional, Liga Navală reuşeşte să atragă doritori de excursii pe mare, asigurând astfel atât realizarea scopurilor sale statutare cat şi o oarecare activitate pentru vasele S.M.R.-ului. Astfel în „Revista Băilor" din iulie 1931 se putea citi următorul anunţ: „Liga Navală Română, secţia locală, cu concursul societăţii marinarilor civili <<Regina Elisabeta>> de sub preşedinţia de onoare a M.S. Regina Maria, organizează pentru duminică 19 iulie crt. prima excursiune în largul Mării cu vaporul de lux <<Principesa Maria>>. Plecarea va avea loc din port, la orele 2,30 p.m. şi va dura până la 6,30 seara. În tot timpul excursiunei se va dansa la bord, în acordurile orchestrei şi fanfarei Bazei Navale. Un bufet excelent şi ieftin va fi pus la dispoziţia excursioniştilor. Preţul uni bilet este de 100 lei de persoană şi 50 lei pentru copii până la 10 ani. Membrii Ligii Navale au o reducere de 40%"[19].

---

[18] „Dacia", an XVIII, nr. 4 din 9 ianuarie 1931, p. 1.
[19] „Revista Băilor", an III, nr. 26 din 14-17 iulie 1931, p. 1.

Dar iată altă ştire din presa vremii: „Liga navală română, căutând să facă o propagandă cât mai intensă pentru mare şi marină, a organizat, cu concursul asociaţiei marinarilor, un număr de excursiuni în largul mării. Din ciclul acestor excursiuni face parte şi excursiunea de duminică 2 august, cu vaporul <<Regele Carol I>> al serviciului maritim român. În tot timpul excursiunii, muzica marinei va distra pe pasageri. Preţurile sunt destul de modeste”[20]. Dacă uneori se comenta în presă despre confortul de pe vasele de pasageri mai vechi, atunci când flota a început să se reînnoiască, aprecierile au fost unanime. Ziarul „Argus” din anul 1932 nota astfel despre vaporul „Ardeal”: „Pentru călători, noul vapor posedă cabine spaţioase şi bine centralizate precum şi un vast salon de restaurant”[21].

În primăvara anului 1934 S.M.R. organiza alte excursii cu ocazia sărbatorilor de Paşte; astfel, vaporul „Dacia” pleca la 1 aprilie pe ruta Istanbul – Pireu – Alexandria – Haifa şi întoacerea la Constanţa în ziua de 16 aprilie. Vaporul „Principesa Maria” pleca în cursă specială la 6 aprilie, spre Istanbul şi Salonic, revenind la Constanţa în ziua de 12 aprilie. Cursa obişnuită a vaporului „Regele Carol I” era şi ea modificată, vasul trecând prin Istanbul, Pireu, Haifa, Alexandria şi retur[22]. În vara aceluiaşi an Consiliul de administraţie al P.C.A. aproba proiectele pentru construirea unui nou vas de pasageri ce urma a se numi „Carol al II-lea” şi se dorea a fi „ultima expresie a tehnicii moderne, a confortului şi a eleganţei”. În justificarea demersului, se afirma: „Serviciul Maritim Român nu-şi va putea regăsi prestigiul de dinaintea războiului, decât construindu-şi noi vapoare de călători, elegante şi mai ales rapide, care să ţină piept cu succes, concurenţei companiilor de navigaţie străine”[23].

Iată un alt exemplu în acest sens, din vara anului 1938: „Serviciul Maritm Român organizează în ziua de duminică 10 iulie o excursie la Mangalia cu vaporul Regele Carol I. Plecarea din Constanţa (gara Maritimă) la ora 11. Dejun la bord cuprins în preţul biletului după clasă. Sosirea la Mangalia, ora 13. Excursioniştii pot debarca la uscat cu bărci pentru a vizita plaja, oraşul şi eventual a face baie. Îmbarcarea se va face la ora 15,20. Înapoierea la Constanţa la ora 18. Costul transportului cu bărcile la Mangalia priveşte pe excursionişti. Costul biletului cls. I, 550, cls. II, 450, cls. III, 350, în care intră şi dejunul la bord, iar cls. IV fără dejun 250 lei. Muzică şi dans. Biletele de vânzare la casele S.M.R. gara Maritimă de luni 4

[20] „Adevărul”, an XLIV, nr. 14592 din 29 iulie 1931, p. 3.
[21] „Argus”, an XXIII, nr. 5865 din 28 octombrie 1932, p. 3.
[22] „Buletinul P.C.A.”, an IV, nr. 3 din martie 1934, p. 14.
[23] „Buletinul P.C.A.”, an IV, nr. 7 din iulie 1934, p. 18.

iulie”[24]. O săptămână mai târziu era planificată o altă excursie, ce ţinea de activitatea desfăşurată de Liga Navală, organizaţie implicată în propaganda activităţilor nautice de la noi: „Liga Navală Română, secţia locală, organizează pentru duminică 17 curent, ora 3 d.a., o excursie în largul mării cu poştalul S.M.R., <<România>>. Excursia va dura trei ore. Pentru o cât mai bună reuşită, organizatorii au luat toate măsurile”[25].

Iată şi ştirea despre excursia de Ziua Marinei din acel an: „Duminică după amiază, Liga Navală Română secţia Y.C.R.R[26]., a organizat o frumoasă excursie în largul mărei cu poştalul <<Dacia>> al S.M.R. Excursia care a fost foarte populară, a fost din cele mai reuşite, timpul fiind admirabil, iar marea bună pentru navigaţia de plăcere. De notat este faptul că aceasta a fost ultima excursie în largul mării, ce s-a făcut în vara aceasta”[27]. Despre o altă excursie e vorba în nota următoare referitoare la cel mai modern vas ce intrase în dotarea flotei maritime române: „Cel mai frumos vapor al S.M.R., cu care recent a fost înzestrată flota comercială română şi care poate fi socotit ce cel mai luxos atât din Marea Neagră cât şi din Orientul apropiat, motonava <<Transilvania>>, şi-a inaugurat ieşirea în largul mării printr-o excursie de 15 ore, în care timp a fost admirat întregul litoral dobrogean de la Gurile Dunării şi până la Balcic, insula Şerpilor, etc. Vasul a plecat din portul Constanţa cu peste 800 de pasageri la ora 7 dim. şi s-a înapoiat la ora zece seara. Timpul a fost din cele mai prielnice unei reconfortante excursii pe mare, iar participanţii la această excursie s-au declarat pe deplin satisfăcuţi”[28].

Despre cum au sărbătorit călătorii, dar şi echipajul vasului „Dacia” Crăciunul anului 1938 în largul Mediteranei, aflăm din paginile unui alt cotidian local, ziarul „Dobrogea Jună”: „încă de la plecarea în cursă, marinarii de pe vas s-au pregătit în acest scop. Astfel au cumpărat din oraşul nostru un majestos brad şi şi-au confecţionat costume de irozi. Ajunul Crăciunului i-a apucat în largul Mediteranei, în dreptul insulei Cipru, în drum spre Beirut. După masa obişnuită, încasatorul Gheorghe Ionescu, organizatorul serbării, secondat de personalul restaurantului, au oferit spre surpriza comandantului şi pasagerilor, pomul de Crăciun împodobit cu o rară frumuseţe şi bogăţie. După aceasta toate luminile de pe vas au fost stinse, afară de un puternic bec verde din mijlocul bradului. În lumina aceasta semiobscură s-au intonat cântecul pomului de Crăciun, colinde,

---

[24] „Dobrogea Jună”, an XXXIV, nr. 111 din 5 iulie 1938, p. 1.
[25] „Dobrogea Jună”, an XXXIV, nr. 116 din 13 iulie 1938, p. 1.
[26] Yacht Clubul Regal Român.
[27] „Dobrogea Jună”, an XXXIV, nr. 136 din 17 august 1938, p. 2.
[28] „Dobrogea Jună”, an. XXXIV, nr. 139 din 23 august 1938, p. 1.

recitări ocazionale şi marşul marinarilor. Marea surpriză ce s-a oferit însă pasagerilor şi echipajului, a fost jocul irozilor. În costume pitoreşti, cu săbii, coifuri, caftane şi cojoace, marinarii de la restaurant au jucat <<Vicleimul>> admirat de pasageri, în cea mai mare parte străini. Serbarea a avut un mare succes. Ea a luat sfârşit, oferindu-se pasagerilor daruri, tradiţionala plăcintă cu brânză şi şampanie românească [29].

În anul 1940 flota de vase de pasageri se completează cu vasele „Mangalia", „Sulina", „Cavarna" şi „Balcic", considerate ca cele mai rapide ce mergeau spre porturile din Mediterana; din păcate însă epoca excursiior turistice apusese, războiul era aproape, iar lumea a evoluat apoi în alte direcţii.

Cunoscutul marinar dar şi scriitor, Eugen Botez (Jean Bart) scria în vara anului 1932 un articol bine lucrat despre ceea ce el numea „turismul de apă", arătând noutatea acestei activităţi, modul cum ea se realiza la alţii, dar şi ce făceam, sau mai bine zis nu făceam noi în acest domeniu. Ideile sale merită rememorate astăzi şi ele ne ajută să înţelegem contextul în care S.M.R. a desfăşurat activităţile sale turistice. Iată câteva dintre ele: „Turismul e un cuvânt proaspăt introdus în vocabularul românesc. N-a ajuns încă să fie cunoscut de marele public şi nici nu-i luat în serios de către gravii cârmuitori ai ţării. (...) Marile companii de navigaţie, care s-au îmbogăţit pe vremuri transportând emigranţi şi mărfuri, astăzi lucrează în pierdere. Spiritul comercial a născocit însă noi mijloace de atracţie şi câştiguri. A intensificat propaganda şi reclama pentru a atrage lumea, a deschide pofta călătoriilor pe apă, a ademeni oameni din toate păturile sociale să facă excursii cu vapoare în cuprinsul ţării şi dintr-o ţară în alta. (...) Ziarele sunt pline de reclamele birourilor de turism şi a companiilor de navigaţie ca să momească lumea spre fiordurile Nordului şi spre antichităţile Orientului. Nu-i destul să se facă afişe decorative cu itinerare de plecare şi sosire a vapoarelor în curse regulate. Se cere mai mult: se caută a provoca dorul de ducă, a atrage, a creea noi curente de călătorii". El afirma: Dar la noi? Navigaţia fluvială şi maritimă, - ca şi C.F.R. – formează servicii de stat; deci în exploatare nu poate să predomine spiritul comercial. E de prisos să mai arătăm calităţile de bun gospodar ale Statului. Dacă pierde sau câştigă serviciul de exploatare, funcţionarii de stat primesc acelaşi salariu – sau mai bine zis trebuie să primească. Turismul n-a intra până acum în preocupările direcţiilor respective. (...) S.M.R. (Serviciul Maritim Român), odinioară fala României în Orient, astăzi în tristă decădere, pierde pentru că nu şi-a reînnoit vapoarele şi pentru că, în general, numărul călătorilor pe aceasta linie orientală s-a micşorat din anumite pricini, economice şi

[29] „Dobrogea Jună", an XXXIV, nr. 3-4 din 4 ianuarie 1938, p. 2.

politice. Şi totuşi avem o situaţie destul de favorabilă pentru tranzitul mărfurilor şi turiştilor în Orient. Suntem în cea mai aproape vecinătate pe apă de punctele de atracţie turistică: Stambul, Atena, Cairo, Erusalim. Din toate părţile lumei turiştii vin spre Orientul apropiat. Ce a făcut S.M.R. să atragă curente de turism pe la noi spre Orient? Dacă englezii, francezii, italienii nu prea au de ce să ia drumul prin România, apoi polonezii, cehoslovacii, germanii şi turiştii ţărilor baltice, pe la noi li-i mai aproape să treacă în Orient. Prin Constanţa e drumul cel mai scurt. S.M.R., care trebuie să-şi facă o întinsă reclamă în limbile ţărilor vecine, nu are până azi nici măcar un ghid în româneşte, pentru ca cetăţenii din Ardeal să afle că pe lângă vapoare nemţeşti şi ungureşti umblă şi vapoare româneşti pe Dunăre şi Mare. (...) La noi, înalţii şi gravii funcţionari superiori din respectivele direcţii, privesc cu dispreţ şi ironie la orice mijloc de propagandă; le repugnă reclama comercială, care nu şade frumos un lux, bani aruncaţi pe gârlă sunt cheltuielile de reclamă. <<După ce serviciul pierde să mai dai şi bani pentru reclamă!>> - argumentează cu o absurdă logica onor direcţia indignată. Ne învârtim dar într-un perfect cerc vicios. Ne vom hotărî să rupem acest cerc, să schimbăm ruginita mentalitate etatistă, să ne folosim de experienţa altora mai cuminţi decât noi?”[30].

Din cele câteva exemple din presa vremii, pe care le-am avut la îndemână, putem vedea că publicul din România era interesat de excursiile cu vapoarele pe mare, iar Serviciul Maritim Român a asigurat în bună măsură realizarea acestui gen de turism aflat atunci la începuturile sale, nu numai la noi ci şi în alte ţării din această parte a Europei. Pe măsură însă ce călătorii se obişnuiau cu asemenea voiaje sporeau şi pretenţiile de confort, pe care vasele noastre ce îmbătrâneau în acest timp, nu le mai puteau oferi. După trecerea crizei economice din anii 1929 - 1933 flota îşi întinereşte însă parcul de vase, astfel că celebrele „lebede albe” ale Mării Negre şi-au reluat călătoriile cu turişti români şi străini, în condiţii de nivel mondial, atât în ce priveşte confortul pasagerilor cât şi viteza navelor respective. O istorie a flotei române din secolele XIX-XX nu poate omite acest aspect, al călătoriilor turistice, iar demersul nostru de azi trebuie continuat.

[30] „Adevărul”, an XLV, nr. 14868 din 24 iue 1932, p. 2.

ABOUT SMR VOYAGES

-abstract-

Key words: Romanian fleet, passengers, tourist.

At the end of the 19th century, Romanian ships began to travel with passengers, for tourist purposes, both in the Black Sea and in the Mediterranean Sea. The articles in the press of those years describe the conditions in which these voyages took place, the comfort of the passengers, the speed of the ships and the skill of the sailors. They are thus a good source of information for the history of the Romanian fleet in those years.

NOBILIMEA ÎN GERMANIA WILHELMIANĂ

*Marian BOZA**

Acest subiect nu a fost considerat important ca temă de cercetare în ultimele decenii, mai ales că în perioada comunistă lucrurile erau foarte simple, lupta de clasă avea nevoie doar de burghezie şi proletariat, nobilimea era deja aruncată într-un sertar al istoriei după 1789, aparţinea *Ancien Régime*.

Aristocraţia noastră, boierimea, dispăruse oficial după 1858 - rangurile, titlurile și privilegiile lor au fost abrogate prin art. 46 al Convenției de la Paris[1], la 19 august 1858, cu efecte asupra drepturilor financiare începând cu 30 iunie 1859, chiar dacă rolul important al acestei clase sociale rămâne determinant şi după această dată pentru istoria statului modern român. Nobilimea apuseană din secolul XIX nu reprezintă niciun interes pentru istoricii români, excepţiile sunt reprezentate de lucrarea „Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea, context european, evoluţie socială şi politică (Date statistice şi observaţii istorice)”[2], apărută în 1995, prin conţinutul a 47 de pagini şi articolul „Considerații privind Aristocrația și Burghezia în Germania wilhelmiană”, apărut în 2009[3].

Nu voi încerca o prezentare exhaustivă a subiectului, ar fi şi dificil ţinând cont de puţinătatea rândurilor alocate, ci doar o punctare a prezenţei nobilimii germane în instituţii importante din cadrul societăţii imperiale, având încă un rol important în luarea deciziilor.

În 1833, Heinrich Laube, una dintre figurile de frunte a *Germaniei Tinere*, a ridiculizat nobilimea, pe care a comparat-o cu un trib indian exotic pe care istoricii nu au putut decât să îl clasifice drept curiozitate istorică. Din partea unui reprezentant liberal angajat al societății burgheze, o astfel de judecată nu ar putea fi surprinzătoare; și, în plus, urma să fie verificată pe termen lung.

---

* Şcoala Militară de Maiştri Militari a Forţelor Navale „Amiral Ion Murgescu”.

[1] Nicolae Isar, *România sub semnul modernizării: de la Alexandru Ioan Cuza la Carol I: (1859 - 1914)*, Editura Universitară, Bucureşti, 2017, p. 13.

[2] Gheorghe Platon, Alexandru-Florin Platon, *Boierimea din Moldova în secolul al Xix-lea, context european, evoluţie social şi politică (Date statistice şi observaţii istorice)*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1995.

[3] Mircea-Gheorghe Abrudan, „Considerații privind Aristocrația și Burghezia în Germania wilhelmiană”, în Nicolae Emilian Bolea, Oana Mihaela Tămaș (coord.), *Sub semnul istoriei. De la debut spre consacrare. Lucrările Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice Studențești „Anul 2008 la o triplă aniversare. 160 de ani de la revoluția pașoptistă, 130 de ani de la câștigarea Independenței, 90 de ani de la Marea Unire”, Cluj - Napoca, 15-18 mai 2008*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, pp. 205 - 214.

Dar, în ceea ce privește lungul secol al XIX-lea, care se desfășoară între 1789 și 1914, a subestimat capacitatea de supraviețuire și apărare a aristocrației germane care, conștientă de puterea sa, a căutat să-și mențină poziția dominantă chiar și în timpul agoniei sale ireversibile și fără a ține cont de costurile politice pe care această rezistență implacabilă le-a impus societății globale. Dar, de altfel, de ce ar trebui ca o astfel de elită puternică rezultată dintr-o tradiție veche de o mie de ani, a cărei influență socio-politică fusese întotdeauna caracterizată de o alternanță neîncetată de urcușuri și coborâșuri, să renunțe voluntar la apărarea cu obstinație a poziției ei privilegiate? Și dincolo de toată această rezistență pe care a pretins-o din istorie, nu a reușit o adaptare la urma urmei remarcabilă la noua eră a lumii burgheze și industriale? Chiar dacă a început să cedeze, nu a reușit totuși să se mențină în rolul unui model social normativ pentru mulți burghezi în ascensiune, plasând astfel în afara oricărei critici prea radicale o bună parte din privilegiile și drepturile sale rezervate?[4].

Înainte de a începe prezentarea propriu-zisă, sunt necesare câteva observații preliminare, pentru a explica structura, unică, a nobilimii germane.

Evident, existenţa regiunilor istorice a dus de-a lungul secolelor la imprimarea nobilimii a unor caracteristici regionale, în așa fel încât să putem vorbi de o nobilimea prusacă, o nobilime bavareză, o nobilime westfaliană etc. și, de asemenea, în mod natural diferitele ranguri reflectate de titlurile care sunt opera unei ierarhii în exclusivitate. Și aceste două nuanțe nu se găsesc numai în spaţiul german. Particularitatea cea mai frumoasă este legată de despărțirea foarte clară dintre înalta nobilime şi mica nobilime, o despărțire care a fost realizată istoric și apoi menţinută social şi juridic. Ambele grupuri aveau, dacă le comparăm, puține în comun și prăbușirea Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană în 1806 nu a schimbat prea mult în această situație.

Înainte și după această dată, înalta nobilime era formată din toate familiile care avea un loc în dieta din Regensburg și, prin urmare, nu erau numai proprietari, ci „suzerani”, situaţie care i-a plasat pe aceeași poziţie ca și împăratul și alți conducători europeni. După ce o mare parte a prinților au fost victime în 1806 ale marilor schimbări din perioada napoleoniană, o serie de privilegii au fost acordate în 1815 familiilor care au fost denumite în continuare „mediatizate” sau „Standesherren” de conţinutul articolul XIV din Actul de constituire a Confederaţiei Germane referindu-se la vechea egalitate juridică cu casele suverane ale vremii. Din moment ce nu s-a mai

[4] Hans-Ulrich Wehler, *Essais sur l'histoire de la société allemande, 1870 - 1914*, 2003, Les Editions de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris, p. 155.

putut face nimic la această schimbare, faptul că odată ajunseseră la rangul de prinți ai Imperiului înalta aristocrație germană s-a format după 1806 într-o castă închisă, compusă din case suverane și case mediatizate, printre care se numără în mod natural şi cele care au fost detronate în 1866.

Deci titlul nu a jucat niciun rol în Germania, fenomen care nu a fost lipsit de importanță în secolul al XIX-lea, când un număr de monarhi au ridicat familiile nobilimii inferioare la demnitatea de conţi, prinţi şi chiar duci. Bismarck este doar cel mai cunoscut exemplu printre mulți alții[5].

Poziția privilegiată ferm stabilită a celor din casele mediatizate este deosebit de evidentă, dacă luăm în considerare istoria formării Codul civil german care a intrat în vigoare la 01.01.1900, în care înalta aristocrație, în ciuda pierderii calității sale suverane timp de un secol, a fost exclusă pentru unele puncte esențiale. De fapt, ea a fost tratată, de genul Cavalerilor Imperiului care au dispărut deja în 1803, şi ca și casele suverane puteau continua să își reglementeze treburile private conform „statutelor lor de familie”[6].

La sfârșitul anilor 1870, nobilimea avea în proprietate 5,7 milioane de hectare, 31,9% din teritoriul prusac; aproape 3/4 din toate moșiile de peste 100 ha le aparțineau. Cu cât domeniile sunt mai mari, cu atât mai mult exclusivitate socială este sporită: pentru unitățile de peste 1.000 ha, în afară de cei 1.289 de proprietari nobili, mai erau încă 516 burghezi; iar pentru latifundii, adică proprietățile de peste 5.000 ha, se întâlnesc cei 15 membri ai caselor suverane, alături de cei 123 de nobili regrupaţi practic „în familie”; cei 10 milionari burghezi puteau cu greu dăuna imaginii acestui grup închis. În aceasta clasă la cel mai înalt nivel al societății, proprietatea a fost în general achiziționată prin moștenire mult timp. Printre cei mai mari 20 de proprietari de pământ, în afară de împărat, nu a existat „nici un nou nume”[7].

La mijlocul anilor 1880 avem 18.000 moşii de peste 100 hectare în provinciile est-prusace dintr-un total german de 25.000. Printre cei mai bogaţi moşieri enumerăm pe von Pless (83 de moşii cu 70.139 hectare),

---

[5] Christof Dipper, “La noblesse allemande à l'époque de la bourgeoisie. Adaptation et continuité”, în *Les noblesses européennes au XIXe siècle*. Actes du colloque de Rome, 21-23 novembre 1985, Rome: ÉcoleFrançaise de Rome, (Publications de l'École française de Rome, 107), 1988, pp. 167 - 168, http://www.persee.fr/web/ouvrages /home/prescript/article/efr_0000-0000_1988_act_107_1_3315, accesat la 22 iunie 2015.

[6] *Ibidem*, p. 177.

[7] *Ibidem*, pp. 194 – 195.

Henckel von Donnersmarck (58 moşii cu 38.388 hectare) şi von Schaffgotsch (939 moşii cu 31.011 hectare)[8].

La începutul anilor 1870, situația s-a schimbat dramatic: noile descoperiri tehnologice în agricultură - secerători, cositoare, treierătoare, îngrășăminte, canale de irigații, noi tipuri de grâu - și transformarea sistemelor de transport - extinderea rețelelor feroviare, sisteme frigorifice, transportul maritim (care, după unii istorici, a contribuit cel mai mult la scăderea costurilor de transport decât căile ferate), - toți acești factori au contribuit la transformarea fabuloasă a producţiei extensive.

Cu supraproducția agricolă la scară globală, prețurile au suferit o cădere impresionantă. Întrucât situația a favorizat o cultură extinsă, națiunile din câmpiile lumii (Statele Unite, Canada, Australia, Argentina și Rusia) au devenit producători low-cost, oferind o concurență puternică țărilor Europei Occidentale și Centrale, incapabile să se opună acestor noi producători din cauza costurilor ridicate de producție[9].

Când prețul grâului a început să scadă brusc în 1875, opoziția fermierilor față de protecționism s-a evaporat.

Uniunea Fermierilor și Partidul Conservator i-a unit pe Junkeri și pe micii fermieri într-un vast front în fața apărării intereselor lor așa cum sunt definite în mod esențial de Junkeri înșiși: „Nu ne putem minuna decât de vitalitatea unui grup aristocratic exclusiv care învățase atât de repede să se adapteze la necesitățile politice ale *Epocii mulţimilor*.[10]

Însă, încet, preponderenţa nobililor începe să scadă din punct de vedere al realităţii economice.

În 1913, printre cei 3.074 de contribuabili prusaci care aveau o avere de peste 2 milioane mărci, mai găsim doar 856 nobili. Câţiva mari aristocraţi, membri ai familiilor „Standesherren” puteau rivaliza cu averile marii burghezii. Marile proprietăţi funciare (în cele 7 provincii orientale ale Prusiei erau 6.454 cu peste 1.000 hectare şi 159 cu peste 5.000 hectare) se menţineau graţie extinderii instituţiei *fideikommis*, care garanta caracterul indivizibil al domeniului şi împiedica fragmentarea acestuia; prin 1900 în Prusia se înregistrau 1.119 *fideikommis*, înglobând mai mult de 2 milioane de hectare[11].

---

[8] Volker Rolf Berghahn, *Imperial Germany, 1871 - 1918: economy, society and politics*, Berghahn Books, New York- Oxford, 2005, p. 5.

[9] Peter Gourévitch, “Étude comparative des réactions des Grandes Puissances face à la crise économique de 1873 à 1896”, în *Études internationales*, Volume 6, numéro 2, 1975, p. 189, https://www.erudit.org › revues › 1975-v6-n2-ei2981, accesat la 3 aprilie 2020.

[10] *Ibidem*, p. 198.

[11] François-Georges Dreyfus, *L'Allemagne contemporaine: 1815 - 1990*, Presses Universitaires de France, Paris, 1991, p. 272.

Dintre cei 747 de contribuabili cu averi de peste 5 milioane de mărci, sunt nobili 319 și în acest grup cei mai importanţi dintre milionari sunt 49 de duci și prinți și 88 de conţi.

Prinții domnitori sunt, desigur, toți multimilionari, și Hohenzollernii, şi suveranii din Schaumburg-Lippe și Mecklenburg-Strelitz, provin din cele mai bogate familii din Germania[12].

Repartiţia geografică la nivelul Germaniei, dar mai ales al Prusiei, al acestor nobili milionari proprietari de moşii este neuniformă, aşa cum este bine edificat de conţinutul următorului tabel[13]:

Avere mili-oane mărci	Prusia de Est	Prusia de Vest	Brandenburg	Pomerania	Posen	Silezia	Scheswig-Holstein	Saxonia	Hanovra	Westfalia	Hessa	Rhin	Total
50+						6				1			7
20-49,99					1	4		1			2	1	9
15-19,99					1	9		1			1		12
10-14,99	1	1	2	2	1	14	2	1	1	4	1	3	33
5-9,99	5	2	16	1	14	35	9	12	6	11	2	15	128
2-4,99	12	11	32	38	42	99	28	44	22	23	18	40	409
1-1,99	35	30	71	99	60	133	22	76	38	18	18	36	636
Total	53	44	121	140	119	300	61	135	67	57	42	95	1234

În 1865, nobilimea reprezenta 65% dintre toți ofițerii armatei prusace. În 1913 reprezenta încă 30%. Acest grup a ocupat practic toate pozițiile principale ale armatei. În același an, 80% dintre toți ofițerii de cavalerie erau nobili, la fel ca 48% dintre toți ofițerii de infanterie și 41% dintre ofițerii de artilerie de câmp. Numai în cazul pionierilor, care, datorită accentului pus pe abilitățile tehnice, erau în mod tradițional de origine de clasă mijlocie, cifra era doar 6%. În 62% dintre regimentele prusace, mai

[12] Richard Lewinsohn, *El dinero en la politica*, Editorial <Cenit> S. A., Madrid, 1930, p. 18

[13] Dominic Lieven, *The Aristocracy in Europe 1815 - 1914*, Macmillan/Columbia University Press, New York, 1992, p. 70.

mult de 58% dintre ofițeri erau din nobilime. Șaisprezece regimente aveau un corp de ofițeri exclusiv aristocratic. În 1913, doar 59 de ofițeri din unitățile de gardă erau de origine din clasă mijlocie. În 1908 erau doar patru. În 1900, 60% dintre toate gradele superioare colonelului erau ocupate de nobili. În 1913, cifra era încă de 53%. Din 190 de comandanți de infanterie din 1909, doar 39 erau de clasă mijlocie și jumătate dintre majori erau nobili. Ofițerii prusaci, majoritatea de origine nobilă, s-au bucurat de cea mai mare parte a posturilor din Stat Major General, care număra 239 de ofițeri în 1888 și a crescut la 625 în 1914. Astfel, până în 1913 eșaloanele superioare ale armatei prusace erau complet dominate de nobilime. Cu toate acestea, cota sa de posturi a scăzut în mod inconfundabil pe măsură ce puterea generală a armatei a crescut[14]; pentru exemplificare, numărul ofițerilor prusaci a crescut de patru ori la peste 20.000 între 1860 şi 1907[15].

Dacă examinăm corpul de ataşați militari, 154 identificaţi în perioada 1871 - 1918[16], din punctul de vedere al poziției sociale, găsim că 79 provin din bine stabilite case aristocratice și 16 din familii recent înnobilate; restul de 59 (38,31 %) erau oameni de rând prin naștere. Vorbind în funcție de componentele militare, raportul dintre nobili și oameni de rând era 77 la 28 pentru ofițerii armatei de uscat, şi doar 18 la 31 la ofițerii de marină[17]. Însă este bine cunoscut, că procentul dintre nobili şi oamenii de rând era mult mai mare în armata Kaiserului decât era în marina sa. Independenţa financiară, în orice caz, indiferent de originea socială, a fost o condiţie majoră în selecția ataşaţilor militari. Trei exemple trebuie să fie suficiente: Erich von Leipzig, ataşat militar pentru doi ani la Bruxelles și mai mult de șase la Constantinopol, multimilionar cu un venit anual reputat de 360.000 de mărci, Maiorul Roland Ostertag, ataşat militar la Londra în perioada 1906 - 1913, şi Friedrich Sarre, ataşat militar în Persia în toamna anului 1916: toţi din familii extrem de bogate[18].

„Dar, dragul meu Selchow, nici măcar nu știi cât de departe sunteţi cei care aparţineţi unei vechi familii nobiliare: pentru ceea ce vi se pare a fi o chestiune obișnuită, alții au nevoie de cantități nelimitate de sudoare. Și asta este ceva care este foarte urât; trebuie să-l ștergi în mod constant”. Cuvintele amiralului Hugo von Pohl, fiul înnobilat al unui casier și destinat

---

[14] Hans-Ulrich Wehler, *The German empire 1871 - 1918*, Berg, Oxford-New York, 1997, p. 159.

[15] Volker Rolf Berghahn, *op. cit.*, p. 57.

[16] Ulrich Trumpener, „The Service Attachés and Military Plenipotentiaries of Imperial Germany, 1871-1918”, în *The International History Review*, Vol. 9, No. 4 (Nov., 1987), p. 622, http://www.jstor.org/stable/40105845, accesat la 17 septembrie 2019.

[17] *Ibidem*, p. 623.

[18] *Ibidem*, pp. 624 - 625.

să devină comandant al Flotei Mării Mari, precum și a Statului Major al Amiralității, către locotenentul Bogislav von Selchow, descendent al unei vechi familii nobile prusace, conțin chintesența problemei statutului nobil în corpul ofițerului executiv naval german. Statutul de nobil nu era necesar: a fost dorit cu seriozitate, căutat cu fervoare și în general imitat, ca în cazul lui Pohl, care și-a stilat manierele și chiar și apariția sa externă pe modelul „Marelui seigneur" Amiralul Friedrich Conte von Baudissin[19].

Cu siguranță, procentul ofițerilor de origine nobilă din marină nu a fost niciodată ridicat, depășind rareori 15%. În 1895, 14 la sută dintre cadeţi erau de neam nobil: în 1902, 13 la sută; și în 1904, 14 la sută. În echipajele din 1907, de exemplu, 11 la sută dintre cadeţi erau de origine aristocratică, iar aceşti 37 de băieţi au venit în primul rând din rândurile inferioare, relativ sărăcite ale nobilimii. În total, dintre cei aproximativ 430 de amirali care au slujit în marina germană între 1872 și 1939, erau 3 prinți, 9 conţi, 14 baroni și 83 care posedau doar participiul nobiliar „Von"[20].

Pentru marină drumul spre „feudalizarea" burgheziei superioare prin ridicarea majorității liderilor săi proeminenți de la oameni de rând la statutul de nobil este e foarte vizibil: între 1896 și 1916 printre cei care au primit brevete de nobil de la regele Prusiei enumerăm pe Koester, Müller, Tirpitz, Hollmann, Ingenohl, Capelle, Coerper, Pohl, Lans, Thomsen și Henckel; și prin regele Bavariei, Hipper. Solidul fond al clasei de mijloc a multora dintre amirali este confirmat de Tirpitz, fiul unui judecător al unei curții locale; Müller, fiul unui chimist agricol; Capelle, fiul unui proprietar de fabrică; Souchon, fiul unui pictor de portrete; și Scheer, fiul unui profesor de gimnaziu[21].

Tabelele de mai jos se referă la un total de 1.315 creații sau promoții, 1.094 la rangul de *von*, 151 la baron, 54 la conte, 15 la prinț și unul la cel de duce.

Din acești 1.3I5 bărbați, 1.129 s-au născut burghezi în timp ce 186 erau deja nobili prusaci și au fost acum ridicați la un rang mai înalt ca nobili. William I a fost responsabil pentru 419 noi creații sau avansări, Frederick III pentru 60 și William II pentru 836[22].

---

[19] Holger H. Herwig, „Feudalization of the Bourgeoisie: The Role of the Nobility in the German Naval Officer Corps 1890-1918", în *Historian*, Volume 38; Issue 2, 1976, p. 268.
[20] *Ibidem*, pp. 268 – 289.
[21] *Ibidem*, pp. 270 – 271.
[22] Lamar Cecil, „The Creation of Nobles in Prussia, 1871 - 1918", în *The American Historical Review*, Vol. 75, No. 3 (Feb., 1970), pp. 759 – 760.

Creaţii ale celor trei monarhi[23]:

	William I (1871-1888)		Frederick III (9 mart. – 15 iun. 1888)		William II (1888-1918)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Duce	-	-	-	-	-	0,12
Prinţ	1	0,24	2	3,33	12	1,44
Conte	16	3,82	7	11,67	31	3,71
Baron	89	21,24	9	15,00	53	6,34
von	313	74,70	42	70,00	739	88,39
Total	419	100	60	100	836	100

Până la sfârșitul Imperiului, chiar și demnitatea de prinț a fost amenințată cu o scădere a reputației. William I a considerat că rangul princiar era adecvat numai pentru oamenii care posedau mari averi și pe care erau dispuși să le implice, astfel încât viitorii deținători ai titlului să se poată menține într-un statut adecvat pentru rangul lor înalt. Prin urmare, el a fost foarte rezervat în acordarea acestuia; singurul său premiu în timpul Imperiului a revenit în 187I cancelarului său, Bismarck. De la tatăl său, Bismarck a moștenit o moșie în Pomerania de mai puțin de 2.000 de hectare, dar William I, ridicându-și ministrul la titlul de conte în 1867, se asigurase că poziția de moşier a lui Bismarck se potrivea cu noua sa demnitate dându-i 400.000 de taleri (aproximativ 60.000 £ în moneda zilei), ordonând ca această sumă să fie folosită pentru achiziționarea unei moșii. Bismarck a investit această sumă, împreună cu 100.000 taleri din propriile economii, în achiziția Varzin din Pomerania, o moșie de 8.125 hectare. În 1871, când a fost ridicat la rangul de prinţ, Bismarck a primit Sachsenwald în Lauenburg, cu o suprafață de aproximativ 8.141 hectare. Bismarck a cumpărat simultan Friedrichsruh, situat în mijlocul pădurii, o exploatație care, cu adăugirile ulterioare, cuprindea 1.234 hectare. Cei doi ridicați la rang de prinţ de Frederic al III-lea dețineau proprietăți considerabile; unul dintre ei, prințul Solms-Baruth, deținea o suprafață de 30.648 de hectare în Brandenburg, una dintre cele mai mari exploatații din Prusia. Cu toate acestea, în timpul lui William al II-lea, cerința monetară pentru prinți a scăzut mult - ceea ce, prin faptul că a ridicat doi bărbați (cancelarul von Bülow și Philipp von Eulenburg) ale căror moșii erau modeste și care nu aveau mari averi personale derivate din alte surse. Relaxarea standardelor regelui nu a scăpat de critica aristocratică în cazul Eulenburg, a cărui avansare a provocat o

[23] *Ibidem*, p. 761.

mare dezaprobare în cadrul elitei din Berlin. Büllow deținea mai puține terenuri, dar poseda mai mult capital decât Eulenburg; prestigiul și popularitatea cancelarului l-au scutit aparent de reproșuri[24].

Wilhelm I a înnobilat bancheri ca Schickler, Friedrich Wilhelm Krause, Adolf Hausemann şi, cu mai puţin entuziasm, pe Gerson Bleichroeder, iar în timpul scurtei domnii, Frederick III, pe bancherul berlinez Ernst Mendelssohn şi pe industriaşul Karl Ferdinand Stumm.

Wilhelm II a acordat 836 de titluri, sau o medie de aproximativ 30 pe an, între 1890 și 1918. El a fost predispus la înnobilare pentru proprietari funciari, generali și funcționari publici superiori, aproape toți care erau de religie protestantă și dintre care mulți erau din Prusia. În cazul noilor atenții, 65 la sută s-au îndreptat către moşieri şi ofiţeri din armată, care în acești ani au suferit un declin marginal în poziția lor reală în favoarea bancherilor, antreprenorilor și profesiilor liberale, dintre care doar câțiva erau evrei necreştinaţi, ca cei doi membri ai clanului Goldschmidt-Rothschild[25].

Până în 1914, ca şi în Anglia, puternica proprietate funciară nobiliară din Germania a revendicat şi poziţia de cea mai numeroasă și cea mai mare deţinătoare de averi și venituri. Aceste mari averi agrare au fost susținute de venerabili aristocrați care exploatau cărbunele, mineralele și cheresteaua din proprietățile lor extinse. În 1910, 4 asemenea magnați s-au numărat printre cei mai bogați 10 indivizi din Prusia: prințul Henckel von Donnersmarck; Prințul Christian Kraft von Hohenlohe-Oehringen (duce de Ujest); Prințul Hans Heinrich XV von Pless și contele Hans-Ulrich von Schaffgotsch. Deși Bertha Krupp von Bohlen und Halbach era în fruntea acestei liste, ea a inclus și pe bancherul baron Max von Goldschmidt-Rothschild şi pe comerciantul Eduard Beit von Speyer. Judecând după lista celor mai bogate 100 de familii din Prusia - care era demografic, economic și politic inima celui de-al Doilea Imperiu (alt termen utilizat de istorici pentru Germania wilhelmiană) - averile celor cu sânge albastru și ai maganaților financiari și comercianţi le depășeau pe cele ale căpitanilor industriei. În timp ce Thyssen, Tiele-Winkler, Daniel, Stumm, Stinnes, Siemens, Borsig și Waldthausen figurează în mod proeminent pe această listă, erau departe de dominarea ei. În plus, 90 din aceste 100 super-bogate familii, indiferent de sursa averii și veniturilor lor, aparțineau de vechea societate: 25 erau aristocrați vechi, 40 erau nobili noi și 25 deținеau titluri oficiale. Chiar dacă August Thyssen și Hugo Stinnes, după ce au respins

---

[24] *Ibidem*, pp. 775 - 776.

[25] Arno J. Mayer, *The persistence of the Old Regim: Europe to the Great War*, Pantheon Books. New York, 1981, p. 95.

titlurile nobiliare, s-au numărat printre cei 10 „plebei”, nici mentalitatea lor și nici politica lor nu era burgheză[26].

Printre acei oameni de afaceri bogați care nu erau interesați să fie înnobilaţi sau care au respins un titlu oferit direct au fost Carl Fürstenberg, Carl Ziese, Max Warburg, Krupp, Albert Ballin, Emil Kirdorf și August Scherl. Paul von Schwabach a semnat scrisori fără „von”, iar Walther von Rath a făcut-o fără să-și schimbe numele în „von Rath” după înnobilarea sa. Cu toate acestea, interesul pentru înnobilare a crescut în cursul celui de-al Doilea Imperiu și acceptarea acestui fenomen în mediul de afaceri a crescut, chiar și în Hamburg[27]. Cu toate că primii doi Krupp, Alfred și Friedrich Alfred (Fritz), au ales pentru a rămâne oameni de rând, ei nu au făcut nimic pentru a renega sau a se distanța ei înșiși de vechiul regim în care și-au făcut avere. În 1854 Alfred a acceptat cu mândrie primele decorații. După 1871, a construit pompoasa și pretențioasa vilă Hügel (Hillside Vila) cu 269 de camere, înconjurată de un parc de 28 de hectare pe malul lacului Baldeney, în care s-a asigurat că vor exista camere speciale demne de Wilhelm I din Hohenzollern, care l-a înduioșat cu o vizită anuală. În timpul vieții lui Alfred, în 1882, fiul său Fritz s-a căsătorit cu baroneasa Margarete von Ende dintr-o familie prusacă de nobili. Locuind ca mare seigneur și cu reședința sa principală la Hügel, Fritz Krupp a achiziționat două conace suplimentare în Rheintal și în Baden-Baden. În acest timp s-a dus la Marea Baltică pentru Kieler Woche, marele concurs de iahturi şi a petrecut sezonul social în Berlin. Fritz Krupp a cultivat și el legăturile sale cu Wilhelm al II-lea, care a avut grijă să devină membru al Staatsrat-ul prusac, cât și în Herrenhaus și a fost numit consilier privat clasa I. Acum era „Excelența Sa” Krupp și, ca atare, cu titlu de înaltă prioritate la curte. Ajutând la găsirea unui partener de căsătorie potrivit pentru Bertha, fiica și moștenitoarea lui Fritz Krupp, împăratul, a participat la nunta din 15 octombrie, 1906, la Villa Hügel, însoțit de prințul Heinrich, cancelarul prinț Bernhard von Bülow și un nucleu important de miniştri, generali, amirali și aghiotanţi. Mai mult, în discursul adresat la nuntă, William al II-lea i-a cerut lui Gustav von Bohlen und Halbach, să-și asume numele de fată al miresei, astfel încât a devenit Krupp von Bohlen und Halbach. Ulterior, împăratul a asistat la botezul fiului lor Alfried[28].

---

[26] *Ibidem*, p. 96.

[27] Dolores L. Augustine-Perez, „Very Wealthy Businessmen in Imperial Germany”, în *Journal of Social History*, Vol. 22, No. 2 (Winter, 1988), p. 305, http://www.jstor.org/stable/3788223, accesat la 20 octombrie 2020.

[28] Arno J. Mayer, *op.cit.*, pp. 99 – 100.

Casele celor mai mulți membri ai elitei burgheze înstărite au fost construite pe o scară cu totul diferită de cea a Vila Hügel. Oamenii de afaceri erau totuși dispuși în general să investească sume mari de bani în locuințe. În timp ce valoarea casei din Köln a omului de afaceri Gustav von Mallinckrodt a fost estimată la destul de modesta sumă în 1901 de 222.000 de mărci, Gustav Adt a investit peste 1 milion de mărci în renovarea unui castel în perioada 1911-1913. Marele industriaş August Thyssen a oferit 300.000 de mărci pentru castelul „Schloss Landsberg" și 80.000 de mărci pentru pământul din jur; nu este clar ce a plătit de fapt[29]. În conacele oamenilor de afaceri bogați, erau camere pentru oaspeți mai numeroase decât camerele pentru uz privat. Cu toate acestea, aceste case conțineau adesea săli de recepție mari, săli de mese și săli de bal. Mulți oameni de afaceri puteau primi 100 sau mai mulţi oaspeți la un moment dat, de exemplu bancherii berlinezi Hermann Wallich și Carl Fürstenberg, proprietarul magazinelor din Berlin, Oskar Tietz, industriaşul din Frankfurt, Carl von Weinberg, și bancherii din Hamburg, Albert Warburg și Max von Schinckel. Mai ales în suburbii, un stil de arhitectură era la modă în jurul anului 1905, care a subliniat sfera privată[30].

Ca o comparaţie, în timpul perioadei în care împărații germani au ridicat peste 1.100 de oameni în rândurile nobilimii și regii spanioli peste 600, monarhia italiană a înnobilat mai puțin de 240 de oameni noi. Distribuția acestor creații de-a lungul timpului a rămas relativ constantă înainte de război. Numărul de noi brevete de nobil a crescut încet de la 1870 la un vârf în anii 1890 sub regele Umberto I, și apoi a rămas mai mult sau mai puțin la un platou până în 1915[31].

Situaţia în Marea Britanie[32], pentru perioada 1895 - 1916, care este cam jumătate din perioada de referinţă menţionată mai sus, este următoarea:

---

[29] David Blackbourn, Richard J. Evans, *The German Bourgeoisie: essays on the social history of the German middle class from the late eighteenth to the early twentieth century*, Routledge, London and New York, 2014, p. 53.

[30] *Ibidem.*

[31] Anthony L. Cardoza, „The Enduring Power of Aristocracy: Ennoblement in Liberal Italy (1861-1914)", în *Les noblesses européennes au XIXe siècle*. Actes du colloque de Rome, 21-23 novembre 1985 Rome: École Française de Rome, (Publications de l'École française de Rome, 107), 1988, p. 598, http://www.persee.fr/doc/efr_0000-0000_1988_act_107_1_3335, accesat la 14 iunie 2015.

[32] William D. Rubenstien, „The Evolution of the British Aristocracy in the Twentieth Century: Peerage Creations and the Establishment", în Didier Lancien, Monique De Saint-Martin (dir.) , *Anciennes et nouvelles aristocraties de 1880 à nos jours*, Éditions de la Maison des sciences de l'homme, 2018, p. 254, https://books.openedition.org/editionsmsh/10025, accesat la 23 februarie 2019.

Administrația	Perioada	Titluri ereditare nou create	Titluri Personale nou create	Ridicări în rang	Total	Durata guvernului
Salisbury	1895-1902	42	2	n.a	44	7 ani
Balfour	1902-1905	17	1	5	23	3,5 ani
Campbell-Bannerman	1905-1908	20	1	-	21	2,5 ani
Asquit	1908-1915	61	6	13	80	7 ani
Asquit	1915-1916	17	-	2	19	1,5 ani
		157	10	20	187	

Structura organizatorică a piramidei ierarhice a autorității a oferit celor mai înalte posturi din funcția publică un potențial enorm pentru exercitarea puterii. Toate deciziile care trebuiau luate au căzut asupra lor și impulsurile din spatele acestor decizii au fost trimise mai departe, de multe ori sub formă de instrucțiuni confidențiale. Din această cauză, elitele conducătoare au cerut de la membrii săi fiabilitate absolută și o identificare cu sistemul. În consecință, proporția de aristocrați care lucrează în acest domeniu și în alte poziții decizionale majore a rămas extrem de ridicată până în 1918 - și nu numai. După 1871, este adevărat, trecuse vremea când, la fel ca în 1858, 42 la sută din toți funcționarii publici prusaci de niveluri medii și superioare fuseseră recrutați din nobilime. Chiar și așa, în jurul anului 1910, 9 din 11 membri ai ministerului de stat prusac, 38 din 65 de consilieri privați, 11 din 12 președinți seniori, 25 din 36 de președinți de district și 271 din 467 de administratori de district proveneau din nobilime. În posturile principale ale Serviciului Extern din 1914 erau 8 prinți, 29 de conți, 54 de nobili fără titlu și doar 11 funcționari recrutați din clasa de mijloc. În același timp, 55,5% din toți stagiarii administrativi (Referendare) din guvernul prusac erau nobili; în 1890 erau 40,4%, iar în 1900 cifra era de 44,6%. În 1918, 55% din Assessoren erau încă recrutați din nobilime. Nobilii alcătuiau o treime din toți oficialii de la Ministerul de Interne al Prusiei, care controla un pilon important al guvernului tradițional sub forma administrațiilor

provinciale[33].Concluzionând, în perioada 1888 - 1914, 70% dintre miniştri prusaci, 62% dintre diplomaţi, 57% dintre înalţii funcţionari şi 64% dintre generali au fost nobili[34].

Anul 1918 poate fi văzut ca o dublă ruptură în istoria nobilimii germane. Din punct de vedere politic, revoluția și abolirea monarhiei au pus capăt locului privilegiat pe care nobilimea îl ocupa în politica și societatea Imperiului (Kaiserreich). Paragraful 3 al articolului 109 din Constituția de la Weimar din 1919 elimină privilegiile nobililor. În special, titlurile nobiliare sunt retrogradate la rangul de simple componente ale numelui de familie. În plus, abolirea sistemului monarhic a pus capăt puterii politice instituționalizate a nobilimii, în special a reprezentării sale legale în camerele superioare ale parlamentelor (Herrenhaus din Prusia, Reichsrat în Bavaria etc.) și locului său proeminent în societățile judecătorești și organele executive în funcție de diferiții suverani germani[35]. Din punct de vedere demografic, sfârșitul Primului Război Mondial marchează, de asemenea, o pauză în evoluția numerică a nobilimii, chiar dacă această temă nu a fost încă bine explorată de istoriografie. Germania avea aproximativ 95.000 de nobili în 1918, cifră care, în funcție de regiune, reprezintă între 0,1 și 0,3% din populație. Se estimează că 4.000 de combatanți nobili (ofițeri și soldați) ar fi pierit pe front, sau 20% dintre nobili implicați în conflict: 800 de familii, din cele 20.000 care alcătuiau nobilimea în 1900, și-ar fi pierdut astfel singurul fiu în timpul războiului, amenințând în cele din urmă viitorul acestei formațiuni sociale. Heinz Reif oferă pentru anul 1925 cifra de 60.000 până la 70.000 de indivizi de origine aristocratică din Germania, ceea ce ilustrează această scădere[36].

Am văzut o nobilime supravieţuitoare, care şi-a conservat în mare parte puterea politică şi financiară în Germania wilhelmiană, a căror reprezentanţi s-au „burghezit”, chiar dacă nu toţi şi nu în totalitate, şi care a reprezentat un model de „feudalizare” pentru cei care reprezentau noua societate în ascensiune.

Dacă ne uităm la cultura germană de la 1870 la 1914, vedem în detalii familiare hegemonia pe care o exercitau modurile de viață și valorile anterioare pentru noile elite. Remarcăm imitația elitei funciare prin cumpărarea moșiilor de către clasa în creștere a plutocraților; Bleichroder,

---

[33] Hans-Ulrich Wehler, *The German empire 1871-1918*, pp. 68 - 69.

[34] François-Georges Dreyfus, *op. cit.*, p. 272.

[35] Marie-Bénédicte Vincent, “L’aristocratie allemande au service de l’État et la césure de 1918”, în *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, 2008/3 (n° 99), p. 77, http://www.cairn.info/revue-vingtieme-siecle-revue-d-histoire-2008-3-page-76.htm, accesat la 17 septembrie 2019.

[36] *Ibidem*, p. 78.

bancherul lui Bismarck, de exemplu, a cumpărat moşia feldmarşalului von Roon. Odată ajunși pe aceste moșii, sperau să imite stilul superiorilor lor falimentari. Vedem antreprenori bogați care le-au preluat portretele pictate și arborele genealogic recondiționat; vedem o preocupare după distincții, după ordine, titluri și după ultimul lux psihic, înnobilarea. Printre bogați, dar și printre elitele academice și administrative, vedem privirea furişată în sus, și nu aspectul patrician de satisfacție[37]. Fără a intra în polemica declanşată de teza creşterii fulminante a economiei imperiale germane graţie *Sonderweg* (altă cale), care era diferită de modelul liberal şi democratic îmbraţişat de S.U.A, Marea Britanie şi Franţa, prezenţa activă a nobilimii şi persistenţa nenumăratelor particularităţi istorico-geografice sunt realităţi de netăgăduit pentru orice istoric.

THE NOBILITY IN WILHELMIAN GERMANY

-abstract-

Key words: nobility, Germany, mediatised families, Kaiser, elites, bourgeoisie, Prussia, army, navy, officers, landowners, noble titles.

Despite the idea that the nobility disappeared from European history immediately after the French Revolution of 1789 or definitely after 1848, the reality is completely different, especially if we talk about the German space. For an easier historical analysis, the existence in the foreground of the process of industrialization, liberal and democratic, only of the bourgeoisie is a guarantee. In Wilhelmian Germany, nobility is an element that cannot be neglected in the modern transformation of German society, through its economic and financial power, but especially through the almost exclusive control of political institutions, with the obvious exception of the parliament. I have tried to present these key decision-making positions held by the German nobility, which had a share of less than 1% of the total population, and the somewhat surprising cohabitation of this traditional elite with the rising bourgeoisie.

[37] Fritz Stern, „Prussia”, în David Spring (ed.), *European Landed Elites in the Nineteenth Century*, Johns Hopkins University Press Published, Baltimore and London, 2019, p. 60.

CONTRAAMIRALUL EMANOIL KOSLINSKI – LEADERSHIP VIZIONAR: PRIMII ANI ÎN FRUNTEA MARINEI MILITARE

Comandor drd. Marius-Laurențiu ROHART[*]

Prin Înaltul Decret nr. 1587 din 31 martie 1901, Marina a primit o organizare diferită față de cea stabilită prin legea de organizare din 1898. Astfel, cele două mari unități tactice, Divizia de Mare și Divizia de Dunăre, care prin lege erau considerate comandamente, au fost reduse la statutul de corp de trupă. Schimbarea apărută la începutul anului 1901 reducea rolul diviziilor, punându-le pe picior de egalitate cu alte unități de marină mai puțin importante, precum Depozitul Echipajelor, ori Arsenalul Marinei.[1] Chiar în ziua în care viceamiralul Ioan Murgescu era trecut în rezervă și comandorul Emanoil Koslinski era numit noul comandant al Marinei, a fost emis un nou act normativ – *Regulamentul pentru punerea în aplicare a legei de organisare a marinei militare*[2]. Regulamentul confirma diminuarea importanței celor două divizii, prin faptul că stipula că atribuțiile administrative ale comandanților diviziilor Marinei erau similare celor ale „comandanților corpurilor de trupă", înțelegându-se aici unități mai mici decât nivelul de brigadă.[3] Corpurile de trupă, spre deosebire de comandamente, nu dispuneau de servicii administrative, rolul acesta revenind comandantului, sprijinit de o comisie de aprovizionare (ajutorul comandantului și alți doi ofițeri). Deși diviziile de Mare și de Dunăre aveau în organigramă servicii administrative, ele au fost reduse, la rândul lor, la nivelul de batalion.

Începutul „mandatului" comandorului Emanoil Koslinski în fruntea Marinei a fost, așadar, marcat de o veritabilă lovitură pentru eficiența actului de instrucție, deoarece comandanții de divizii transformate în corpuri de trupă au fost absorbiți în mare parte de sarcini administrative și au fost obligați să efectueze dese inspecții la numeroasele unități împrăștiate pe litoralurile fluvial și maritim. Rămânea foarte puțin timp pentru activitatea de pregătire de luptă a marilor unități pe care le comandau.

În afara prevederilor privind administrarea unităților, regulamentul creștea numărul corpurilor care formau Marina Militară, de la cinci la șase.

---

[*] Director al Muzeului Național al Marinei Române, Constanța.

[1] *Documentar cu date și evenimente din istoricul Marinei Militare (perioada 1843 - 1944)*, în continuare *Documentar cu date și evenimente*, vol. I, în Fondul documentar al Muzeului Național al Marinei Române, p. 24.

[2] C. Hamangiu, *Codul general al României, II Legi uzuale 1861 - 1903*, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, 1903, p. 4548.

[3] *Ibidem*, p. 4288.

Prin legea specială a Marinei din anul 1898, se stabilise că ea era compusă din Divizia de Mare, Divizia de Dunăre, Arsenalul Marinei, Depozitul de muniții și torpile și Atelierul de îmbrăcăminte, dintre care toate în afara primei erau dislocate la Galați.[4] Trei ani mai târziu, în 1901, din subordinea Diviziei de Dunăre a fost extras Depozitul Echipajelor, care a devenit corp separat.

Pentru România de la începutul secolului al XX-lea frontiera de apă, fie că vorbim despre cea maritimă, fie de cea fluvială, reprezenta o provocare importantă, dacă luăm în considerare numai dimensiunea ei, de peste 1.000 km.[5] La fel ca în cazul perioadei precedente, și în noul deceniu factorii de decizie ai Marinei conștientizau că misiunea principală rămânea apărarea hotarului fluvial și maritim al țării, în cooperare cu celelalte categorii de forțe.

După trei „mandate" în fruntea Marinei Militare, pe parcursul a jumătate a mai bine de sfert de secol, contraamiralul Ioan Murgescu, a trecut în rezervă, prin Înaltul Decret nr. 1.019, din 5 martie 1901.[6] Primii ani ai secolului al XX-lea au fost, așadar, marcați de preluarea comenzii de către comandorul, la acea dată, Emanoil Koslinski, fostul comandant al Diviziei de Mare, care a fost numit comandant al Marinei Militare. Divizia de la Marea Neagră a fost preluată de către comandorul Eustațiu Sebastian. De altfel, pentru un corp restrâns din punct de vedere numeric, precum Marina Militară, trecerea în rezervă a ocupantului funcției din vârful ierarhiei a dus aproape mereu la o serie de schimbări de comandanți, atât în cazul marilor unități, cât și în administrația centrală, la București. Astfel, în 1901, ambii comandanți, ai Diviziei de Dunăre și de Mare, au trecut la Inspectoratul General al Navigației și Porturilor, respectiv la comanda Marinei. Pe funcții importante au fost promovați ofițeri tineri, cu mari perspective, precum căpitanul comandor Nicolae Barbieri, la Divizia de Dunăre, locotenentul comandor Constantin Bălescu la comanda crucișătorului „Elisabeta". În cadrul Direcției Marinei, alături de locotenentul comandor Dimitrie Poenaru, noul comandant al Marinei a beneficiat de contribuția șefului Biroului I, căpitanul Vasile Scodrea.[7]

---

[4] Idem, *Codul General al României*, vol. III, *Legi uzuale 1861-1903 – continuare – 1894-1903*, București, Editura Leon Alcalay, 1903, p. 3921.

[5] *Istoria Militară a Poporului Român. Vol. V, Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea independenței de stat până la înfăptuirea Marii Uniri din 1918. România în anii Primului Război Mondial*, București, Editura Militară, 1988, p. 97.

[6] *Monitorul Oastei*, nr. 12, 12 martie 1901, p. 163.

[7] *Anuarul Oficial al Armatei Române pe anul 1901*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Cobl", p. 17.

Experiența și entuziasmul principalilor subordonați erau necesare, cu atât mai mult cu cât Marina, ca și alte arme de altfel, a avut în anul 1901 un buget redus semnificativ. Dacă în anul 1900 bugetul întregii arme a fost de 1.539.568 lei, un an mai târziu el a fost scăzut la 1.185.245 lei[8]. Cea mai mare reducere a fost efectuată la capitolul bugetar 42, adică cheltuieli cu instrucția și dotarea principalelor mari unități din subordinea Comandamentului Marinei, cele două divizii, de la Mare și de la Dunăre. De la un buget de peste 940.000 lei, diviziilor nu li s-au alocat în 1901 decât 757.187 lei.[9]

Dacă luăm în considerare că Marina a pierdut în doar un an și 12 ofițeri, adică 10% din totalul acestei categorii, puteam aprecia că ea pășea în noul secol cu posibilități restrânse de a-și îndeplini misiunea de pregătire a efectivelor.

O altă diminuare a importanței Marinei Militare a survenit odată cu Înaltul Decret nr. 2.025, din 16 mai 1901, când s-a decis modificarea articolului 19 al regulamentului asupra inspecțiilor generale, în sensul că ofițerii de marină detașați la Inspectoratul Navigației și Porturilor nu au mai fost inspectați de către Inspectorul/Comandatul Marinei, ci de către Inspectorul Navigației și Porturilor[10]. Deși era o măsură cu efecte limitate, este sugestiv pentru scăderea importanței acordate Marinei faptul că un fost corp subordonat a dobândit drepturi de verificare asupra unor ofițeri de marină.

Primul an de comandă al Marinei pentru comandorul Koslinski a oferit și prilejuri mai plăcute, cel puțin în ceea ce privește reprezentarea externă a țării. Pe 2 iulie Constanța a fost vizitată de escadra rusă de instrucție din Marea Neagră, în frunte cu crucișătorul „Rostislav”, pe care se afla ambarcat Marele Duce Alexandru Mihailovici, cumnatul țarului Nicolae al II-lea. La festivități au participat oficialități importante de la București, dar și principele Ferdinand. Pe parcursul câtorva zile au fost făcute schimburi de vizite și au fost inspectate o parte a facilităților Marinei, de la Constanța.[11] Totodată, Pe 7 august 1901, crucișătorul „Elisabeta” și bricul „Mircea” au executat un marș pentru cunoașterea coastei Asiei și a Bosforului, misiuni prevăzute în program.

La sfârșitul aceleiași luni a avut loc o altă vizită oficială, tot a unei escadre ruse, formată din cuirasatele „Sinope”[12] și „Dvienadszat

---

[8] *Monitorul Oastei*, nr. 17, 12 aprilie 1901, p. 355.
[9] *Ibidem*, p. 352.
[10] *Ibidem*, p. 221.
[11] *Documente privind Istoria Marinei Militare Române în perioada 1860 - 1909*, f. 21.
[12] Cuirasat al Flotei Mării Negre, lansat la apă în anul 1890. A fost înarmată cu 6 tunuri de 305 mm, 7 piese de 152, 8 piese de 47 mm tip revolver, 4 tunuri tip revolver de 37 mm și 7

Apostolov”[13], „Georgi Pobedonoseț”[14], un distrugător, canoniera „Doneț”[15] și avizoul minier „Dunay”, care putea transporta 350 de mine[16]. Comandorul Koslinski a vizitat puternica formațiune de nave ruse, mai ales cea mai importantă dintre ele, „Sinope”, participând la serviciul religios la bordul ei, pe 22 iulie. Aceste vizite ale unor escadre străine reprezentau prilejuri rare pentru a schimba informații și pentru a face schimb de experiențe cu marinarii străini. În cazul vizitei navelor rusești din 1901, ea a fost motivată de dorința Rusiei de a se afima ca o putere navală semnificativă în rândul Marilor Puteri și chiar de a-și anunța hegemonia în Marea Neagră.[17] Dezvoltarea flotei Mării Negre a Rusiei nu era străină comandantului Marinei, comandorul Koslinski desăvârșindu-și studiile la academia navală de la Kronstadt.[18] Perioada de la începutul secolului al XX-lea a reprezentat o etapă semnificativă pentru flota rusă de la Marea Neagră, așa cum remarca și comandantul Marinei Române. Izolată de celelalte mase de apă, flota Mării Negre avea o existență separată. Într-adevăr, în decada ce a urmat marii înfrângeri din 1905, din Orientul Îndepărtat, în ciuda unor progrese tehnologice vizibile, Rusia nu dispunea de o economie suficient de puternică pentru a-și întări flota de la Marea Neagră.[19]

În ceea ce privește realizările legate de instrucție, sub conducerea comandorului Koslinski s-au realizat o serie de exerciții și trageri cu torpile în vara anului 1901, printre primele astfel de lansări ale noilor tipuri de arme sub apă în Marina Română, de pe crucișătorul „Elisabeta”. Conform regulamentului inspecțiilor militare din anul 1899, comandantul Marinei a inspectat unitățile Diviziei de Mare în luna ianuarie, dând dispozițiile care se impuneau. Campania de instrucție din Marea Neagră a continuat cu o recunoaștere efectuată de bricul „Mircea” în zona de coastă a Turciei și în Bosfor.[20]

---

tuburi lans-torpile de 356 mm. Robert Gardiner (coord.), *All the World`s Fighting Ships 1860 - 1905*, New York, Mayflower Books, 1979, p. 180.

[13] *Ibidem*. Cuirasat mai mic, cu 4 tunuri de 305 mm, 4 tunuri de 152, 12 tunuri de 47, 14 de 37 mm și 6 tuburi lans-torpile.

[14] Navă soră a lui „Sinope”.

[15] Canonieră din clasa „Kubaneț”, de peste 1.200 tone, cu 2 tunuri de 55 mm, 1 tun de 47 și 6 de 37 mm tip revolver. De asemenea, era dotată cu 2 tuburi lans-torpile.

[16] http://www.navypedia.org/ships/russia/ru_ms_bug.htm, accesat pe 2.11.2020.

[17] Constantin Mohanu, *Jean Bart (Eugeniu Botez). Viața și opera*, București, Editura „Biblioteca Bucureștilor”, 2001, p. 84.

[18] Marian Moșneagu, *Amiralii României*, Constanța, Ex Ponto, 2017, p. 280.

[19] J. N. Westwood, *Russian Naval Construction 1905-45*, Londra, Palgrave, 1994, p. 2.

[20] Nicolae C. Petrescu, *Cu tricolorul la catarg. Comandanți de Marină în Războiul pentru Întregirea României*, Pitești, Editura Europroduct., p. 15.

Anul 1902 a venit cu modificări la nivel înalt în ceea ce privește principalele unități ale Marinei Militare. La Divizia de Mare a fost numit căpitanul comandor Eustațiu Sebastian, iar Direcția Marinei din minister a fost preluată de către căpitanul comandor Constantin Bălescu. Fostul director, locotenentul comandor Dimitrie Poenaru, a trecut la Inspectoratul Navigației și Porturilor, în funcția de căpitan de port la Galați. Bastimente importante, precum crucișătorul „Elisabeta", bricul „Mircea" și nava „România", au avut în 1902 comandați noi – locotenentul comandor Ion Spiropol, locotenent comandorul Nicolae Negrescu, respectiv căpitanul Vasile Toescu.[21]

Pe linie organizatorică, alocarea bugetară pentru Marină a crescut sensibil, ajungând în 1902 la 1.281.883 lei, în condițiile în care efectivele au fost sensibil egale cu cele din anul precedent.[22] Eforturile conducerii Marinei pentru evidențierea armei în cadrul Armatei în general au continuat, totuși, concretizându-se prin desemnarea unui patron al ei. Astfel, prin Înaltul Decret nr. 1793 din 18 mai 1902, a fost aleasă ziua de 15 august (Adormirea Maicii Domnului) ca „patron al Marinei Militare".[23] Serbarea oficială a avut loc la bordul crucișătorului „Elisabeta", unde au fost prezenți ofițerii Diviziei de Mare, în frunte cu comandantul Marinei

Totodată, în august 1902, a intrat în vigoare regulamentul structurii de învățământ a Marinei Militare, „Școlele Marinei Militare". Corpul era format din Școala de Aplicație a Marinei, care înlocuise Școala de Aplicație a Sublocotenenților de Marină, și care avea ca scop asigurarea pregătirii teoretice și practice a tinerilor ofițeri de marină ce nu urmaseră cursurile unei școli navale. Cum la vremea respectivă în Marina Militară Română nu exista vreo instituție de învățământ superior de specific, Școala de Aplicație pregătea pe aproape toți ofițerii cu grade inferioare, cu excepțiile notabile ale celor trimiși la studii peste hotare. Ca și în cazul altor instituții de învățământ militar și nu numai, școala implica cunoștiințe teoretice și aplicații speciale, necesare ofițerilor de marină. Dintre cursurile care se predau pe parcursul a doi ani se evidențiau „manevrele vaselor: tactica și strategia navală", „artileria de marină; tragerile la bord; bateriile de coastă", ori „dreptul internațional și regulamentele marinei".[24]

Anul școlar se împărțea în lunile de curs (noiembrie-februarie) și partea practică (vizite și inspecții la corpuri, garnizoane etc. de interes

[21] *Monitorul Oastei*, no. 19, 8 aprilie 1902, p. 327.
[22] *Ibidem*, no. 18, 5 aprilie 1902, p. 313.
[23] *Ibidem*, no. 26, 27 mai 1902, p. 503.
[24] *Ibidem*, no. 36, 5 august 1902, p. 668.

pentru Marină și campania practică), care se derula între 21 aprilie și 1 noiembrie.

Pentru Școala de Aplicație conducerea Marinei a decis în urma unei analize aprofundate, aprobată și de Comitetul Consultativ, că fostul regulament, care a intrat în vigoare la momentul înființării școlii, în 1896, avea unele lacune, mai ales în ceea ce privește examenele și promovările elevilor-studenți.[25]

Cea de-a doua instituție de învățământ care făcea parte din „Școlele de Marină" era Școala de Marină de sub-mecanici și sub-maeștri militari, care avea ca misiune pregătirea subofițerilor în diferite specialități, mecanici sau combatanți, dar și a meseriașilor de care avea nevoie Marina Militară.[26]

În cazul acestei școli, Comandantul Marinei și ceilalți ofițeri cu rang superior din Comitetul Consultativ al armei au considerat că schimbările care se impuneau erau mult mai urgente decât cele pentru școala de aplicație a ofițerilor. Cea mai semnificativă carență a fost identificată în durata redusă a școlii de subofițeri, de doar doi ani. Noul regulament din 1902 îl creștea la trei ani, o perioadă considerată minimă pentru asimilarea de noi cunoștiințe teoretice, care să poată fi aplicate apoi în etapele de practică la nave. Mai mult, Marina Militară necesita oameni pregătiți într-o multitudine de specialități, ca să nu mai vorbim și despre rolul școlilor de a instrui subofițeri și specialiști și pentru marina comercială. Scopul declarat al conducerii Marinei era ca ea să nu mai fie obligată să apeleze la angajarea specialiștilor din rândul civililor, ci să poată să și-i pregătească în propriile instituții de învățământ.[27]

Tot în 1902, comandantul Marinei, comandorul Koslinski, a emis un ordin prin care toți comandanții de nave trebuiau să rămână pe funcția lor cel puțin doi ani, o decizie prin care se dorea coagularea echipajelor, întărirea spritului de corp în Marina și crearea unei continuități la comandă, care să favorizeze procesul de instrucție.[28]

În ceea ce privește campania de instrucție, la finalul perioadei de cursuri teoretice din aprilie, Școala de Aplicație a executat o excursie de studii pentru vizitarea fortificațiilor din zona Galați-Barboși, la Arsenalul Armatei și la alte structuri militare. Bricul „Mircea" a navigat din nou în Marea Neagră, sub comanda locotenent comandorului Negrescu, vizitând porturile turcești Trebizonda și Sinope. La rândul ei, „Elisabeta" a avut un

---

[25] *Ibidem*, p. 681.
[26] *Ibidem*, p. 674.
[27] *Ibidem*, p. 681.
[28] Mariana Păvăloiu, Marian Sârbu, *Forțele Navale Române – 150 de ani de istorie modernă*, București, Editura CTEA, 2010, p. 103.

an plin de activități, începând cu o misiune de instruire a elevilor Școlii de Război, pe care i-a transportat pe Insula Șerpilor la mijlocul lunii iulie.[29] După realizarea, în luna august, a unor exerciții și manevre pe Dunăre, navele Diviziei de Dunăre au sosit la Constanța pe 27 septembrie, unde s-au unit cu cele ale Diviziei de Mare. Astfel unite într-o formațiune unică, navele Marinei au executat alte manevre, sub comanda comandorului Koslinski.[30]

În perioada septembrie-octombrie, crucișătorul „Elisabeta" a primit misunea de a răspunde vizitei escadrei ruse, din anul anterior. Nava românească a ajuns la Sevastopol, unde ofițerii cu grad superior ambarcați, comandorul Koslinski, căpitan comandorul Eustațiu Sebastian și locotenent comandorul Spiropol, au fost decorați de către autoritățile ruse. A fost un prilej festiv, cu ocazia căruia comandorul Koslinski a primit un dar important, o cupă valoroasă, în semn de prețuire din partea țarului Nicolae al II-lea.[31]

Următoarea misiune a navei a fost la Sulina, pe 3 octombrie, unde a participat la inaugurarea unui nou canal construit de Comisia Europeană a Dunării

Un an mai târziu, în 1903, au fost armate toate navele Diviziei de Mare și ale Diviziei de Dunăre, cu excepția a trei torpiloare, dintre care două, „Năluca" și „Sborul", se aflau în Arsenal pentru reparații curente. Per total, programul de instrucție a fost îndeplinit cu rezultate superioare anilor precedenți, mai ales datorită atenției sporite acordate de către Comandamentul Marinei părții practice. A continuat practica voiajelor de instrucție cu navele-școală și în 1903, „Mircea" navigând în Mediterana cu tinerii elevi ofițeri. Sub comanda locotenent comandorului Negrescu, „Mircea" a trecut prin Bosfor în luna iulie, iar în perioada următoare a vizitat Atena, Suda, Alexandria, Rhodos și Smirna, precum și altele.[32]

Campania de instrucție din 1903 s-a derulat prin armarea crucișătorului „Elisabeta", a canonierei „Grivița" și a șalupei torpiloare „Rahova", care au executat misiuni de instrucție în Marea Neagră. De altfel, manevrele navale anuale, de la Sulina, au confirmat pregătirea din ce în ce mai bună a cadrelor și a trupei, dar s-au identificat și unele carențe, comandorul Koslinski ordonând ca pe viitor să se prevadă mai mult timp pentru pregătirea și executarea barajelor de mine și lansărilor de torpile.

---

[29] *Documente privind Istoria Marinei Militare Române în perioada 1860 - 1909*, f. 46.
[30] Mariana Păvăloiu, Marian Sârbu, *op. cit.*, p. 104.
[31] *Ibidem.*
[32] Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 15.

Ordinul arată atenția sporită pe care conducerea Marinei o acorda noilor tipuri de armament modern.

Exercițiile comune ale celor două divizii, la Sulina, au început pe 19 septembrie, sub comanda comandorului Koslinski. Ele sunt sugestive pentru nivelul de integrare al tuturor forțelor de apărare de coastă și merită o detaliere.

Nava amiral pentru toate exercițiile, care s-au derulat de-a lungul mai multor zile, a fost „Elisabeta”, la bordul căreia se găsea comandantul Marinei. Navele au fost împărțite în trei diviziuni: I. „Elisabeta”, canoniera „Grivița” și torpilorul „Sborul”, II. „Mircea”, canoniera „Fulgerul” și puitorul de mine fluvial „Alexandru cel Bun” și III. „Bistrița”, „Oltul” și „Siretul”, toate canoniere. Primele zile au fost alocate bunei cunoașteri a zonei, navele navigând în zona Sf. Gheorghe, Insula Șerpilor și Stari Stambul. A urmat o simulare a unei lupte între navele Diviziei de Mare cu cele ale Diviziei de Dunăre. Apogeul manevrelor a avut loc pe între 25 și 27 septembrie, când navele au executat o blocare a portului Sulina, cu „Sborul” încercând să rupă linia de blocare. Pe 27 diviziunea compusă din „Elisabeta” și „Grivița” a jucat rolul unei formațiuni inamice, care bombardează Sulina din larg, încercând să anihileze bateriile de coastă din zonă împreună cu mai multe canoniere. Forțele de apărare au ripostat, urmând o debarcare a infanteriei inamice, cu scopul de a izola pozițiile defensive de la sud de oraș. Operația a arătat că în condiții meteo potrivnice, cu vânturi puternice și marea agitată, desantul este foarte dificil de realizat și având nevoie de o perioadă lungă pentru a se desfășura, ceea ce a dat timp apărătorilor să se organizeze.[33]

Cu ocazia lansărilor din 1903, s-au executat trageri reale cu torpile automobile, dar și cu școndru, la Insula Șerpilor, trageri care au oferit prilejul ofițerilor de la ambele divizii să participe la exerciții cu muniție de război. În luna august au avut loc mai multe lansări de pe un torpilor, la o distanță de 500 metri, cu o imersiune de 1.5 metri și cu rezultate foarte bune.[34]

Tot la capitolul pregătire de război, în anul 1903, s-a organizat voiajul, așa cum era denumit în documentele oficiale ale vremii, adică ceea ce ulterior va fi cunoscut drept călătoria de stat major a Comandamentului Marinei. În 1903 ea s-a derulat pe Prut, până la Brânceni, dar și pe Dunăre, până la Caraș-Severin. Din punct de vedere tactic, călătoria oferea avantaje remarcabile. Pe de-o parte, au putut fi analizate resursele de care avea nevoie o escadră care acționează pe Dunăre și au putut fi identificate cele

---

[33] *Documentar cu date și evenimente,* p. 45.
[34] Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*, p. 54.

mai propice locuri pentru adăpostirea navelor și chiar pentru iernatul lor, în condițiile în care fluviul nu mai corespundea hărților existente. Totodată, s-au analizat diferite ipoteze de luptă cu un inamic, o experiență importantă pentru viitoarele operații pe fluviu din deceniul următor.[35]

Una dintre cele mai importante atribuții ale Comandantului/Inspector al Marinei era tocmai aceea de a inspecta marile unități și unitățile aflate în subordinea sa. În 1903 au fost vizate ambele divizii. La Mare concluziile inspecției comandorului Koslinski au fost gândite ca cel mai bun prilej pentru a atrage atenția factorilor politici de decizie de la București asupra dimensiunii extrem de mici a parcului de nave, mai ales în cazul Diviziei de Mare. De aceea, în urma inspecțiilor, s-a solicitat Ministerului de Război să se achiziționeze tunuri noi pentru artileria principală a crucișătorului „Elisabeta”[36], repararea căldărilor ei și, totodată, includerea bricului „Mircea” într-un program amplu de reparații capitale, mai ales în ceea ce privește puntea navei.

Pentru Divizia de Dunăre recomandările au fost mai ample, lucru firesc dacă luăm în calcul călătoria de stat major de pe fluviu. La începutul noului secol, în ciuda alianței defensive cu Austro-Ungaria și Germania, devenea din ce în ce mai clar că România se va îndrepta către o înțelegere cu Antanta. Potențialii inamici navali erau situați, în această ipoteză, pe Dunăre, unde monarhia duală se pregătea să implementeze un program amplu de înzestrare. Este explicabilă, deci, atenția deosebită pe care factorii de conducere ai Marinei Militare Române și, mai ales, comandorul Koslinski, o acordau forțelor navale fluviale.

Pentru început, s-a decis accelerarea dotării navelor existente cu capabilități de lansare a torpilelor. Pentru șalupele torpiloare tip „Vedea” acest lucru nu era posibil, însă s-a reușit instalarea școndrilor port-torpile pentru toate cele patru nave din clasă. De asemenea, comandorul Koslinksi a insistat pentru întărirea formațiunilor de apărare de coastă la fluviu, prin crearea de stații de lansare a torpilelor autonome, o decizie care a avut apoi efecte pe termen lung, astfel de structuri existând până în timpul Primului Război Mondial. De altfel, pe 31 august s-a executat o tragere demonstrativă asupra a două ceamuri ancorate cu o torpilă automobilă având con de război. Aceleași ținte au fost apoi supuse unui atac cu torpile cu școndru, ambele operațiuni fiind realizate cu succes.

Mobilizarea și pregătirea stocurilor pentru război au fost verificate și s-a ordonat înființarea unui depozit de materiale de război în cadrul Arsenalului Marinei, de unde navele puteau fi aprovizionate pe timpul

---

[35] *Documentar cu date și evenimente,* p. 39.

[36] Nava era echipată cu 4 piese „Krupp”, de 150 mm.

mobilizării sau în primele faze ale campaniei. Nu în ultimul rând, s-au făcut primele demersuri pentru realizarea unor contacte cu Serviciul Maritim Român și Navigația Fluvială Română, pentru a se stabili o listă de nave ce urmau să fie utilizate de Marina Militară la mobilizare.[37]

La Dunăre s-a acordat o atenție tot mai mare tragerilor cu torpile, realizându-se lansări cu torpile de război de diferite sisteme. Rezultatele au fost mulțumitoare, principala concluzie trasă fiind că armele sub apă pot avea succese reale și la fluviu. Un corp al Diviziei de Dunăre care a căpătat o importanță deosebită a fost Depozitul Echipajelor. La vremea respectivă, unitatea pregătea recruții în prima etapă, cea a deprinderilor de bază, a instrucției de infanterie etc., înainte să verse recruții corpurilor cu nave.

Anul 1903 a consemnat o continuare a accentului pe partea practică, în ceea ce privește instrucția marinarilor. După terminarea anului școlar, în luna aprilie, „Mircea" a executat exerciții de vele, conform programului de instrucție. Totodată, la Capul Midia și la Mangalia s-au executat trageri cu armamentul de infanterie din dotare. În iunie s-au accelerat ieșirile pe mare, iar noutatea din acel an a constat în mai multe exerciții de debarcare, care au avut loc la Mamaia și în punctul Lasmahale, pe coasta Dobrogei. Cooperarea cu forțele de uscat a fost și ea bifată, prin voiajul de instrucție organizat de „Elisabeta", pentru elevii Școlii de Război, la Mangalia și apoi Sulina. Pe drum comandantul navei a ținut o conferință despre apărarea coastelor. Voiajul a continuat apoi către Galați, obținându-se informații prețioase despre pozițiile de-a lungul Dunării, la Tulcea, Isaccea, Tiglina etc., lucrări la care a participat la Galați și șeful de stat major al Marinei, căpitanul comandor Constantin Mănescu.[38]

Pe plan organizatoric, la intervenția Comandamentului Marinei prin direcția din Minister, s-a obținut concursul Marelui Stat Major în vederea rezolvării unei probleme care afecta recrutarea efectivelor pentru Marină. În ultimii ani au fost primiți recruți din zone în afara celor de la malul Dunării, sau din Dobrogea, încălcându-se prevederile legii de recrutare, care specifica faptul că la Marina urmau să fie alocați recruți familiarizați cu lucrul pe apă: pescari, luntrași etc. Prin ordinul 4.948 al Ministrului de Război, s-au dat indicații clare corpurilor de armată din fiecare regiune, ce aveau în subordine organele de recrutare, să se respecte prevederile legale.[39]

---

[37] *Documentar cu date și evenimente,* p. 39.
[38] *Ibidem,* p. 45.
[39] *Monitorul Oastei,* no. 13, 10 martie 1903, pp. 206 - 207.

REAR ADMIRAL EMANOIL KOSLINSKI – VISIONARY LEADERSHIP. HIS FIRST YEARS AS COMMANDER-IN-CHIEF OF THE NAVY

-abstract-

Key words: Navy, Koslinski, leadership, naval power, strategy.

The Romanian Navy was experiencing a period of decline at the start of the Twentieth century, with underwhelming financial support from the government and with limited prospects of expansion. Its new commander-in-chief, rear admiral Emanoil Koslinski managed to turn things around and set it on a new course of development. This paper emphasizes its merits as a sort of revolutionary Commander-in-Chief. His biggest achievement was the expansion of the Navy`s River Division, that proved to be the key for the campaigns of World War I.

EROUL LOCOTENENT-COLONEL POST-MORTEM LAZĂR CATANĂ

Eugen-Dorin SPĂTARU[*]

S-a născut la 1 martie 1903 în localitatea Moinești, județul Bacău, fiind fiul lui Vasile și Elena. După absolvirea studiilor liceale a fost admis, în conformitate cu Decizia ministerială nr. 954 din 9 septembrie 1921[1], la Școala Pregătitoare de Ofițeri de Infanterie, din „lipsă de locuri" la Școala Pregătitoare de Ofițeri de Cavalerie, unde susținuse inițial examenul de admitere, iar în baza Deciziei ministeriale nr. 1032 din 22 septembrie 1921[2] a fost repartizat în Școala Pregătitoare de Ofițeri de Infanterie nr. 1 din Sibiu. Ulterior, în baza Deciziei ministeriale nr. 1075 din 5 octombrie 1921[3], a fost transferat, începând cu 8 octombrie 1921, ca supranumeral cu plata integrală de 7.000 lei anual, în calitate de elev la Școala Militară Pregătitoare de Cavalerie. A fost avansat succesiv la gradul de caporal la 1 februarie 1922 și sergent la 1 iulie 1922.

A absolvit școala militară cu rezultate strălucite, clasându-se al 2-lea din 44 absolvenți. În baza Î.D.R. nr. 3376 din 30 iunie 1923[4], a fost avansat la gradul de sublocotenent pe data de 1 iulie 1923 și numit în funcția de comandant de pluton în Regimentul 4 Roșiori „Regina Maria".

Din păcate, la scurt timp, ofițerul s-a îmbolnăvit, fiind internat în spital, și trimis în concediu medical. În Foaia calificativă pentru perioada 1 august - 31 octombrie 1923, comandantul regimentului, colonelul Constantin Stoilov, consemnează în acest sens: *Eșit anul acesta din școală a stat mai mult bolnav în casă, scutit de serviciu și în spital, așa că nu pot face pentru anul acesta nici un fel de apreciere asupra acestui ofițer*[5]. De asemenea, generalul de brigadă Constantin Răzvan, comandantul Brigăzii 2 Roșiori, notează: *Mențin notele comandantului de regiment și ofițerul trebuie a-și îngriji de sănătate așa că, să nu mai lipsească dela serviciu*[6].

După vindecare, revine la unitate și se ocupă cu mult elan de îndatoririle de serviciu, mai ales că avea mult de recuperat în ceea ce privește pregătirea militară. Pentru perioada 1 noiembrie 1923 - 31

---

[*] Inspectoratul de Jandarmi Județean Arad.

[1] „Monitorul Oastei" nr. 52 din 20 septembrie 1921.

[2] „Monitorul Oastei" nr. 54 din 24 septembrie 1921.

[3] „Monitorul Oastei" nr. 56 din 10 octombrie 1921.

[4] „Monitorul Oficial" nr. 74 din 5 iulie 1923.

[5] *Memoriu*, f. 6.

[6] *Ibidem.*

octombrie 1924, același comandant de regiment consemnează: *Este sănătos, boala avută la începutul anului a fost accidentală. Ofițer inteligent cu prea bune aptitudini militare. Educațiune socială și militară îngrijită. Îndeplinește serviciul cu multă conștiiciozitate. Este priceput, are cunoștințele necesare gradului său, cunoaște foarte bine regulamentele, le aplică judicios și cu metodă. Un bun instructor și se va forma încă, având foarte multă bună voință, inteligent, ambițios și studios. Plutonul său la toate inspecțiunile de perioade și subperioade l-am găsit bine instruit. Se ocupă și îngrijește cu dragoste de oameni și cai. A fost însărcinat și ca ofițer cu tragerea pe corp, unde trebue să se ocupe mai deaproape și să lucreze după program spre corespunde potrivit regulamentului, cerințelor acestei funcțiuni f. importante în corp. Ofițer care promite a face o frumoasă carieră și așa cum s-a distins în școală ca șef de promoție* [corect, al doilea-n.n.], *desigur că se va distinge și de aci înainte*[7].

În Foaia calificativă pentru perioada 1 noiembrie 1924 - 31 octombrie 1925, colonelul Stoilov, notează: *Sănătos și rezistent. Foarte inteligent, cu cultură generală și militară pe care caută să și-o îmbogoțească citind și ocupându-se continuu în toate ramurile științifice. Este muncitor, conștiincios și ambițios pentru îndeplinirea îndatoririlor sale. O prea bună educație militară și socială. La toate inspecțiile făcute am găsit unitatea sa bine și metodic instruită căutând a obține din fiecare om un bun și conștient luptător. La partea teoretică asemenea am remarcat un deosebit dar de a expune diferitele chestiuni făcându-le atrăgătoare și bine înțelese de oamenii plotonului său. Își conduce cu multă pricepere și siguranță plotonul cunoscându-și f. bine însărcinarea tactică a unității ce comandă. La școala ofițerilor asemenea a dovedit că este stăpân pe cunoștințele gradului său, luând hotătâri și dând soluțiuni judicioase. Am de adăugat că fiind ofițer cu tragerea, anul acesta s-a ocupat f. de aproape de acest serviciu căutând a i se da în corp desvoltarea și importanța ce trebue să aibă acest fel de exercițiu. În rezumat, sublt. Catană este un excelent ofițer sub toate raporturile, un ofier care promite mult și care va face o prea frumoasă carieră*[8].

În baza Ordinului circular nr. 6880 din 17 august 1925, va urma Școala specială de cavalerie Sibiu, cursul normal de un an (anul I)[9], pentru ca, în perioada 1 iunie - 31 iulie 1926, să urmeze cursul practic al ofițerilor elevi la Școala Specială a Cavaleriei de la Sibiu, fiind apreciat foarte bine de către colonelul Nicolae Alessandrescu, comandantul Școlii Speciale și

---

[7] *Ibidem*, f. 7.
[8] *Ibidem*, f. 8.
[9] „Monitorul Oastei” nr. 46 din 12 octombrie 1925.

Centrului de Instrucție al Cavaleriei, și locotenent-colonelul Gheorghe Cealîk, directorul de studii și experiențe.

În anul 1926 a urmat cursul de transmisiuni la Centrul de Instrucție al Geniului. Comandantul Centrului, locotenent-colonelul Atanase Dediu, și directorul cursului, maiorul Marin Cioroianu, notează astfel participarea la curs a ofițerului: *1. Noțiunea de bază cu care s-a prezentat: Suficiente. 2. Frecventarea Cursurile: În ziua de 5 august a absentat de la curs, nemotivat. Restul timpului a frecventat regulat. 3. Atențiunea dată Cursului și muncă depusă: Atent și muncitor. 4. În ce grad și-a însușit cunoștințele: A căpătat cunoștințe necesare pentru a se putea ocupa cu folos de această specialitate. 5. Aprecieri generale și clasificarea: Bun ofițer cu transmisiunile. Va trebui însă să continue a se ocupa pentru a-și cimenta cunoștințele căpătate*[10].

În baza Î.D.R. nr. 3197 din 21 septembrie 1926[11], începând cu 1 octombrie 1926 a fost mutat „la cerere” în funcția de comandant de pluton în Regimentul 7 Roșiori „Cuza Vodă”, iar în conformitate cu Î.D.R. nr. 2268 din 7 iulie 1927[12], sublocotenentul Lazăr Catană a fost avansat pe data de 1 iulie 1927, la gradul de locotenent.

Pentru perioada 1 noiembrie 1926 - 31 octombrie 1927, comandantul regimentului, colonelul Dobrescu, consemnează: *I s-a încredințat comanda unui ploton pe care l-a condus, a administrat și instruit foarte bine. Îngrijește de cai, oameni și materialul ce-i este încredințat. Este sănătos, rezistent, încalecă f. bine și iubește calul. La toate inspecțiile făcute plotonului a eșit foarte bine. Este inteligent și cu o bogată cultură militară. A luat parte la toate aplicațiunile executate pe hartă și teren, unde s-a distins dintre toți camarazii săi. Este un ofițer de valoare și-i prevăd un viitor frumos. Este disciplinat și iubit de toți camarazii săi. Este un foarte bun instructor. Cunoaște foarte bine regulamentele și le aplică foarte bine. Fiind nou avansat nu-i pot face nici o propunere*[13].

În Foaia calificativă pentru perioada 1 noiembrie 1927 - 31 octombrie 1928, comandantul regimentului, colonelul Alexandru Ghika, consemnează: *Înfățișare f. plăcută, foarte sănătos, poate rezista în bune condițiuni unei campanii. Încalecă bine, iubșete și practică toate sporturile. Se prezintă f. bine în fața trupei. Prin excelentele aptitudini militare întrupează ofițerul ce-și iubește și este devotat carierei. Instructor energic, plin de inițiativă și putere de muncă. Foarte bun la exercițiile în teren. Este*

---

[10] *Memoriu*, f. 10.
[11] „Monitorul Oastei”, nr. 53 din 22 septembrie 1926.
[12] „Monitorul Oficial” nr. 149 din 9 iulie 1927.
[13] *Memoriu*, f. 12.

regretabil însă că are un caracter prea impulsiv și-o ambiție nu îndeajuns de cumpătată, defecte influențate în bună parte de vârsta și lipsa de experiență ce cred că vor dispare cu vârsta și voința. Inteligent, judecată f. bună, poate fi folosit când este sub impresia impulsivității. Cultură generală și profesională f. îngrijită alimentate printr-o mare aplicațiune la studii. Instrucțiunea armei f. solidă. Foarte disciplinat este capabil de mici abateri. Educațiunea militară și socială f. bune, are un înalt simț al datoriei și onoarei. Comandă ploton, rezultatele obținute din toate punctele de vedere f. bune. Bun gospodar, minuțios în grija soldatului și cailor. A înlocuit comandantul de esc[adron] cu capacitatea unui bun căpitan. Ofițer cu tragerea s-a achitat de serviciu în mod elogios. Are pregătirea pentru a se prezenta și urma cursurile Șc[olii] Sup[erioare] de Război. Ofițer foarte bun[14].

Și pentru perioada 1 noiembrie 1928 - 31 octombrie 1929, colonel Ghika, notează laudativ: *Mă refer în totul la bunele aprecieri din anul trecut. Anul acesta i s-a încredințat comanda escadronului de specialități. În această calitate am putut urmări cu o deosebită satisfacție activitatea sa prin care se putea constata pasiunea ce are pentru carieră și armă. Programul ca ore de serviciu pentru dânsul era dublu, decât cel fixat de regiment, cu o metodă, inițiativă, perseverență, demne de toată lauda. Prin voință și-a stăpânit caracterul puțin impulsiv. N-am avut de înregistrat nici un caz de impulsivitate. Ce are constitue un mare merit caută încontinuu să se instruească care face ca instrucția, cultura profesională și generală să fie superioară gradului ce are. Înzestrat cu o judecată solidă și logică a reușit prin răspunsurile date la toate aplicațiunile pe hartă și pe teren. Foarte moral, are o educație militară și socială foarte desăvârșită. A instruit escadronul de specialități în toate categoriile de instrucție cât se poate de bine, unitatea sa este bine pregătită și se poate conta pe ea din toate punctele de vedere. Este o adevărată plăcere de a intra în acest escadron în care îngrijirea deosebită spiritul gospodăresc și de ordine al comandantului se manifestă la fiecare pas. Nu are avere. Fără defecte. Promite a-și lua toate gradele la alegere. Ofițer foarte bun. Pregătit în toate privințele pentru a urma Școala Superioară de Război*[15].

Pentru perioada 1 noiembrie 1929 - 20 ianuarie 1930, noul comandant al regimentului, colonelul Aurel Racoviță, notează: *Notele date de predecesorul meu locotenentului Catană, indicându-l ca pe un excelent ofițer, am căutat să-i încredințez servicii, cari să poată reliefa calitățile sale de bun instructor. Am urmărit de aproape activitatea locotenentului*

---

[14] *Ibidem*, f. 13.
[15] *Ibidem*. f. 14.

Catană și pot spune fără înconjur, că în scurtul timp cât l-am avut sub comandă (14.XI.1929 - 20.II.1930), m-am convins de calitățile sale de bun instructor ale acestui ofițer. La școala subinstructorilor a fost ajutorul comandantului școalei, pentru instrucția tactică pe jos și călare. Am rămas perfect mulțumit atât de metoda adoptată cât și de rezultatele obținute. Din nefericire, Lt. Catană are și părți slabe, cari trebuesc îndreptate. Este de un caracter violent, lucru ce l-a dovedit lovind brutal un soldat. Cu ocazia predărei escadronului de specialități a pornit o altercație cu un camarad, lucru ce a avut ca urmare o eșire pe teren a ambilor ofițeri. Aceste greșeli, datorită cu siguranță și tinereței, nu trebuie să-i prejudicieze cariera, este însă nevoe să fie îndreptate, căci dacă s-ar produce mai târziu ar putea să aibă urmări foarte grave. Lt. Catană a fost comandantul escadronului de specialități unde s-a relevat ca un perfect instructor nu însă și un perfect administrator. În rezumat, dacă Lt. Catană își va modifica lipsurile caracterului, dacă se va ocupa mai mult de administrație și dacă va avea grije să lasă să apară numai calitățile sale indiscutabile, va fi un foarte bun ofițer, căruia îi prevăd un frumos viitor în carieră[16].

La 20 ianuarie 1930, a fost mutat în cadrul Școlii Pregătitoare de Ofițeri Activi de Cavalerie, în baza Ordinului M.Ap.N. - Direcția Personalului nr. 2334 din 1930. Prin Decizia ministerială nr. 1020 din 25 octombrie 1930[17], a fost numit profesor ajutor de educație fizică și de regulamente (armament și muniții) în cadrul școlii.

Pentru perioada 1 februarie - 31 octombrie 1930, colonelul Dumitru Rădulescu, comandantul școlii, notează: *I. Aptitudini fizice: Înfățișare și conformație simpatică. Foarte sănătos și rezistent. Încalecă și trage cu armele foarte bine. În fața trupei ținută ireproșabilă. II. Aptitudini militare: Foarte energic și cu mult sânge rece. Cu multă prevedere și hotărât. Aptitudini în teren foarte bune. Caracter, voință de fer și concepție. Are o linie de conduită sănătos concepută și pe care o urmează punct cu punct. III. Capacitate: Inteligent, cu multă judecată și bun simț. Cu multă metodă și perseverență. Cel mai cult ofițer subaltern ce am în școală, și aș putea afirma printre cei mai culți din armă. Cu f. multă aplicație la cursuri. IV. Educația militară: ireproșabilă. Cu f. multă autoritate și prestigiu. Foarte disciplinat. Devotat și cu simțul datoriei fără reproș. Cu mult curaj al răspunderii, leal și patriot. Demn, moral și f. integru. Conduită exemplară. Duce o viață extrem de modestă. Muncește cu tot sufletul în folosul instituției. Perfect excutant de ordine. V. Îndeplinirea serviciului: Cum nu se poate mai bine. Are cel mai bun pluton de elevi. VI. Relațiuni diverse: N-are*

---

[16] *Ibidem*, f. 15.

[17] „Monitorul Oficial” nr. 249 din 4 noiembrie 1930.

avere, dar nici defecte, nici pasiuni. VII. Concluzii: Eminent ofițer din toate punctele de vedere[18].

Pentru perioada 1 noiembrie 1930 - 31 octombrie 1931, colonelul Rădulescu, consemnează: *Locotenentul Catană Lazăr, mi-a dovedit în cursul anului acesta că nu m-am înșelat în aprecierile mele din trecut. Face parte de pleiada acelor caractere de bronz, care nu cunoaște altceva decât conștiința datoriei. Energic, dar politicos. A comandat Plt. 3 de elevi activi în mod ideal. Instructor eminent, instruit și cultivat – educație de soldat și om de societate fără cusur. Nu s-a abătut nicio clipă dela drumul drept al datoriei, făcând din activitatea sa în toate direcțiile, „un apostolat". A fost o fericire pentru școală și un model de ofițer cadru – activitatea sa. Mențin cu prisosință notele elogioase ce i-am dat în trecut pe care le merită în întregime. Nu a oscilat și nu s-a lăsat înduplecat de nici-o influență lăturalnică, apreciind just și conștiincios pe toți elevii săi, așa cum fiecare merita. A scos cu sânge rece neghina din grâu. Dar datorită împrejurărilor și altor cauze pe care nu le cunosc, acest valoros ofițer a fost mutat prin surprindere în interes de serviciu în Reg[imentul] 15 Călărași, lipsind această instituție de înaltă cultură și educație militară de un caracter de bronz și un eminent instructor. Locot. Catană lasă în urma lui în Școală un gol mare pe care nici regretul șefului său, nici dragostea și respectul camarazilor nu-l va putea umplea. Oriunde va merge acest ofițer va fi eminent căci este produsul muncii și devotamentului său în serviciu. Concluzie: Ofițer demn, eminent, caracter de fier pe care se poate conta în orice împrejurare*[19].

În baza Ordinului Circular al M.Ap.N. nr. 96 din 1931, pe data de 1 octombrie 1931, a fost mutat în funcția de adjutant al regimentului și ofițer cu informațiile în cadrul Regimentului 15 Călărași, nou înființat în garnizoana Sebeș-Alba.

Pentru perioada 1 noiembrie 1931 - 31 octombrie 1932, comandantul regimentului, colonelul Leonida Popp, consemnează: *Înfățișare și conformație plăcută. Foarte sănătos. Încalecă bine și iubește sportul pe care îl cultivă. Ținută foarte îngrijită și curată. Foarte energic, cu multă autoritate, perseverent în toate lucrările sale. Caracter ferm și hotărât. Mutat cu ocazia înființărei regimentului la data de 1 oct. 1931 l-am însărcinat la prezentare cu Serviciul adjutanturei în corp și cu Biuroul Informațiilor în activitatea sa, dela început până în prezent a fost un prea bun ofițer adjutant în toate lucrările ordonate foarte exact și conștiincios, a fost plăcere de a lucra cu acest ofițer. Ca adjutant a fost întrebuințat în mod*

---

[18] *Memoriu*, f. 16.
[19] *Ibidem*. f. 17.

temporar și pentru a înlocui pe ofițerul de la mobilizare, și în această funcție a răspuns imediat cerințelor, punându-se în cel mai scurt timp la curent cu toate lucrările. Însărcinat cu organizarea unui concurs hipic pe regiment în scurt a organizat acest concurs producând rezultate foarte frumoase. La toate aplicațiunile atât în clasă cât și la teren, lucrările sale au fost din cele mai bune. Cunoaște regulamentele armei la perfecție și le aplică în mod judicios. La inspecția Dl. General cdt. corp. 6 armată în luna iulie, fiind însărcinat cu o temă tactică cu plutonul, a executat tema în mod ireproșabil, fiind felicitat însuși de Dl general comandant. Locot. Catană este un ofițer f. cult și care se cultivă în continuu, un aspirat desăvârșit la Școala de răsboiu. În urma activității sale în regiment și bazat și pe notațiile anterioare foarte elogioase, propun pe acest ofițer eminent care îndeplinește cu prisosință toate condițiunile pentru înainte. Merită a fi înaintat la gradul de căpitan la alegere[20]. Comandantul Corpului 6 Armată, general de divizie Ioan Prodan, consemnează: *De acord cu prea bunele aprecieri ale șefului său. Ofițer inteligent, cult cu solide cunoștințe profesionale. La aplicațiunile în teren mi-a dovedit un simț tactic desvoltat și o justă interpretare a regulamentelor. Ori unde este pus, se achită în mod lăudabil. Ofițer de nădejde. „Merită a înainta la rândul alegerei la gradul de căpitan”*[21].

Pentru perioada 1 noiembrie 1932 - 31 octombrie 1933, același comandant, notează laudativ: *Și în anul acesta Locot. Catană a îndeplinit funcția de adjutant al regimentului și ofițer cu informațiile până la data de 1 aprilie 1933. Mențin în totul notele elogioase ce am dat ofițerului în anul precedent. S-a dovedit din nou ca un ofițer foarte inteligent și cult și de o ambiție care iese din comun. La data de 10 aprilie l-am însărcinat cu comanda Esc[adronului] 1. Cu această activitate la diferitele inspecțiuni ce am făcut escadronului am putut constata că Locot. Catană este un perfect instructor având rezultate prea bune la diferite aplicații cu escadronul în teren am putut să mă conving că ofițerul avea tema studiară în toate amănunte și că momentele date erau f. bine create și corespundeau în totul realității instrucției de luptă în acest escadron și a făcut cu sistem și în mod pedagogic, obținând ca fiecare soldat din escadron să fie bine instruit, astfel că poate servi ca model pentru celelalte unități. În afară de această funcție l-am folosit pe acest ofițer și ca instructor la Școala reangajaților și ca ajutor al șefului Biroului de instrucției. În ambele însărcinări a dat rezultate f. mulțumitoare. La manevrele din toamnă între garnizoanele Alba Iulia și Aiud am avut din nou ocaziunea să văd lucrând pe acest brav ofițer.*

---

[20] *Ibidem*. f. 18.
[21] *Ibidem*.

La aceste aplicații Locot. Catană ca cdt. de escadron detașat la un partid (corect, partidă) a arătat în mod deosebit și evidențiat că cunoaște foarte bine regulamentele, le stăpânește în întregime și le aplică în mod foarte judicios. Pentru activitatea sa în acest an, n-am decât cuvinte de laudă și respect plecarea acestui bun element din regiment. Propun pe acest ofițer eminent care îndeplinește cu prisosință condițiunile pentru înaintare: „Merită a fi înaintat la gradul de căpitan la alegere”[22]. Și generalul Prodan, consemnează: *De acord și anul acesta, recunoscând calități, însușiri sufletești și cunoștințe temeinice locotenentului Catană. Interpretează inteligent regulamentele și le aplică cu un fin simț tactic. Ar trebui să facă Școala de răsboiu, pentru că posedă o judecată clară. Merită cu prisosință propunerea de înaintare la rândul alegerii*[23].

La 7 noiembrie 1934, a fost pedepsit de către comandantul școlii, cu 3 zile arest, pentru următorul motiv: *Deși știa că urmează a intra ca ofițer de zi pe școală a indus în eroare comandamentul școalei, cerând învoire a părăsi garnizoana, fără a se preocupa de a fi înlocuit.*

În baza Ordinului M.Ap.N. nr. 19056 din 21 septembrie 1933, începând cu 1 octombrie 1933 a fost mutat în funcția de comandant de pluton în cadrul Școlii Pregătitoare de Ofițeri de Cavalerie din Târgoviște.

În perioada 1 noiembrie 1933 - 31 octombrie 1934, comandantul școlii, colonelul Alexandru Pastia, notează: *Lt. Catană Lazăr a funcționat la comandă de ploton în escadronul de elevi activi. Sănătos și f. rezistent. Se ocupă și-i plac sporturile. Încalecă bine și are multă dragoste de cal. De o inteligență vie și cu o frumoasă educație militară. Fire extrem de tenace și perseverentă în tot ce-și propune. Prea bine sub raportul culturei profesionale și generale. În conducerea plotonului a obținut maximum de rezultat. S-a afirmat la conferințele și aplicațiunile dela Școala ofițerilor. Indicat pentru a face Școala Superioară de Războiu. Foarte bun ofițer. Merită a fi înaintat la gradul de căpitan la alegere*[24]. Comandantul Școlilor de Cavalerie, generalul de brigadă Alexandru Corvin, notează: *Mențin în totul bunele aprecieri ale Comandantului Școalei. Este foarte bine pregătit pentru gradul de căpitan, având o cultură generală și profesională foarte îngrijită și corespunzătoare gradului imediat superior. Distingându-se din toate punctele de vedere, îl caracterizez: „Merită a înainta la gradul de Căpitan la alegere”*[25].

---

[22] *Ibidem*, f. 19.
[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem*, f. 22
[25] *Ibidem.*

Pentru perioada 1 noiembrie 1934 - 31 octombrie 1935, colonelul Aurel Racoviță, comandantul școlii, consemnează: *Ofițer sănătos, robust, încalecă bine. La 16.X.1935 a fost avansat la gradul de Căpitan. Dela 1.XI.1934 ofițerul a condus serviciul tragerii și armăturii. Fiind dotat cu foarte mare putere de muncă și fiind totodată foarte conștiincios a pus în ordine acest serviciu aducând reale foloase Școalei. Drept cu subalternii și cu multă autoritate, hotărât, energic și perseverent. Temperamentul său cam impulsiv provoacă dificultăți în raporturile sale de serviciu, atât față de subalterni, față de care e uneori prea excesiv, cât față și de superiori, față de care depășește câteodată limitele impuse de disciplină. Căpitanul Catană posedă însă cunoștințe generale și profesionale profunde cautând a fi mereu la curent cu noile scrieri militare. La aplicațiunile pe hartă soluțiunile sale au fost întotdeauna logice și în raport cu prescripțiunile regulamentelor și tacticei armei. În acest an s-a prezentat pentru 1-a oară la examenul de admitere la Școala Superioară de Război. Este un ofițer demn, bine educat, însă puțin sociabil. În concluzie: Cpt. Catană, dacă va căuta să se tempereze va fi un excelent ofițer de cavalerie*[26]. Pentru perioada 1 noiembrie 1934 - 1 august 1935, generalul Corvin, notează: *De acord. Bun ofițer din toate punctele de vedere. Ofițer demn și corect cu o frumoasă cultură. Nu face obiectul unei propuneri*[27]. De asemenea, pentru perioada 1 august - 31 octombrie 1935, generalul de brigadă Atanasescu, care i-a urmat la comanda Școlilor de Cavalerie, consemnează: *De acord cu aprecierile ce i s-au dat. Ofițer foarte bun și exemplu de demnitate și corectitudine*[28].

În conformitate cu Ordinul General al M.Ap.N. nr. 36 din 1935, începând cu 1 octombrie 1935 a fost mutat la cerere în funcția de comandant de escadron în cadrul Regimentului 5 Roșiori „Împăratul Nicolae al II-lea”, iar în conformitate cu Î.D.R. nr. 2288 din 9 octombrie 1935, la 16 octombrie 1935 a fost avansat la gradul de căpitan[29].

Pentru perioada 1 noiembrie 1935 - 7 mai 1936, locotenent-colonelul Adam Mitache, care gira comanda Regimentului 5 Roșiori, notează: *I. Aptitudini fizice: Se prezintă bine ca înfățișare și conformație. Sănătos și rezistent și va putea suporta cu ușurință greutățile unei campanii. Se prezintă f. bine în fața trupei. Încalecă bine și are cai buni. Ținută îngrijită. II. Aptitudini militare: Are bune aptitudini. Foarte energic și cu mult temperament. Are spirit de inițiativă și multă hotărâre. Perseverent și cu mare putere de muncă. Concepție clară. III. Capacitate: Inteligență vie. F.*

---

[26] *Ibidem*, f. 23.
[27] *Ibidem.*
[28] *Ibidem.*
[29] „Monitorul Oastei” nr. 21 din 20 octombrie 1935.

bună judecată și mult bun simț. F. bună memorie. Cultură generală cât și cea profesională f. desvoltate. Citește mult și este dornic a-și îmbogăți cât mai mult cunoștințele. Perfect la curent cu metodele de instrucție ale armei. IV. Educația militară: Ofițer f. disciplinat cu autoritate și prestigiu. Bun camarad. Devotat serviciului. Demn și moral. Modest și cu maniere. Conduită bună. V. Îndeplinirea serviciului: Foarte activ în serviciu, unde depune mult interes și zel. Comandă Escadronul IV de care se ocupă foarte de aproape. Unitatea sa se prezintă bine cu administrația, disciplina și instrucția. Prezența sa la serviciu este regulată. La data de 21.II.935 pe când ofițerul se găsea la călăria ofițerilor, a suferit un grav accident a căror consecințe l-au făcut să lipsească dela serviciu un timp de 30 zile. Accidentul întâmplându-se însă în timpul și din cauza serviciului ofițerul nu are nici o vină. VI. Relațiuni diferite: Nu a fost pedepsit. Nu are avere. Nu are defecte, nici pasiuni. Promite a deveni pe viitor un foarte bun ofițer superior. VII. Concluzii: Ofițer foarte bun și necesar instituției[30]. Pentru perioada 7 mai-31 octombrie 1936, ccomandantul regimentului, colonelul Gheorghe Cealîk, notează: *I. Aptitudini fizice: S-a însănătoșit complect de pe urma accidentului ce a suferit. Se prezintă f. bine și este f. bine conformat. Îi plac sporturile și încalecă bine. Poate suporta greutățile unei campanii. II. Aptitudini militare: Are f. bune aptitudini de conducere în teren. Este energic cu bună concepție și o mare putere de muncă. III. Capacitate: Este inteligent are o bună judecată și este f. metodic la lucru. Are o cultură militară și generală desvoltată pe care continuă a o îmbogăți. Are aplicare la studii și promite a intra în Școala Superioară de Răsboi. IV. Educația militară: Are multă autoritate cu simțul datoriei și al onoarei bine desvoltat. Duce o viață demnă și modestă. V. Îndeplinirea serviciului. A comandat Esc. 4 depunând o muncă din cele mai intense, pentru a îndruma și conduce instrucția escadronului. În timpul p[erioadei] II-a a trebuit să sacrifice din orele libere pentru a se ocupa de administrația Escadronului din cauza lipsei Plt. maj. care a fost bolnav 15 zile. La inspecțiile făcute rezultatele au fost din cele mai bune. La Șc. gradaților Escadronul 4 s-a prezentat cel mai bine pregătit pe Regiment, datorită bunei metode și pedagogiei ce Cpt. Catană posedă. Pe timpul p[erioadei] II-a instrucție a comandat la aplicațiuni escadron și divizion, iar la „Manevrele Regale" a comandat Escadronul 4 dovedind că posedă și aplică f. bine principiile tactice. De asemenea a dovedit pricepere în conducerea Escadronului. VI. Relațiuni diferite: Căpitanul Catană promite că va intra în Școala*

[30] *Memoriu*, f. 24.

Superioară de Răsboi și că va deveni un foarte bun ofițer superior. VII. Concluzii: Este un ofițer f. bun. VIII. Propuneri: Nu este propozabil[31].

Comandantul Brigăzii 2 Cavalerie, generalul de brigadă Ioan Pleniceanu, notează: *Căpitanul Catană este un excelent comandant de escadron, pot zice că-i croit după tipul adevăraților comandanți de escadroane, pe cari i-am avut odată și nu-i mai găsim acum. Escadronul său este model la inspecțiile ce am găsit, pot zice admirabil, iar pe timpul p[erioadei] II-a a condus un exercițiu de luptă în mod clasic. E regretabil că accidentul grav de călărie la împiedicat tocmai în ajun când să plece la examenul de admitere în Școala Superioară de Răsboiu. În concluzie: Excelent ofițer*[32]. Comandantul Diviziei 1 Cavalerie, generalul de brigadă Nicolae Alexandrescu, consemnează: *La toate inspecțiile, am găsit escadronul prea bine și ca administrație și ca instrucție. Este un f. bun comandant de escadron. F. disciplinat, f. muncitor, îngrijind cu dragoste de oamenii și de caii din unitatea sa. Cunoaște f. bine regulamentele și le aplică cu pricepere. Un ofițer care se distinge*[33].

Pentru perioada 1 noiembrie 1936 - 31 octombrie 1937, colonelul Cealîk, consemnează: *I - IV. Aceleași aprecieri ca în 936, confirmate prin reușita la examenul de intrare în Șc[oala] Sup[erioară] de Război. V. Îndeplinirea serviciului: A continuat să comande Escadronul 4. Rezultatele ce a dat la toate perioadele de instr[ucție], i-au clasat escadronul ca cel mai bune din Regt. la toate ramurile de instrucție. La șc[oala] gradaților a dat dovadă de desăvârșită pedagogie. La aplicația în teren din per[ioada] II, a condus în mod judicios escadronul. La timpul „Manevrelor Regale" a luat parte cu escadronul la acțiunea de întârziere ce s-a executat de R[egimentul] 5 R[oșiori], din regiunea masivului păduros Vest de Ungaria, spre Valea Alcașului. Datorită priceperei și energiei sale, a reușit să întârzie înaintarea forțelor mult superioare inamice, cu toate că unitatea din subsectorul vecin pierduse legătura. VI. Relațiuni diferite: Are vârsta de 34 ani și vechimea în grad dela 16.X.935. Promite că va absolvi Șc[oala] Sup[erioară] de Război în cele mai bune condițiuni. VII. Concluzii: Este un f. bun ofițer. VIII. Nu este propozabil*[34]. Comandantul Brigăzii 2 Cavalerie, generalul de brigadă Scărișoreanu, notează: *De acord. Un foarte bun ofițer și un prea bun cdt. de escadron. Am găsit unitatea sa în perfectă condițiuni de educație, instrucție și întreținere. Cu mult spirit pedagogic în permanență în mijlocul oamenilor cărora le cunoaște în amănunt nevoile.*

---

[31] *Ibidem*, ff. 24 - 25.
[32] *Ibidem*, f. 24.
[33] *Ibidem*.
[34] *Ibidem*, f. 26.

Este energic în felul său. Rigiditatea în serviciu este un defect și nu trebue să insiste că erarhia este ascultare de jos în sus. Am asistat la mai multe aplicațiuni de teren constantând că posedă frumoase cunoștințe militare și un profund cunoscător al Regimentului. Un foarte bun ofițer. Nou în grad. „Nepropozabil”[35]. Comandantul Diviziei 1 Cavalerie, generalul de brigadă Hariton Dragomirescu, notează: *Căpitanul Catană Lazăr s-a confirmat ca un prea bun comandant de escadron. Ofițer cu o bună pregătire militară, cu voință și ambiție, îi prevăd o carieră frumoasă. Trebue însă să se mai modeleze puțin în raporturile sale de serviciu. Fără îndoială un ofițer de nădejde. Nepropozabil*[36].

În Foaia calificativă pentru perioada 1 noiembrie 1937 - 31 octombrie 1938, directorul de studii al Școalei Superioare de Război, apreciază: *Sănătos și rezistent. Concepție de valoare, simț tactic dezvoltat. Hotărât, dinamic, cu multă inițiativă, ambiție excesivă, voință și putere de muncă mare. Inteligent, cu judecată clară și metodic în lucru. Are o intensă cultură generală și profesională. A dovedit f. frumoase însușiri pentru misiunile de zbor. A obținut bune rezultate în anul pregătitor al Șc[oalei] S[uperioare de] R[ăzboi]. Foarte disciplinat, devotat, cu simțul datoriei dezvoltat cu multă autoritate și prestigiu. Este în curs de executare a stagiului de înaintare. La terminarea Șc[oala] S[pecială] a armei s-a clasificat 2-lea din 48. Ofițer f. bun, de nădejde și necesar oștirei. Nepropozabil*[37]. A făcut stagiul în armă străină, obținând următoarea notă, de la comandantul Regimentului 8 Artilerie, locotenent-colonel Efimov: *Căpitanul Catană a comandat pe tot timpul stagiului Bateria 5-a. element valoros și f. bine pregătit, atât pentru gradul său cât și pentru cel imediat superior. Pe tot timpul cât a servit în acest Rgt., a depus un serios interes și stăruință pt. a-și asimila cunoștințele artileristice necesare unui comandant de baterie, reușind până la sfârșitul stagiunei să și le însușească. Foarte bine atât sub raportul tehnic cât și al tacticei artileriei. Foarte muncitor și cu o solidă pregătire intelectuală, generală și profesională, se afirmă de pe acum ca un viitor ofițer de stat major de valoare. Bun camarad, a lăsat unanime regrete la plecara sa din corp*[38]. Directorul Școlii Superioare de Război, generalul de brigadă Ilie Șteflea, consemnează: *Mențin aprecierile foarte bune date de Directorul de sudii*[39].

---

[35] *Ibidem.*
[36] *Ibidem.*
[37] *Ibidem*, f. 27.
[38] *Ibidem.*
[39] *Ibidem.*

Pentru perioada 1 noiembrie 1938 - 31 octombrie 1939, directorul de studii, colonelul Gheorghiu, consemnează: *Sănătos, robust, rezistent la eforturi. Ofițer cu f. frumoasă cultură generală și profesională. Absolut personal în lucrări. Concepție f. bună și cu simț tactic mult desvoltat. Temperament viu. Ține cu orice preț să iasă în evidență. Foarte inteligent, f. hotărât și prompt în toate acțiunile sale. Multă perseverență și tenacitate la aducerea lor la îndeplinire. Sesizează f. repede și se adaptează ușor situației. Are curajul răspunderii, foarte încrezător în sine. Ia parte la discuții, hotărât, fiind foarte bine documentat, se exprimă clar și frumos. Cu multă inițiativă și simț practic desvoltat. Foarte metodic și ordonat în lucrări. Muncește mult, cu randament maxim. Elaborează documente f. îngrijite și de calitate. Educația militară deosebită, simțul datoriei desvoltat. Foarte conștiincios. Voință extraordinară. F. autoritar, câteodată violent față de camarazi. A urmat în mod regulat cursurile, clasificându-se la finele anului I în capul promoției, fiind trimis la Școala Superioară de Războiu din Franța, va deveni un prea bun ofițer de stat major. Vechimea în grad 16.oct.1935. Ofițer de valoare deosebită. Merită a fi admis la examenul de maior*[40]. Pentru perioada 1 noiembrie 1938 - 17 iunie 1939, generalul Șteflea, consemnează: *Ansamblul aptitudinilor sale fizice, intelectuale și morale, la care se adaugă gradul de pregătire militară dovedită până în prezent, mă îndreptățesc să afirm că va deveni un eminent ofițer de stat major*[41]. Cel care i-a urmat la comanda școlii, generalul de brigadă Alexandru Ioanițiu, pentru perioada 18 iunie - 31 octombrie 1939, notează: *A urmat cursurile anului 1 în f. bune condițiuni, clasificându-se printre primii din promoție și fiind admis la cursurile Școalei Superioare de Războiu din Franța. Un distins ofițer din toate punctele de vedere, destinat să facă o frumoasă carieră. Merită să fie admis la examenul de maior*[42].

În conformitate cu Î.D.R. nr. 3151 din 23 august 1939[43], i s-a aprobat un concediu de doi ani și a fost trimis, alături de căpitanul Mihail Caramitru, pentru a urma în străinătate, în contul Statului, cursurile Școlii Superioare de Război din Paris, cu începere de la 1 august 1939, cu drepturile bănești cuvenite și angajamentul că va servi încă 9 ani în armată, pentru angajamentul contractat anterior. Din păcate, situația politico-militară internațională și declanșarea ostilităților a făcut ca ofițerul să nu mai poată urma cursurile prestigioasei instituții de învățământ militar superior din capitala Franței.

---

[40] *Ibidem*, f. 28.
[41] *Ibidem.*
[42] *Ibidem.*
[43] „Monitorul Oficial” nr. 196 din 26 august 1939.

A fost repartizat prin lucrările de mobilizare la comandamentul Diviziei 1 Cavalerie Arad, fiind numit ajutor la Biroul 3 Operații și Instrucție, iar la 24 octombrie 1939 a fost numit provizoriu în funcția de șef al Biroului 4 Servicii. Pentru perioada 20 septembrie - 31 octombrie 1939, șeful de stat major al diviziei, locotenent-colonelul Ioan Trandafirescu, notează: *Ofițer cu f. bune calități fizice, inteligent, cu o cultură generală bine îndrumată, cultură profesională temeinică, în formație ca ofițer de stat major având calități pentru aceasta; îi lipsește însă calmul având uneori tendință spre impulsivitate, tendință ce nu poate fi de folos unui ofițer de stat major. Element f. muncitor, este capabil de un mare debit de lucru, asimilând cu ușurință cunoștințele necesare pentru a lucra în domenii puțin cunoscute de el, cum a acționat la Biroul 4. A fost de mult folos șefului biroului 3 prin studiile de alimentare intensivă ce a întocmit. În misiunea exterioară de recunoaștere a poziției Ziduri-Peștera-Glimboca-Var, ce a executat împreună cu Căpt. Angelescu Petre, a dat rezultate bune și a arătat că posedă cunoștințe tactice temeinice cunoaște terenul și valorea focului. În concluzie: Căpitanul Catană este un f. bun ofițer, care va putea deveni un bun ofițer de Stat major, continuând a se forma. Fiind în anul II al Șc[olii] Sup[erioare] de Război și îndeplinind condițiile de stagiu și vechime cerute de L.Î.A. îl propun a fi admis la examenul pentru gradul de maior*[44]. Comandantul diviziei, generalul de brigadă Petre Georgescu, consemnează: *Bun ofițer. De acord pentru a fi admis la examenul pentru gradul de maior*[45].

A fost mobilizat în conformitate cu Î.D.R. nr. 2135 din 27 iunie 1940[46], începând cu noaptea de 28/29 iunie 1940, ora 24.00, în urma gravelor probleme apărute la granița de est a țarii, urmate de Ultimatul sovietic în urma căruia Basarabia, Bucovina de nord și Ținutul Herța au fost cedate fără luptă în favoarea U.R.S.S.

În Foaia calificativă pentru perioada 1 noiembrie 1939 - 1 iulie 1940, directorul de studii consemnează: *Sănătos, robust și prezentabil. Caracter dinamic, optimist, energic și tenace. Concepție bună, spontan și prompt în luarea hotărârilor și perseverent în susținerea lor. F. vioiu; caută cu orice preț să iasă în evidență. Inteligență vie, cu judecată logică și spirit de analiză desvoltat. Foarte ordonat, cu bună metodă în lucru. Meticulos și extrem de ambițios. Susține cu multă ușurință discuții în care se prezintă bine pregătit și documentat. Mare putere de muncă cu mult randament. Foarte bine pregătit, citit și cu o frumoasă cultură generală. Militar din*

---

[44] *Memoriu*, f. 29.
[45] *Ibidem.*
[46] „Monitorul Oficial” nr. 147 bis din 28 iunie 1940.

convingere, devotat meseriei. F. conștiincios și punctual în serviciu. Personalitate desăvârșită. Autoritar și cu prestanță. Manierat și bine educat. ținuta f. îngrijită. A absolvit printre primii Ș.S.R., fiind apreciat „Bine”. Are calități excepționale de ofițer de stat major. Ofițer f. bun[47]. Generalul Ioanițiu, notează: *Mențin aprecierile. F. bun ofițer. Merită a înainta la alegere*[48].

Pentru perioada 1 iulie - 31 octombrie 1940, șeful de stat major al Brigăzii 7 Cavalerie, maiorul Ioan Heruvin, consemnează: *1. Aptitudini fizice: Foarte bune. 2. Aptitudini militare: Foarte bune. 3. Capacitate: Inteligent, vioiu, judecată limpede. Este un avid și neobosit cercetător al studiilor militare. Ofițer foarte capabil. 4. Educația militară: Meticulos. Extrem de ambițios. Devotat meseriei. Temperament cam impulsiv atunci când nu este nevoie. Moral, în adevăratul înțeles al cuvântului. 5. Îndeplinirea serviciului: A fost tot timpul șef al Biroului 3 Instrucție-Operații. A condus cu pricepere acest birou și rezultatele obținute au fost „foarte bune”. 6. Concluziuni: Căpitanul Catană Lazăr este un foarte ofițer și merită a înainta „la alegere”*[49]. Pentru perioada 1 iulie - 20 septembrie 1940, comandantul brigăzii, notează: *În totul de acord cu nota Șefului de Stat major al comandamentului. Totalul calităților sale, necunoscute de toți cei de sub ale căror ordine a servit califică pe Cpt. Catană Lazăr, ca pe un eminent ofițer. Mi-a fost un prea prețios ajutor în funcția de șef al Bir. 3 ce a îndeplinit la Brigada Independentă de Cavalerie. Merită cu prisosință a înainta la alegere. Pe timpul de la 1 noiembrie 1939 - 1 iulie 1940, căpitanul Catană Lazăr a urmat cursurile Ș.S.R. pe care a absolvit-o printre primii, după cum se arată în nota dată pe acel timp de Directorul de studii al Ș.S.R. și inserată mai sus în original. Pe timpul de la 1 iulie - 31 octombrie 1940 a îndeplinit funcțiunea de ofițer de stat major în comandamentul Brigăzii 7 Cavalerie Independentă obținând elogioasele aprecieri făcute de Șeful de stat major și predecesorul meu la comanda Brigăzii, pe care mi le însușesc în totul, cunoscând acest distins ofițer din primele luni ale carierei. Precizez: I și II. Aptitudini fizice și militare f. bune. III. Foarte capabil. IV. Moral. V. Îndeplinirea serviciului: 1. În timpul dela 20.IX-31.X.1940, a îndeplinit funcția de șef al Bir. 3 Instrucție și Operații obținând rezultatele cele mai bine. 2. A terminat stagiul, având: - doi ani consecutiv (1935 - 1935 și 1935 - 1936) comandă efectivă de escadron; - fiind absolvent al Școlii Superioare de Război în anul curent. 3. A executat lucrările prevăzute de art. 32 din R.L.Î.A. în Școala Superioară*

[47] *Ibidem*, f. 30.
[48] *Ibidem.*
[49] *Ibidem.*

de Război. 4. A participat la operațiile Brigăzii 7 Cavalerie Independentă în sudul Dobregei, îndeplinind funcțiunea arătată mai sus, în f. bune condițiuni. 5. A absolvit Școala Specială de Cavalerie, odată cu promoția sa clasificându-se al 2-lea din 48 absolvenți. 6. Fiind absolvent al Ș.S.R. se bucură de avantajele vechii L.Î.A. considerându-i-se îndeplinită condițiunea de capacitate (examenul de maior) conform Ordinului General 132 din 17.X.1940 Cap. II. Pct. 3, lit. b. 7. Sub raportul valorii unității comandate a obținut dela cd-tul Regimentului 5 Roșiori, aprecierea: „Rezultatele ce a dat la toate perioadele de instrucție, i-au clasat escadronul ca cel mai bun din regiment la toate ramurile de instrucție". În serviciul de Stat major a pus în evidență multă valoarea intelectuală și profesională. 8. Concluzii: Cpt. Catană Lazăr își îndeplinește serviciul în condițiuni: foarte bune. VI. Relațiuni diferite: Se distinge prin state de serviciu excepționale în întreaga carieră; prin rezultate optime în pregătirea de războiu a unității și prin modul de îndeplinire al serviciului. Ofițer de elită. Caracter integru. Capacitate verificată. VII. Concluziuni: Ofițer foarte bun. VIII. Propuneri: Îndeplinind: condițiile de vechime și stagiu prevăzute de art. 28 D.L.Î.A./1939; condițiile de capacitate conform O.G. no. 132 din 17.X.1940, cap. II, pct. 3, lit. b al M.A.N.; condițiile prevăzute de art. 17 din D.L.Î.A./1939; pentru a fi înaintat la alegere, propun: Merită a înainta la gradul de maior, la alegere[50].

Comandantul Corpului 2 Armată, generalul de divizie Nicolae Macici, notează: *Am văzut la lucru ca șef al Bir. 3 pe zonă în Dobrogea pe Căpitanul Catană Lazăr. Sunt de acord în totul cu foarte bunele aprecieri și note, pe care șefii ierarhici în unanimitate le-au dat acestui foarte bun ofițer. De acord și cu propunerea ce i se face: merită să fie înaintat la alegere la gradul de maior*[51].

La 31 octombrie 1940, comandantul Brigăzii 7 Cavalerie independentă, consemnează referitor la pedeapsa primită în 1934: *Conform Decretului-Lege nr. 3533 din 19.X.1940 al Domnului General Ion Antonescu, Conducătorului Statului și Președinte al Consiliului de Miniștri, atest că această pedeapsă nu numai că trebuia considerară „incidentală" și neconformă cu „antecedentele", dar mai cu seamă trebuia considerată absolut neconformă cu fondul și manifestările de înaltă etică, recunoscută acestui ofițer, de unanimitatea șefilor*[52].

A fost demobilizat în baza Î.D.R. nr. 3798 din 12 noiembrie 1940, cu începere de la 15 noiembrie 1940.

---

[50] *Ibidem*, ff. 30 - 31.
[51] *Ibidem*, f. 31.
[52] *Ibidem*, f. 21.

Pentru perioada 1 noiembrie 1940 - 10 iunie 1941, șeful Secției 3 Operații din M.St.M., consemnează: *A îndeplinit funcțiunea de ajutor la Frontul de Est. În această calitate: A ținut la curent situația forțelor. A ținut la curent documentarea necesară pentru stabilirea valorii combative, situația și misiunea forțelor. S-a achitat în mod conștiincios de toate aceste însărcinări și cu multă pricepere. Are o cultură militară serioasă și o judecată clară. Are o încredere prea mare în calitățile sale din care cauză adesea își depășește rolul. Înfrânându-se puțin va deveni un foarte bun ofițer de stat major*[53].

La 10 iunie 1941, a fost numit în funcția de ajutor al șefului Biroului 3 Operații al Diviziei Blindate, pentru ca de la 11 iulie 1941 să fie numit în funcția de șef al Biroul 2 Informații. În conformitate cu Î.D.R. nr. 1798 din 21 iunie 1941[54] a fost mobilizat odată cu declanșarea ofensivei pentru eliberarea Basarabiei și nordului Bucovinei de sub ocupația Rusiei sovietice.

Pentru perioada 10 iunie - 1 iulie 1941, șeful Biroului 3 Operații, maiorul Dumitru Mavrichi, consemnează: *Cu cunoștințe profesionale foarte frumoase, ofițerul și-a însușit în scurt timp elementele de bază referitoare la întrebuințarea unei mari unități blindate. Caracter impetuos, cu gustul riscului, căpitanul Catană era un perfect element destinat mișcărilor exterioare. La Biroul 3 în afara de prima fază până la plecarea din R. Sărat 24 (25) iunie 1941 nu a fost întrebuințat decât în misiuni exterioare, remarcându-se în mod special la data de 5 iulie 1941, în acțiunea de la Porcova și Fântâna Albă când a însoțit compania de care de luptă a Căpt. Pârvănescu, reușind a se distinge prin acțiuni personale, care i-au adus decorarea cu Crucea de Fier cl. II-a de către comandantul Corpului 2 Armată german. În toate misiunile exterioare în care a fost trimis, ofițerul s-a achitat în mod strălucit de însărcinările date. Astfel la 7 iulie a participat la recunoașterea liniei de atac la Ataci, sub focul inamic de toate armele. La 8 iulie a recunoscut itinerariul de sud al coloanei Nistor în vederea deplasărei spre Soroca, într-o zonă în care erau prezente încă slabe forțe inamice. La 11 iulie a fost întrebuințat la dirijarea unităților în marș spre Bălți. La 14 iulie a îndeplinit din nou misiunea de informare asupra situației în linia 1-a la grupările tactice Petrea și Nistor. La 17 iulie a fost trimis să constate situația grupărei Petrea reușind a aduce toate informațiile cerute. Aceste ultime misiuni le-a îndeplinit în profitul Biroului 3, deși dela 11 iulie a fost însărcinat cu conducerea Bir[oului] 2. În concluzie, căpitanul Catană s-a remarcat ca un ofițer cu multă personalitate, erou și cu inițiativă în misiunile interioare. Nu a fost*

---

[53] *Ibidem*, f. 32.

[54] „Monitorul Oficial” nr. 145 din 22 iunie 1941.

întrebuințat în serviciul Bir. 3 decât în aceste misiuni, pentru care este dotat cu aptitudini speciale. Fiind propozabil, îl caracterizez ca un foarte bun ofițer de stat major care merită a înainta la alegere[55].

Șeful de stat major al diviziei, locotenent-colonelul Nicolae Cristea, notează: În acest timp a îndeplinit următoarele funcțiuni: *Dela 10 iunie la 11 iulie 1941 ajutor la Bir[oul] 3, dela 11 iulie la 29 iulie șef al Bir[oului] 2. Pentru prima însărcinare mă unesc în totul cu nota șefului de birou. Ca șef al Bir. 2 s-a achitat în mod exemplar de misiunile și însărcinările ce-i reveneau. Este un ofițer cu o putere de muncă și o voință nelimitată. Foarte bine pregătit, din punct de vedere profesional lasă impresia unui om dintr-o bucată. Pe câmpul de luptă un brav nu s-a dat înlături de la niciun risc. S-a oferit și a insistat să execute misiunile cele mai periculoase pe câmpul de luptă și le-a executat în cele mai bune condițiuni. În scurtul timp cât a fost la comandamentul Diviziei s-a remarcat în mod evident, prin muncă, voință și bravură. Am rămas însă și cu impresiunea că este determinat de o ambiție exagerată justificată de calitățile excepționale pe care le are și care îl pun în conflict cu disciplina și servituțile militare. Un act de asemenea natură a obligat pe Domnul Comandant al Divizie Blindate să se dispenseze de serviciile sale și să-l pună la dispoziția C[orpului] 5 A[rmată]. Dacă ar fi un ofițer cu calități obișnuite, această latură a firei sale i-ar putea fi fatală în carieră. Fiind un ofițer cu evidente și excepționale calități, această ambițiune se poate integra armonic cu celelalte calități, cu condițiunea de a fi lipsit de patimă. Cu această remarcă pe care nu am putut-o aprofunda sau preciza suficient din cauza timpului scurt pe care l-a stat în comandament, căpitanul Catană Lazăr este un ofițer cu calități excepționale și merită a înainta la alegere*[56]. Comandantul Diviziei Blindate, generalul de brigadă Ioan Sion, notează extrem de critic la adresa ofițerului: *De acord cu notele date de șeful de stat major. Căpitanul Catană nu este un bun ofițer de birou. Ca ofițer de stat major nu a dat roadele la care mă așteptam. Neputându-l întrebuința în serviciul de stat major serviciu pe care fusese trimis la Divizie, l-am pus la dispoziția C[orpului] 5 A[rmată]*[57].

Pentru perioada 1 august - 31 octombrie 1941, colonelul Mihail Kiriacescu, șeful de stat major al Corpului 5 Armată, consemnează: *Căpitanul Catană Lazăr fiind mutat la Comandamentul C. 5 A. a fost întrebuințat în serviciul de stat major. Mențin notele date în anul precedent, în calitate de comandant al Bg. 7 Cav. Ind. la punctele I - IV inclusiv, cu*

---

[55] *Memoriu*, f. 33.
[56] *Ibidem.*
[57] *Ibidem.*

adăugirea că ele au fost confirmate pe câmpul de luptă; ofițerul dovedind, totodată, că este un om eminamente de război. V. Îndeplinirea serviciului: 1. În timpul dela 1.VIII - 31.X.941 a îndeplinit funcția de șef al Biroului 2, în admirabile condițiuni. ... 8. Activitate în războiul contra Rusiei Sovietice. a. Activitatea informativă: Exceptând infimul timp consacrat pentru: Studiul informațiunilor ce trebuiau căutate și confecționarea „Planurilor speciale de informații", Studiul informațiilor obținute și exploatarea la întreaga activitate a căpitanului Catană s-a desfășurat pe teren și în dispozitivul trupelor. Toate elementele necesare hotărâre ce-i revine Biroului 2, au fost culese din contactul cu inamicul și prin constatări la fața locului. Sintezele sale informative au fost totdeauna clare, complete și însoțite de schițe simple și foarte concludente. A organizat și a fost continuu în legătură cu centrele principale de primirea știrilor. A stabilit și a fost în permanentă legătură cu aviația C.A., cu serviciul de informații al artileriei, cu trupele și cu vecinii. A cunoscut în tot momentul exact situația, posibilitățile de acțiune ale trupelor, starea lor morală și nevoile. În timpul bătăliilor atenția sa a fost constant îndreptată pentru a asigura o repede comunicare a informațiilor care cereau o exploatare imediată. B. Activitatea contrainformativă: A exercitat o intensă activitate contrainformativă, repartizând judicios organelor în subordine: misiunile, zonele și mijloacele disponibile. A pus pe inamic în imposibilitatea de a face spionaj printr-o acțiune preventivă bine dirijată și care a condus la descoperirea agenților inamicului, cât și printr-o acțiune represivă, energică și necruțătoare. A supraveghiat continuu acțiunea M.U. pentru neutralizarea propagandei subversire folosită de bolșevici prin radio și megafonie, și-a organizat o asemenea propagandă la inamic prin întrebuințarea dezertorilor și aparatelor de radio capturate dela spioni și parașutiști, precum și prin megafoane confecționare de Batal. de Transmisiuni al C. 5 A. A împiedicat actele de terorism și sabotaj în zona C.5A. coordonând foarte judicios activitatea serviciului Pretoral cu aceea a Biroului 2. c. A asigurat cifrarea și descifrarea corespondenței, realizând adevărate recorduri. A supraveghiat tehnica de funcționarea a cifrului la eșaloanele în subordine. Întrebuințări în serviciul exterior de Stat Major:

- 4 august 1941, trimis pentru a informa asupra C. 5 A. și M.U. vecine, a trecut prin focul artileriei inamice și a ajuns în linia I-a a Regimentului de vânători comandant de colonelul Caton Sorescu (+) din Divizia 7 Infanterie, aflat la 4 km NE de Grigoriopol. A determinat extrema de nord a poziției [de] cazemate de pe Nistru. A informat asupra situației D. 3 I. trecând pe la fiecare Regiment. La Rgt. 30 Dorobanți a participat la atac cu

primele companii pentru a anima oamenii și a asigura cucerirea observatoarelor ce interesau C.A.
-5 august, trimis pentru recunoașterea situației D. 15. Ajungând la linia I-a a Rgt. 10 Vânători, la sud de Szybca și sesizându-se că stânga Batal. maior Mănăilă rămăsese descoperită în urma atacului inamic în curs, a restabilit situația prin conducere pe poziție a subunităților din Comp. 1/10 V. și Grupul 2 Brandt, refugiate în sat.
-8 august, a fost trimis să informeze asupra situației M.U. care se găseau în urmărire la liziera Vest Catargi a întâlnit Grupul Cercetare al Diviziei 1 Blindată, iar la liziera S.W. o grupare tactică a Div. 1 Bd. și Bg. 1 Cav. care bombardau acest sat, crezându-l ocupat. Convins că inamicul nu ocupă satul a intrat singur în această localitate pentru a determina reluarea imediată a operațiunei.
-9 august, a făcut o recunoaștere asupra unei zonei suspecte, într-un avion de legătură nearmat Fiessler Storck la 50 m înălțime, împreună cu Cpt. Negoescu Gr. dela Armata 4. Cu toate că au fost primiți cu focuri intense de arme automate iar avionul a fost ciuruit de gloanțe, ofițerii au continuat misiunea și au stabilit prezența inamicului și pozițiilor ocupate de el.
-13 august, trimis de dl. General cdt. al C.5A. la Bg. 1 Cav. la Blagodovskaia pentru a face cunoscut D-lui General Manafu manevra pe care s-o execute în funcție de rezultatul cercetărei din regiunea vest a Tiligului superior, a intervenit cu propuneri foarte judicioase care fiind adoptate au determinat sorții reușitei.
-18 august: a fost trimis la Detașamentul Col. Munteanu pentru a informa asupra situației, confuz cunoscută. Cu această ocazie a fost pe linia 1-a la Esc. Căpt. Tomescu dirijând personal o recunoaștere ofensivă asupra satului Buldinovka.
-20 august, a fost trimis la Br. 1 Cav. pentru a informa C.A. asupra modului cum Detașamentul Col. Munteanu executa ordinul de atac. Cu această ocazie ducându-se din nou în linia I-a a oprit I/R.2 R. Care tocmai se retrăgea părăsind cota 59 (un km sud Buldinovka) și luând comanda a trecut la atac, recucerind cota 59, pe care a lăsat-o Divizionului Maiorul Nicolae Vasile (șeful Bir. 3 dela Br. 1 Cav.) care de departe urmărea acțiunea, la reîntoarcere i-a spus: „bravezi extraordinar moartea”.
-25 august, a fost trimis să informeze asupra situației liniei I, între Solhozul Jytschewca și C.F. Odesa-Gildendorf. Ajungând în regiunea acestei C.F. a văzut II/R.22I. (Maior Teodorescu) care retrăgându-se în debandadă ajunsese la gara Kolenderova (2 km vechea poziție), creând astfel un gol periculos între R. 89 Inf. și restul R. 22 Inf. A impus Cdt. Batal. să ducă batalionul pe vechea poziție și dirijând personal fiecare companie a restabilit o situație critică.

-29 august, a fost trimis de Dl. Cdt. al Bg. 9 Cav. care se retrăsese pe vârful Cruţaia pentru a vedea care este situaţia şi a lua toate măsurile ca Bg. să ajungă la obiectiv (înălţimea imediat Nord vale Cruţaia). Cu această ocazie văzând că R. 13 Căl. tocmai începuse retragerea cu P.C. a intervenit şi apoi fiindcă Regimentul era aproape decimat a însumat sub focul inamic cu arme dela răniţi şi morţi Grupul de Comandă al Regimentului, telefoniştii, servanţii de la Brandt-urile şi tunurile anticar rămase fără muniţiuni şi luând comanda, a cucerit obiectivul. Apoi a dirijat rezerva Bg. (III/35 Inf. Cpt. Andrei) pe o altă direcţie (mai bună) de cât cea avută de acest Batalion, datorită căreia până seara a atins Marea. Cu această ocazie a fost uşor rănit la gât de o schijă şi lovit în ochiul drept de pământul unui obuz spart la 5 m.

-30 septembrie, a primit ordin dela C. Armată de a merge la R. 22 I. şi a lua măsuri la faţa locului pentru a se cuceri satul Gildendorf, satul fiind atacat în timpul când a ajuns acolo, a intrat în acest sat singur cu un furier pe la liziera de vest, în timp ce artileria inamică navală bombarda satul cu o violenţă rară. După cucerirea lui, din proprie iniţiativă a atacat cu Batalionul 8 Mitraliere Divizionar şi cucerit Colhozul 1 km sud de acest sat.

-19 septembrie, ducându-se să informeze asupra inamicului din regiunea Vest Fontanka la 6-700 m de linia I, a trecut printr-un câmp de mine şi explodând două mine, maşina sa a fost distrusă, iar furierul Biroului 2, serg. Zlătescu Ioan, omorât.

-22 septembrie, a intervenit pentru oprirea panicei produsă la R. 22 I. A reuşit deschizând personal focul cu o armă automată, să întârzie progresiunea inamicului şi să dea posibilitatea Bat. de Asalt să ocupe poziţie şi să oprească înaintarea inamicului.

-16 octombrie, la ora 15.30 văzând că informaţiile date de M.U. din linia I sunt neclare, s-a urcat într-un avion SET condus de Cpt. Anca şi a sburat până dincolo de Odesa, aducând informaţii precise asupra situaţiei liniei I-a precum şi asupra Odesei. În acel timp trupele Detaş. Arbore intrase în parte în oraş, totuşi nu se ştia dacă oraşul este în întregime ocupat sau nu.

Concluzii: Reflectând asupra ansamblului activităţei desfăşurate de Căpitanul Catană în timpul războiului contra Rusiei Sovietice şi aruncând o privire retrospectivă asupra rezultatelor obţinute, trei concluziuni rezultă în mod neîndoelnic:

-prima că acest ofiţer nu numai că a dat Comandamentului posibilitatea ca toate ordinele să fie bazate pe realitate, dar a urmărit până în primele linii executarea lor, a animat şi a antrenat unităţile în luptă şi a intervenit cu arma în mână pentru oprirea defetiştilor şi înlăturarea defecţiunilor.

-a doua, că este un eminent ofiţer de front şi de stat major

-a treia, că a fost un erou.
VI. Relațiuni diferite: Se distinge prin state de servicii excepționale în întreaga carieră, prin rezultate optime și pregătirea de război a unităților pe care le-a comandat și prin modul de împlinire a serviciului. A fost propus pentru decorare cu ordinul „Mihai Viteazul" cl. III pentru: Bravura, discernământul, destoinicia și tenacitatea de care a dat dovadă în luptele din Transnistria și pentru cucerirea Odesei. În calitate de ofițer de stat major al Corpului 5 Armată a fost permanent în prima linie, identificând comandații eșalonului de foc cu hotărârile Comandamentului și informând just, precis și la timp comandamentul asupra fluctuațiilor luptei. În bătăliile dela 13, 18, 20 și 29 august, 3 și 22 sept. 1941, a luat parte efectivă în lupte exercitând comandă de unități pe care le-a dus la isbândă, a animat unități oprite de puternicul foc al Artileriei navale și a restabilit situațiuni în momente de criză. În luptele dela 22 sept. a oprit unitățile în derută și cu un curaj demn de admirat, a deschis personal foc cu o mitralieră în flancul valurilor inamice care debușau din Orildendorf întârziindu-le înaintarea și dând astfel posibilitatea unităților din rezerva Corpului de Armată să ocupe o poziție frontală și să oprească atacul inamic. VII. Concluziuni: Ofițer foarte bun. VIII. Propuneri: Îndeplinind: condițiunile de vechime și stagiu prevăzute de art. 28 din L.Î.A./1939; condițiunile de capacitate conform Ordinului General nr. 160 din 22.XI.1941, cap. II, punctul 2, lit. c, al M.A.N.; condițiunile prevăzute de art. 17 din L.Î.A. pentru a fi înaintat la alegere, propun: Merită a înainta la gradul de maior „la alegere"[58].

Generalul de divizie Aurelian Son, comandantul Corpului 5 Armată, consemnează: *De acord cu aprecierile elogioase ce i se fac de către șeful de Stat Major. Căpitanul Catană a condus Bir. II al Coamndamentului în condițiuni ireproșabile. În operațiuni a prezentat totdeauna sinteze informative foarte documentate și limpezi, cari au ajutat mult la luarea hotărârilor. În afară de activitatea sa de birou a fost foarte mult întrebuințat în misiuni operative exterioare, unde a fost de un real folos și unde s-a arătat de un curaj împins până la temeritate. Calitate pentru care l-am propus a fi decorat cu ordinul „Mihai Viteazul". În concluzie un ofițer de Stat Major de mâna întâia așa cum rezultă din întregul său memoriu. Mă surprinde mult nota ce îi dă Generalul Sion care se vede că nu a avut timpul să-l cunoască în mod real. Merită a înainta la alegere.*[59]

---

[58] *Ibidem*, ff. 34 - 39.
[59] *Ibidem*, f. 34.

În baza Î.D.R. nr. 505 din 19 februarie 1942[60], a fost avansat la gradul de maior pe data de 24 ianuarie 1942, cu vechimea în grad de la 31 octombrie 1941.

Pentru perioada 1 noiembrie 1941 - 29 martie 1942, șeful de stat major al Corpului 5 Armată, notează: *Maiorul Catană Lazăr a continuat a îndeplini funcția de șef al B. 2 în aceleași ideale condițiuni. A participat la studiul diferitelor ipoteze făcute în comandament și la jocul de răsboiu, punând în evidență cele mai înalte însușiri intelectuale, o temeinică pregătire profesională mult superioară gradului său și adresă de excelent ofițer de stat major. Mențin în totul elogioasele aprecieri din anii precedenți. Maiorul Catană este un ofițer eminent, este o fală a armatei*[61].

Pentru perioada 1 aprilie - 31 octombrie 1942, colonelul Lupescu, șeful de stat major al Corpului 5 Armată, consemnează: *1. Înfățișare plăcută. Conformație robustă. Sănătos și rezistent la toate greutățile războiului. Trage foarte bine cu arma. Ținută foarte îngrijită. Se prezintă cu multă autoritate în fața trupei. 2. Se orientează foarte bine în teren. Cu multă energie. Cu mult sânge rece, are temperament de adevărat ostaș. Cu multă prevedere și multă inițiativă în serviciu. foarte hotărât și cu multă voință. Cu foarte mare putere de muncă și foarte perseverent, înfrângând toate greutățile, pentru a realiza tot ceiace a hotărât. Concepție frumoasă și îndrăzneață. Caracter tare de răsboiu. 3. Foarte inteligent și cu o judecată sănătoasă. Cu mult bun simț. Metodic în lucrări. Cu o foarte bună memorie și un spirit de observație practic desvoltat. Are o frumoasă cultură generală și completă profesională. Aplicat bine la studii. 4. Foarte disciplinat. Cu autoritate și prestigiu. Are desvoltat simțul datoriei și arată multă bunăvoință în serviciu. Bun camarad. Are desvoltat mult simțul onoarei. Foarte curajos și întreprinzător, este un ofițer eminament de răsboiu. Are curajul răspunderii foarte desvoltat. Spirit ostășesc pur. Devotat are foarte desvoltat spiritul de sacrificiu. Patriot în fond leal, demn, moral, integru. Foarte manierat. Duce o viață cumpătată. Conduită foarte frumoasă. Foarte bun executant al ordinelor. Sincer. Drept în serviciu, recompensând foarte bine personalul, care-și face datoria și fiind foarte sever cu celălalt, cu care este extrem de exigent. 5. A îndeplinit funcția de șef al Biroului 2, remarcându-se cu totul deosebit, prin sintezele informative clarvăzătoare și prin măsuri și lucrări contrainformative eficace și bazate pe realități, relatate în tot adevărul și cruzimea lor. Între 25 aprilie - 1 mai 1942, a condus foarte bine Biroul 2 în aplicațiunea dela sud București, condusă de misiunea germană în România. Până la 7 august 1942, a condus foarte bine*

---

[60] „Monitorul Oficial” nr. 44 din 20 februarie 1944.

[61] *Memoriu*, f. 40.

biroul său, remarcându-se prin lucrări contrainformative binevăzute de autoritățile superioare. A urmărit continuu formarea cifratorilor și activitatea birourilor de informații dela M.U. și unitățile în subordine, pentru a fi cât mai bine pregătite în vederea războiului, după cum au și dovedit foarte bine ulterior. După 7 august 1942, ca șef al Bir. 2 a luat parte la concentrarea Corp. de Armată, în zona Rostov și ulterior Morozowskaja-Perelasowskij, iar dela 21 sept. 1942 la lupta defensivă din Cotul Donului, dintre Est Kletschkaja și vest Valea Zariza. În tot acest timp, a conceput lucrări remarcate ca foarte bune ale Secției a 2-a a Armatei a 3-a și sinteze, care au prevăzut bine evenimentele ulterioare, ofițerul denotând o clarviziune realistă. Pe timpul concentrării Corpului de Armată în zona Rostov, a fost însărcinat între 21-27.VIII.1942 să dirijeze trupele române dela Taganrog, ceeace a făcut în condițiuni excelente. În vederea concentrării Corp de Arm. în regiunea Kletschkaja-Perelasowskij-Sud vest Serafimovici, a fost trimis să recunoască zona, aducând date prețioase comandamentelor și trupelor. Cunoscând curajul și îndrăzneala sa, a fost trimis, în timpurile de criză, să verifice la fața locului situația grea a trupelor. Astfel, la 24 sept. 1942, a verificat situația la cota 163,3 prezentată ca foarte gravă de M.U. respectivă. Ofițerul a arătat-o așa cum era, Dl. Gl. Comandant al Corp. Arm. calificând concluziilor ofițerului, ca foarte logice. La fel, la 26 sept. 1942, a fost trimis la cotele 163,3 și 140, de undem a condus concluzii mai puțin îngrijitoare ca ale M.U. respective. La 27 oct. 1942, din proprie inițiativă a făcut o recunoaștere aeriană asupra podurilor de pe Don, dela Serafimovici și a sectorului Corp. Arm. dela nord de Don, în zona inamică. A executat ieșiri în teren aducând informații foarte prețioase. A însoțit în teren pe șeful D.V.Lt. al Arm. 3-a, care a mulțumit cu admirația ofițerului. 6. Are stagiul complet pe front. N-are pedepse. 7.Excelent ofițer sub toate raporturile, în special de războiu. 8. Nou în grad, nepropozabil[62].

Comandantul Corpului 5 Armată, consemnează: *De acord. Maiorul Catană Lazăr a îndeplinit funcțiunea de șef al Bir. 2 al Comandamentului în condițiuni demne de toată lauda. Îi reînoiesc toate aprecierile elogioase, ce i-am dat anul trecut. Ofițer excelent de stat major cu mențiunea că este și un minunat ofițer de răsboiu. Pe lângă lucrările curente executate în condițiuni desăvârșite, menționez că a avut o activitate exterioară cu cele mai bune rezultate, așa cum arată în detaliu șeful de Stat Major. Nepropozabil*[63].

Pentru perioada 1 noiembrie - 5 decembrie 1942, colonelul Lupescu, consemnează: *A continuat în plin război, să dovedească pe câmpul de luptă*

---

[62] *Ibidem*, ff. 40 - 42.
[63] *Ibidem*, f. 40.

aceleași frumoase calități ca până la 31.X.1942. A condus foarte bine Biroul 2, sintezele sale informative bazându-se pe realități și având concluzii logice, cari au fost verificate prin operațiunile ulterioare. Prin contactul permanent birourile de informații ale Diviziilor din subordine și în special cu linia de luptă, precum și prin exploatarea prizonierilor pe linia de luptă și la C.A. a obținut informațiuni variate, care au servit foarte bine la luarea hotărârilor Corp. de Armată. La 7 nov. 1942 a verificat linia 1-a a D.5 I. în regiunea cotei 197 sub focul trăgătorilor cu lunetă inamici, aducând datele necesare asupra valoarei organizațiunilor și apărării sectorului. La 20 nov. 1942, când satul Perclasowskij (P.C. al Corp. de Armată) a fost atacat de circa 16 care de luptă și infanterie motorizată, a comandat liziera de N. a satului atacat și a oprit pe fugari, prelungind în timp apărarea. Deși pionierii germani, care fuseseră însărcinați cu apărarea nordică a satului se retrăseseră a continuat rezistența, deși tancurile au intrat cu infanteria motorizată în sat. A părăsit satul sub conducerea mea când P.C. a C. 4 A. nu mai avea nici o legătură nici cu Armata 3-a și nici cu Diviziile sale. În această împrejurare grea de război, maiorul Catană Lazăr a dovedit temeritate în luptă și stăpânire de sine, calități ostășești în împrejurări vitrege. La 28 nov. 1942 l-am însărcinat să verifice ocuparea Grigorowskij Tschyr, unde urma să intre un detașament ad-hoc amic. Satul fiind ocupat de elemente slabe de cavalerie sovietică, nu a putut fi ocupat decât în urma unei acțiuni îndrăznețe a Maiorului Catană. Acesta a pornit în viteză cu un turism de recunoaștere și a fugărit o patrulă de 5 călăreți sovietici, din care a capturat un călăreț, obținând astfel și informații importante asupra forțelor inamice. În toate însărcinările grele, maiorul Catană a dovedit calități de foarte bun ofițer de război. Pentru excelentele sale merite pe câmpul de luptă a fost propus de C.A. la: a. „Steaua României" cl. 3 cu spade și panglică de „Virtute Militară", și b. „Crucea de Fier" cl. I-a. Excelent ofițer de Stat Major și comandant în luptă. Ofițer de mare nădejde[64].

Pentru perioada 6 - 25 decembre 1942, comandantul Diviziei 6 Infanterie, colonelul Mihail Râmniceanu, consemnează: *A îndeplinit funcțiunea de șef de Stat Major al Div. 6 Inf. pe timpul reorganizărei acestei divizii, în urma glorioaselor lupte depe Don. Înzestrat cu cele mai alese virtuți ostășești și strălucite însușiri de organizator și instructor, a obținut în activitatea sa cele mai elogioase rezultate. Patriot fanatic și însuflețit de un elan războinic neasemuit a creiat în întregul Comandament și în rândul trupelor spiritul de emulație indispensabil pentru redresarea morală a*

[64] *Ibidem*, f. 43.

trupei și ofițerilor și reorganizarea Diviziei. La 25.XII.1942 este mutat șef de Stat major al Detașamentului Colonel Moldoveanu care se găsea în luptă la Forschstaat pe Doneț[65].

Comandantul Diviziei 6 Infanterie, colonelul Sachelarie, notează: *Maiorul Catană Lazăr a depus o activitate rodnic și plină de însuflețire pentru reorganizarea și redresarea morală a elementelor recuperate din Divizia 6-a. În funcțiunea de Șef de Stat Major, pe timpul dela 2 - 15.XII.1942, a realizat: 1. Reorganizarea unităților prin întrunirea elementelor de aceiași armă. 2. Redresarea morală prin ședințele de educație zilnice, pe care le-a condus personal. 3. Întocmirea programelor pentru revederea instrucției și ținerea în mână a unităților. 4. Rearmarea unităților și începerea ședințelor de tragere. 5. Reechiparea și grija de toate zilele pentru hrana și adăpostirea unităților. Ofițer cu mult simț moral, energic, cult, cu multă putere de muncă și inițiativă, îi revine în bună parte, constatările C.5A. cu ocazia inspecției celor două grupuri cari constituiau Divizia 6-a la Titof și Kenonof. Dl. General C-dtul C.5A. accentuând asupra realizărilor surprinzătoare, față de situația dela care s-a plecat și într-un interval de timp așa de scurt. În concluzie: Maiorul Catană Lazăr a dat dovadă de calitățile sale de încercat și foarte bun ofițer de Stat Major*[66].

Pentru perioada 25 decembrie 1942 - 4 februarie 1943, colonelul Moldoveanu, comandantul Detașamentului Forstadt, notează: *A îndeplinit funcția de șef de Stat Major al Detașamentului Forstadt de sub comanda subsemnatului. Acest Detașament format din unități aparținând Div. 5, 6, 13 și E.N.I. C.5A., ulterior Div. 20 a primit în ziua de 29.XII.1942 misiunea de a ocupa, organiza și apăra sectorul N.V. al capului de pod Forstadt pe Doneț. Am fost pus sub comanda Dlui. General german Leman. La 25.XII.1942, acest Detașament primește ordin să ocupe și să organizeze „Rundverteigung" (apărare în cerc) pe malul de W. al Donețului în sectorul Forstadt. În această situație D-l general german inspectând sectorul românesc se exprimă astfel: nimeni nu ar fi putut face mai mult. În ziua de 5 ian. 1943, Detașamentul Fordstadt, luând sub comandă și Detașamentul D-lui Colonel Nicolici sub comanda Lt.Col. Botea, primește misiunea să ocupe și să organizeze malul de S. al Donețului în sectorul Kamensk-Fordstadt, ambele exclusiv pe un front de circa 38 - 40 km. Începând din ziua de 14.I.1943, inamicul se prezintă la contact. În ziua de 16.I.1943 Det. Col. Moldoveanu ese de sub comanda D-lui General Leman și intră sub comanda D-lui General Rauss Comand. 6 Blindate, păstrând aceiași misiune pe Doneț. Începând din ziua de 16.I.943 până în ziua de 25.I.943,*

---

[65] *Ibidem.*
[66] *Ibidem,* ff. 43 - 44.

când Det. Col. Moldoveanu a fost retras depe Doneț, inamicul a executat continui atacuri și în special la Nijni Vasinowskij, Sabotol, Bogdanj. Peste tot inamicul a fost respins cu mari pierderi contraatacat de blindatele germane, pe baza situațiunilor creiate și raportate de trupele române și în parte germane care se găseau pe Doneț în linia I-a. La 25.I.1943 Det. Col. Moldoveanu se desființează. A expune, califica și aduce elogii acestui brav ofițer de stat major, Maiorul Catană L. însemnează ca involuntar să expun problemele de o diversitate destul de variată pe care am trebuit să le rezolv în calitate de Comandant al Detașamentul Forstadt. Detașamentul a fost organizat așa cum se știe și cred că din manifestările Comand. German s-a achitat în bune condițiuni în luptele depe Doneț. Pe timpul acestor operațiuni, dar mai ales pentru anumite atitudini și probleme care se prezentau Maiorul Catană L. s-a arătat ca un ofițer de înaltă ținută morală și de o mare atitudine ostășească în vremuri grele. Un ofițer de stat major cu atitudine și o ținută fermă, dinamică, patriot și cu un mare curaj al opiniei personale. Fără a menaja persoana sau viața sa s-a arătat un element de mare devotament, dându-mi puterea muncei sale în condițiuni de perfectă înțelegere. Un brav și un exemplu de virtuți ostășești și de o înaltă ținută morală în războiu. Pentru aceste distinse calități ca ofițer de Stat Major și pe teren, Maiorul Catană L. merită toate atențiunile și distincțiunea cea mai evidentă[67].

Pentru perioada 7 februarie - 7 martie 1943, maiorul Constantin Ionescu, șeful de stat major al Diviziei 11 Infanterie, notează: *Maiorul Catană a venit în Comandament prin noua organizare a Diviziei 11 Infanterie, când Detașamentul Colonel Moldoveanu, unde a funcționat ca Șef de Stat Major, a intrat în compunerea unităților Diviziei 11 Infanterie. I s-a încredințat Biroul 3 care l-a condus până la plecarea sa din acest Comandament. În scurtul timp cât am avut în subordine pe acest distins ofițer, nu-l pot socoti decât ca un vrednic și apropiat colaborator. În urma operațiunilor, unitățile acestei Divizii s-au deplasat într-o zonă de refacere (regiunea Melitopol) pentru organizare și instrucție. Maiorul Catană Lazăr ca șef al Bir. 3 i-a revenit organizarea marșului Diviziei, care a durat săptămâni, pe drumuri impracticabile, în plină iarnă, viscol, etc. cu care ocaziune a dovedit și arătat admirabile calități de ofițer de stat major prin măsurile de prevedere și controlul executării ordinelor date de Comandament, neprecupeținând munca ce era necesară față de condițiunile în care se executa deplasarea. Mai târziu în zona de refacere, unde se instruiau unitățile, făcând propuneri judicioase și perfect aplicabile, în*

[67] *Ibidem*, ff. 44 - 45.

urma experienței personale ce dobândise ca și a unităților, astfel că programele s-au redus la lucru practic și totul executându-se în teren, nimic teoretic. Un ofițer cu conștiința îndeplinirei datoriei, neobosit iar față de subalterni, un îndrumător capabil, plin de tact și un viu exemplu. Datorită acestui fel de a fi și a se prezenta, la plecarea sa, a fost regretat de șefii săi, ca și de subalterni. Maiorul Catană L. se caracterizează ca un prea bun și distins ofițer de Stat Major[68]. De asemenea, comandantul diviziei, colonelul Edgar Rădulescu, consemnează: *Cu totul de acord. Maiorul Catană Lazăr s-a remarcat prin cunoștințe temeinice, mare putere de muncă, desăvârșită conștiință în serviciu și un caracter integru. Foarte bun ofițer de stat major*[69].

Pentru perioada 17 februarie - 10 martie 1943, generalul de brigadă Radu Niculescu-Cociu, comandantul diviziei, notează: *A îndeplinit funcția de Șef al B. 3 Operații la acest Comandament. În această calitate a întocmit ordinele de operații pentru deplasarea Diviziei din zona Rozowka în zona Nowo Nicolaewka (Melitopol). După ajungerea Diviziei în noua zonă a întocmit programul de instrucția trupei, precum și planul de apărare al satului Nowo Nicolaewka. Maiorul Catană Lazăr a depus multă activitate pentru executarea tuturor lucrărilor ce revin Biroului 3. Cu multă voință și perseverență în aducerea la îndeplinirea celor propuse. Caracter dârz și statornic în hotărâri. Disciplinat din convingere. Autoritar și cu multă prestanță în fața trupei. La data de 9.III.1943 s-a îmbolnăvit de icter și a fost trimis în concediu 25 zile, urmând ca după expirarea concediului să se prezinte la Comandamentul C.5A. căruia aparținea. Îl caracterizez ca pe un foarte bun ofițer de stat major*[70].

În perioada 10 martie - 25 iunie 1943 a fost în concediu medical, fiind bolnav de icter. Prin Deciziile ministeriale nr. 2268 din 12 august 1943 și 775 din 1943, maiorul Lazăr Catană a fost numit la Direcția Studii a Cursului de informare a căpitanilor pentru gradul de maior.

Pentru perioada 25 iunie - 20 august 1943, locotenent-colonelul Călușeru, directorul de studii al Cursului de informare, consemna: *A contribuit la elaborarea programelor directivelor de funcționare și la confecționarea diferitelor teme tactice în cadrul Batalionului întărit și Detașamentului. A dat dovadă de multă pricepere, mare putere de muncă și de o excelentă pregătire profesională. A dat dovadă de o judecată clară și logică; întotdeauna bine documentat. Cu mult bun simț tactic și cu un spirit de organizare remarcabil, a prezentat lucrări complecte atât ca fond, cât și*

---

[68] *Ibidem*, f. 45.
[69] *Ibidem.*
[70] *Ibidem*, f. 46.

ca formă. Find înzestrat cu o foarte frumoasă cultură militară a pregătit și a conferențiat asupra: „Organizarea și întrebuințarea aviației în luptă”, „Organizarea și întrebuințarea motomecanizatelor în luptă”, „Cunoștințe preliminare tactice în legătură cu terenul în atac și apărare (Compartimente de teren)”, „Organizarea și întrebuințarea în luptă a micilor unități de cavalerie, pionieri și transmisiuni”. Conferințele au fost bine studiate, făcute și expuse practic și cu ușurință, fiind de mare folos candidaților. În concluzie: activitarea acestui brav ofițer de stat major a fost de un real folos și rodnică[71]. Ajutorul comandantului cursului, colonelul Rădulescu, notează: *De acord cu frumoasele aprecieri ale Directorului de studii. Este un foarte bun ofițer de stat major*[72]. Directorul Cursului, generalul de brigadă Polihron Dumitrescu, consemna: *În totul de acord. Aportul adus de Maiorul Catană Lazăr la Cursul de Informare pentru gradul de Maior, a fost excepțional de mare. Înzestrat cu o inteligență deosebită, care dublează o cultură generală și profesională foarte complectă, ofițerul a adus foloase mari mai presus de orice așteptări. Exemplu de claritate nu numai în judecată dar și în exprimarea scrisă sau verbală întreaga sa activitate la curs, poate servi ca exemplu chiar celor mai pretențioși. Un excelent ofițer superior care-întrucât îmi este cunoscut depe băncile Ș.S.R. - evoluează mereu tot mai bine din toate punctele de vedere*[73].

În conformitate cu Ordinul Ministerului de Război-Direcția Personalului nr. 55.515 din 1943, la 25 iunie 1943, a fost numit în funcția de comandant al Divizionului 1 și șef al Biroului Instrucției din cadrul Regimentului 8 Roșiori.

Pentru perioada 25 iunie - 31 octombrie 1943, comandantul Regimentului 8 Roșiori, colonelul Nicolae Făgărășanu, notează: *Sunt în totul de acord cu elogioasele aprecieri și notele obținute de Maiorul Catană Lazăr în cursul acestui an. Este un ofițer de elită și o capacitate verificată. I. Sănătos și foarte rezistent, poate suporta cu ușurință greutățile unei campanii. Ținuta foarte îngrijită și cu prestanță în fața trupei. Aptitudini fizice foarte bune. II. Se orientează foarte bine în teren. Sânge rece. Hotărât. Foarte prevăzător și cu o voință de fier. Este dotat cu o mare putere de muncă și perseverență. Are o concepție sănătoasă și un caracter integru. Aptitudini militare foarte bune. III. Inteligență vie. Judecată clară. Are mult bun simț și un spirit de metodă și de observare foarte desvoltat. Cultură generală vastă și o pregătire profesională desăvârșită. Este foarte*

---

[71] *Ibidem.*
[72] *Ibidem.*
[73] *Ibidem,* ff. 46 - 47.

aplicat la studii. Dela data de 7 - 18.IX.1943 a urmat Cursul de Informare al Comandanților de Batalioane la C[entrul de] I[nstrucție al] I[nfanteriei] obținând rezultate foarte bune. Cunoaște foarte bine instrucția armei și este un distins ofițer de stat major. Ofițer foarte capabil. IV. Disciplinat. Autoritar, însă foarte drept. Și-a făcut un crez din simțul datoriei și al onoarei. Are curajul răspunderei și foarte curajos în război. Patriot. Este devotat instituției cu toată ființa. Spirit militar înăscut. Este moral și duce o viață demnă. Execută ordinele cu promptitudine și duce la bun sfârșit orice însărcinare ce-i este încredințată. Educație militară foarte bună. V. Ca comandant (Sic!) al Divizionul 1 recruți, Maiorul Catană a depus un zel și o pasiune remarcabilă în instruirea ctg. 1944 demnă de toată lauda. Foarte priceput instructor, aplică cu multă conștiinciozitate și în mod inteligent regulamentele, obținând rezultate foarte bune, la toate categoriile de instrucție. Prin personalitatea sa exemplară a influențat ofițerii, subofițerii și prin aceasta trupa. De evidențat este disciplina și execuția desăvârșită ce a imprimat-o subordonaților săi. Dela 25.VII - 20.VIII.1943 a fost detașat la C.I.I. Botoșani. Ca șef al Biroului Instrucției a întocmit programele de instrucție pentru subperioada grupei de luptă și întreaga perioada II-a precum și temele pentru aplicațiunile în teren pe care parte le-a și condus, dovedind o extrem de mare rezistență fizică și o solidă pregătire profesională. În toate situațiunile Maiorul Catană Lazăr a luat măsuri logice și la timp. Are o grijă deosebită de oamenii și materialele ce-i sunt încredințate. În concluzie: Este un ofițer cu excepționale calități de război. VI. Promite ca în viitor să devină un distins Comandant de M.U. VII, Concluzii: Ofițer foarte bun[74].

În baza Ordinului M.St.M. nr. 32.543 din 1944, în perioada 13 martie - 7 aprilie 1944, a fost detașat în Germania pentru a urma cursul de specializare auto. Asta și pe considerentul că în perioada următoare se preconiza transformarea Diviziilor 5 Cavalerie purtată (Regimentul 8 Roșiori fiind subordonat acestei mari unități) și 8 Cavalerie purtată în divizii blindate, prin dotarea acestora cu material blindat și motorizat. Deziderat care, din motive ce vor ține de complicarea situației politice-militare, nu se va mai concretiza. După absolvirea cursului, maiorul Catană se va întoarce pe front și va intra în focul crâncenelor lupte pentru apărarea Moldovei. La 16 aprilie 1944, aflat în fruntea divizionului contraatacă trupele sovietice care au pătruns pe Valea Neagră amenințând Dealul Ilieștilor, la nord de Iași, și ocupând satul Cuza Vodă. În urma acestei acțiuni a reușit capturarea unui car de luptă sovietic și a restabilit situația.

---

[74] *Ibidem*, ff. 47 - 48.

La 26 aprilie 1944, maiorul Catană va cădea eroic la datorie în fruntea divizionului pe care-l comanda, în urma acțiunii de respingere a atacului covârșitor al trupelor sovietice pe Dealul Mazărea. Un glonț inamic tras de la mică distanță de un ofițer sovietic va curma viața bravului ofițer român. Din păcate, în urma deteriorării situației operative în zona respectivă, trupul maiorului Catană nu a putut fi recuperat de pe câmpul de luptă decât mult mai târziu. Cadavrul ofițerului va fi descoperit la 18 iunie 1944, în locul unde căzuse, despuiat de bolșevici, care i-au luat hainele și obiectele de valoare, lăsându-i numai ceasul brățară, probabil rămas neobservat de către aceștia.

În ziua de 19 iunie 1944, comandantul, adjutantul și medicul regimentului, s-au deplasat la Iași, pentru a asista la aducerea rămășițelor pământești ale ofițerului. A doua zi, la 20 iunie 1944, maiorul Lazăr Catană a fost înmormântat cu onorurile militare cuvenite unui erou, în Cimitirul Eroilor din Iași.

Pentru eroismul dovedit pe câmpurile de luptă, în conformitate cu Î.D.R. nr. 1398 din 27 iulie 1944[75], maiorului Lazăr Catană i s-a acordat, post-mortem, gradul de locotenent-colonel.

De-a lungul carierei sale militare a fost decorat cu numeroase ordine și medalii: Medalia „Centenarul Regelui Carol I" (Î.D.R. nr. 1915 din 9 mai 1939), Ordinul „Coroana României" în grad de Cavaler (Î.D.R. nr. 1906 din 8 iun. 1940), Crucea de Fier clasa a II-a (1941) și Ordinul „Steaua României" cu spade în grad de Cavaler cu panglică de „Virtute Militară", *pentru devotamentul, destoinicia și priceperea de care a dat dovadă în calitate de ofițer de Stat Major, pe timpul luptelor din Transnistria și pentru cucerirea Odesei, fiind în permanență în prima linie spre a identifica pe comandanții eșalonului de foc cu hotărârile comandantului și a informa comandantul just și la timp asupra fluctuației luptelor.* (Î.D.R. nr. 775 din 14 mart. 1942).

THE HERO LIEUTENANT COLONEL POST-MORTEM LAZĂR CATANĂ

-abstract-

Key words: cavalry officer, staff officer, Basarabia, Odessa.

Born in 1st March 1903 in Moineşti-Bacău, he graduated the courses of different military institutions, to be sent to military studies in Paris too.

[75] Monitorul Oficial nr. 175 din 29 iulie 1944.

He became cavalry officer and performed different functions in cavalry military units and military institutions. After that, as staff officer, he worked in different headquarters of military units and large units. He distinguished himself in fights preceding the liberation of Basarabia, in the campaign of conquest of Odessa and in the terrible fights from Danube bend. He fall in the line of duty in 26th April 1944 during the fights to protect Moldavia, in the northern Iaşi. He was burried in the Heroes Cemetery in Iaşi.

GENERALUL MIHAIL ASLAN DESPRE BĂTĂLIA DE LA TURTUCAIA

Dr. Luminița GIURGIU[*]
Dr. Teodora GIURGIU[*]

Turtucaia (19 august/1septembrie - 24 august/6 septembrie 1916) reprezintă un moment de tragic eroism, dar și de neputință, prima dintr-o succesiune de retrageri și înfrângeri dureroase.

În perioada interbelică, la nivelul Ministerului de Război și nu numai, s-a încercat o evaluare a înfrângerii dramatice suferite de armată și de stabilire a cauzelor și responsabilităților. Atât în documentele de arhivă, cât și în publicații găsim justificări, acuze sau mărturii ale participanților direcți la evenimente, deși, la propunerea ministrului de Război, generalul Ion Rășcanu[1], regele Ferdinand I a fost de acord ca vinovații să fie absolviți de orice acuzație[2].

---

[*] Comisia Română de Istorie Militară; Asociația Națională pentru Cultul Eroilor „Regina Maria".
[*] Arhivele Militare Naționale Române.

[1] Ion Rășcanu (n. 4 ianuarie 1874, Cahul – d. 25 februarie 1952, Închisoarea de la Sighet); a fost absolvent al Școlii de Ofițeri de Artilerie și Geniu București (1891 - 1893), al Școlii Speciale de Artilerie și Geniu(1893 - 1895) și al Școlii Superioare de Război (1898 - 1900); a urcat toate treptele ierarhiei militare de la gradul de sublocotenent (1893), locotenent (1896), căpitan (1903), maior (1910), locotenent-colonel (1914), colonel (1916), general de brigadă (1917) și general de divizie (1922); a fost profesor la Școala de Ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină (din 1903), Școala Superioară de Război (din 1906); a participat la cel de Al Doilea Război Balcanic și la Primul Război Mondial (șef al Secției Operații din Marele Cartier General, atașat pe lângă Statul Major General al Armatei Franceze, comandant al Brigăzii 15 Artilerie și comandant al Diviziei 1 Vânători); a trecut în rezervă, prin demisie, în 1922 și în retragere pentru limită de vârstă la 1 ianuarie 1945; a fost ministru de Război în perioada 27 septembrie - 30 noiembrie 1919 (guvernul general Arthur Văitoianu), 1 decembrie 1919 - 12 martie 1920 (guvernul Alexandru Vaida Voevod) și între 13 martie 1920 - 16 decembrie 1921 (guvernul general Alexandru Averescu); a mai fost ministru pentru Basarabia și Bucovina (1927); comisar superior al guvernului în Basarabia și Bucovina (1931), ministru de stat (1931 - 1932), primar al orașului Vaslui (1938 - 1942), primar al municipiului București (octombrie 1942 - august 1944), prefect al județului Vaslui; a fost ales deputat în legislaturile 1920, 1926, 1928 și 1931 și senator în 1920 și 1930; a tradus alături de căpitanul Marin E. Ionescu *Noile Regulamente ale Infanteriei și Artileriei Bulgare din 1906* (București, Tipografia și Legătoria de Cărți G. Iliescu, 1907); a fost decorat cu Ordinele „Coroana României" (1909), „Steaua României" în grad de ofițer (1912) și în grad de Mare Cruce (1942) și Medalia „Avântul Țării" cu distincția „Campania din 1913" (1913); în anul 1950 a fost arestat în lotul foștilor demnitari; a murit în anul 1952, în închisoarea Sighet.

[2] Col. (r) Remus Macovei, *De la Turtucaia la Budapesta. Prinosul de sânge al militarilor constănțeni în Campania 1916 - 1919*, Editura NeXTbook, Constanța, 2017, p. 47.

Unul dintre generalii direct implicați a fost Mihail Aslan. Câteva repere biografice se impun. S-a născut la 10 august 1857, la Onești, în familia hatmanului Alecu Ceaur-Aslan. A fost absolvent al Școlii Militare de Infanterie și Cavalerie din București (1875 - 1877) și a urcat treptele ierarhiei militare de la gradul de sublocotenent (1877), locotenent (1880), căpitan (1882), maior (1890), locotenent-colonel (1896), colonel (1901), la cel de general de brigadă (1908) și de divizie (1914). A participat la Războiul de Independență (cu Batalionul 2 Vânători), la cel de Al Doilea Război Balcanic (cu Divizia 3 Infanterie) și la Primul Război Mondial. A fost comandantul Armatei 3 între 14/27 august și 25 august/7 septembrie 1916, când i s-a luat comanda pentru căderea capului de pod Turtucaia și al Corpului 2 Teritorial între 1 ianuarie 1917 și 30 aprilie 1918, dată când a demisionat și a fost trecut în rezervă. Cariera sa militară a fost răsplătită prin acordarea de ordine și medalii: „Steaua României" în grad de cavaler (1895), „Steaua României" în grad de ofițer (1907), „Coroana României" în grad de comandor (1910), „Frantz Iosef" clasa a II-a (1896), „Tezaurul Sfânt" în grad de mare ofițer (Japonia, 1912), „Crucea Trecerii Dunării", „Medalia Apărătorii Independenței", „Medalia Comemorativă Rusă", „Medalia Jubiliară Carol I" (1906), „Semnul Onorific de Aur pentru Serviciul Militar de 25 ani" (1901). A decedat în anul 1936, la București.

Generalul Aslan s-a simțit dator, pe lângă polemica cu generalul Ioan Basarabescu[3], să publice, în anul 1921, lucrarea „*Turtucaia. Studiu strategic cu trei crochiuri și o anexă*"[4], dedicată „*Memoriei marelui patriot Nicolae Filipescu închin această lucrare*". În cuprins regăsim: *Introducere, I. Forțele în prezență pe teatrul de operație din Dobrogea,* II. *Repartiția forțelor pe teatrul de operații din Dobrogea. Misiunile încredințate acestor forțe, III. Ordinele date de comandantul Armatei a 3-a și executarea lor de șefii în subordine, IV -, V. Cauzele dezastrului de la Turtucaia* și *Încheiere*. Lucrarea mai conține: *Anexa 1. Domnului general I. Basarabescu, fost comandant al Diviziei a 9-a, Crochiu. Situația trupelor române și inamice la Turtucaia în ziua de 22 august 1916. Scara 1:750.000, Crochiu nr. 2. Desfacerea trupelor româno-ruse conform Ordinelor Armatei III. Scara 1:750.000, Crochiul Turtucaia. Trupele la 22 august 1920* (?).

---

[3] Vezi Luminița Giurgiu, *Din nou despre Turtucaia. Generalul Mihail Aslan versus generalul Ioan Basarabescu*, în *Un secol de arhivistică. Volum de studii dedicat Zilei Arhivelor Militare și aniversării a 100 de ani de la înființarea Depozitului Central de Arhivă*, Volumul I – Istorie, Pitești, 2020, pp. 99-105.

[4] General de divizie M. Aslan, Fost comandant al Armatei a 3-a, *Turtucaia. Studiu strategic cu trei crochiuri și o anexă*, București, Imprimeria „Liga Poporului" S.A., Strada Bursei, nr. 1, 1921, 40 pagini și 3 anexe.

Generalul Aslan stabilește și principalii vinovați: generalii Zaioncikovski, Basarabescu și Teodorescu, care nu au executat întocmai și la timp ordinele primite. În opinia sa Turtucaia a căzut pentru că nu a existat o bună organizare și conducere a apărării, pentru că parte din ofițeri și trupă a dat dovadă de lașitate. *Voiam să arăt că dacă Turtucaia au fost defecțiuni, au fost și șefi și trupe, care au luptat ca adevărați eroi. Nu puteam trece cu vederea acest exemplu de patriotism și înaltă valoare morală*.

Și dacă…?

GENERAL DE DIVIZIE M. ASLAN
FOST COMANDANT AL ARMATEI A 3-a

TURTUCAIA

STUDIU STRATEGIC

CU TREI CROCHIURI ȘI O ANEXA

BUCUREȘTI
IMPRIMERIA „LIGA POPORULUI", S. A.
STRADA BURSEI No. 1
1921.

„**INTRODUCERE**

În memoriul ce am publicat asupra evenimentelor de la Turtucaia, concluziile mele erau întemeiate numai pe rapoartele și memoriul comandantului Diviziei a 17-a și a capului de pod, generalul C. Teodorescu[5]. De atunci am vorbit cu ofițeri făcuți prizonieri la Turtucaia, am citit articolele publicate de generalul Toșev, fost comandant al Armatei a 3-a bulgară, în ziarul „Echo de Bulgarie" și comparând informațiile astfel obținute, am ajuns la concluzia că rapoartele și memoriul comandantului capului de pod, prezintă operațiunile care au avut loc la Turtucaia, de la 19 - 24 august, *altfel decât s-au desfășurat* în realitate, deplasând răspunderile, după cum voi arăta la finele acestui studiu.

După înfrângerea de la Turtucaia, opinia publică nelămurită a acuzat Comandamentul Armatei a 3-a de nepricepere; iar Marele Cartier General a aruncat toată răspunderea înfrângerii asupra acestui comandament, deși își dădea bine seama de cauzele, care au determinat dezastrul de la Turtucaia.

De altfel, asemenea măsuri nedrepte au fost luate și în alte armate. În Franța, după primele înfrângeri, s-a luat comanda unor generali nevinovați. După căderea orașului Lille, s-a luat comanda generalului Percin, sub învinuirea că nu și-a făcut datoria, că a predat orașul fără să-l apere. Opinia publică în acuza de trădare. Dar generalul Percin, cu conștiința împăcată că

[5] Vezi Luminița Giurgiu, *Din nou despre Turtucaia – Generalul Constantin Teodorescu versus generalul Gheorghe Dabija*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române", anul XX, nr. 3(77)/2017, pp. 6 - 15.

și-a făcut datoria, a luptat doi ani pentru cinstea sa de soldat și doi ani după ce a fost dizgrațiat, ministrul de Război, dl. Painlevé, i-a recunoscut nevinovăția și i-a conferit, ca o mângâiere pentru suferințele sale morale, *Marea Cruce a Legiunii de Onoare*.

După bătălia de la Charleroy, generalul Lanrezac, comandantul Armatei a 5-a, a fost înlocuit cu generalul Franchet d'Esperey, deși luptase la Charleroy cu forțe întreit superioare, efectuase retragerea armatei sale în excelente condiții și obținuse la Guise un succes apreciabil.

În Italia, în urma dezastrului de la Caporetto, s-a luat comanda pe nedrept, la mai mulți generali, care în urmă au fost recunoscuți nevinovați, iar generalisimul Cadorna, care luase acele măsuri, a fost trecut în disponibilitate.

Aceste exemple probează că Înaltul Comandament, pentru a-și acoperi greșelile, a se pune la adăpostul criticilor și a-și menține prestigiul în fața opiniei publice, sacrifică fără dreptate, șefii din subordine.

N-am intenția să mă ocup de operațiile tactice, care au avut loc la Turtucaia, în zilele de 19 - 24 august 1916, ci să rezolv o problemă de strategie. Având în vedere forțele în prezență în Dobrogea și factorii timp și spațiu, *vreau să arăt că dacă ordinele date de Comandamentul Armatei a 3-a ar fi fost executate de șefii în subordine, dezastrul de la Turtucaia, putea să fie înlăturat*.

I. FORȚELE ÎN PREZENȚĂ PE TEATRUL DE OPERAȚIE DIN DOBROGEA

În articolul publicat de generalul Toșev[6], comandantul Armatei a 3-a bulgare, în ziarul „Echo de Bulgarie", din 1/IX/1917 st.n., se vede, în detaliu, forțele de care dispunea acea armată.

a) *Divizia a 4-a* de Preslav, comandată de generalul Kisseloff, cu un efectiv de: 17 batalioane, 12 baterii de câmp, 4 obuziere, un batalion de geniu și un escadron;

b) *Întâia brigadă*, din Divizia 1-a de Sofia, comandată de colonelul Nedelkoff cu: 8 batalioane, 6 baterii de câmp și cu o companie de geniu;

c) *Detașamentul maiorului Hammerstein* cu: 5 batalioane, 3 baterii de câmp bulgare, un batalion german cu o baterie de obuziere, o baterie de câmp și 4 escadroane de ulani;

d) *Al 2-lea Regiment de Artilerie Grea*, comandat de lt. colonel Angheloff, cu 5 baterii grele și 2 lungi.

---

[6]Luminița Giurgiu, Teodora Giurgiu, *Generalul Ștefan Toșev despre dezastrul român de la Turtucaia*, în „Anuarul Muzeului Național al Marinei Române 2020", tom XXIII, Constanța, Editura Muzeului Național al Marinei Române, 2020, pp. 203 - 218.

În total, bulgarii dispuneau de 31 batalioane, 22 baterii de câmp, 7 baterii grele, 5 baterii obuziere și 5 companii de geniu; iar germanii de: un batalion, o baterie de câmp, o baterie de obuziere, 3 companii de mitraliere și 4 escadroane. Toate aceste forțe erau însărcinate să atace Turtucaia.

Pentru ca atacul capului de pod să nu fie zădărnicit de forțele ruso-române, Armata a 3-a bulgară mai dispunea de:

a) *a 3-a Brigadă* din Divizia de la Sofia, comandată de colonelul Zaphiroff, cu 6 batalioane și 3 baterii;

b) *a 2-a Brigadă* din divizia de la Sofia, comandată de colonelul Tzonkoff, cu: 8 batalioane și 3 baterii;

c) *Brigada de Cavalerie*, comandată de colonelul Markoff, cu: 4 escadroane și o baterie;

d) *O divizie de cavalerie* cu: 16 escadroane, 7 companii de mitraliere înhămate și 5 pe jos, 2 baterii, 2 companii de ciclişti și un batalion de infanterie.

Totalizând forțele destinate să atace Turtucaia și cele să acopere atacul, vedem că Armata a 3-a bulgară dispunea în Dobrogea de: 46 batalioane, 31 baterii de câmp, 7 baterii grele, 5 baterii obuziere, 5 companii geniu, 25 escadroane, 12 companii mitraliere, 2 companii de ciclişti.

Să vedem acum de ce forțe dispunea, în Dobrogea, Armata a 3-a română:

a) Divizia 9 Activă cu: 12 batalioane și 9 baterii;

b) Divizia 17 cu: 33 batalioane, 40 guri de foc mobile, 48 guri de foc fixe, 36 turele de 53 mm și 52 mitraliere; în numărul de 33 batalioane intră cele 17 batalioane trimise la Turtucaia în zilele de 22 [și] 23.VIII. 1916;

c) Divizia 19: 16 batalioane, 6 baterii și o brigadă de cavalerie și 8 escadroane;

d) Corpul rus cu 2 divizii de infanterie și o divizie de cavalerie, cu un efectiv de 28 batalioane, 12 baterii de câmp, 2 baterii grele, 16 escadroane cu 2 baterii de câmp.

Totalizând aceste forțe, găsim: 89 batalioane, 39 baterii de câmp, 14 baterii grele, 24 escadroane. Comparația între forțele Armatei a 3-a bulgară și Armatei a 3-a română, în Dobrogea, ne arată că Armata a 3-a română, în Dobrogea, avea o superioritate de 43 batalioane, 8 baterii de câmp, 2 baterii grele, iar numărul escadroanelor era egal.

Pentru a nu trece cu vederea niciunul din factorii hotărâtori în război, trebuie să recunosc că [sic!] calitatea trupelor bulgare era superioară față de Diviziile a 17-a și a 19-a; aceste divizii de formațiune nouă, aveau o artilerie de model vechi și erau încadrate, în mare parte, cu ofițeri de rezervă nepregătiți pentru exigențele războiului modern. Dar Divizia 9 Activă și

diviziile ruse bine încadrate și înzestrate cu un utilaj modern, puteau să suporte comparația cu armata bulgară – mai cu seamă că [sic!] Corpul rus luptase 2 ani pe front și deci avea experiența războiului.

II. REPARTIȚIA FORȚELOR PE TEATRUL DE OPERAȚII DIN DOBROGEA. MISIUNILE ÎNCREDINȚATE ACESTOR FORȚE

În noaptea de 19/20.VIII. 1916, fără declarație de război, Armata a 3-a bulgară trece frontiera și respinge trupele noastre de acoperire. Voi stabili dar repartiția forțelor bulgare și ruso-române în ziua de 20.VIII.1916, indicând și misiunile ce le-au fost încredințate.

A) Forțele bulgare

1. *Divizia 4 de Preslav* trebuia să înainteze pe drumul Balbunar – Turtucaia, să respingă trupele de acoperire române, să atace frontul de Sud a capului de pod, având ca obiective forturile 5, 6 și 7.

2. *Întâia brigadă* din Divizia 1 de Sofia trebuia să înainteze pe drumul Kemenlar – Turtucaia, să respingă trupele de acoperire române, să atace frontul de Sud-Est, având ca obiective forturile 8 și 9.

3. *Detașamentul maiorului Hammerstein* trebuia să înainteze pe drumul Rusciuc – Turtucaia, să respingă trupele de acoperire române, să atace frontul de Est, având ca obiective forturile 2, 3 și 4.

4. *Al 2-lea Regiment de Artilerie Grea* trebuia să înainteze pe drumul Kemanlar și să ocupe poziția indicată de comandantul Diviziei 4 pentru a pregăti atacul capului de pod.

5. *A 3-a Brigadă din Divizia 1 de Sofia* fu însărcinată să ia poziția între Turtucaia și Silistra, zădărnicind astfel un atac de flanc a trupelor din Silistra asupra trupelor bulgare, care atacau Turtucaia.

6. *A 2-a Brigadă din Divizia 1 de Sofia* fu însărcinată să atace și să ocupe satul Ak-Kadânlar[7], să supravegheze frontul de Sud al Silistrei și să susțină Divizia de Cavalerie.

7. *Brigada de Cavalerie Marcoff* primi ordinul să intercepteze comunicațiile între Silistra și Turtucaia, supraveghind Silistra dinspre Vest.

8. *Divizia de Cavalerie* fu însărcinată să pună stăpânire pe satul Kurt-Bunar și să acopere flancul drept al trupelor ce atacau Turtucaia pe frontul Silistra – Dobrici.

B) Forțele ruso-române

1. *Corpul rus*, cu două divizii de infanterie și una de cavalerie, se găsea la 20 km Sud de Medgidia și împrejurimi, urmând să se pună în mișcare pentru a ocupa zona de concentrare ce-i era hotărâtă prin Ordinul nr. 89 al Armatei a 3-a.

---

[7] Grafia corectă este Accadânlar; astăzi Dulovo, Obștina Dulovo, regiunea Silistra.

2. *Divizia 9* se găsea la Silistra, cu însărcinarea de a apăra capul de pod.

3. *Divizia 17* se găsea la Turtucaia, cu însărcinarea de a apăra capul de pod.

4. *Divizia 19* se găsea la Dobrici, cu însărcinarea de a ocupa acea localitate și a se opune la o eventuală înaintare a trupelor bulgare din Varna.

Frontul Armatei a 3-a, de la Calafat la Ekrene, avea o întindere de 450 km și era tăiat în 2 sectoare, inegale de Dunăre. Din cauza acestor condiții nefavorabile și pentru a înlesni legăturile între armată și șefii din subordine, comandantul Armatei a 3-a a fost nevoit să împartă forțele în două grupuri de divizii:

1. *Grupul de Est*, sub comanda generalului Zaioncikovski, cuprindea Corpul rus și Divizia 19. Diviziile 9 și 17, din cauza însărcinărilor lor speciale, rămăseseră sub ordinele directe ale Armatei a 3-a.

2. *Grupul de Vest*, sub comanda generalului Văleanu, cuprindea toate forțele ce se găseau între Dunăre și Olt.

În aceste condiții încep luptele în noaptea de 19/20.VIII.1916 (1/2.IX. s.n.), fără declarație de război.

III. ORDINELE DATE DE COMANDANTUL ARMATEI A 3-A ȘI EXECUTAREA LOR DE ȘEFII ÎN SUBORDINE

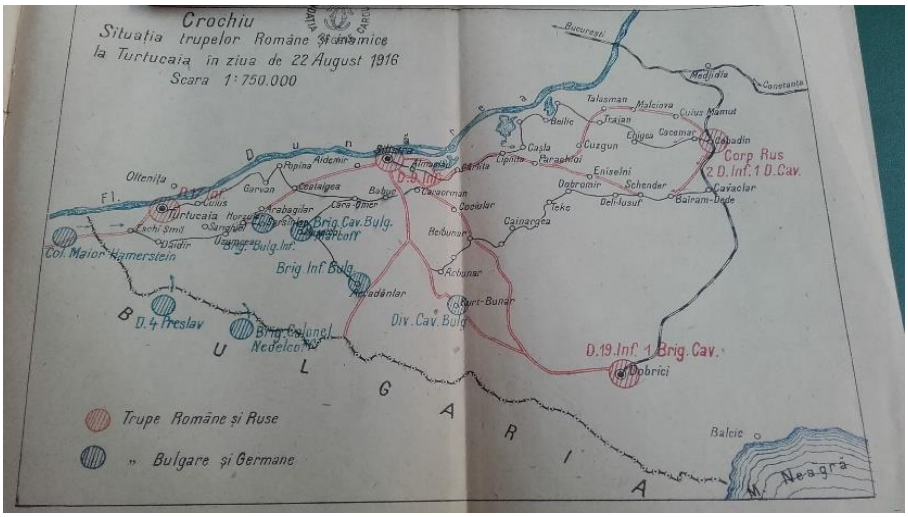

Din cele expuse în capitolele precedente și în examenul crochiului nr. 1, se pot trage două concluzii:

1. Că forțele Armatei a 3-a în Dobrogea erau superioare forțelor bulgare.

2. Că această superioritate numerică nu se putea manifesta pe câmpul de luptă din acuza împrăștierii forțelor.

O privire aruncată pe crochiul nr. 1 ne arată că: Armata a 3-a bulgară era concentrată într-o zonă, care avea 30 km de front și 30 km de adâncime, deci putea dispune pentru luptă de toate forțele sale. Unitățile Armatei a 3-a române din Dobrogea erau împrăștiate.

De la Cobadin la Turtucaia sunt 120 km.

De la Silistra la Turtucaia sunt 54 km.

De la Dobrici la Turtucaia sunt 112 km.

Pentru a îndrepta această stare de lucruri, Comandamentul Armatei a 3-a dă Grupului de Est ordinul:

«Nr. 89 din 19.VIII.1916

Armata a 3-a către Grupul de Est

Am onoare a vă ruga să binevoiți a dispune ca trupele din Corpul Imperial Rus să se pună imediat în mișcare pentru a se concentra astfel (harta 1.200.000):

1. Diviziile de infanterie în zona Alfalar – Ak-Kadânlar, Arabadzi – Kurt-Bunar.

2. Divizia de Cavalerie, întărită cu Brigada de Călărași, în zona Konak – Karapelit – Hissim-Dede.

Divizia de Cavalerie va stabili neîntârziat legătura cu Divizia 19, care se află la Dobrici, va lua toate măsurile ca să împiedice violarea frontierei. Localitatea, în care veți instala cartierul Grupului de Est, se lasă la aprecierea Excelenței Voastre, cu rugămintea să bine-voiți a o comunica la timp Cartierului General al armatei.

Frontiera nu va fi depășită până la noi ordine.

În vedere că [sic!] Corpul rus urmează a ocupă zona sa de concentrare, cred necesar a se lua de acum măsurile pregătitoare în vederea alegerii poziției și executarea lucrărilor de fortificație, ce vor proteja forțele Grupului de Est. Pentru executarea lucrărilor de fortificație se poate întrebuința populația civilă. În acest scop s-au dat cuvenitele ordine autorităților civile.

Comandantul Armatei a 3-a

General Aslan».

Ordinul a fost primit de Grupul de Est, în ziua de 19 august, iar atacul capului de pod a început la 23 august.

Cum de la Cobadin la Ak-Kadânlar și Kurt-Bunar sunt aproximativ 80 km, Corpul rus, făcând etape normale, trebuia să se găsească pe zona de concentrare, în ziua de 21.VIII., cu două zile înainte ca Turtucaia să fie atacată.

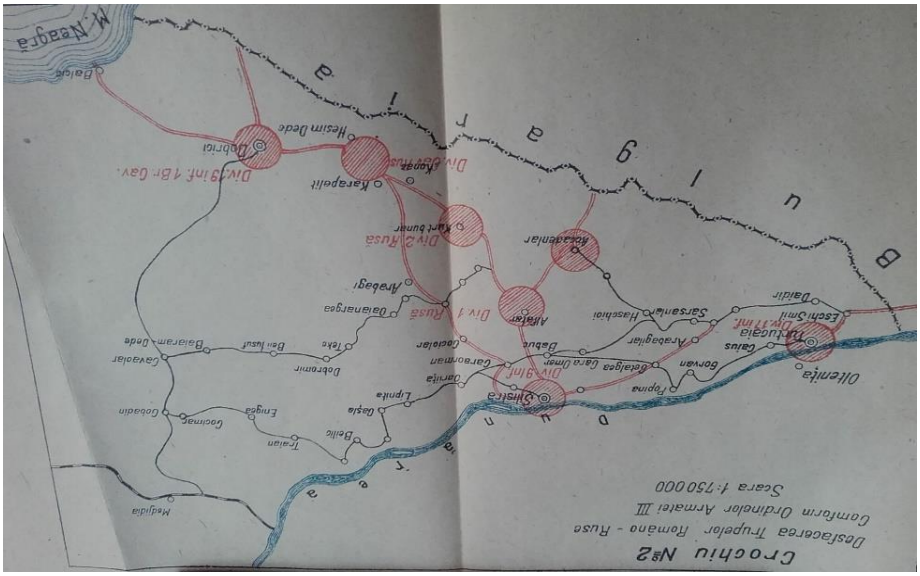

Afirm, fără teamă de a fi contrazis, că dacă Comandamentul Grupului de Est ar fi executat Ordinul nr. 89, prezența Corpului rus la Ak-Kadânlar și Kurt-Bunar ar fi interzis atacul capului de pod (crochiul nr. 2). Zona de concentrare hotărâtă Corpului rus era situată între Turtucaia și Dobrici, interceptând căile de comunicație cele mai importante, care leagă Bulgaria de Dobrogea. În aceste condiții, Corpul rus putea, după împrejurări, să manevreze fie spre Turtucaia, fie spre Dobrici. Bulgarii nu puteau comite greșeala de a ataca capul de pod fără a căuta să împiedice intervenția Corpului rus, nici să atace Corpul rus fără a masca [sic!] capul de pod. În amândouă cazurile, bulgarii trebuiau să-și împartă forțele. În amândouă aceste ipoteze, Comandamentul Armatei a 3-a române putea să concentreze pe câmpul de luptă: 28 batalioane din Corpul rus, 12 batalioane din Divizia 9, 16 batalioane din Divizia 17 sau 56 batalioane contra 46 batalioane bulgare. Dacă ținem seamă de cele 17 batalioane trimise în ajutorul capului de pod, în zilele de 22 și 23 august, Armata a 3-a română putea opune 73 batalioane celor 46 batalioane ale Armatei a 3-a bulgare. În orice caz, superioritatea numerică rămânea în favoarea Armatei a 3-a române și, în aceste condiții, este întemeiată credința că izbânda ar fi fost de partea Grupului de Est.

Din nenorocire generalul Zaioncikovski *nu a executat Ordinul nr 89*.

La 20 august, fiind informat de comandantul Diviziei 17 că bulgarii au trecut frontiera, Armata a 3-a dă Grupului de Est, ordinul următor:

«Telegramă cifrată nr. 117/20.VIII.1916

Armata a 3-a către Grupul de Est

Rog, Excelența Voastră să împingă Corpul de Cavalerie spre Sud-Vest pentru a explora regiunea limitată de șoseaua Silistra – Ak-Kadânlar – Razgrad și calea ferată Dobrici – Varna, pentru a recunoaște forțele inamice. În aceste operațiuni vă puteți sprijini pe Divizia 19.

Comandantul Armatei a 3-a

General Aslan».

La 21 august, știrile asupra inamicului fiind mai precise, Armata a 3-a dă Grupului de Est, Diviziilor 9 și a 17, ordinul următor:

«Telegrama cifrată nr. 134/21.VIII.1916

Turtucaia este atacată de Divizia 4 și parte din Divizia 1 bulgară. Astăzi s-au dat la Turtucaia, șapte atacuri, toate respinse. Pentru a ajuta Turtucaia se va pronunța, mâine, 22 august, o mișcare ofensivă cu Divizia 19 și Corpul de Cavalerie în direcția Kurt-Bunar – Ak-Kadânlar. Divizia 9 va ataca în direcția Hasskioi – Ak-Kadânlar. Comandamentul Grupului de Est se va pune în legătură cu Divizia 9 pentru ca atacul ambelor divizii să aibă loc deodată.

Comandantul Armatei a 3-a

General Aslan».

La 22 august, pentru a accelera înaintarea Corpului rus, am trimis la Medgidia, cu un tren special, pe colonelul Tatarinoff, atașatul militar rus, însoțit de maiorul Virgil Economu, cu o scrisoare de serviciu prin care arătam situația de la Turtucaia, făceam apel la sentimentele de soldat ale generalului Zaioncikovski și îl rugam să pună, imediat, în mișcare Corpul rus. Dar și această intervenție a rămas fără rezultat.

Am reprodus toate aceste ordine, care au rămas neexecutate, pentru a dovedi că de la 19 la 24 august 1916, comandantul Armatei a 3-a a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a ajuta Turtucaia și a învinge inerția comandantului Grupului de Est, generalul Zaioncikovski.

Pentru a dovedi, odată mai mult, că soarta capului de pod Turtucaia depindea de executarea ordinelor date de Armata a 3-a generalului Zaioncikovski, reproduc, din articolul publicat de generalul Toșev, în ziarul „Echo de Bulgarie” din 19.IX.1917, rândurile următoare: «rezultă din cele ce preced că forțele noastre erau aproape egale cu ale inamicului. Acest raport de forțe ne punea în condiții nefavorabile, fiindcă ne depărtam de regula admisă pentru atacator de a avea forțe îndoite decât ale adversarului. Trebuia să atacăm o poziție întărită după principiile moderne și apărată de 24.000 de oameni. *Totul depindea de reușita calculelor noastre: în două, trei zile, trebuia să cucerim Turtucaia și cât mai curând Silistra, înainte de sosirea trupelor ruse, care înaintau spre Sud. Situația era foarte grea și foarte primejdioasă pentru noi. Trebuia lucrat repede și așa am făcut*».

Iată cum apreciază fostul comandant al Armatei a 3-a bulgară, generalul Toșev, situația armatei sale și importanța hotărâtoare a intervenției Corpului rus. Calculele generalului Toșev au reușit fiindcă generalul Zaioncikovski a săvârșit crima de neexecutare de ordine în fața inamicului. Dacă generalul rus executa ordinele primite, Armata a 3-a bulgară nu ar fi dispus de cele trei zile necesare pentru a cuceri Turtucaia și Silistra și *situația acelei armate ar fi devenit foarte grea și foarte primejdioasă*, după cum afirmă generalul Toșev, fiindcă în ziua de 25 august, Corpul rus și Divizia 9 s-ar fi găsit la Turtucaia.

Afirm, încă odată, că neexecutarea ordinelor date de Armata a 3-a generalului Zaioncikovski, a fost cauza principală a dezastrului de la Turtucaia.

În fine, în ziua de 23 august, când situația la Turtucaia devenise foarte critică, Armata a 3-a da Grupului de Est și Diviziei 9 ordinele următoare:

«Nr. 151/23.VIII.1916

Armata a 3-a către Grupul de Est

Capul de pod Turtucaia este atacat de forțe superioare, rog Excelența Voastră să dispună ocuparea localității Dobrici, cu forțele strict necesare, iar restul forțelor să fie îndreptate în marș forțat la Turtucaia.

Divizia 9 din Silistra are ordin să înainteze spre Turtucaia. Această divizie se pune sub ordinele Excelenței Voastre. Este absolut necesar ca Divizia de Cavalerie să acopere flancul stâng al Diviziei 9, pe timpul mișcării sale ofensive spre Turtucaia.

Comandantul Armatei a 3-a

General Aslan».

«Nr. 152 A. 23.VIII.1916

Armata a 3-a către Divizia 9

Lăsați patru batalioane la Silistra, iar cu restul diviziei executați imediat o ofensivă viguroasă, înaintând în marș forțat spre Turtucaia, pentru a degaja capul de pod atacat de forțe superioare. Divizia de Cavalerie are ordin să vă acopere flancul stâng. Pentru ca marșul să se execute mai repede, oamenii vor fi fără ranițe. Puneți-vă în legătură cu Comandamentul Grupului de Est, sub ale cărui ordine vă pun. Vă recomand multă energie, atac drept înainte la Turtucaia.

Comandantul Armatei a 3-a

General Aslan»

Deși generalul Zaioncikovski cunoștea situația tragică în care se găsea garnizoana capului de pod Turtucaia, totuși nu a executat Ordinul nr. 152, după cum nu executase nici ordinele anterioare.

În două scrisori publicate în ziarul «Îndreptarea» adresate generalului Basarabescu, fost comandant al Diviziei 9, am arătat cum acest ofițer general a îndeplinit misiunea ce i-am încredințat. În Capitolul V al acestui studiu, voi produce alte elemente de apreciere, pentru ca să se poată judeca mai bine, activitatea și starea morală a fostului comandant al Diviziei 9.

IV.

Pentru a completa acest studiu, voi să arăt că în situația creată forțelor Armatei a 3-a din Dobrogea prin inacțiunea generalului Zaioncikovski, executarea Ordinului nr. 152, în ziua de 23 august, putea încă să înlăture înfrângerea de la Turtucaia. Pentru a face această demonstrație, mă voi substitui generalului Zaioncikovskiși conformându-mă principiilor artei militare, ținând seamă de situația generală, de factorii timp și spațiu, voi executa Ordinul nr. 152 și apoi voi trage concluziile ce se impun. Acel ordin a fost primit la Cartierul Grupului de Est, în ziua de 23 august, ora 11.45 a.m., conform prescripțiilor serviciului în campanie executarea ordinului trebuia să înceapă cel mai târziu la ora 1 p.m.

După primirea ordinului ce trebuia să facă generalul Zaioncikovski?

1. Să trimită recunoașteri de ofițeri în direcțiile de marș urmate de Corpul rus.

2. Să pună în marș Divizia de Cavalerie și Corpul rus.

3. Să dea un ordin prevestitor Diviziei a 9-a să fie gata de marș pentru Turtucaia.

Examinând harta Dobrogei vedem că de la Cobadin două drumuri duc la Turtucaia, asigurând legătura cu Divizia a 9-a. Primul itinerar este jalonat de localitățile: Cobadin – Mulciova – Talasman – Parachioi – Caraorman – Babuc – Kocina – Haschioi – Turtucaia și are o lungime de 110 km.

Al doilea itinerar este jalonat de localitățile: Cobadin – Bairam – Dede – Dobronur – Beibunar – Ak-Kadânlar – Uzuma – Turtucaia și are o lungime de 130 km.

Aceste două itinerare trebuiau urmate de Corpul rus, care s-ar fi pus în mișcare în ziua de 23 august, ora 1 p.m. Cum de la Cobadin la Silistra sunt 56 km și pentru ca Divizia 9 să nu fie izolată, pentru ca [sic!] Comandamentul Grupului de Est să poată dispune de toate forțele sale în vederea unei lupte, Divizia a 9-a trebuia să se pună în marș în noaptea de 23/24 august, la ora 12.

În noaptea de 23/24 august, recunoașterile de ofițeri, trimise de Comandamentul Grupului de Est, ar fi raportat că localitățile Sarsânlar și Ak-Kadânlar sunt ocupate de infanteria inamică, iar în aceiași noapte Brigada Marcoff, care ocupa Haschioi și Divizia de Cavalerie bulgară, care

se găsea la Kurt-Bunar, ar fi raportat Comandamentului Armatei a 3-a bulgare, că o divizie de cavalerie și trei divizii de infanterie sunt în marș spre sud.

Să urmărim acum marșul celor trei divizii din Grupul de Est și, ținând seama de timp și spațiu, să vedem ce s-ar fi întâmplat. Divizia 9, care se găsea la Silistra, la 40 km de Sarsânlar, pusă în mișcare în noaptea de 23/24 august, ora 12, s-ar fi găsit în ziua de 24 august, ora 12, în apropiere de Sarsânlar, ocupat de a 3-a Brigadă de Infanterie bulgară și ar fi angajat lupta cu acea brigadă. Divizia din dreapta Corpului rus s-ar fi găsit, în ziua de 24 august, ora 1 p.m., după 24 ore de marș, la Babuc. Divizia din stânga Corpului rus, după 24 de ore de marș, în ziua de 24 august, ora 1 p.m., s-ar fi găsit la 20 km de Ak-Kadânlar, care era ocupat de a 2-a Brigadă de Infanterie bulgară. Am admis că în 24 de ore, din care 16 de marș și 8 ore de repaus, Corpul rus ar fi parcurs 60 km. Nu putea Corpul rus să străbată această distanță? În istoria campaniilor găsim numeroase exemple de marșuri lungi. Este de ajuns să citez marșul Corpului IX german în campania din 1870. Chemat pe câmpul de bătaie de la Orleans, a străbătut în 36 de ore 90 km, în luna decembrie, pe un drum desfundat. După 36 de ore de marș, generalul Manstein, comandantul corpului de armată, raporta că este gata a intra în luptă cu corpul său de armată.

În zilele de 23 și 24 august drumurile erau bune și timpul favorabil, nu este dar a admite o imposibilitate afirmând că [sic!] Corpul rus putea să parcurgă distanța de 60 km. Se putea cere unui corp, care avea la activul său, doi ani de campanie să producă această sforțare în zilele de 23 și 24 august. Totul depindea de energia comandamentului și de priceperea sa în organizarea marșului. Este evident că [sic!] Corpul rus nu putea ajunge la Turtucaia înainte de căderea capului de pod, care a avut loc în ziua de 24 august, ora 5 p.m., dar înaintarea spre Sud a unei divizii de cavalerie și a trei divizii de infanterie, trebuia neapărat să ducă o schimbare în hotărârile Comandamentului Armatei a 3-a bulgare. Nu este admisibil că fiind informat de înaintarea forțelor Grupului de Est, a unei mase de 40.000 de luptători, generalul Toșev să fi continuat atacul capului de pod, când nu avea ca trupe de acoperire decât două brigăzi de infanterie, din care una la Sarsânlar și cealaltă la Ak-Kadânlar și nu mai dispunea de nicio altă rezervă. A admite că [sic!] comandantul Armatei a 3-a bulgare ar fi continuat atacul capului de pod, în condițiile arătate, este a nu ține seama nici de legile, nici de psihologia războiului. Dacă ar fi continuat atacul capului de pod, generalul Toșev se punea *în situația foarte grea și foarte primejdioasă*, de care se temea în cazul când Corpul rus ar fi înaintat spre sud. Cele două brigăzi de acoperire bulgare ar fi fost ușor aruncate spre Sud de către cele

trei divizii ale Grupului de Est și Armata a 3-a bulgară se expunea pericolului de a avea liniile sale de comunicație tăiate sau de a fi împresurată în Turtucaia cu cei 28.000 de prizonieri români. Nu cred că [sic!] Comandamentul Armatei a 3-a bulgară să fi comis o eroare așa de mare. Acel comandament mai putea să lase puține forțe în fața capului de pod, pentru a da impresia că [sic!] continuă atacul, iar cu cele două brigăzi de acoperire și majoritatea forțelor luate de la Turtucaia, să atace Grupul de Est. Prin înaintarea lor, diviziile Grupului de Est s-ar fi găsit pe un front de marș scurtat, care le permitea să se sprijine reciproc, luând câteșitrele parte la aceiași luptă. În asemenea condiții, operațiunea întreprinsă nu avea sorți de izbândă.

În fine, o a treia ipoteză și cea mai probabilă, este că [sic!] Comandamentul Armatei a 3-a bulgare ar fi rupt lupta, ar fi concentrat toate forțele sale spre Sud, așteptând ajutoare pentru a putea lua din nou ofensiva.

Oricare ar fi ipoteza admisă, înaintarea Grupului de Est spre Sud, înlătura dezastrul de la Turtucaia.

V. CAUZELE DEZASTRULUI DE LA TURTUCAIA

Documentele pe care le aveam la epoca [sic!] când am publicat memoriul meu asupra evenimentelor de la Turtucaia, mă îndreptățeau să conchid că [sic!] cauzele principale ale înfrângerii au fost:

1. Neexecutarea ordinelor date șefilor în subordine.
2. Lipsa de organizare a capului de pod.

Informațiile ce am obținut în urmă și respectul ce datorez adevărului, mă obligă să modific concluziile mele. Mențin prima cauză, trebuie să adaug: 2. Incapacitatea Comandamentului capului de pod în organizarea și conducerea apărării. 3. Defecțiunea a parte din șefi și unități în timpul luptelor de la Turtucaia. 4. Lipsa de organizare a capului de pod o consider, acum, ca o cauză de ordin secundar.

Am arătat în Capitolul 3 că neexecutarea ordinelor date de Armata a 3-a, comandantului Grupului de Est, generalul Zaioncikovski, a fost cauza principală a dezastrului de la Turtucaia. La cele expuse în acel capitol, am adăugat că, în ziua de 24 august 1916, după căderea capului de pod, am expediat generalului Zaioncikovski, un ordin semnat de Maiestatea Sa Regele, care îi prescria să contraatace Armata a 3-a bulgară la Turtucaia; nici acest ordin nu a fost executat. Dacă generalul Zaioncikovski ar fi fost general român, pentru neexecutarea ordinelor primite, în fața inamicului, ar fi fost, desigur, trimis înaintea unei curți marțiale și condamnat la moarte și degradare militară. Dar generalul Zaioncikovski, făcând parte din Armata Imperială rusă, deși a pierdut întreaga Dobroge, a părăsit comanda armatei cu toate onorurile ce nu i se cuveneau; a fost decorat cu «Coroana României» în gradul de Mare Cruce, iar cei nevinovați duc încă povara

dezastrului de la Turtucaia. Cine va putea pătrunde vreodată tainele destinului și aprecia, îndeajuns, spiritul de dreptate, care domnea la Marele Cartier General?

În scrisoarea adresată generalului Basarabescu […], fost comandant al Diviziei 9, am arătat cum acest ofițer general a îndeplinit misiunea ce i-am încredințat. Am arătat greșelile comise în executarea ordinelor promite de la Armata a 3-a, neobservarea prescripțiilor formale ale regulamentelor în vigoare. Aceste grave greșeli au avut ca [sic!] consecință că generalul Basarabescu a atacat Brigada a 3-a bulgară, la Sarsânlar, nici cu jumătate din efectivul diviziei sale. În aceste condiții, Divizia 9 a fost nevoită să părăsească câmpul de luptă în cea mai mare dezordine. Iată ce spune în această privință generalul Toșev în ziarul „Echo de Bulgarie" din 20.IX.1917: «Izbânda noastră de la 6 septembrie nu a avut ca rezultat numai căderea capului de pod Turtucaia. În acea zi, la Est de această localitate, o altă luptă glorioasă a hotărât soarta capului de pod Silistra. La ora 12, când armata noastră își încorda energia într-o supremă sforțare pentru a sfărâma ultima rezistență a inamicului la Turtucaia, în momentul când trebuia să fie sprijinită de trupele noastre de manevră, o puternică coloană inamică, înaintând de la Silistra, atacă în flanc Divizia 1-a de Sofia. Inamicul credea că toate trupele bulgare erau la Turtucaia, că nu avea în fața sa decât trupe de cavalerie și că, prin urmare, va putea lesne să cadă în spatele trupelor noastre. Dar Brigada de Sofia, comandată de colonelul Zafiroff, luase toate măsurile în prevederea acestei încercări. Ea luă ofensiva și atacă coloana română. Batalioanele din Regimentele 47 și 48, susținute de un foc violent de artilerie și de puști, au pornit la atac și au gonit avangarda inamică și acțiunea lor fulgerătoare a avut ca rezultat demoralizarea inamicului. Nouă până la zece batalioane române au dat îndărăt în fața a patru batalioane bulgare. Retragerea s-a schimbat, în curând, într-o panică nebună».

Generalul Toșev se înșală când afirmă că 10 batalioane române au dat îndărăt în fața a 4 batalioane bulgare. La Sarsânlar erau numai 4 batalioane române. Din cauza incapacității Comandamentului Diviziei a 9-a, în loc de 12 batalioane, numai 4 au luat parte la lupta de la Sarsânlar. Dacă generalul Basarabescu, dispunea de toate forțele sale, trebuia să respingă pe bulgari și putea să ajungă la Turtucaia, nu ar mai fi găsit nicio rezistență în calea sa. Nu afirm că acțiunea izolată a Diviziei 9 ar fi împiedicat căderea capului de pod, deși nu exclud această eventualitate. Înfrângerea Brigăzii 3 bulgare la Sarsânlar, la 14 km de Turtucaia, înaintarea victorioasă a Diviziei 9, pe când luptele erau încă în curs la Turtucaia, ar fi înălțat moralul apărătorilor și deprimat moralul bulgarilor și poate Turtucaia era salvată. În război, factorii morali pot modifica o situație tactică ori cât de rea. În orice

caz, înaintarea acelei divizii ar fi înlesnit o ieșire a trupelor noastre din Turtucaia și bulgarii nu ar fi făcut 28.000 de prizonieri.

La un comandant lipsa însușirilor intelectuale poate fi compensată cu însușirile caracterului, dar la generalul Basarabescu însușirile morale erau la înălțimea celor intelectuale. Pentru a dovedi această afirmație, mă voi servi de declarațiile ofițerului delegat al Marelui Cartier General pentru a conduce brigada colonelului Tarnovschi în lucrările capului de pod Silistra: «După peripeții insurmontabile, am putut întâlni pe domnul general Basarabescu, cu statul său major, la orele 12.30, în noaptea de 23/24 august, pe șoseaua Silistra – Turtucaia, la punctul Ceatalgea. Raportându-i însărcinarea, mi-a fost imposibil să aflu de la domnul general situația diviziei și atunci m-am pus în legătură cu comandantul infanteriei, pe atunci dl. colonel Mihăiescu, care mi-a spus că deși coloana diviziei, care mergea spre Turtucaia, trebuia să aibă 7 batalioane, totuși, din cauze rămase încă nelămurite, nu erau în coloană, în realitate, decât 4 batalioane și 5 baterii, iar alte 3 batalioane și 2 baterii se găseau intercalate între diferitele convoaie ce urmau divizia, la distanță de mai mult de 12 km de capul coloanei. Toate trupele erau cu desăvârșire extenuate de oboseală și nu mâncaseră nimic în ultimele 24 de ore. Arătând dlui general Basarabescu constatările mele, l-am rugat să-mi comunice ce intenții are, după care domnia sa mi-a spus că oprește trupa 2 ceasuri pentru a mânca și a se odihni, apoi va porni mai departe spre Turtucaia, chiar în acea noapte. M-a chemat însă la o parte și mi-a spus la ureche, următoarele: «Ofițerii fug din mijlocul trupei, iar în trupă nu am nicio încredere». Sub impresia realității crude a celor ce am văzut la Divizia a 9-a, am trimis Marelui Cartier General, raportul meu scris, din care reieșea ideea că în loc de a fi *comandată*, Divizia a IX-a era *martirizată*».

Mărturisirea făcută de generalul Basarabescu că «Ofițerii fug din mijlocul trupei, iar în trupă nu am nicio încredere» și faptul că s-a prezentat în fața inamicului nici cu jumătate din efectivul diviziei sale, sunt o dovadă indiscutabilă a incapacității și a lipsei de însușiri morale a comandantului Diviziei a IX-a. Când am intrat în război, generalul Basarabescu comanda Divizia a 9-a de aproape doi ani și are întreaga răspundere dacă ofițerii fugeau în fața inamicului și nu avea încredere în trupă. Generalul Basarabescu avea datoria de a pregăti pentru război divizia ce comanda și a forma sufletul ofițerilor și trupei în vederea războiului și dacă nu a îndeplinit această sfântă datorie pentru orice șef, am dreptul să afirm că generalul Basarabescu nu și-a făcut datoria nici în timp de pace, nici pe câmpul de luptă.

2. *Incapacitatea Comandamentului capului de pod în organizarea și conducerea apărării*. Frontul capului de pod, care avea o dezvoltare de aproape 30 km, era împărțit în 3 sectoare: Sectorul I Staroselo cu centrele de

rezistență 1-5 inclusiv; Sectorul II Daidîr cu centrele de rezistență 6-9 inclusiv; Sectorul III Antimovo cu centrele 10-15 inclusiv.

În ziua de 23 august, când începe atacul capului de pod, Sectorul 1 era apărat de Regimentele 36 și 40 Infanterie, sub comanda lt. colonelului Niculescu; Sectorul II Daidîr de 4 batalioane din Regimentul 79 Infanterie, comandate de lt. colonelul I. Dumitrescu; Sectorul III Antimovo era apărat de Regimentul 76 Infanterie, sub comanda lt. colonelului Al. Marinescu.

Pe când Sectorul I era atacat de coloana maiorului Hammerstein cu 6 batalioane și 5 baterii, iar Sectorul III Antimovo nu era atacat de loc, Sectorul II era atacat de 3 brigăzi bulgare. În aceste condiții, Regimentul 79 are de luptat cu forțe de 5 ori mai mari. Această situație impunea Comandamentului capului de pod o nouă repartiție a forțelor și obligația de a trimite în ajutorul Regimentului 79 trupe disponibile. În loc de aceste măsuri, Comandamentul capului de pod se mulțumește să trimită, în ajutor Regimentului 79, un singur batalion din Regimentul 75 Infanterie. Nu putea comandantul capului de pod să facă mai mult în ziua de 23 august? Dar în acea zi sosesc în Turtucaia ajutoarele trimise de Comandamentul Armatei a 3-a și anume: Regimentul 75 Infanterie, Regimentul 2 Grăniceri, Regimentul 34 Infanterie, Regimentul 74, Regimentul 80 și Regimentul 84, în total 15 batalioane. Din aceste 15 batalioane, unul singur este trimis în ajutorul Regimentului 79, care lupta cu majoritatea forțelor bulgare, care atacau Turtucaia. În ziua de 23 august, comandantul capului de pod dispunea încă de 15 batalioane, care nu intraseră în luptă și cu toate acestea nu ordonă decât un contraatac executat în ziua de 23, după prânz, cu Regimentul 34 Infanterie, 1 batalion din Regimentul 2 Grăniceri și un batalion din Regimentul 74 Infanterie. Nu mai încearcă nimic nici în noaptea de 23/24 august, nici în dimineața zilei de 24 august. În ultima analiză, constat că la Turtucaia din 33.000 de luptători au fost făcuți prizonieri 480 de ofițeri, din care 3 comandanți de brigăzi și 6 comandanți de regimente și 28.000 de soldați și sunt în drept să întreb cine a luptat la Turtucaia. Nu era de datoria comandantului capului de pod să facă cu acești 480 de ofițeri și 28.000 de oameni sforțarea pe care i-o impunea onoarea sa de soldat și datoria sa de comandant al cetății, pentru a putea zice, dacă nu ar fi reușit «Tout est perdufors l'honneur».

Dar generalul Teodorescu, cu bună-știință, a indus Marele Cartier și Armata a 3-a în eroare asupra situației de la Turtucaia, cu rapoarte neexacte. În comunicatul de la 22 august, pe baza rapoartelor Comandamentului capului de pod, se anunță că la Turtucaia au avut loc șapte atacuri, toate respinse, ori acest fapt este neexact, fiindcă atacul capului de pod a început în dimineața zilei de 23 august. În ziua de 22 august, cu Raportul telefonic

nr. 147 bis, comandantul capului de pod comunica [sic!] colonelului Dabija că situația la Turtucaia este disperată și nu mai spera să reziste din lipsa de rezerve, toate întrebuințate la Staroselo și cere ajutoare urgente. Și acest din urmă raport, asupra situației de la Turtucaia, este absolut fals; la 22 august, Turtucaia nu era atacată și generalul Teodorescu nu avusese ocazia să întrebuințeze rezervele sale. Sunt dar în drept să afirm că [sic!] comandantul capului de pod sau nu știa ce se petrece la Turtucaia sau, în mod intenționat, voia să inducă în eroare Comandamentul Superior asupra situației de la Turtucaia.

Dar cea mai gravă acuzare, ce se poate aduce generalului Teodorescu, este faptul că a părăsit Turtucaia în ziua de 24 august, ora 12, iar capul de pod a căzut în ziua de 24 august, ora 4.30 p.m. Plecarea de la Turtucaia, în acele împrejurări, constituie vina de părăsire de post în fața inamicului și cade sub prevederile Codului de Justiție Militară. Și legile militare și onoarea sa de soldat obligau pe comandantul cetății să rămână în mijlocul celor 480 de ofițeri și 28.000 de soldați, făcuți prizonieri la Turtucaia, fie pentru a muri în fruntea lor, făcând o ultimă sforțare pentru a salva cetatea, fie pentru a obține condițiile de capitulare cele mai bune și a împărți soarta trupelor sale. În orice caz, nu-i era permis să părăsească trupele ce comanda.

3. *Defecțiunea a o parte din șefi și unități, care făceau parte din garnizoana Turtucaia*. În memoriul prezentat Armatei a 3-a, după căderea capului de pod, generalul Teodorescu se plânge de defecțiunea trupelor, fără a arăta, care unități s-au făcut culpabile de defecțiune. Din informațiile obținute în urmă, sunt în măsură să afirm că trupele însărcinate să apere Sectorul I, Regimentele 36 și 40 Infanterie, sub comanda lt. colonelului Niculescu, în fața coloanei Hammerstein, care era inferioară forțelor apărării, au părăsit pozițiile lor. Regimentul 76 Infanterie, sub comanda lt. colonelului Al. Marinescu, căruia îi era încredințată apărarea Sectorului III, care nu a fost atacat, a părăsit, de asemenea, pozițiile sale.

S-a afirmat că [sic!] căderea capului de pod se datorează, în mare parte, calității unităților însărcinate să-l apere. Dar la Turtucaia erau și regimente active: Regimentul 2 Grăniceri[8], Regimentul 34 Infanterie, Regimentul 36 Infanterie, Regimentul 40 Infanterie, deci afirmația este neexactă. Parte din acele regimente au dat dovadă de lipsă de moral, iar un regiment de rezervă, 79 Infanterie, sub comanda lt. colonelului I. Dimitrescu, a luptat cu o energie împinsă până la eroism. Nu se poate

---

[8]Luminița Giurgiu, *O analiză lucidă – locotenent-colonelul Radu Șeinescu, comandantul Regimentului 2 Grăniceri, despre lupta de la Turtucaia,* în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române", anul XXII, nr. 2(84)/2019, pp. 2 - 6.

aprecia mai bine energia cu care luptă o trupă decât constatând pierderile suferite în timpul luptei, ori Regimentul 79 Infanterie, care avea un efectiv de 67 de ofițeri și 4.500 de soldați a pierdut în luptele de la Turtucaia, 46 ofițeri morți și răniți și 3.000 de soldați morți și răniți. Acest regiment și bravul său de comandant au dus tot greul luptei de la Turtucaia, înfruntând cu cea mai mare vitejie atacul forțelor bulgare de cinci ori mai mari. Onoare viteazului Regimentului 79 Infanterie și comandantului său! Pierderile suferite de bulgari și anume: 161 ofițeri, 11 aspiranți-ofițeri și 7.742 soldați, adică 25% din efectivul trupelor de atac se datorează, în mare parte, rezistenței eroice a Regimentului 79 Infanterie. Nu este îndoială că defecțiuni au fost la Turtucaia și toată răspunderea trebuie să cadă asupra comandanților de unități. Defecțiuni se produc numai la trupele comandate de șefi incapabili, lipsiți de autoritate și însușiri morale.

4. Lipsa de organizare a capului de pod Turtucaia. În Memoriul prezentat Armatei a 3-a, generalul Teodorescu susține că dezastrul de la Turtucaia se datorează calității inferioare trupelor și lipsei de organizare a capului de pod.

Cu privire la prima cauză, am arătat că la Turtucaia se găseau unități active, cu un efectiv egal cu acel al unei divizii, iar că Regimentul 79 a luptat eroic; în ceea ce privește a doua cauză, să ascultăm și alte păreri. Iată ce spune generalul Toșev, în articolul publicat în „Echo de Bulgarie” din 15 august 1917: «Cetatea Turtucaia era organizată de aproape 2 ani, cu mijloacele cele mai moderne ale artei fortificației. Toată zona fortificată era înconjurată de un șanț larg și adânc, pe fundul acelui șanț și pe taluzul interior se așezase obstacole artificiale și rețele de sârmă, care în unele părți erau dispuse pe două rânduri. Tranșeele și forturile erau bine ascunse și înconjurate cu șanțuri adânci; forturile erau legate de adăposturi cu galerii acoperite, prin care rezervele puteau circula fără a fi văzute; aceste galerii, care se întindeau până la linia a II-a de apărare, înlesneau mișcările trupelor complet obosite. Se știa că, în general, cetatea era foarte bine organizată și că avea o garnizoană puternică. Adevărul este că apărătorii erau români, cu toate acestea, ținând seamă de această puternică organizație și de formidabila capacitate de rezistență a cetății, în fața altui inamic decât bulgarii, chiar femei,trebuiau să reziste atacatorului timp de 4-5 zile».

Este evident că în aceste rânduri se manifestă trufia bulgară, dar nu-i mai puțin adevărat că se pune în evidență și buna organizare a fortificațiilor de la Turtucaia. Generalul Toșev știa ce afirmă, fiindcă mulți ofițeri bulgari au luat parte la organizarea capului de pod, ca lucrători.

Dar să ascultăm și un glas românesc. În Raportul confidențial nr. 297 din 25 februarie 1915[9], iată cum Inspectoratul General al Fortificațiilor apreciază lucrările de la Turtucaia: «Studiul pentru organizarea capului de pod Turtucaia și alcătuirea proiectelor de întărire au fost făcute de această comisie, astăzi acest cap de pod este aproape terminat. Credința mea este că organizarea ce s-a dat capului de pod de la Turtucaia este bună și răspunde pe deplin rolului ce avea în organizarea defensivă a noului teritoriu».

Nu susțin că organizarea capului de pod era completă, dar generalul Teodorescu, care comanda la Turtucaia, cu un an înainte de izbucnirea războiului, avea datoria să semnaleze toate lipsurile organizării capului de pod, să ceară cu insistență împlinirea acestor lipsuri pentru a-și degaja răspunderea. Dacă nu a intervenit în acest sens, rămâne răspunzător și pentru lipsa de organizare a capului de pod. Capacitatea de rezistență a unei cetăți nu depinde numai de organizarea sa materială, dar mai cu seamă de valoarea apărătorilor săi. În această privință, cetatea Verdun este un exemplu edificator. După căderea forturilor Vaux și Doumont, cine a oprit înaintarea trupelor germane, de sigur nu fortificațiile, dar piepturile și mai cu seamă sufletele șefilor și soldaților de la Verdun. Însuflețiți de patriotismul cel mai cald și curat, conștienți de datoriile lor, prețuind onoarea lor mai mult decât viața lor trecătoare, au transformat cetatea Verdun într-un vast cimitir unde sunt îngropați 400.000 de ofițeri și soldați francezi, eroi ai celei mai glorioase și admirabile epopei, pe care o cunoaște istoria războaielor. De ce nu au imitat acest exemplu apărătorii de la Turtucaia, pentru ca victoria să nu fie a armatei bulgare?

ÎNCHEIERE

Am afirmat la începutul acestui studiu că nu mă voi ocupa de operațiunile tactice, care au avut loc la Turtucaia, dar stabilirea răspunderilor m-au obligat să vorbesc, în treacăt, de aceste operațiuni și am fost nevoit să fac oarecare aprecieri asupra apărătorilor capului de pod. Îmi pare rău, foarte rău, că pentru a face lumină, am fost nevoit să spun adevăruri crude foștilor mei camarazi, dar conștiința mea nu mă iartă să falsific adevărul pentru considerații personale.

Voiam să arăt că dacă Turtucaia au fost defecțiuni, au fost și șefi și trupe, care au luptat ca adevărați eroi. Nu puteam trece cu vederea acest exemplu de patriotism și înaltă valoare morală”.

---

[9]Idem, *Noi informații despre fortificarea capului de pod Turtucaia (1915)*, în „Dunărea și Marea Neagră în spațiul euro-asiatic. Istorie, relații politice și diplomație”, volum VI, Lucrările celei de-a XXII-a ediții a Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Marinei Române, coordonator dr. Andreea Atanasiu-Croitoru, Editura Muzeului Național al Marinei Române, Constanța, 2018, pp. 211 - 261.

GENERAL MIHAIL ASLAN ABOUT THE BATTLE OF TURTUCAIA

-abstract-

Key words: 1916, Turtucaia, General Mihail Aslan, analysis, defeat, guilty.

In the interwar period, at the level of the Ministry of War and not just there, an attempt was made to assess the dramatic defeat suffered by the army and to establish the causes and responsibilities. Both in the archive documents and in the publications we find justifications, accusations or testimonies of the direct participants in the events, although King Ferdinand I agreed that the guilty should be acquitted of any accusation. One of the direct participants in the events, General Mihail Aslan felt obliged, in addition to the controversy with General Ioan Basarabescu, to publish, in 1921, the work "*Turtucaia. Strategic study with three sketches and an annex*", in which he wanted to identify the causes of the defeat and establish the guilty.

DIN ISTORICUL VEDETELOR „M.A.S.” ALE MARINEI MILITARE ROMÂNE

dr. Dan-Dragoș SICHIGEA[*]

În primul deceniu interbelic Marina Militară Română a trecut printr-un proces de transformare semnificativ, sub impactul modificărilor teritoriale de la sfârșitul Primului Război Mondial. Mai ales în primii ani după 1918, chestiunea apărării litoralului maritim mult mărit prin unirea cu Basarabia a pus numeroase probleme pentru Marină, care dispunea la Marea Neagră de un număr limitat de nave de război. La terminarea Primului Război Mondial întreaga societate era răvășită și se afla în căutarea unor noi soluții pentru ajungerea la o stare de stabilitate reclamată cu insistență de populație, dar având posibilități reale de modernizare ca urmare a noilor condiții economice. Este explicabil, așadar, de ce conducerea ei a căutat frenetic să întărească Divizia de Mare cu orice bastiment era disponibil la acel moment. În afara celor două distrugătoare tip „M” („Mărășești” și „Mărăști”) au intrat în dotare canoniere, vedete antisubmarin și torpiloare, ori prin proceduri de achiziție, ori ca despăgubire de război de la puterile învinse.

Una dintre soluțiile rapide, la îndemâna Marinei Militare Române, care avea nevoie urgentă de nave capabile să execute mai multe tipuri de misiuni, a fost achiziționarea unor vedete antisubmarin din Italia, care puteau fi utilizate și la dragaj. Vedetele antisubmarin, al căror nume provine din limba italiană, „motoscafo anti-sommergibile”, au fost achiziționate din Italia în 1921 și 1922, iar din șase bastimente au fost operaționalizate doar cinci.

Prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 2385 din 24 august 1920, Ministerul de Război a fost autorizat să cumpere de la Guvernul italian, 6 vedete tip „M.A.S.”, construite în Italia în 1920, împreună cu piese de schimb și de rezervă. Plata vedetelor în sumă totală de 1.100.000 lire italiene urma să se efectueze în bonuri de tezaur, cu aceleași condiții stabilite în Convenția privind cedarea celor două contratorpiloare. Plata sumei de 40.000 de lire, cheltuieli de transport, se va face în avans. Costul pieselor de rezervă pentru un grup de 10 vase era de 13.000 lire italiene. Prețul unitar al fiecărui vas era stabilit la 155.000 lire italiene. Navele trebuiau să fie prevăzute cu toate obiectele de inventar și instalațiile necesare navigației, precum și cu greementul complet, dar totuși fără tunuri. Probele trebuiau să aibă loc după sosirea navelor în România; navele au fost

[*] Șef Secție Mangalia, Muzeul Național al Marinei Române, Constanța.

supuse unui test de viteză, motorul trebuind să aibă cel puțin 385 de rotații și să arate o viteză de cel puțin 14 mile. Probele urmau să fie efectuate de personal italian și orice defecțiune trebuia plătită de Guvernul Italiei. Marina italiană a pus la dispoziția statului român echipaje care să însoțească navele pe drumul lor spre România. Aceste echipaje puteau rămâne în țară, în sarcina Guvernului român, „în serviciul acestor vase în aceleași condițiuni ca și personalul reținut pe contratorpiloare”.[1] Primele rapoarte primite de către Direcția Marinei indicau faptul că personalul ce urma a fi trimis alături de nave consta în un ofițer mecanic, trei motoriști și câte un supraveghetor pentru fiecare vas.

În mod similar, pentru cele două contratorpiloare italiene, „Nibbio” și „Sparviero”, Guvernul român a plătit în bonuri de tezaur românești exprimat în lire italiene și cu dobândă de 5% pe an. Scadența lor era de un an și s-a stabilit că ele se vor achita cu câte un sfert din valoarea totală în fiecare an, reînnoind la termenul scadenței primilor 3 ani scadențele rămase. Este demn de observat că vedetele au costat în fapt 943.800 lire, restul până la 1.100000 fiind alocat pentru „cheltuieli neprevăzute”.

Tun „Ansaldo”, 76 mm
Sursă foto: colecția Muzeului Național al Marinei Române

Cele șase nave achiziționate de guvernul român se împărțeau în două subtipuri de vedete antisubmarin. Primele două, care în serviciul Marinei Române au fost denumite „M.A.S. 1” și „M.A.S. 2”, erau fostele vedete italiene „M.A.S. 268” și „273”, cumpărate de Italia în timpul războiului în șantierele americane și cedate României după încheierea conflictului.

Firma constructoare era „ELCO” (Electric Launch Company), care a realizat peste două sute astfel de nave mici pentru marinele aliate.[2] Cele două vedete aveau un deplasament de 40 de tone, lungimea de 24.5 m și

[1] Arhivele Militare Naționale Române, Fond Microfilme, rola FII. 2.2755, dosar 19, c. 627.
[2] http://www.shipbuildinghistory.com/shipyards/yachtsmall/elco.htm, on line, accesat pe 03.09.2021.

lățimea de 3.71 m. Pescajul era redus, de doar 1.2 m. Cele două motoare pe benzină ofereau o viteză rezonabilă, de 15-17 noduri. Armamentul era compus dintr-un tun „Ansaldo”, de 76/40 mm, o mitralieră, calibru 6.5 mm și aruncătoare de bombe antisubmarin.

În afara armamentului, vedetele mai dispuneau și de un hidrofon, pentru ascultarea antisubmarin.

Fiindcă Marina Militară Română își propusese să le utilizeze mai mult pentru misiuni de dragaj, s-a considerat că se putea renunța la piesele de artilerie, astfel că vedetele au intrat în dotare fără tunurile de 76 mm.[3]

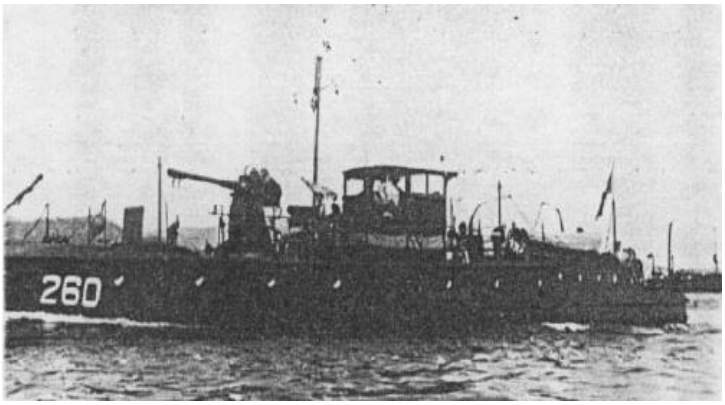

„M.A.S. 260”, din clasa primelor două vedete italiene vândute României

Sursa foto: https://www.navypedia.org/ships/italy/it_cf_mas253.htm

Cel de-al doilea tip de vedetă „M.A.S.” achiziționat de România era tot din clasa concepută de „ELCO”, modificată apoi de partea italiană. Navele au fost construite în șantierele din Peninsulă, cele destinate României fiind realizate la „Șantierele Pattinson”, din Napoli. Vedetele acestea, din grupul „C”, serie a II-a, au reprezentat unul dintre cele mai numeroase tipuri de nave de război din perioada 1916 - 1918.[4] Armamentul și caracteristicile erau practic similare cu seria precedentă, iar România a achiziționat patru unități.

Pe 13 ianuarie 1921, comandorul Constantin Ene, atașat militar în Italia, a elaborat un memoriu privind stadiul în care se afla recepționarea vedetelor „M.A.S”. El plecase, conform ordinelor Direcției Marinei, pe 3 decembrie 1920 la Roma pentru a se interesa de torpiloarele ex-austriece și de „M.A.S.”-uri. Probele la care au fost supuse vedetele au arătat că navele cu nr. „350”, „348”, „351” și „349” au fost recepționate complet, având doar

[3] Arhivele Militare Naționale Române, fond Inspectoratul General al Marinei, dosar 19, f. 634.

[4] https://www.navypedia.org/ships/italy/it_cf_mas327.htm, accesat pe 03.09.2021.

un număr mic de obiecte de rezervă de primit de la Spezzia. Vedeta „344” a efectuat în această perioadă testele de viteză, reușind să atingă 16 mile, cu două mile peste viteza prevăzută în contract, spre satisfacția comandorului Gavrilescu, care a participat la teste. Mai erau de realizat probele auxiliarelor, ale dinamului și ale acumulatorilor. Între timp au sosit de la Spezzia stațiile T.F.S., care au fost instalate. Dat fiind faptul că primele patru vedete erau gata de livrare, s-au realizat primele demersuri pentru predarea lor către Guvernul român, Marina Italiană pregătind chiar un vas pentru transportul lor. În urma unor rapoarte ale celor doi comandori români s-a decis totuși să se aștepte ameliorarea vremii înainte de a se trimite navele în țară. Într-un raport al locotenent comandorului Ene către comandorul Gavrilescu, autorul arăta că Marina Italiană era pregătită să efectueze transferul navelor către un port românesc chiar în iarna anului 1920, având nave care urmau să ajungă în Marea Neagră și care ar fi putut asigura transportul vedetelor. Totuși, dat fiind faptul că Marina Italiană era responsabilă de predarea navelor în bună ordine și stare de funcționare, din punctul de vedere al locotenent comandorului Ene acest lucru însemna că italienii vor prefera să oprească navele la Istanbul și să nu riște remorcarea lor până la Constanța pe timp de iarnă. Vedetele ar fi stat deci descoperite în portul turcesc, supuse efectelor vremii rele. Prin urmare, recomandarea lui era să se amâne transferul până la ameliorarea vremii.

Condițiile meteo nu au fost totuși principalul motiv pentru această amânare; Arsenalul de la Galați nu dispunea de toate materialele necesare dării în folosință imediată a navelor. Până la venirea primăverii s-a decis așadar să se profite de timp pentru executarea unor lucrări în Italia: „A) Instalarea unui sistem electric de încălzire - care era considerat cel mai potrivit, pentru reducerea pericolului de incendiu, deși era mult mai costisitor decât cel convențional. Un alt aspect pozitiv era faptul că navele urmau să fie folosite pentru dragaj, deci ziua, și sistemul de încălzire nu trebuia pornit decât în cazuri de urgență: B) Instalarea unei chingi de sârmă de oțel pentru remorcă; C) Instalarea unui tambur pentru strângerea drăgii și a unui grui la pupa pentru ridicarea flotoarelor, derivoarelor, etc. Inițial, aceste lucrări trebuiau executate de către Arsenalul de la Galați; D) Perfecționarea ventilației camerei motoarelor prin adoptarea unei transmisiuni deformabile tip „Roudin 3” pentru extractoarele de aer, care erau electrice; E) Mutarea rezervorului de benzină al bucătăriei pe punte, pentru evitarea propagării unui incendiu.”[5]

[5] Arhivele Militare Naționale Române, fond Inspectoratul General al Marinei, dosar 19, f. 637.

În serviciul român navele au fost grupate în „Grupul Vedetelor Anti-submarine”, fiind apoi integrate în „Diviziunea Canonierelor Dragă-Mine”, din subordinea Diviziei de Mare. Principala lor misiune a fost cea de dragaj maritim, alături de cele 4 canoniere cumpărate din Franța. Până în anul 1924 vedetele au făcut parte din „Gruparea de dragaj”, alături de canoniere.[6]

Fondurile disponibile la momentul expansiunii Diviziei de Mare nu au permis obținerea de nave noi. Ca urmare, achizițiile de nave au fost limitate; mai mult decât atât, contractele anterioare finalizate prin intrarea în serviciu de noi bastimente s-au dovedit a avea o slabă dotare tehnică. Distrugătoarele tip „M” („Mărășești” și „Mărăști”) nu au putut fi aduse la o stare de funcționare adecvată și foarte repede au apărut primele variante de schimbare a artileriei principale. În 1921 s-au clasat unele torpiloare vechi, pentru ca la 3 septembrie 1923 să iasă din dotare vechiul crucișător „Elisabeta”.[7] Această situație nu a fost una singulară; dimpotrivă, resursele financiare limitate au impus structurilor de conducere ale Marinei să accepte orice variantă de sporire a parcului naval, cel mai adesea în detrimentul calității.[8] Spre exemplu, din cele 8 torpiloare ex-austro-ungare primite de către țara noastră ca despăgubire de război, unul, „Fulgerul”, a naufragiat pe drumul spre România,[9] iar restul aveau o valoare combativă redusă.

La fel era cazul și pentru vedetele „M.A.S.”[10], dar și pentru canonierele cumpărate din Franța. Concluzia structurilor specializate, conform cărora situația materială „nu poate corespunde misiunilor pe care apărarea navală le impune”[11] este elocventă în acest sens.

Printre primele analize pe care le-a realizat conducerea Marinei după Primul Război Mondial a fost verificarea potențialului de luptă al Diviziei de Mare. Inspecțiile realizate de către Inspectoratul Marinei la această unitate în perioada septembrie-octombrie 1920 pe chestiuni tehnice, relevau o serie de probleme în ceea ce privește administrarea parcului de nave al unității, dar și la capitolele încadrare și instrucție.

---

[6] Georgeta Borandă, *Nave de luptă românești – breviar*, în Ion Ionescu, Georgeta Borandă, Marian Moșneagu, *Noi contribuții la istoria marinei*, Constanța, Editura Muntenia & Leda, 2001, p. 237.

[7] *Istoria militară a poporului român*, vol. 6, *Evoluția sistemului militar național în anii 1919 - 1944*, București, Editura Militară, 1989, p. 170.

[8] Ion Ionescu, *Politica navală a României între anii 1919 și 1941,* Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, 2002, p. 20.

[9] Vasilica Manea, *Constituirea escadrilei de torpiloare Veneția*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 6 (52), 1998, p. 27.

[10] Georgeta Borandă, *op. cit.*, p. 237; Robert Gardiner (coord.), *Conway's All the World's Fighting Ships 1906-1921*, Londra, Conway Maritime Press, 1985, p. 423.

[11] Arhivele Militare Naționale Române, fond Cabinetul Ministrului, dosar nr. 506, ff. 458 - 478.

Distrugătorul „Mărăști”, proaspăt intrat în serviciul Diviziei de Mare[12] era întreținut mediocru: „se vede întrebuințarea din belșug a piturei”[13], fără a se curăța însă părțile și apoi a se pitura. În acest fel risipa de materiale era considerabilă. În ceea ce privește armamentul, se înregistrau carențe, cum ar fi lipsa mijloacelor dirijării tirului pe timp de noapte. Mai mult, unul din tunurile de 75 mm avea o defecțiune la camera de încărcare, ceea ce ducea la înțepenirea tuburilor la desărcare și, inevitabil, la reducerea timpului de tragere. Telefoanele pentru dirijarea tirului nu funcționau pentru că nu existau acumulatori.[14]

La cadre situația era considerabil mai dificilă; maiștrii nu stăpâneau în detaliu cunoștințele teoretice ale specialităților lor, iar în practică erau limitați de veșnica problemă a lipsei de manuale pentru învățarea specificului aparatelor. Exemplul cel mai elocvent era întâlnit la maiștrii torpilori, care, nota inspecția, „nu au avut nici o ocazie să lanseze nici să demonteze torpilele de la bord”.[15]

Distrugătorul „Mărășești” fiind dezarmat în acel an, inspecția s-a mutat apoi la celelalte nave ale Forței Navale Maritime, la torpiloare și canoniere. Prima dintre acestea din urmă, „Locotenent comandor Eugen Stihi”, folosită ca și celelalte pentru dragaj, se găsea într-o stare bună din punctul de vedere al întreținerii corpului navei. Instrucția, însă, a fost executată în acel an doar prin misiuni de dragaj și navigație costieră. Maiștrii erau notați ca fiind „slabi”, la fel ca și ofițerii artileriști. Aceste observații erau valabile și pentru echipajele celorlalte nave din clasa ei – „Căpitan Constantin Dumitrescu”, „Locotenent Remus Lepri” și „Sublocotenent Ion Ghiculescu”. La torpiloare corpurile navelor erau bine întreținute, în limitele bugetare ale vremii, iar instrucția manevrării lor se realizase. Persistau totuși problemele destul de serioase cu privire la dotările insuficiente cu muniții și materiale.

Practic, în afara dragajului și manevrelor de bază, instrucția pe aceste nave enumerate, la care trebuie să adăugăm și vedetele de tip „M.A.S.” a

---

[12] Distrugătoarele „Mărășești” și sora sa, „Mărăști”, au fost comandate de statul român din Italia în anul 1913. Navele au fost folosite de Marina Italiană pe perioada Primului Război Mondial și livrate României în 1920. Cu o lungime de 94 m și un deplasament de 1.700 t, distrugătoarele erau înarmate cu „3 tunuri Armstrong” de 152 mm, 4 tunuri de 76 mm, 2 mitraliere de 13.2 mm și 2 grupuri lans-torpile binate de 450 mm (Georgeta Borandă, *Nave de luptă românești – breviar*, pp. 156 - 157).

[13] Arhivele Militare Naționale Române, fond Inspectoratul General al Marinei, dosar 72, f. 340.

[14] Arhivele Militare Naționale Române, fond Inspectoratul General al Marinei, dosar 72, f. 340.

[15] *Ibidem.*

lipsit cu desăvârșire. În afara dificultăților amintite, se identificaseră greutăți serioase în ceea ce privește încadrarea cu personal de specialitate, la care se adaugă mutările frecvente, ceea ce făceau imposibilă sudarea unor echipaje eficiente. Spre exemplu, Forța Navală Maritimă dispunea de două remorchere pentru misiunile auxiliare. Ambele erau însă trase la mal, fără echipaj și nefolosibile în programul de instrucție.[16]

Inspecția tehnică anuală din 1921 a descoperit că două vedete, nr. 5 și 6, erau foarte prost întreținute:

> „La ambele vedete s-au găsit elicele complect avariate. La No. 5, pintenele îndoit, la No. 6 cârma strâmbă. Amândouă fac apă.-
> Căldările și sentinele pline de rugină.
> Ușele la focar nu se închid.-
> Toate acestea probează că vedetele au fost lăsate iarna în complectă părăsire și că organele, cari aveau obligația a controla, nu și-au făcut datoria.-”[17]

Se poate aprecia, așadar, Marina Militară Română a întâmpinat dificultăți aproape insurmontabile în ceea ce privește serviciul vedetelor antisubmarin. După intrarea tuturor torpiloarelor ex-austro-ungare în serviciu, Comitetul Consultativ al Marinei a decis pe 30 august 1922, să treacă la o clasare mai exactă a materialului plutitor. La capitolul „vase de luptă sau auxiliare”, s-a hotărât menținerea celor patru canoniere, cel puțin până la finalizarea misiunilor de dragaj, la fel ca și vedetele „M.A.S.”, dar au existat opinii care doreau să se renunțe la ultimele două unități, care nu erau încă recepționate la Napoli.[18]

În mai 1923 situația navelor Marinei Militare se prezenta astfel: distrugătorul „Mărășești” avea nevoie de reparații pentru îndreptarea etravei lovită în timpul vizitei din Grecia, plus o perioadă de andocare. Mașinile erau în stare bună de funcționare, dar motorul Diesel era scos din acțiune, șeful Serviciului Tehnic al Diviziei propunând schimbarea lui cu un grup electrogen importat din Italia pentru vedetele „M.A.S.”, care au devenit astfel o sursă de piese pentru navele mai importante.

Pentru campania de instrucție din 1925, prin Decizia Ministerială nr. 274 din 27 martie, au fost armate de către Divizia de Mare, torpiloarele „Zmeul”, „Vârtej”, „Vijelia” și „Sborul”, canonierele „Locotenent-comandor Eugen Stihi”, „Căpitan Constantin Dumitrescu” și „Sublocotenent Ion Ghiculescu”, două șlepuri, nava „Vârtosu”, trei vedete

---

[16] *Ibidem*, f. 343.
[17] *Idem*, fond Microfilme, rola FII. 2.756, c. 91.
[18] *Ibidem*, dosar 775/1930, f. 171.

„M.A.S.”, nava „Maican” și nava-școală „Mircea” pentru Școala de Marină.[19]

Tragerile de artilerie pe durata campaniei din 1927 au fost satisfăcătoare; nu au avut loc avarii, monitorul „Basarabia” a intrat în reparații generale la Arsenal[20], dar pentru campania din 1928, Inspectoratul General al Marinei a armat la mare doar ambele distrugătoare, trei canoniere, un torpilor, cinci vedete „M.A.S.”, nava-școală „Mircea”, remorcherele „Stoicescu” și „Vârtosu”, șalupa „Rahova”, nava „Maican”, trei șalupe și un ponton pentru exerciții cu mine. La Dunăre au fost armate două monitoare, două vedete, două șlepuri de artilerie, patru remorchere, un ponton port-mine, nava „Păun”, iahtul „Ștefan cel Mare”, o șalupă și un bac.[21]

Campania din 1927 a fost ultima în care au fost armate atât de multe vedete antisubmarin. Încă de la sfârșitul lui 1926 s-a raportat că vedetele nr. „1” și „2” aveau „infiltrațiuni la opera vie”[22]. Cele două vedete se aflau, din nou, în reparații la Arsenalul Marinei, dar ele erau singurele într-o stare mai bună. „Surorile”, „3” și „4” aveau propriile infiltrații, „în compartimente pe la opera vie și pe la covertă”[23]. De asemenea, în campania din 1925 ele au suferit avarii la axurile elicelor și aveau deformații ale corpurilor.[24] Toate aceste probleme acumulate conduceau, inevitabil, la concluzia că exploatarea vedetelor antisubmarin nu mai era rentabilă, dacă se lua în calcul că procesul de instrucție putea să se desfășoare și pe alte nave.

Campania de instrucție din 1928 a însemnat pentru vedetele antisubmarin armarea a doar două unități, nr. „3” și „4”, aflate într-o stare tehnică acceptabilă.[25]

Ultima verificare tehnică organizată de Divizia de Mare pentru vedetele „M.A.S.” a avut loc în aprilie 1929. Cu această ocazie s-a constatat că „intrarea apei din infiltrațiuni, pe la bordajele de fund, este din ce în ce mai pronunțată, corpurile fiind putrede”[26]. Vedeta nr. „5” se prezenta cel mai rău: „face aproximativ 60 căldări pe zi”[27]. Toate navele, însă, erau „de lemn slabe și putrede” și păstrarea lor în serviciu era foarte riscantă,

---

[19] *Ibidem*, dosar 269, f. 610.
[20] *Ibidem*, dosar 437/1927, f. 208.
[21] *Ibidem*, dosar 442/1928, f. 2.
[22] *Ibidem*, dosar 437/1927, f. 7.
[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem.*
[25] *Ibidem*, dosar 276, f. 81.
[26] *Ibidem*, dosar 442, f. 54.
[27] *Ibidem.*

existând pericolul desfacerii bordajelor. Divizia de Mare dorea ca ele să fie retrase din serviciu, cu păstrarea motoarelor și a celorlalte aparate.[28]

Pe 1 mai 1929 Inspectoratul General al Marinei a decis să scoată din serviciu vedetele antisubmarin („M.A.S.") nr. 1-4, din cauza ineficienței acestui tip de nave pentru misiunile pe care trebuiau să le execute (viteză redusă, deplasament prea mare) și stării avansate de uzură a corpurilor. În aceste condiții cheltuielile considerabile necesare reparării lor nu se mai justificau.[29] Membrii comitetului apreciau că sumele cheltuite deja pentru păstrarea navelor în serviciu, peste 4 milioane de lei, erau prea mari pentru serviciile aduse de vedete. Odată misiunea de dragaj încheiată, după 1924, Marina Militară Română avea nevoie de vedete mai mari și mai rapide, capabile să ducă lupta antisubmarin.

FROM THE HISTORY OF THE „M.A.S." ASW SHIPS IN THE SERVICE OF THE ROMANIAN NAVY

-abstract-

Key words: M.A.S., ASW boat, Romanian Navy, interwar, Black Sea.

This paper focuses on a particular type of ship in the service of the Romanian Navy: the „M.A.S." ASW motor boats. These ships were quite useful as minesweepers in the early `20s, but their continued service was fast becoming too much for the funds available. Inevitably, the „M.A.S." motor boats were discarded in 1929, but the legacy of the fast attack boat survived. Eventually, in 1940 and in 1942-1943 the Navy used similar, bigger boats, bought/aquired from Great Britain and Holland.

[28] *Ibidem.*
[29] *Ibidem,* dosar 346/1926 - 1931, f. 70.

SSI MONITORIZEAZĂ PARTIDELE POLITICE: SINTEZA INFORMATIVĂ 31 IANUARIE 1939. DIN CERCURILE NAȚIONAL – ȚĂRĂNISTE

*Conf. univ. dr. Marian Zidaru**

La 20 de ani de la Marea Unire, în România, regele obţinuse treptat controlul mecanismelor puterii. Partidele democratice, PNL şi PNŢ, erau slăbite. Folosindu-se şi de ameninţarea URSS, Mişcarea Legionară capitaliza nemulţumirile populaţiei din varii domenii. Votul universal, inaugurat de Constituţia din 1923, adusese la urne un electorat fără experienţă, pradă uşoară discursurilor populiste. Dar nu legionarii, ci regele şi erorile tactice ale liderilor democraţi au distrus sistemul pluralist al ţării.

La alegerile din 1937, Mişcarea Legionară, sub numele de Partidul Totul pentru Ţară, a câştigat 15% din sufragii. Împreună, PNL şi PNŢ, obţinuseră circa 56% din voturi. Dar nu ele au format guvernul. Carol al II-lea nu s-a adresat nici liberalului Gheorghe Tătărăscu[1], nici ţărănistului Iuliu Maniu[2]. Regele l-a desemnat premier pe Octavian Goga[3], şeful Partidului

---

* Constanța.

[1] **Gheorghe Tătărăscu** (născut la 21 decembrie 1886, Poiana, Gorj - decedat la 28 martie 1957, București) a fost prim-ministru al României în perioada 1934-1937 și în perioada 1939-1940. Gheorghe Tătărăscu a deținut și alte portofolii ministeriale. Numele lui s-a ortografiat și **Tătărescu** în epocă. Este absolvent al Liceului „Carol I" din Craiova. A fost ambasador la Paris din 1938 și până la 1 septembrie 1939, când a fost chemat în țară. S-a căsătorit cu Arethia Tătărescu în 1906, președinta Asociației Femeilor din Gorj, implicată în ridicarea monumentelor lui Constantin Brâncuși la Târgu-Jiu. Moartea sa a survenit pe 18 martie 1957, la Spitalul Panduri.

[2] **Iuliu Maniu** (n. 8 ianuarie 1873, Șimleul Silvaniei, judeţul Sălaj - d. 5 februarie 1953, Sighet), jurist, unul dintre cei mai prestigioşi oameni politici din istoria României, membru de onoare al Academiei Române din 7 iunie 1919.

S-a implicat activ în realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918, iar din funcţia de preşedinte al Consiliului Dirigent a reuşit integrarea rapidă a administraţiei din Transilvania în cea a României reîntregite. A dus o luptă neîncetată împotriva asupririi austro-ungare asupra Ardealului românesc, împotriva dominaţiei lui Ionel Brătianu în viaţa politică şi împotriva sovietizării ţării de către autorităţile comuniste. Deşi, la început, din ambiţie politică, s-a numărat printre susţinătorii principelui Carol şi a revenirii acestuia pe tron, când noul rege a manifestat tendinţe autoritare împotriva principiilor democratice, nu a ezitat să se angajeze într-o nouă luptă de opoziţie.. Adversari de idei, Maniu nu a ezitat să îi ia apărarea mareşalului Ion Antonescu în faţa completului de judecată, motiv pentru care se insinua că i-ar fi sprijinit politica dictatorială. La acestea, Iuliu Maniu a dat o replică memorabilă: „*Oamenii politici sunt adversari, iar nu canibali*".

[3] **Octavian Goga** (n. 21 martie 1881, Răşinari, d. 7 mai 1938, Ciucea), poet, publicist, academician şi politician român, prim-ministru al României în perioada 29 decembrie 1937

Naţional Creştin, un nou partid de extremă dreaptă, care obţinuse numai 10% din voturi.

O alianţă între liberali şi ţărănişti era exclusă: în campania electorală, Iuliu Maniu semnase un pact de neagresiune cu Mişcarea Legionară a lui Corneliu Zelea Codreanu. Pactul de neagresiune electorală din noiembrie 1937, practic a lichidat șansele democrației românești. Electoratul românesc a fost disipat. Cu Octavian Goga premier pro-german şi Armand Călinescu, ministru de interne pro-francez, Carol al II-lea îşi asigurase ultimul cuvânt şi deci, decizia, în toate problemele majore.

Situaţia era dificilă. Europa era în fierbere. Fiecare gest de la Bucureşti cântărea mult în raporturile dintre influenţa anglo-franceză şi a Germaniei naziste în regiune. Regele, care nu era antisemit, ci pro-occidental, ştia că Hitler sprijină organizaţia lui Corneliu Zelea Codreanu. Amâna cât putea Berlinul, ca să menţină România în sfera de influenţă a democraţiilor occidentale. Printre altele, problema era că el însuşi slăbise sistematic PNL şi PNŢ, așa încât liderii acestora depindeau într-o formă sau alta de el. Dar, odată cu alipirea Austriei la Germania nazistă şi criza sudetă, temporizarea nu mai funcţiona. Miza era ce tabără controlează petrolul de pe Valea Prahovei[4].

La 18 ianuarie 1938 au fost anunţate noi alegeri parlamentare, care ar fi trebuit să se desfăşoare la începutul lunii martie 1938. Nemulţumirile unor cercuri interne şi externe faţă de programul guvernamental de dreapta, intenţia de apropiere în politica externă faţă de Italia şi Germania, precum şi cartelul electoral încheiat de Octavian Goga cu mişcarea legionară, au condus la hotărârea regelui de a trece la schimbarea regimului. Se pare că guvernele de la Londra şi Paris au cerut expres înlăturarea cabinetului Goga – Cuza şi numirea guvernului „de instituire a dictaturii”. Prin urmare, la 10 februarie 1938, regele şi-a exprimat faţă de primul-ministru dorinţa de constituire a unui guvern de uniune naţională, iar Octavian Goga a prezentat demisia cabinetului. În aceeaşi noapte, 10/11 februarie 1938, a fost alcătuit un guvern sub preşedinţia patriarhului Miron Cristea. Primele măsuri au fost numirea de prefecţi militari, decretarea stării de asediu şi instituirea cenzurii la nivel naţional și anularea alegerilor din martie 1938, ceea ce a încheiat

- 10 februarie 1938. A fost membru corespondent al Academiei Române din data de 29 mai 1914 şi membru titular din 4 iunie 1919. A fost vicepreşedinte al Academiei Române în perioada 1 iunie 1929 - 30 mai 1932.

[4] *Cum a instaurat Regele Carol al II-lea dictatura în România* https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/centenar-100-de-ani-de-viitor/cum-a-instaurat-regele-carol-al-ii-lea-dictatura-in-romania-926302

perioada monarhiei constituţionale şi a inaugurat regimul personal al regelui Carol al II-lea[5].

La data de 10 februarie 1938, regele Carol al II-lea demite guvernul condus de Octavian Goga și instaurează în România un regim de dictatură regală, ce va dura până la abdicarea sa din septembrie 1940. După demiterea cabinetului Goga, peste numai o zi, la data de 11 februarie 1938, are loc instalarea noului guvern condus de patriarhul Miron Cristea, ocazie cu care Constituția din 1923 va fi abrogată și înlocuită cu una nouă. Prin această nouă Constituție, monarhia își va asigura o poziție dominantă în sistemul politic al țării, toate puterile fiind concentrate în mâna regelui, parlamentul având acum doar rolul de instituție legislativă auxiliară, deputații și senatorii nemaiavând drept de inițiative legislative decât pentru legile de „interes general", dar și acestea puteau fi respinse prin veto-ul regelui[6]. Sistemul pluralist al României nu mai exista.

Urmează apoi Proclamația din 20 februarie 1938 a regelui Carol al II-lea, însoțită de decretul-lege relativ la plebiscitul pentru Constituție în care „poporul român este chemat, în ziua de 24 februarie 1938, să se pronunțe asupra primirii Constituțiunii ce am decretat astăzi", fapt considerat în istoriografie ca fiind sfârşitul regimului parlamentar în România[7].

Vicepremierul, fostul ţărănist, Armand Călinescu în 1938, a intrat în conflict deschis cu legionarii: a interzis publicaţii extremiste şi a arestat intelectuali apropiaţi Mişcării, precum Nae Ionescu sau Mircea Eliade[8].

Însuşi Corneliu Zelea Codreanu[9], „Căpitanul" Mişcării Legionare, a fost închis la Jilava, pentru înaltă trădare. În noiembrie 1938, marcat de

---

[5] Alin Spînu, https://gmr.mapn.ro/app/webroot/fileslib/upload/files/arhiva%20GMR/2019%20gmr/Conferinta%20GMR%202019/GMR_CONF%20ro_Spanu.pdf

[6] **Mihaela Voicea,** *Instaurarea dictaturii regelui Carol al II-lea* http://www.histmuseumph.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=4646:instaurarea-dictaturii-regelui-carol-al-ii-lea&catid=39:stiri.

[7] Elenuța Mărioara Vânătoru, *Aspecte privind dictatura regală din România (1938-1940) Manifestate în județul Hunedoara,* http://www.anuarulsargetia.ro/aspecte-privind-dictatura-regala-din-romania-1938-1940-manifestate-in-judetul-hunedoara.

[8] **Mircea Eliade** (n. 28 februarie/13 martie 1907, București, România – d. 22 aprilie 1986, Chicago, Illinois, SUA) a fost istoric al religiilor, scriitor de ficțiune, filozof și profesor de origine română la Universitatea din Chicago, din 1957, titular al catedrei de istoria religiilor *Sewell L. Avery* din 1962, naturalizat cetățean american în 1966, onorat cu titlul de *Distinguished Service Professor*. Autor a 30 de volume științifice, opere literare și eseuri filozofice traduse în 18 limbi și a circa 1200 de articole și recenzii cu o tematică variată. Opera completă a lui Mircea Eliade ar ocupa peste 80 de volume, fără a lua în calcul jurnalele sale intime și manuscrisele inedite. Este membru post-mortem al Academiei Române (din 1990)

pasivitatea anglo-franceză, Carol al II-lea se întâlneşte cu Hitler. În cursul întrevederii, Hitler a cerut eliberarea legionarilor şi a sugerat un guvern Codreanu. La întoarcere, regele a ordonat eliminarea lui Zelea Codreanu. Devenea asfel singurul interlocutor al Berlinului în România.

Luând act de instituirea regimului autoritar, Iuliu Maniu a ţinut să precizeze că partidele „nu sunt un produs artificial al vieţii omeneşti, ci stadiul unei evoluţii naţionale, economice şi sociale. Ele nu sunt create prin legi, şi prin urmare, nu pot fi desfiinţate prin lege" Aşadar, din acest moment, activitatea PNŢ s-a desfăşurat în limite restrânse, pentru a nu fi supus la represiuni.

În perioada următoare, prin eforturile lui Iuliu Maniu şi ale lui Constantin I. C. Brătianu[10] raporturile dintre PNŢ şi PNL s-au ameliorat constant în lupta împotriva regimului autoritar instaurat de şeful statului. Faţă de toate actele nedemocratice ale regimului carlist, Maniu a desfăşurat o campanie vehementă.

În momentul procesului din mai 1938 împotriva lui Corneliu Zelea Codreanu, căpitanul Mişcării Legionare, fruntaşul naţional-ţărănist i-a luat apărarea, iar când acesta a fost asasinat în noaptea de 29/30 noiembrie, Maniu a cerut „pedepsirea guvernului asasin". Decretul din 16 decembrie

---

[9] **Corneliu Zelea Codreanu** (nume la naştere *Corneliu Zelinski*; n. 13 septembrie 1899, Huși, Vaslui, România – d. 30 noiembrie 1938, Tâncăbești, Snagov, Ilfov, România), a fost un politician român de extremă-dreaptă, anticomunist și antisemit, fondatorul și liderul organizației de extremă-dreaptă Garda de Fier (cunoscută și sub denumirea de Legiunea Arhanghelul Mihail sau Mișcarea Legionară), din România interbelică. Codreanu, căruia legionarii i-au atribuit titlul *Căpitanul*, a avut controlul absolut al organizației. Din 1919, Codreanu era membru al Gărzii Conștiinței Naționale, iar în 1923, împreună cu Alexandru C. Cuza, a fondat Liga Apărării Naționale Creștine (L.A.N.C.), pe care a părăsit-o doi ani mai târziu, din cauza diferențelor ideologice. În 1927 și-a înființat propria mișcare, Legiunea Arhanghelul Mihail. În 1938, a fost asasinat, alături de alți 13 legionari (Nicadorii și Decemvirii), în timpul detenției, la ordinul regelui Carol al II-lea.

[10] **Constantin I. C. Brătianu** (n. 13 ianuarie 1866, Florica, Ștefănești, Argeș, România – d. 1951, Sighetu Marmației, Maramureș) a fost un om politic liberal, fiu al lui Ion C. Brătianu și frate mai mic al lui Ionel Brătianu. De profesie inginer, Dinu Brătianu a deținut funcțiile de deputat și ministru, devenind în ultima parte a vieții sale președinte al Partidului Național Liberal. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Dinu Brătianu a trimis alături de Iuliu Maniu memorii lui Ion Antonescu, condamnând trecerea României dincolo se frontierele sale interbelice, în cadrul războiului împotriva Uniunii Sovietice. A luat parte la negocierile regelui Mihai cu partidele politice pentru răsturnarea lui Ion Antonescu, fiind numit la 23 august 1944 ministru fără portofoliu în guvernul Constantin Sănătescu, alături de Maniu (PNȚ), C. Titel Petrescu (PSD) și L. Pătrășcanu (PCR). În cursul anilor 1944-1947, Partidul Național Liberal condus de el a fost după Partidul Național Țărănist principala forță democratică opusă sovietizării țării de către PCR. Aflat în arest la domiciliu de câțiva ani, Constantin Brătianu fost arestat în noaptea dintre 5/6 mai 1950 și transportat la Sighet, murind la scurt timp.

1938 de înfiinţare a Frontului Renaşterii Naţionale l-a apreciat ca fiind neconstituţional şi a făcut cunoscut că naţional-ţărăniştii care au aderat la acest partid unic şi totalitar erau consideraţi „trădători” ai idealurilor democratice şi ca atare excluşi din partidul al cărui preşedinte era.

Legea electorală din 9 mai 1939 a fost ultima măsură aplicată de Carol pentru creşterea puterii regale. Conform acesteia, Iuliu Maniu a devenit senator de drept, dar a refuzat să-şi exercite mandatul, „spre a nu colabora nici măcar în calitate de opoziţie cu un regim care pentru noi era absolut evident că va aduce ţara la dezastru extern şi intern sigur.[11]”.

Faţă de asasinarea lui Armand Călinescu din 21 septembrie 1939, nu a luat atitudine, dar când a aflat de cruntele represiuni ale autorităţilor a adresat regelui un memoriu prin care „cerea sancţionarea celor vinovaţi. În decembrie 1938, ia fiinţă primul partid unic din România - Frontul Renaşterii Naţionale.

Regele încerca astfel să obţină sprijin de masă pentru propria dictatură şi să combată Mişcarea Legionară. Cine voia să facă politică, trebuia să fie parte a Frontului. Deciziile se luau exclusiv la vârf. Membrii de rând nu aveau drept de vot. În ciuda sprijinului masiv al statului, Frontul Renaşterii Naţionale, un amalgam de sloganuri patriotice fără o direcţie clară, s-a dovedit un eşec.

Legionarii şi-au păstrat ascendentul[12]. Constituția (1938), crearea consiliului de coroană, noua împărțire administrativă a României, crearea F.R.N. „ca unica organizație politică în stat şi singura care avea dreptul de a fixa şi depune candidaturi în alegeri” şi în care aparatul de partid era numit pe scară ierarhică, iar membrii săi purtau, obligatoriu, uniformă, transformarea F.R.N. în Partidul Națiunii, considerat drept „partidul unic, totalitar” etc., toate acestea oferă imaginea evoluției regimului carlist de la o guvernare personală la una care sfârşeşte prin a avea, în 1940, un caracter totalitar. Din acest motiv, metodele folosite de Carol al II-lea au imprimat regimului politic aspectul unei dictaturi regale[13].

După adoptarea Constituţiei, ca măsură de prevedere, regimul autoritar carlist a reintrodus pedeapsa cu moartea, îndeosebi pentru infracţiunile contra siguranţei Statului, o altă măsură coercitivă extremă pentru suprimarea activităţii Mişcării Legionare. Celelalte partide au

---

[11] http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Iuliu_Maniu.

[12] *Cum a instaurat Regele Carol al II-lea dictatura în România*, https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/centenar-100-de-ani-de-viitor/cum-a-instaurat-regele-carol-al-ii-lea-dictatura-in-romania-926302.

[13] http://www.anuarulsargetia.ro/aspecte-privind-dictatura-regala-din-romania-1938-1940-manifestate-in-judetul-hunedoara.

încercat să activeze într-o semi-clandestinitate tolerată de rege, însă oficial, partidele fuseseră desfiinţate. O bună parte din membrii de vază ai acestor partide a „dat” regelui o mână de ajutor pentru întărirea noului regim, fie în formula consilieri regali, fie prin acceptarea lor în cercurile Palatului. Drepturile şi libertăţile cetăţeneşti au subzistat în noua Constituţie în forma agreată de rege, o situaţie ce nu semăna cu vechile prevederi[14].

La 30 martie au fost desfiinţate prin decret-lege toate partidele, iar la 15 aprilie au fost închise sediile acestora, ca urmare a dizolvării lor. Pentru PNŢ, momentul a constituit, de fapt, cea de-a patra trecere în clandestinitate ca partid, dacă se iau în considerare şi cele suferite anterior de PNR.

Iuliu Maniu nu a recunoscut legalitatea dizolvării şi a continuat activitatea de partid, dar a îngăduit membrilor săi să depună jurământul - impus de lege - pentru a nu-şi pierde slujbele.

Pe de altă parte, a exclus din partid pe toţi cei care au acceptat participarea la guvern: Mihail Ralea, Grigore Gafencu[15], Mihail Ghelmegeanu, Nicolae Ottescu[16], Petre Andrei, Victor Jinga, Mihai Şerban[17].

Ca reacţie la abuzurile dictaturii, poziţiile PNŢ şi ale PNL (Dinu Brătianu) s-au apropiat. Au fost întreprinse demersuri comune în favoarea revenirii la o guvernare constituţională. În context, mai mulţi fruntaşi

---

[14]https://ziarulunirea.ro/20-februarie-a-fost-decretata-constitutia-regelui-carol-al-ii-lea-inceputul-drumului-catre-dictatura-regala-reintroducerea-pedeapsei-cu-moartea-printre-masuri-pentru-siguranta-statului-614127/

[15] **Grigore Gafencu** (n. 30 ianuarie 1892, Bârlad, Tutova, România – d. 30 ianuarie 1957, Paris, Franța) a fost un om politic, diplomat și ziarist român. Grigore Gafencu a fost membru în „Comitetul Național Român" încă de la formarea lui, în 1949, în fruntea grupului personalităților din afara partidelor politice, și l-a părăsit la începutul anului 1952, cu ocazia primei crize a Comitetului. A fost unul din fondatorii „Ligii Românilor Liberi". S-a stins din viață la 30 ianuarie 1957, în locuința sa din Paris.

[16] **Nicolae Ottescu** (n. 1 mai 1885, Galați – d. 11 februarie 1950, București) a fost un prozator și dramaturg român, ministru al Afacerilor Interne între 28 septembrie 1939 și 23 noiembrie 1939.

[17] **Mihai Șerban** sau **Mihai Adrian Șerban** (n. 3 septembrie 1887, Seghedin, Ungaria – d. 30 aprilie 1947, Cluj, România) a fost un om politic român, agronom, profesor universitar. Delegat la Conferința de Pace de la Paris (1919) pentru chestiuni economice. După Unirea Transilvaniei cu România, a fost numit, în august 1919, Director al Academiei de Agricultură din Cluj, unde a deținut funcțiile de rector și decan. A fost subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii în 1932 și între 1938-1940, dar și subsecretar de stat pentru minorități, a fost președinte al Senatului învățământului superior agronomic din România, vicepreședinte al Comisiunii internaționale permanente a învățământului agricol. Membru marcant al Partidului Național Țărănesc și un apropiat al lui Iuliu Maniu. În 1928 a fost ales deputat, iar un an mai târziu, în 1929, a organizat Grupul parlamentar de agricultură.

naţional-ţărănişti au fost trimişi în lagăr: Virgil Madgearu[18], Corneliu Coposu[19], Aurel Leucuţia[20], Ilie Lazăr[21], Ghiţă Popp[22] şi alţii.

---

[18] **Virgil Madgearu** (nume complet: *Virgil Traian N. Madgearu*; n. 14 decembrie 1887, Galați – d. 27 noiembrie 1940, pădurea Snagov) a fost un economist român, sociolog, și politician de stânga, membru proeminent și principal teoretician al Partidului Țărănesc și al succesorului său, Partidul Național Țărănesc (PNȚ). A avut o importantă activitate ca eseist și jurnalist și s-a aflat pentru o lungă perioadă de timp în conducerea editorială a influentei reviste *Viața Românească*. A fost teoreticianul care a fundamentat doctrina politică a curentului țărănist. A fost ales membru post-mortem al Academiei Române. În 1940 a fost asasinat de un comando legionar ca răspuns la pozițiile sale antifasciste.

[19] **Corneliu (Cornel) Coposu** (n. 20 mai 1914, Bobota, Comitatul Sălaj, România – d. 11 noiembrie 1995, București, România) a fost un politician român, liderul opoziției din România postcomunistă. Absolvent de drept și ziarist, om de încredere al liderului național-țărănist Iuliu Maniu, Coposu a fost membru al Partidului Național Țărănesc până la interzicerea acestuia în 1947, iar ulterior a fost deținut politic în condiții foarte aspre timp de 17 ani, în faza stalinistă a regimului comunist din România. După Revoluția din 1989 a reîntemeiat oficial PNȚ sub numele de Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat și a fost președinte al PNȚCD-ului între 1990 și 1995. În această calitate, a fondat Convenția Democrată Română, al cărei prim președinte a fost. Corneliu Coposu a fost ales senator în Parlamentul României în 1992.

[20] **Aurel Leucuţia** (n. 26 aprilie 1894, Călacea, judeţul Timiş - d. 1964), jurist, doctor în drept, om politic, fruntaş ţărănist, ministru, militant al Unirii Transilvaniei cu România. Aurel Leucuţia a urmat liceul de stat de la Budapesta şi a devenit doctor în drept la Cluj. A fost secretar al Consiliului Naţional Român din Transilvania, vicepreşedinte al organizaţiei de Timiş-Torontal al Partidului Naţional Ţărănesc şi deputat între 1928 - 1930 şi 1932-1933. Aurel Leucuţia a ocupat portofoliul Ministerului Economiei Naţionale în al doilea guvern prezidat de Constantin Sănătescu (4 noiembrie 1944 - 6 decembrie 1944) şi acelaşi portofoliu în guvernul generalului Nicolae Rădescu (6 decembrie 1944 - 28 februarie 1945). La 18 iulie 1947, împreună cu demnitarii ţărănişti, şi-a văzut suspendată imunitatea parlamentară de către Comisia Legislativă a Parlamentului Român, în vederea arestării. A fost închis în mai multe locuri, printre care şi la închisoarea de la Sighetu Marmaţiei, unde a fost dus în anul 1954, însă a supravieţuit acelei perioade. Aurel Leucuţia a decedat în 1964, la vârsta de 70 de ani, la scurt timp după eliberare.

[21] **Ilie Lazăr** (n. 12 decembrie 1895, Giulești, județul Maramureș – d. 6 noiembrie 1976, Cluj) a fost un jurist și om politic român, fruntaș al Partidului Național Țărănesc în perioada interbelică și garda de corp a lui Iuliu Maniu.

A luptat în Primul Război Mondial pentru eliberarea Cernăuțiului, apoi cu trupele de moldoveni a participat la eliberarea orașului Sighet. În timpul Austro-Ungariei a fost membru al Partidul Național Român din Ungaria și Transilvania. În 1928 a câștigat fotoliul de deputat din partea PNȚ.

[22] **Ghiță Popp**, ortografiat și **Ghiță Pop** sau **Gheorghe Pop**, (n. 3 ianuarie 1883, Poiana Sărată, comitatul Trei Scaune, Regatul Ungariei – d. 25 octombrie 1967, București, RSR a fost un gazetar și om politic român. A fost colaborator al lui Nicolae Filipescu, apoi membru marcant al PNȚ. A îndeplinit funcțiile de subsecretar de stat la Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor (17 iunie 1930 - 17 aprilie 1931) în guvernele Iuliu Maniu (2) și George G. Mironescu (2). A fost ales în mai multe rânduri ca deputat național-țărănist în Parlamentul României. A fost unul dintre reprezentanții plenipotențiari ai Guvernului

La 16 decembrie 1938, a fost înfiinţat prin decret Frontul Renaşterii Naţionale, ca partid unic, singurul în drept de a desemna candidaţi în alegerile parlamentare, administrative şi profesionale (bresle).

Iuliu Maniu, Ion Mihalache[23], dr. Nicolae Lupu, Mihai Popovici[24], Aurel Dobrescu[25] şi Nicolae Georgescu-Tulcea[26] au refuzat să îmbrace uniforma obligatorie a partidului unic şi au fost socotiţi demisionaţi din

---

României și Înaltului Comandament Român, alături de Lucrețiu Pătrășcanu, generalul adjutant Dumitru Dămăceanu și principele Barbu A. Știrbey, care au semnat la Moscova în 12 septembrie 1944 Convenția de armistițiu între guvernul român și guvernele Uniunii Sovietice, Marii Britanii și Statele Unite ale Americii. A îndeplinit ulterior funcția de ministru al cultelor și artelor (4 noiembrie 1944 - 28 februarie 1945) în guvernele Constantin Sănătescu (2) și Nicolae Rădescu..

[23] **Ion Mihalache** (n. 3 martie 1882,Topoloveni, Argeș, România – d. 5 februarie 1963, Râmnicu Sărat, regiunea Ploiești, România) a fost învățător, om politic, ministru în mai multe guverne, fondator și președinte al Partidului Țărănesc, vicepreședinte și apoi președinte (21 noiembrie 1933 - 23 noiembrie 1937) al Partidului Național-Țărănesc. După venirea la putere a comuniștilor, prin guvernul condus de Petru Groza, Ion Mihalache este arestat cu ocazia diversiunii cunoscute sub denumirea de „Înscenarea de la Tămădău", punctul de plecare al unui proces intentat împotriva unor personalități marcante ale PNȚ. La 12 noiembrie 1947, în urma acestui proces, a fost condamnat la temniță grea pe viață, 10 ani de degradare civică, confiscarea averii și 50.000 de lei cheltuieli de judecată. Ion Mihalache a decedat în 5 februarie 1963, în închisoarea de la Râmnicu Sărat

[24] **Mihai Popovici** a aboslvit Liceul românesc din Braşov, după care a urmat cursuri la Universitatea din Budapest şi la Facultatea de Filosofie din Viena, unde a obţinut şi doctoratul în drept. La Adunarea Naţională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, Mihai Popovici este pentru prima oară ales într-o funcţie de conducere publică în Marele Sfat Naţional şi ca membru al Consiliului Dirigent al Transilvaniei la Departamentul Industriei şi Comerţului. La alegerile din noiembrie 1919, Popovici este ales deputat în Parlamentul României întregite. În cabinetul Blocului Parlamentar ocupă portofoliile Ministerului Lucrărilor Publice şi al Ministerului Finanţelor. Pe 10 octombrie 1926, când s-a înfiinţat Partidul Naţional Ţărănesc, Popovici a fost ales vicepreşedinte, funcţie pe care a deţinut-o permanent. A făcut parte din toate guvernele ţărăniste (8 guvernări), în special ca ministru al finanţelor, dar şi al justiţiei, internelor şi al lucrărilor publice. La scindarea PNŢ sub dictatura regală, între Alexandru Vaida-Vievod şi Iuliu Maniu, el s-a alăturat grupului manist, cu toate că era cumnat cu Vaida. După Al Doilea Război Mondial, este arestat în data de 21 august 1947, pentru "activitate intensă în Partidul Naţional Ţărănesc", deşi nu fusese unul dintre liderii acuzaţi în conspraţia Afacerii Tămădău. Este eliberat la 5 iulie 1955, după şapte ani de închisoare. Moare pe 7 mai 1966, la vârsta de 87 de ani.

[25] subsecretar de stat la Domenii

[26] N. Georgescu-Tulcea s-a născut în comuna Parscov, din judetul Buzau, la 13 martie 1886.Urmează, la Tulcea, cursurile actualului Colegiu dobrogean „Spiru-Haret" pe care le absolvă în anul scolar 1907-1908 și se înscrie apoi la Facultatea de Drept din București., N. Georgescu-Tulcea a fost ales in toate alegerile parlamentare ca deputat de Tulcea și, ca urmare, a fost proclamat senator de drept, de Curtea de Casatie și Justitie, în 1939. Regimul comunist l-a arestat în 1947 și în 1952, fiind condamnat la doi ani închisoare administrativă. Este înmormântat în cimitirul „Eternitatea" din Tulcea.

demnitatea de *senator de drept*[27]. Datorită caracterului totalitar al regimului, serviciile de informații și siguranță au monitorizat activitatea tuturor partidelor politice din România, deci și a PNȚ. Sinteza informativă din 31 ianuarie 1939 reflecta atitudinea critică față de regim a cadrelor de conducere ale partidului. Critica viza atât viața politică internă, cât și politica externă a României, care devenea tot mai izolată devenind obiect de dispută între grupul anglo-francez și cel germano-italian. Am păstrat limbajul epocii existent în acest document. De la un timp, cercurile național-țărăniste se arată cuprinse de o vie îngrijorare în ce privește situația țării. Leit-motivul ce revine mereu în conversațiile diverșilor fruntași este afirmațiunea că s-ar merge spre… catastrofă. În ce privește economia și finanțele, starea de lucruri ar fi gravă: balanța comercială ar tinde a deveni deficitară, după ce, în comparație cu anul trecut, a arătat o scădere continuă, ce se cifrează la miliarde; stocul de devize al Băncii Naționale ar fi aproape de epuizare, așa încât statul nu ar mai fi în măsură a face față angajamentelor din străinătate; moneda națională ar coborî vertiginous, mergând spre prăbușire, după cum ar indica-o creșterea continuă a lirei sterline, care a sărit peste 2100 lei, ca și a celorlalte devize, fenomen care dacă se explică, în altă parte, prin lichidarea averilor evreești, ar avea însă și alte explicații ținând cont de structura însăși a regimului, ca și de incompetența conducătorilor responsabili ai politicei noastre economico-financiare[28].

---

[27] *Dictatura regală,* http://www.corneliu-coposu.eu/articol/index.php/322-dictatura-regala/

[28] Este desigur o exagerare. Iată ce scria presa străină: „ În afară de eventualitatea unui război, România este o țară cu stabilitate tot mai mare. De când M.S. Regele Carol al II-lea a introdus, acum un an, noul regim, domnul Mitiță Constantinescu, sub îndrumarea Suveranului său, a reușit prin negocieri abile cu țările străine, să transforme o balanță comercială nefavorabilă într-o balanță tot mai îmbunătățită. În martie 1938, când dl. Mitiță Constantinescu a venit în fruntea Ministerului Economiei Naționale, importul românesc întrecea exportul cu 229 milioane lei. Următoarele șase luni arată reușita sforțărilor sale. Simplificarea prevederilor valutare, atât pentru producător cât și pentru exportator, a contribuit la această îmbunătățire. Astfel, după semnarea acordului anglo-român din septembrie 1938, guvernul român a lăsat liberă o cotă de 60 la sută din devizele încasate pentru tot felul de produse exportate, cu excepția produselor petrolifere. Industriașii români au putut avea în felul acesta devizele necesare pentru cumpărarea de materii prime din Anglia. Dl. Mitiță Constantinescu speră că va putea convinge pe importatorii britanici de produse petrolifere să cumpere mai mult din România, acordându-le anumite avantaje pentru această supra-cotă. Prin reorganizarea Camerelor de Comerț s-a stabilit o mai strânsă cooperare între guvernul român și producător. Societățile cooperatiste au luat un nou avânt. Banca Națională a acordat de curând acestor cooperative credite importante. Dl. Mitiță Constantinescu a reorganizat cu totul baza economică și industrială a vieții naționale. S-au făcut sforțări pentru lichidarea rezervei de grâu din 1938, s-a reorganizat industria de petrol și a gazelor industriale, exploatarea minieră a fost pusă pe baze noi, s-a întocmit un nou cod

Situația politică internă: nemulțumirea ar fi pătruns adânc în masele populare, lăsate cu totul la discuția unei administrații pe cât de neînțelegătoare pe atât de arbitrară și abuzivă; burghezia mică și mijlocie din orașe, greu lovită de scumpirea continuă a traiului și decepționată în ce privește revendicările naționaliste cu cari se obișnuise, propaganda șovino-antisemită a curentelor extremiste de dreapta și pe cari sperase să le vadă satisfăcute de actualul regim, ar fi, deasemeni, profund nemulțumită; Rămășițele fostei „Gărzi de Fier", care ar număra încă multe zeci de mii (!?) de aderenți înverșunată continuă să lucreze subteran, alimentând o mentalitate anarhistă și dând din când în când la iveală acțiuni teroriste ca acela descoperite în iarna aceasta de autorități;- într'un cuvânt un observator atent ar descoperi o stare de spirit prerevoluționară, prevestitoare de furtuni, generalizată în toata țara, dar mai ales în Ardeal, unde vechea tradiție de mândrie și conștiință cetățenească și de atașament pentru libertățiile publice - ar face insuportabilă starea de lucuri de astăzi.

În aceleași sumbre culori descriu aceste cercuri national-ţărăniste şi situaţia externă. În afară de împrejurarea că raporturile noastre diplomatice cu două mari puteri ca Germania și U.R.S.S., ar fi ca și inexistente - tratativele pentru trimiterea lui Vaida la Berlin şi pentru numirea plenipotenţiar al Reichului la Bucureşti, ar fi ajuns la un punct mort - au plutit în nesiguranţă şi în ce priveşte relaţiile noastre cu Franţa şi Anglia; mai pretutindeni în străinătate am avea o atmosferă defavorabilă şi ca dovadă ar fi atacurile din presa oficioasă germană, ca şi acela din alte mari cotidiane străine, cum ar fi atacul, ce n'a cruţat nici pe Suveran, din însuşi oficiosul englez „Times" (?!); puterile direct interesante în problemele Europei Centrale şi a bazinului dunărean, ar urmări aranjamentele şi soluţiunile, care deşi ne-ar fi privi direct, să se facă nu numai fără consultarea şi ştirea noastră, dar, ceiace este încă mai grav, în dauna noastră.

Discursul rostit de Alex.Vaida Voevod[29] la banchetul „Curentului",

---

industrial și comercial, s-au creat noi industrii, s-a reorganizat Ministerul Economiei Naționale, s-a sporit creditul în vederea scăderii prețurilor și au fost coordonate diferitele departamente economice", nota revista economico-financiară „Business News and Financial Digest" din 13 februarie 1939.„Financial Times" din 16 ianuarie 1939 scria despre progresul agriculturii noastre din ultimii ani, explicându-l prin ajutorul dat populației rurale și introducerea sistemului primelor. Apud Cătălin Preda, *Presa străină lăuda performațele economice ale României sub Dictatura Regală. Constituția din 27 februarie 1938* https://evenimentulistoric.ro/presa-straina-romania-regala.html.

[29] **Alexandru Vaida-Voevod** (n. 27 februarie 1872, Olpret (satul Bobâlna) - d. 19 martie 1950, Sibiu) om politic, medic, publicist, unul dintre liderii marcanţi ai Partidului Naţional Român din Transilvania, apoi al Partidului Naţional Ţărănesc. Unul dintre iluştrii politicieni ai perioadei interbelice, Vaida-Voevod a debutat ca un ferm susţinător pentru drepturile naţionale a românilor din Ardeal. După Marea Unire şi fuziunea naţionalilor cu ţărăniştii, s-

a produs o impresie extraordinară în toate cercurile naţional-ţărăniste.

Miniştrii spun că s-ar fi convins şi Vaida de ineficaitatea tacticei persuasiunei şi că dela acţiunea protestară de azi, până la aceia a unei lupte deschise şi directe, asemănător luptei ce duce Maniu, n-ar fi decât un pas.

Semnifcativ pentru evoluţia mentalitaţii ideologice a naţional-ţărăniştilor, de când la conducere este Maniu, precum şi ca o indicaţie a stării de spirit ce caracteristează astăzi cadrele acestui partid, este faptul că printe alte acuzaţiunii şi critice formulate, în contra regimului în fiinţă, se aude tot mai des imputaţiuni că s-ar guverna cu nesocotirea imperetivelor naţionaliste ale vremei, că ar prevela spiritului iudeo-masonic al lui Călinescu – pe care presa evreiască din Apus l-ar gratula, din spirit de... confrerie, cu epitetul de „omul de oţel" – că oameni cu Ralea[30], Andrei[31], Ghelmegeanu[32], prizoneri ai gândirei marxisto-comuniste, nu pot prin

---

a numărat printre liderii marcanţi ai noului Partid Naţional Ţărănesc. În activitatea politică, Alexandru Vaida-Voevod a ocupat timp de trei mandate funcţia de preşedinte al Consiliului de miniştri, remarcându-se şi la conducerea Ministerului de Interne şi a Ministerului de Externe. A sprijinit regimul autoritar al regelui Carol al II-lea , motiv pentru care i-a părăsit pe naţional-ţărănişti şi a întemeiat propriul partid. După instaurarea monarhiei autoritare a fost numit consilier regal, iar şeful statului l-a folosit pentru a-şi justifica regimul, mizând pe credibilitatea unor politicieni cu experienţă, care erau fideli monarhiei.

[30] **Mihai Ralea** (născut în 1896, Husi – decedat în.1964, Bucureşti) – psiholog, sociolog, filosof, estetician, eseist şi om politic. Membru al Academiei Române, director al revistei *Viața Românească.* Profesor de psihologie la Universitatea din Iași în perioada 1923-1938, unde a predat cursuri de psihologie generală, psihologie socială, psihologie comparată, caracterologie și tipologie. Și-a făcut studiile liceale la Huși și a obținut licența în filosofie, litere și drept la Universitatea din Iași (1918). A plecat apoi pentru desăvârșirea studiilor la Paris unde a obținut titlul de Doctor în Litere. La revenirea în țară în anul 1923 este numit conferențiar de pedagogie socială și legislație școlară, națională și comparată la Facultatea de Filosofie și Litere a Univesității din Iași. În 1926 este numit profesor de psihologie la aceeași facultate, iar în 1938 este transferat la Universitatea din București..

[31] **Petre Andrei** (n. 29 iunie 1891, Brăila – d. 4 octombrie 1940, Iași) a fost un savant, sociolog, filosof, profesor și om politic, membru post-mortem (1991) al Academiei Române. Voluntar în Primul Război Mondial, a fost profesor la Catedra de Sociologie a Universității din Iași, deputat din partea Partidului Național-Țărănesc, subsecretar de stat și apoi ministru în mai multe guverne din România interbelică.

[32] **Ghelmegeanu, Mihail.** Om politic n. 25 iun. 1896, Craiova - m. 1984, Bucureşti. Urmează Facultatea de Drept şi de Litere la Bucureşti. Doctor în drept la Paris (1922). A fost în Baroul Ilfov (1922). În 1926, în cadrul Cercului de Studii al Partidului Naţional Ţărănesc conduce secţia politică,administrativă şi constituţională;deputat al judeţului Ismail (1928); membru al Aripii de Centru a P.N.Ţ. şi, în cadrul Centrului de Studii al P.N.Ţ. A fost subsecretar la Agricultură, în guvernul Alexandru Vaida-Voievod şi la preşedenţia Consiliului de Miniştri şi Minorităţi. În guvernul Maniu, secretar de Stat la Agricultură (1932-1933); ministrul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor, în guvernele Miron Cristea, Armand Călinescu, Gheorghe Argeşeanu, Constantin Argetoianu (1938-1939). Membru fondator al Frontului Renaşterii Naţionale (1938); ministru de Interne

structura lor sufletească năzui să fie exponenţi ai ideiei de renaştere naţională.

Se spune că Armand Călinescu[33] şi Iamandi[34] ar proiecta scoterea unei oficios de seară, al regimului, pe care ar urma să-i redacteze o seamă de „sărindărişti"ca: Teodorescu-Branişte[35], Demostene Botez[36], etc. Omul de încredere prin care ar urma să se realizeze acest proect ar fi un anume Calustian[37], un fel de eminenţă gris a presei regimului, răsfăţatul lui Călinescu şi proaspăt dar fabulos îmbogăţit.

(1939-1940). Este numit preşedinte al Comisiei române pentru aplicarea Convenţiei de armistiţiu (1945-1946) şi ales deputat în alegerile din noiembrie 1946; deputat în M.A.N. (1948). Profesor la Facultatea de Drept din Bucureşti, până în 1953; cercetător la Institutuul de Cercetări Juridice al Academiei Române (1954-1964).

[33] **Armand Călinescu** (n. 22 mai 1893, Piteşti - d. 21 septembrie 1939, Bucureşti), om politic, jurist, economist. S-a format ca om politic în cadrul Partidului Naţional Ţărănesc, activitatea sa în funcţii guvernamentale fiind îndreptată împotriva oricăror curente extremiste care ameninţau ordinea în stat. S-a numărat printre susţinătorii manevrelor politice practicate de regele Carol al II-lea pentru sporirea puterii personale. Conflictul cu Mişcarea Legionară i-a adus în cele din urmă sfârşitul tragic. A fost victima unui atentat, ale cărui mistere nu sunt elucidate nici până în zilele noastre.

[34] **Victor Iamandi** 15 februarie 1891, satul Hodora, comuna Cotnari, judeţul Iaşi - d. 26 noiembrie 1940, Închisoarea Jilava. A absolvit Facultăţile de Drept şi Litere din Iaşi. Membru al PNL, a fost, în perioada interbelică: ministru secretar de stat (oct. 1934 – aug. 1936), ministru al Cultelor şi Artelor (aug. 1936 – mar. 1937, nov. – dec. 1937), ministru al Educaţiei Naţionale (feb. – mar. 1938), ministru al Cultelor şi Artelor (feb. – mar. 1938), ministru al Justiţiei (mar. 1938 – ian. 1939, feb. – mar. 1939, mar. – sept. 1939, 21 -28 sept. 1939, sept. – nov. 1939). A fost un susţinător al regelui Carol al II-lea, căruia i-a devenit consilier începând cu 23 noiembrie 1939. În septembrie 1940, după abdicarea lui Carol al II-lea şi preluarea puterii de către legionari, a fost întemniţat în închisoarea de la Jilava din cauza măsurilor anti-legionare pe care le aprobase, sub Carol al II-lea, în calitate de Ministru al Justiţiei. Două luni mai târziu s-a numărat printre cei 64 de deţinuţi politici executaţi, la Jilava, de un grup de legionari în noaptea de 26/27 noiembrie 1940.

[35]Scriitorul **Tudor Teodorescu-Branişte** s-a născut la 12 aprilie 1899, la Piteşti. A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1921. Practică pentru scurt timp avocatura, la Baroul de Ilfov, apoi se consacră în întregime vieţii de jurnalist şi de om politic. A debutat, sub pseudonimul Andrei Branişte, în 1915, la "Rampa" şi a colaborat la publicaţii precum "Revista noastră", "Sclipiri", "Progresul", "Hiena", "Contimporanul", "Facla", "Mişcarea", "Muncitorul", "Cuvântul", 'Parlamentul", "Opoziţia", "Curentul", "Revista politică" ş.a. De asemenea, a fost redactor la "Aurora" şi "Adevărul", a condus "Cuvântul liber" (1933-1936 A fost secretar al Editurii Cultura Naţională (1922-1926), precum şi deputat din partea Partidului Ţărănesc (1926-1928). Tudor Teodorescu-Branişte a murit la 23 martie 1969, la Bucureşti.

[36] **Demostene Botez** (n. 29 iulie, 1893, satul Hulub, comuna Dângeni, judeţul Botoşani - d. 17 martie 1973, Iaşi) a fost un scriitor şi publicist român, academician (membru corespondent din 1963) şi avocat (licenţiat în drept al Facultăţii din Iaşi).

[37] Nu avem date.

Costache Lupu crede a şti că şefii partidului naţional-creştin al defunctului Goga, transformat în „Uniunea Conştiinţei Naţionale", ar fi luat de asemeni poziţie în contra regimului, pentru că cererea de înscriere colectivă în „Frontul Renaşterii Naţionale" le-ar fi fost respinsă.

Ei ar fi foarte îndârjiţi de prigoana ce s'ar deslănţui în contră-l reprezinta bătrânul A.C. Cuza[38] secondat de fiul său şi de o mare majoritatea de vechilor cadre cuziste, dar şi gogiste, mai rezervat fiind doar Istrare Micescu[39], care ar frecventa „scara din dos a Palatului".

După cum cred a şti unii fruntaşi naţioanal ţărănişti – virusul legionar ar bântui încă printre cadrele tinere ale ofiţerilor, dintre cari câţiva a fi fost executaţi sumar, dovediţi fiind că activau în nuclee teroriste. Un astfel de nucleu, ar fi fost descoperit chiar la Sinaia. Această gravă stare de lucruri ar fi determinat pe Generalul Argeşeanu[40] să convoace, într-o consfătuire secretă, pe toţi ofiţerii superiori din Capitală, pentru a-i conjura să vegheze.

---

[38] **Cuza, Alexandru Constantin**, fost profesor de economie politică la Universitatea din Iaşi, membru al Academiei Române (1936), om politic naţionalist român, născut la 8 noiembrie 1857 în Iaşi, a murit la Sibiu în anul 1947. Alexandru Constantin Cuza, cunoscut sub numele de A.C. Cuza, s-a născut la 8 noiembrie 1857, la Iaşi. După susţinerea bacalaureatului A.C. Cuza s-a înscris la Facultatea de Drept din Paris. În 1882 s-a transferat la Universitatea Veche din Bruxelles. Acolo obţine şi un doctorat în ştiinţe politice şi administrative, iar în anul 1886 dobândeşte şi titlul de doctor în drept. Intră în cercul societaţii „Junimea" şi la 1892-1895 se alege pentru prima dată deputat de Iaşi, când susţine „naţionalizarea şcoalelor". Profesor universitatea la 27 Ianuarie 1901. A.C. Cuza se implică alături de Constantin Pancu in Garda Conştiinţei Naţionale, probabil prima organizaţie de orientare naţional socialistă din ţara noastră. Susţine şi impune numerus clausus pentru evrei în învăţământul românesc. Devine doctrinarul (şi fondatorul naţionalismului creştin românesc) şi mentorul generatiei de la 1922 şi educator în naţionalism pentru Corneliu Zelea Codreanu, Ion Moţa şi alţi lideri de mai târziu ai Mişcării Legionare. La 4 Martie 1923 înfiinţează „Liga Apărării naţionale Creştine" (L.A.N.C.), iar la 14 Iulie 1935 se contopeşte cu Partidul Naţional Agrar al lui O. Goga, dând partidului numele de „Naţional-Creştin." Fost decan al Facultaţii de drept, în 1919, Ministru de Stat (28 Decembrie 1937 – 10 Februarie 1938).. În anul 1943 părăseşte casa din Iaşi din cauza invaziei sovietice şi se autoexilează a Sibiu. A murit în anul 1947 la Sibiu.

[39] I**strate Micescu** (n. 22 mai 1881, Ploiești – d. 22 mai 1951, penitenciarul Aiud) a fost un jurist, om politic și profesor universitar român, care a îndeplinit funcția de ministru al afacerilor străine (1937-1938).

[40] **Gheorghe Argeşeanu** (n. 28 februarie 1883, Caracal - d. 26/27 noiembrie 1940, penitenciarul Jilava), general de armată, om politic, ministru al Apărării Naţionale, preşedinte al Consiliului de Miniştri. S-a numărat printre susţinătorii regimului monarhic autoritar instaurat de regele Carol al II-lea, iar după asasinarea primului ministru Armand Călinescu de către un comando legionar, a acceptat, din funcţia de prim-ministru, misiunea ordonată de şeful satului de a coordona represaliile împotriva legionarilor. În decurs de numai câteva zile, în fiecare judeţ al ţării au fost executaţi câte trei legionari, iar cadavrele lor au fost expuse în piaţa publică. Aceste fapte nu au rămas fără efect, iar când Mişcarea

De asemeni că Generalul Antonescu[41] ar fi suspectat de intenţii subversive, din care cauză ar domni oarecare nelinişte printre Generalii partizani ai regimului ?!? Se comentează la naţional-ţărănişti, „atmosfera de înmormântare" ce ar fi dominat la adunarea Consiluliu Superior Naţional, de la Senat. Participanţii se grupează pe... partidele din care au plecat „pentru a le reconstitui; Nici o coheziune, nici o credinţă nouă, nu se simţea; însăşi membrii guvernului păreau stingheriţi şi atât de străini, încât se întrebau, unul pe altul, care e ordinea de azi a desbaterilor, ce va urma, ce rol trebuie să aibă dânşii acolo. Relatând o convorbire recentă cu Mihalache, un intim de al său povestește că acesta ar fi caracterizat drept „bluff"şi „mascaradă" totală acea acţiune de purificare a vieţii publice pe care o anunţase la început regimului, spunând că niciunul din foştii demnitari ce fuseseră puşi sub inculpare pentru fraude şi malversaţiuni, nu va fi judecat şi condamnat. În ce priveşte problema externă, ar fi spus că dacă nu se găseşte cât mai curând o ieşire din situaţia în care ne afăm astăzi, riscăm sa ajungem în trei luni de zile colonie nemţească!?! Un apropiat al D-rului Lupu[42] spunea că aceasta ar

---

Legionară a fost adusă la putere de generalul Ion Antonescu, la penitenciarul Jilava au fost executaţi peste 64 de înalţi demnitari ai statului din perioada carlistă care au acţionat împotriva Gărzii de Fier, printre care s-a numărat şi generalul Gheorghe Argeşeanu.

[41] **Ion Antonescu** (n. 2 iunie 1882, Piteşti - d. 1 iunie 1946, Jilava), general, apoi mareşal al Armatei Române, preşedinte al Consiliului de miniştri, „conducător" al statului. Ion Antonescu este una dintre cele mai controversate personalităţi din istoria României. A avut o ascensiune fulminantă în ierarhia militară, ajungând şef al Statului Major General, apoi ministru al Apărării Naţionale. În timpul regimului carlist intră în dizgraţia regelui. Reapare pe scena publică în contextul creat de pierderile teritoriale din vara anului 1940, numit preşedinte al Consiliului de Miniştri şi învestit cu puteri depline. După abdicarea regelui Carol al II-lea, preia efectiv conducerea statului şi formează un guvern alături de Mişcarea Legionară, alăturând România Puterilor Axei. După îndepărtarea legionarilor, Antonescu instaurează un regim autoritar, iar la 22 iunie 1941 România participa alături de Germania la invadarea Uniunii Sovietice, cu scopul de a elibera Basarabia şi nordul Bucovinei. Odată cu schimbarea cursului războiului în favoarea Aliaţilor, situaţia României a devenit dramatică, existând posibilitatea ocupaţiei sovietice. Negocierile paralele pentru ieşirea din război demarate pe de o parte pe cale oficială, de guvern, şi pe cale neoficială, de regele Mihai şi opoziţie, nu au adus nici un rezultat concret. Antonescu nu a dorit să încheie un armistiţiu defavorabil pentru ţara noastră, ceea ce ar fi însemnat capitularea necondiţionată. Regele Mihai, temându-se de o catastrofă naţională l-a demis şi arestat printr-o lovitură de palat. Antonescu a fost judecat în perioada guvernului comunist, fiind acuzat că în timpul războiului a ordonat asasinarea şi deportarea în Transnistria a zeci de mii de evrei. A fost condamnat la moarte pentru crime de război şi executat la 1 iunie 1946.

[42] **Nicolae Lupu** (n. 4 noiembrie 1876 – d. 1947) a fost un politician român, de profesie medic, activ în Partidul Țărănesc, apoi membru în conducerea Partidului Național-Țărănesc. S-a separat de PNȚ în două rânduri, constituind mai întâi în 1927 o aripă dizidentă de stânga, iar apoi în 1946 Partidul Țărănesc Democrat, formațiune care s-a coalizat cu PCR. În contextul creșterii influenței comuniștilor doctorul Lupu s-a lansat într-

fi informat despre existenţa unei foarte curând, s`ar fi produs revolta unui regiment, care a fost reprimată cu sute de morţi. „Germanii nu vor putea face răsboiu în primăvară” ar fi spus D-rul Lupu.

Aceiaşi stare de spirit ar caracteriza şi opinia publică din Italia, unde simpatiile şi nădejdile se îndreptată către Prinţul Moştenitor[43]. După unii, Berlinul ar considera cu mult interes persoana lui Nae Ionescu[44]. Mai mult chiar: o apropiere de Germania nu s-ar putea face decât şi cu contribuţia acestui doctor lipsit de fantezie !

După o versiune naţional-ţărănistă, Tilea[45] a primit numirea sa la Londra fără prea mult entuziasm deoarece îşi dă seama cât de grea ar fi situaţia noastră externă. „Balul ţărănist” ce urmează a avea loc la 12 Februarie în sala „Cercului Militar”, va fi-se susţine – ocazie pentru o numărătoare şi o demonstraţie naţional-tărănistă.

Deocamdată Costache Lupu, prof. Gh. K. Constantinescu[46], D-rul Stănulescu[47] şi alţi „conducători” ai „organizației” Capitalei, au mult de lucru cu plasarea biletelor.

---

o campanie de critici la adresa lui Iuliu Maniu. Lupu i-a cerut președintelui țărănist să se retragă de la conducerea partidului și să-i lase lui locul, pentru a reorienta partidul spre stânga. Maniu nu a fost de acord, ceea ce a determinat ruperea grupării Lupu.

[43] Umberto s-a născut la Racconigi, în Piemont, Italia. A fost al treilea copil și singurul fiu al regelui Victor Emanuel al III-lea al Italiei și a Prințesei Elena de Muntenegru. A fost ultimul rege al Italiei și a domnit cu puțin peste o lună de la 9 mai 1946 la 12 iunie 1946. La naștere a primit titlul de Prinț de Piemont, titlu pe care l-a deținut până la ascensiunea sa pe tron.

[44] **Nae Ionescu** (1890–1940), profesor de logică și de metafizică la Universitatea din Bucuresti, unul dintre cei mai temuti pubicisti ai perioadei interbelice si ideolog al unei miscari de dreapta, A facut studii filozofice la Bucuresti, pe care le-a continuat cu o specializare in Germania, încheiată printr-un doctorat sustinut la Munchen in 1919. A fost asistent al profesorului C. Radulescu-Motru, apoi conferentiar la Catedra de logica si metafizica a Universitatii din Bucuresti. A predat cursuri de logica, istorie a logicii, metafizică, filozofie a religiei. A condus *Cuvântul* (1926–1934, 1938), a colaborat la *Noua Revistă Română*, *Studii filosofice*, *Revista de filosofie*, *Cuvântul studențesc*, *Predania*, *Vestitorii*, *Buna-Vestire*, *Est-Vest* etc. Din bogata publicistică a lui Nae Ionescu, Mircea Eliade a realizat in 1937 culegerea *Roza vanturilor*.

[45] **Viorel-Virgil Tilea** (n. 6 aprilie 1896, Sibiu, Austro-Ungaria – d. 20 septembrie 1972, Londra, Anglia, Regatul Unit) a fost un politician și diplomat român. A fost ministrul României la Londra în perioada 1938 - 1940. În septembrie 1940 Tilea a fost rechemat în țară, dar a refuzat și a solicitat azil politic în Anglia. A fost un apropiat al regimului regelui Carol al II-lea și susținător în exil al monarhiei române. A fost Commander of the Most Excellent Order of the British Empire (CBE). La Londra fondează Mișcarea Română Liberă. A fost președintele Organizației Tineretului Național Țărănesc, „Chemarea”. Viorel Tilea a făcut parte din Liga Românilor Liberi în anii 1950.

[46] Gh. K. Constantinescu – S-a născut în orașul Brăila, la 24 aprilie 1888. În 1907, a absolvit Liceul „N. Bălcescu” din Brăila. În toamna aceluiași an, a intrat ca bursier la

La național-țărăniști – desigur din calculi de politică internă – se observa tendința de a înfățișa sub o lumină tot mai simpatică tema „necesității” unei înțelegeri cu Germania hitleristă. Unii vorbesc despre o apropiată călătorie informativă, la Berlin, a lui Madgearu… Un intim al lui Mihalache crede ca acesta s’ar fi integrat noului regim dacă ar fi fost chemat „pe poarta din față a Palatului în văzul și auzul întregii țări” , iar nu cum s’a făcut, căutându-se diminuarea lui. Dealtfel, el ar fi spus emisarului trimis de Suveran, înainte de Sărbatori, ca nici M.S. Regele nu ar fi avut de câștigat dacă el primea să se angajeze în forma aceia fiindcă ar fi fost și el la fel de înfierat de țară ca și ceilalți ; - „ori – ar fi spus Mihalache – sunt destule cadavre politice în viața publică a țării, ca să mai fi fost nevoie de încă unul.” Vorbindu-se într’un cerc de avocați național-țărăniști, despre recenta noua modificare a legii avocaților publici, s’a observant ca Ministerul Justitiei nu s’a dat în lături de a veni cu modificari al căror caracter intuit persoane era evident, două luni deabia după aceea vechea lege fusese înlocuită și deci se compromite astfel prestigiul incompatibilității, cu care se venise în legea nouă.

Ar fi vorba ca în locul lui Victor Jinga, secretarul general al „Tineretului Național – Țărănesc de până în momentul când a aderat cu „entuziasm și zel neofit” la „F.R.N.”, – să fie numit Pavel Pavel[48] .

După I.C. Petrescu[49], Victor Jinga[50] e al doilea șef al „T.N.T “ care „trădează” partidul .

Şcoala Superioară de Medicină Veterinară din Bucureşti, pe care a absolvit-o în anul 1913. După susţinerea tezei, a fost numit Şef de lucrări la catedra de Anatomie, unde a funcţionat până în noiembrie 1914, când a plecat pentru un stagiu de practică la Bazargic. Aici l-a găsit războiul din 1916-1918, în timpul căruia a fost mobilizat ca şef al serviciului veterinar la Divizia 14. În februarie 1920, a fost trimis în Germania, cu bursă, pentru specializare în zootehnie. În urma susţinerii tezei, a obţinut titlul de Doctor în Medicina Veterinară cu distincţie, al Universităţii din Berlin. Revenit în ţară, a fost numit Profesor la catedra de Zootehnie a Facultăţii de Medicină Veterinară din Bucureşti, în urma concursului susţinut în anul 1923. Institutul Naţional Zootehnic (INZ), ctitoria sa principală, a fost construit în perioada 1926-1930 şi a funcţionat ulterior după planurile elaborate de Gh.K. Constantinescu. A decedat la 18 iulie 1950. .

[47] Nu avem date.

[48] Fost diplomat în Marea Britanie.

[49] **I. C. Petrescu** (n. 26 ianuarie 1892, Rădeşti, judeţul Argeş – d. 15 martie 1967, Bucureşti) a fost învăţător, profesor universitar şi înalt funcţionar român. S-a distins ca un teoretician şi un înflăcărat promotor al „şcolii active” fiind considerat unul dintre cei mai însemnaţi reprezentanţi ai şcolii româneşti interbelice. A fost subsecretar de Stat al Ministerului Cuturii şi Cultelor (4 decembrie 1941- 23 august 1944). A murit în anul 1967 la Bucureşti.

[50] **Victor Jinga** (n. 17 februarie/2 martie 1901, Săcele - d. 1 iulie 1990). S-a născut la 17 februarie (stil vechi) în Satulung – Săcelele Braşovului. A urmat universitatea la Institutul

SSI WATCHES THE ROMANIAN POLITICAL PARTIES: INFORMATION SYNTHESIS JANUARY 31 1939. AMONG THE INNER CIRCLES OF THE PEASANTS PARTY

-abstract-

Key words: Romania, SSI, Great Britain, World War II, PNT

On February 10, 1938, King Carol II dismissed the government led by Octavian Goga and established in Romania a regime of royal dictatorship, which lasted until his abdication in September 1940.

Taking note of the establishment of the authoritarian regime, Iuliu Maniu wanted to specify that the parties „are not an artificial product of human life, but the stage of a national, economic and social evolution. They are not created by law, and therefore cannot be abolished by law.

Therefore, from this moment, the activity of PNT was carried out within limited limits, in order not to be subjected to repression.

Due to the totalitarian nature of the regime, the intelligence and security services monitored the activity of all political parties in Romania, and therefore of the PNT.

The document we present to you below is an informative synthesis that presents the mood in the national peasant environments in Romania. The briefing of January 31, 1939, reflected the critical attitude of the party's leadership towards the regime.

The criticism targeted both the internal political life and the foreign policy of Romania, which became more and more isolated, becoming the object of dispute between the Anglo-French and the German-Italian group. We have preserved the language of the time existing in this document.

---

de ştiinţe economice din Veneţia (1925). Tot aici obţine doctoratul în ştiinţe economice şi financiare. Pentru a-şi completa studiile a mai studiat în Franţa (Grenoble), Elveţia (Geneva) şi Austria (Graz). În 1935 a fost titularizat la catedra de economie politică a universităţii din Cluj şi a ţinut cursuri precum. După cedarea Ardealului de Nord s-a refugiat, împreună cu Academia din Cluj la Braşov şi a preluat postul de rector al instituţiei (1942 - 1945). A funcţionat în învăţământ până în 1947, când a fost înlăturat pe criterii politice, cum au fost înlăturaţi marea parte a profesorilor de elită din centrele universitare. între 1949 - 1963 a fost întemniţat în închisorile comuniste, a fost pus la muncile de jos, trimis pe şantierul de la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Abia în anul 1963, cursul vieţii sale a revenit oarecum la normal. A fost angajat de Institutul de cercetări economice al Academiei Române şi a putut să-şi reia activitatea ştiinţifică. A decedat la 1 iulie 1990.

ARMELE SUB APĂ ÎN MARINA MILITARĂ ROMÂNĂ. STUDIU DE CAZ: MINA VICKERS-ARMSTRONGS

*Dr. Andreea ATANASIU-CROITORU**

Un nou tip de mină a fost introdusă în Marina Română după ce în Anglia, în anul 1934 s-a fabricat mina Vickers. Astfel, Marina Regală Română a achiziționat 200 de mine „Vickers", tip „H", model „V", din Marea Britanie, urmând ca statul român să fabrice, cu licență, astfel de mine, la Uzinele Reșița.

Aceasta era o mină maritimă de contact, ancorată cu sondă, cu sistem de aprindere electrochimic, destinată spre a fi utilizată în barajele contra minelor de suprafață sau în barajele de adâncime, împotriva submarinelor. Greutatea totală a minelor era de 905 kg folosind ca încărcătură ca explozie 200 kg de trotil, iar ca încărcătură de amorsaj, un amestec de 1500 kg trotil și tetril. Ancora minei este de formă paralelipipedică și conține un tambur pe care este înfășurată parâma de ancorare și mecanismul de reglare automată a imersiunii[1].

Mina Vickers, piesă originală din expoziția permanentă a Muzeului Național al Marinei Române

Dată fiind eficacitatea acestei mine, la 17 iulie 1936, contraamiralul Ion Isbășescu, comandantul Diviziei de Mare, se adresa căpitan comandorului Dorin Iacomi, președintele unei comisii formată din căpitan comandor C. Vlădescu, căpitan comandor Alexandru Stoianovici, căpitan mecanic Ștefan Botel și locotenentului Horia Popovici cu cererea ca această comisie „să studieze întrebuințarea minelor Vickers la distrugătoarele tip „R" și tip „M",

* Șef Secție Istorie, Muzeografie, Cultură, Muzeul Național al Marinei Române, Constanța.

[1] Georgeta Borandă, *Dotarea cu arme sub apă a Marinei Militare Române în perioada 1900 - 1945*, lucrare de cercetare 1998.

lucru care de altfel s-a și realizat în cazul distrugătoarelor tip „R”[2].

În vederea inspectării minelor „Vickers” în Marea Britanie, Inspectoratul General al Marinei a format o comisie specială fiind nominalizați comandorul Gheorghe Dumitrescu, atașatul naval la Londra, comandorul Alexandru Stoianovici, care era și Președintele Comisiei Navale de Supraveghere a construcției minelor și maistrul de marină Mihai Popovici.

Primele lansări de verificare a minelor „Vickers” au avut loc în 1937, când s-au improvizat la Apărarea Fixă Maritimă de la Constanța mai multe șine de lansare pe remorcherul „Locotenent Stoicescu”.

Minele „Vickers” au reprezentat o mare parte a arsenalului de arme sub apă al Marinei Române în timpul celui de Al Doilea Război Mondial și au fost folosite în barajele de mine de pe coasta de vest a Mării Negre[3].

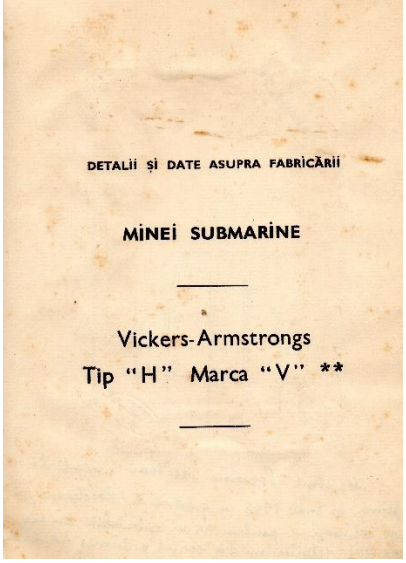
DETALII ȘI DATE ASUPRA FABRICĂRII

MINEI SUBMARINE

Vickers-Armstrongs
Tip "H" Marca "V" **

Mihail Popovici, Dare de seamă asupra numirii, călătoriei, activității și probelor de funcționare și recepție a minelor submarine Vickers, construite în Anglia

În fondul documentar al Muzeului Național al Marinei Române se regăsește o *Dare de seamă asupra numirii, călătoriei, activității și probelor de funcționare și recepție a minelor submarine Vickers, construite în Anglia*[4], document redactat de unul din membrii comisiei de supraveghere, maistrul Mihai Popovici. Informarea este extrem de interesantă și lămuritoare în contextul alegerii membrilor comisiei, supravegherii procesului de fabricație al minelor și translatarea acestora în România. Tocmai de aceea, am ales să îl reproducem integral:

---

[2] Documente personale Cam. I. Isbășescu, Fondul documentar al MNMR.

[3] Carmen Atanasiu, *Dragajul maritim românesc*, în *Dicționar enciclopedic de marină*, coord. cdor (r) Anton Bejan, Editura SEMNE, București, 2008.

[4] Mss, Mihai Popovici, *Dare de seamă asupra numirii, călătoriei, activității și probelor de funcționare și recepție a minelor submarine Vickers, construite în Anglia,* Fondul documentar al MNMR.

„4 mai 1935
Comandamentul Marinei
Către
Torpilorul „Sborul”
Sulina

Obiect: Detașări la Uzinele Vickers-Anglia pentru supravegherea construcției minelor submarine.

Vi se aduce la cunoștință că Dl. Amiral Comandant și Inspector General al Marinei, a hotărât ca în locul maestrului cl. a I-a Lupescu Eracle, să plece în Anglia la Uzinele Vickers, maestrul cl. a III-a Popovici Mihai.

Data plecării nu se poate ști încă, ea fiind în funcție de plata primei rate contractuale.

În tot cazul, Direcția Marinei crede că plecarea în Anglia va fi în cursul lunei mai a.c.

În consecință vă rugăm a pune în vederea sus numitului maestru, pentru a se pregăti și a fi gata de plecare în cursul săptămânii, în care va primi ordin. Destinați din timp un înlocuitor ca la sosirea ordinului, să poată lua în primire materialul ce deține maistrul Popovici Mihail (eram șeful mecanic al torpilorului „Sborul”)

Radio Nr. 35
1 iunie 1935, ora 17.00
Către torpilorul „Sborul” Sulina

Puneți în vedere maestrului Popovici Mihail ca în 2 - 4 iunie, să se prezinte la Direcția Marinei București, pentru a pleca în Anglia.

Inspectoratul General al Marinei Nr. 889
către Comandamentul Marinei

Avem onoarea a vă ruga să binevoiți da ordin Diviziei de Mare să pună în vedere:

- Căpitan comandor Stoianovici Alexandru
- Maestrul militar cl. III Popovici Mihail

Să predea imediat serviciile pe care le au în primire și să se prezinte la M.A.N. Direcția Marinei în 2 - 4 iunie a.c. pentru a-și îndeplini formalitățile și primi documentele necesare de plecare în Anglia la fabrica Vickers.

Directorul Marinei,
Contraamiral P. Bărbuneanu

Datorită vizării pașaportului la consulatele și ambasadele țărilor ce le vom parcurge pentru a ajunge în Anglia, abia în ziua de 26 iunie cu Orient-Expres, București-Paris via Triest-Veneția-Milano, am plecat din București spre Londra.

După un popas de 4 zile în Paris și 4 zile în Londra, în ziua de 4 iulie 1935 am sosit în stația Barrow-in-Furness.

Abea ne dădusem bagajele din tren și aflăm că suntem așteptați de doi gentlemeni.

Era Mister Pratt, Directorul Departamentului de Mine și Dl. ing. Popa Ion, delegat al Uzinelor Reșița; trimis ca să asiste și să se documenteze asupra fabricării primului lot de 200 de mine submarine Vickers, după care restul de mine necesare dotării marinei noastre, urmează să se construiască în România, la uzinele Reșița.

În ziua de 5 iulie, a doua zi de la sosirea în orașul Barrow, ne invită secretarul interpret Mister Worthy Bedford și ne pune la dispoziție biroul Comisiunei noastre (Roumanian Naval Comision). Vizităm apoi atelierele din uzină care sunt în legătură cu fabricația minelor noastre.

Vizităm de asemeni, Muzeul de mine submarine construite pentru diferite țări din lume.

Suntem puși la curent cu stadiul fabricației pieselor până la sosirea noastră, căci de aci înainte urmează să ne luăm activitatea, dreptul și responsabilitatea noastră, ca reprezentanți ai Statului Român, cu supravegherea și controlul minelor noastre.

Zilnic studiem planurile de fabricație în care piesele erau marcate în diferite culori, prin care se arăta modelul de prelucrare grosser sau finisat.

Studiam și caietul de sarcini pentru fabricarea minelor, în care se specificau toate datele cu privire la natura, calitatea și rezistența materialelor.

Pe metalul supus probelor precum și pieselor în curs de prelucrare aplicam sigiliul meu.

Sigiliul aplicat de maistrul Mihail Popovici pe componentele minei Vickers

În afară de programul din fabrică, în timpul liber de acasă, lucram desenele și scrisul la mașină a volumului: *Detalii și date asupra fabricării minei Vickers,* care privindu-le acum când am pășit în al 78-lea an de viață, bolnav de cardiopatie ischemică

nedureroasă și cu edem de prostată, când 1/3 din mizerabila pensie de 1121 lei o dau pe medicamente, nu-mi vine să cred că au fost executate de mine.

Privind în trecut, cu nostalgie și tristețe, mă întreb ca cronicarul care zice: „Frate... n-a fost... sau a fost vis”.

Efectuarea probelor de funcționare și recepție a minelor submarine Vickers, construite în Anglia

Compunerea comisiei:

- Comandor Gică Dumitrescu, Atașat Naval pe lângă legația României;
- Comandor Stoianovici Alexandru, președintele Comisiunei Navale de supraveghere a construcției minelor Vickers;
- Maestru de marină Popovici Mihail, secretar.

În ziua de 15 martie 1936 am plecat din Barrow, la localitatea Lakeside o stațiune balneo-climaterică situată la capătul de sus al lacului Windermere cel mai mare și mai adânc lac din faimoasa și renumita Regiune a lacurilor din Anglia.

Lungimea lacului este de 16 km, lățimea de 1,6 km, adâncimea de 66 m.

O barcă cu motor ne duce în largul lacului unde aștepta acorat la cea mai mare adâncime a lacului, vaporașul „Raven” (corbul) amenajat cu aparatura necesară lansării și ridicării minelor de la apă, după lansare.

Pentru a înțelege din ce constă probele de funcționare a minelor (fără explozia lor), voi face o sumară descriere a minei submarine, ce se poate vedea în volumul *Detalii și date.*

Se compune din mina propriu-zisă, acel con sferic, din partea superioară, care în interior conține un butoi cu 200 kg TNT, încărcătura de explozie și dispozitivul de dare a focului.

Ancora minei, acel corp paralelipipedic din partea de jos, conține un tambur pe care este înfășurată parâma de ancorare și mecanismul pentru reglarea automată a imersiunii, după dorință, a minei propriu-zisă.

Corpul sferic al minei se află fixat de corpul ancorei prin trei cârlige și urechi, două fixe, iar cea din partea superioară, detașabilă prin intermediul unui întârzietor cu ulei.

Când ansamblul mină-ancoră părăsește șinele de lansare, întârzietorul cu ulei, eliberează mina de ancoră.

La început, coprul sferic al minei rămâne la suprafața apei, iar ancora (corpul paralelipipedic) prin greutatea ei, cade la fundul apei, în care timp desfășoară din parâma de ancorare, o lungime corespunzătoare cifrei reglate la dispozitivul pentru reglarea imersiunei. Concomitent cu căderea

ancorei la fund se eliberează și sonda (o greutate de fontă de mărimea unei mingi de fotbal), care în căderea ei spre fundul apei, pune în mișcare roata mobilă a dispozitivului pe care se găsește un pistonaș de blocare.

Când acest pistonaș, prin învârtirea roții ajunge în fața unui orificiu din roata fixă a dispozitivului pentru reglarea imersiunei, resortul respectiv, îl împinge în acest orificiu și astfel se face blocarea desfășurării parâmei de ancorare după care greutatea ancorei și a apei din interior trage corpul sferic al minei, la imersiunea dorită, la care a fost reglată.

Imersiunea, adâncimea la care trebuie să fie ancorată mina sub suprafața apei, este în funcție de pescajul navelor inamice care vor pătrunde și în zona apelor teritoriale naționale.

Pentru verificarea imersiunii minei se lega un cablu marcat, de inelul de pe chepengul superior al minei, înfășurat pe un rulou ținut de un om lângă locul ancorării, care se desfășoară pe măsură ce cade mina spre fund.

La această probă au fost surprize pentru mine care reprezintă 2% din prima comandă de 200 mine submarine la Uzinele Vickers-Anglia.

Restul de mine pentru completarea stocului de dotări se vor construi în România de către Uzinele Reșița.

La 22 martie 1936, ne-am înapoiat în țară.

Cele 200 de mine submarine au fost transportate în țară de un singur vapor englez și depozitate provizoriu, într-un șlep, la Sulina, până la terminarea Depozitului pentru mine, special construit.

Maistrul militar Mihail Popovici din Marina Regală Română

După întoarcerea din Anglia și o permisie de 12 zile, la 2 iunie 1936, suntem detașați la Uzinele Reșița unde urmează să se construiască pentru prima dată în țară, mine submarine, sub conducerea subinginerului Popa Ion. Un om priceput, conștiincios, specializat în Anglia la Uzinele Vickers. A condus lucrările în așa fel că nu s-a constatat nici un defect sau rebut.

La Reșița am stat până la 22 iulie 1937 când am fost chemat și repartizat la AFM (Apărarea fixă maritimă, pentru instrucția minerilor).

S-au improvizat niște șine de lansare pe remorcherul „Lt. Stoicescu” și s-au făcut câteva lansări în rada portului Constanța.

P.S. Am omis a vă relata situația minelor Vickers, după ce au fost depozitate într-un șlep la Sulina, mila 3.

În decembrie 1938, la manevra de înlăturare a sloiurilor de gheață ce se scurgeau pe brațul Sulina, cu un număr redus de marinari, obosit, transpirat, la întoarcerea pe jos de la mila 3, în oraș am contractat o pleurezie serifibrinoasă, pentru care am fost internat 52 de zile, în spitalul Comisiunii Europene a Dunării.

După sosirea din spital, mi se dă un concediu de 60 de zile, cu prelungirea a încă 30 de zile, așa eram de slăbit.

Mutat la Baza Navală Maritimă Constanța nemaiputând a fi apt pentru ambarcare sunt numit ca șef al Secției a IV-a ASA (arme sub apă), cu gestiunea lor.

Între timp, marina noastră a fost dotată cu nava lansator de mine „Amiral Murgescu” care a executat lansări și baraje în timpul războiului”.

Nu mai departe de anul 1935, sublocotenentul Eugen Apostol[5] nota: „Mina Vickers. E de construcție engleză. Avem numai un singur exemplar ca mostră. Ea se compune dintr-un flotor sferic și amorsa cu sondă. Mina e electivă, ofensivă contra submarinelor și vaselor de suprafață. Ea poate fi ancorată până la o imersiune de 60 metri” și descria apoi componentele piesei și detalia principiile de funcționare ale acesteia[6].

La sfârșitul anului 1936 se lua în calcul deja introducerea lor în uzul militar, astfel: „Actualele instalații de la Distrugătoare, pentru lansare de mine, trebuie modificate pentru a putea primi mine Vickers. Chestiunea este în studiu la Divizia de Mare.

Locotenentul ing. Pârâianu să fie însărcinat de Arsenalul Marinei să studieze câte mine Vickers vor putea fi puse pe punte și dacă va fi nevoie de eventuale întărituri.

Cum în prezent Marina Regală dispune de 100 mine Vikers goale însă fără încărcătură. Direcția Marinei va lua informații de la Pulberăria

---

[5] Apostol Debriceanu Eugen, născut în 1911, promoție 1932. Liceul, Școala navală 1932, Școala Politehnică Charlotenburg Germania, neterminată. Căpitan. Școala Politehnică. La momentul respectiv, în captivitate în Germania (Tabel cu situația efectivelor marinei în martie 1945, solicitat de Comisia Aliată de Control în România, Statului Major al Marinei, *Arhivele Militare Naționale Române, Fond Statul Major al Marinei, Dosar nr.2, fila 215*)

[6] Mss. Slt. Apostol Eugen – Caiet de practică al unui ofițer elev din școala de aplicații în perioada de practică (1935). Profesor la specialitatea *Torpile și arme sub apă*. Fondul documentar al MNMR.

Armatei Dudești, pentru a ne comunica dacă ne-ar putea încărca cu fulmicoton, la nevoie, minele și torpilele (Aceasta până când UDR va rezolva problema umplerilor cu trotil).

Situația minelor Vickers este în prezent următoarea:

- 100 mine gata (fără încărcătură);
- 200 ce sunt comandate și în lucru la UDR;
- 700 al doilea stoc de comandat.

Pentru acestea din urmă, Direcția Marinei va studia și va lua măsuri ca o treime să aibă antene pentru submarine.

Aparate paravane

Cum în planul de înzestrare al Marinei (K1-K10) comanda de aparate paravane este prevăzută pentru anul 1940, se va face această comandă cât mai apropiat, luându-se suma necesară din fondul destinat submarinelor”[7].

Minele marine și fluviale au început să fie folosite, în spațiul românesc, în timpul Războiului de Independență, acesta fiind de altfel, și momentul în care și-au demonstrat eficacitatea. Încă din perioada neutralității (1914 - 1916), pericolul reprezentat de războiul cu mine devenise evident și pentru România, în condițiile în care numeroase mine plutind în derivă, au început să fie observate de-a lungul litoralului românesc.

Armele sub apă au căpătat cu adevărat anvergură, în timpul Primului Război Mondial. După intrarea României în război, pe măsura desfășurării operațiunilor militare la fluviu și la mare, realizarea unor operațiuni de dragaj a devenit o necesitate care va fi realizată abia după încheiera păcii.

Începând de atunci, activități de dragaj au fost efectuate constant în perioada interbelică, Al Doilea Război Mondial și în anii de după, chiar și în ziua de astăzi fiind semnalată din când în când prezența unor mine pe mare sau pe fluviu.

[7] Arhivele Militare Naționale Române, Fond Inspectoratul General al Marinei, Dosar nr. 385, fila 261, Proces Verbal Nr. 115 din 20 Noiembrie 1936.

ROMANIAN NAVY UNDERWATER WEAPONS. CASE STUDY: THE VICKERS-ARMSTRONG MINE

-abstract-

Key words: underwater weapons, Vickers mine, petty officer Mihail Popovici, Romanian Royal Navy, contact mine.

After Britain started producing the Vickers mine in 1934, this new weapon was introduced also in the service of the Romanian Navy. Romania bought 200 type H Vickers mines and also some type V ones. It also bought the license to build its own mines at the Resita Plant. This mine was a moored, contact one, with an electrical and chemical firing system, meant to be used in barrages against surface ships and submarines.

The Romanian Navy officially introduced it in July 1936. These mines were a big part of Romania`s naval weapon arsenal during World War Two and they were used in the barrages on the Western coast of the Black Sea.

In this paper we chose to reproduce a paper found in the archives of the Romanian National Naval Museum: *Report on the appointment, the voyage, activities and tests on the Vickers antisubmarine mine, built in Britain*. This document was written by one of the members of the Romanian commission, charged with the reception of the mines: petty officer Mihai Popovici. His recounting details the work of the commission in bringing the mines to Romania.

ANSAMBLUL ARTISTIC OSTĂȘESC „ALBATROSUL”, PRIMUL BRAND CULTURAL AL MARINEI ROMÂNE

Comandor (r) dr. Marian MOȘNEAGU[*]

Cu adresa nr. 1084201 din 15 februarie 1944, Biroul 5 din cadrul Secției Informații a Marelui Stat Major transmitea Secției Informații din cadrul Statului Major al Marinei, sub semnătura locotenent-colonelului Gheorghe Nicolau, aprobarea de a funcționa la Constanța „*o Echipă Teatrală a Marinei pentru unitățile Marinei de pe litoralul maritim și din Dobrogea, precum și pentru reprezentații teatrale date la unitățile sovietice, spitale și populația civilă din jurul Constanței și, după posibilități, din Dobrogea.*

Această Echipă Teatrală a Marinei va funcționa prin grija Comandamentului Litoralului Maritim în ceea ce privește organizarea, pregătirea, programele și deplasarea ei. Față de Marele Stat Major se va găsi sub autoritatea Secției a II-a, Biroul 5.

Din partea Marelui Stat Major, Secția a II-a, Biroul 5, se va da tot concursul posibil în situația actuală.

Trebuie însă să se țină seama de penuria de fonduri și să se conteze pe inițiativa locală și pe sprijinul pe care-l pot da unitățile de marină de pe litoral, precum și celelalte autorități militare și civile din Constanța și Dobrogea.

În acest scop, toate unitățile militare din Constanța vor da concursul lor pentru funcționarea în cât mai bune condiții a acestei echipe teatrale de a cărei activitate vor beneficia direct și egal.”[1]

Cu ocazia venirii în București a Echipei Teatrale din Constanța pentru „Ora Marinei” la Radio, duminică, 18 februarie 1945, la ora 10 această echipă a dat o reprezentație și pentru personalul militar și civil, ofițeri și ostași ai Subsecretariatului de Stat al Marinei și Statului Major al Marinei.[2]

Pe baza unor dispoziții interne, în cadrul Ministerului Forțelor Armate au funcționat, în perioada 1946 - 1967, diferite formații artistice profesioniste la Inspectoratul General al Armatei pentru Educație, Cultură și

---

[*] Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României, General Paul Teodorescu.

[1] Arhivele Militare Naționale Române (în continuare se va cita A.M.N.R.), Fond Subsecretariatul de Stat al Marinei, dosar nr. crt. 3036, ff. 10 - 11.

[2] *Ibidem*, dosar nr. crt. 2905, f. 486.

Propagandă, Direcția Politică Superioară a Armatei, comandamentele de armată și de armă, precum și la Casa Centrală a Armatei.

Până la 25 iulie 1948, aceste formații (Teatrul Dramatic, Teatrul de Operetă, Compania de revistă-varietăți, Ansamblul de cântece și dansuri al Armatei, înființat la 9 mai 1947) au fost întrunite în Gruparea Artistică a Armatei, denumire care apare și în Legea de organizare a Ministerului Apărării Naționale, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 141 din 24 iunie 1947, Partea I, precum și în Deciziile ministeriale nr. 295 din 7 mai 1947, 754 din 30 iulie 1947 și 589 din 27 iulie 1948 ale Departamentului Apărării Naționale.

La 25 iulie 1948, din Compania de revistă-varietăți a Grupării Artistice a Armatei s-au format, pe lângă Casa Centrală a Armatei, Echipele artistice nr. 1 și 2, cu profil de estradă.

Tot la Casa Centrală a Armatei, în februarie 1953 a luat ființă o orchestră profesionistă de instrumentiști, care a fost folosită, în principal, pentru sarcini de protocol, iar la 27 februarie 1959 a fost înființată și o orchestră profesionistă de balalaici.

La 1 martie 1950 au luat ființă, pe lângă comandamentele de armată și de armă existente atunci, trei echipe artistice gen estradă, în garnizoanele București, Iași și Cluj. Ca urmare, între 1 și 23 august 1950, formații reprezentative ale marinarilor au participat la primul concurs artistic pe armată[3].

La 15 iunie 1951, din echipa nr. 2 a Casei Centrale a Armatei s-a format o echipă artistică asemănătoare și în garnizoana Constanța[4]. Într-adevăr, în baza Ordinului Marelui Stat Major nr. 00316836/1951, la 13 iulie 1951 s-a înființat la Constanța Teatrul Marinei, echipă artistică formată din 37 de funcționari civili și șase sergenți reangajați[5]. În cadrul acestei echipe au activat artiști talentați, care mai târziu vor cunoaște deplina consacrare, precum Aurel Manolache[6], Ilona Moțica[7], Ion Pietraru și alții.

---

[3] A.M.N.R., Fond Consiliul Politic Superior al Armatei, dosar nr. crt. 3, f. 37.

[4] A.M.N.R., Fond Comandamentul Marinei Militare, dosar nr. crt. 4454/1970, ff. 215 - 216.

[5] *Ibidem*, dosar nr.crt. 6439/4/1954, f. 97.

[6] Aurel Manolache (n. 5 octombrie 1931, Galați – d. 9 martie 2010, Galați), compozitor și dirijor. A fost dirijor la Orchestra populară „Valurile Dunării" din Galați (1950 - 1952) și la Ansamblul de cântece și dansuri al orașului Galați (1952 - 1954), profesor suplinitor de muzică la Școala Medie de Marină din Galați (1954 - 1956), dirijor și director al Teatrului de Estradă din Galați (1954 - 1956), dirijor la Teatrul Marinei din Constanța (1956 - 1959), dirijor și șeful Secției Estradă la Teatrul de Stat din Constanța (1959 - 1969), respectiv prim-dirijor și director al Teatrului „Fantasio" din Constanța (1969 - 1989, 1995 - 2004). A fost căsătorit cu actrița Ilona Moțica și are un fiu, Liviu, actor la Teatrul de Dramă din Constanța.

„Echipa artistică a Unității Militare 04752 Constanța s-a constituit în anul 1956, având ca nucleu grupa artistică constituită în anul precedent – avea să consemneze micimanul Marin Hudițeanu.

După formarea echipei artistice s-a trecut la pregătirea unui spectacol, care a fost prezentat cu ocazia zilei de 23 februarie – Ziua Forțelor Armate ale Uniunii Sovietice. Acest spectacol s-a bucurat de un deosebit succes în fața tuturor militarilor din unitate, precum și din alte unități din garnizoana Constanța. [...]

La începutul anului de instrucție 1956 - 1957 s-au pus în fața echipei artistice sarcinile ce trebuia să le rezolve pentru sprijinirea procesului pregătirii de luptă și politice a militarilor prin activitatea artistică.

În anul de instrucție respectiv, echipa artistică a prezentat un număr de opt programe artistice, care au fost jucate de 69 de ori în fața a peste 50000 de spectatori.

În anul 1957 echipa artistică «Albatrosul» a participat la Concursul pe F.M.M. cu programul «De strajă în larg», clasându-se pe locul I, după care a reprezentat Forțele Maritime Militare la cel de-al VIII-lea Concurs al echipelor ostășești pe Forțele Armate ale R.P.R.

Interpretarea programului a fost de o înaltă ținută artistică, excelând îndeosebi prin sceneta «Din tradițiile de luptă ale navei» și bucățile corale. Ca urmare a prezentării acestui program, echipa artistică «Albatrosul» s-a clasat pe locul II.

... În luna octombrie, Consiliul Sindical Regional Constanța a organizat un concurs între echipele artistice sindicale din regiune, la care a

---

[7] Ilona Moţica – Elena Csepella (n. 9 octombrie 1929, Pecica, jud. Arad – d. 30 iulie 2009, Constanţa). A început să cânte de la 15 ani, în formaţiile de amatori de la Palatul Culturii din Arad, cu care a efectuat turnee în satele şi comunele din judeţul Arad. Intrată prin concurs la Ansamblul Confederaţiei Generale a Muncii din Bucureşti, a urmat lecţii de canto cu Edmond Deda. A mai studiat canto cu Maria Cnejina şi profesorul Melnic. În perioada 1950 - 1953, a fost solistă vocală şi actriţă la Teatrul de Stat din Petroşani, colaborând şi cu Teatrul de Păpuşi din Petroşani, unde a jucat în spectacole pentru copii şi de estradă. În 1953, cu prilejul unui turneu la Petroşani, conducerea Teatrului Marinei din Constanţa a remarcat-o şi i-a propus angajarea în cadrul acestei instituţii. Astfel, în perioada 1953 - 1956 este solistă vocală de muzică populară şi uşoară la Teatrul Marinei din Constanţa, cu care efectuează numeroase turnee prin Dobrogea şi în ţară. În toamna anului 1956, după înfiinţarea Secţiei de Estradă a Teatrului de Stat Constanţa, devine unul dintre primii angajaţi ai noii instituţii. Odată cu angajarea sa la „Fantasio”, în perioada 1962 - 1989 are o altă colaborare de mare succes cu Aurel Manolache, dirijorul şi, ulterior, directorul acestei instituţii. În mai 1972, prin ARIA, cântă timp de o lună pe motonava „Transilvania”, în ultima sa croazieră pe Marea Mediterană, cu escale în porturi din Franţa, Grecia, Italia, Malta şi Spania. La 52 de ani s-a retras definitiv din viaţa artistică.

fost invitată să participe și echipa artistică «Albatrosul». La acest concurs echipa artistică a obținut 57 de diplome colective și personale."[8].

Un moment deosebit din viața Teatrului Marinei l-a constituit sărbătorirea primilor cinci ani de activitate, perioadă în care a participat la Concursul echipelor ostășești pe armată, unde s-a clasat de două ori pe locul I, de trei ori pe locul II și o dată pe locul III.

Cu acest prilej echipei artistice a Forțelor Maritime Militare i-a fost conferită Medalia „Meritul Militar" clasa a II-a.".[9]

În anul 1957, echipa artistică „Albatrosul" s-a clasat pe locul I la Concursul echipelor și brigăzilor artistice pe Forțele Maritime Militare, cu sceneta „Tradițiile de luptă ale navei"[10].

În anul de instrucție 1957 - 1958, echipa artistică „Albatrosul" a pregătit și susținut nouă spectacole, astfel: 1. pentru recruții recent încadrați în unitățile din garnizoana Constanța 2. În cinstea Zilei de 30 Decembrie, susținut la adunarea festivă din garnizoana Constanța, precum și în alte două unități 3. În cinstea alegerilor de deputați în sfaturile populare, cu tema «Votăm pentru pace», care a fost prezentat în 12 comune din regiunea Constanța, la Casa alegătorului din orașul Constanța, la Secțiile de votare nr. 2, 3, 5, 6, precum și în stațiunile balneo-climaterice Techirghiol, Eforie, Vasile Roaită și Mamaia și în fața militarilor din garnizoana Constanța 4. În cinstea Zilei de 1 Mai, fiind prezentat de 10 ori în fața a 9000 de spectatori militari și civili. 5. Dedicat campaniei agricole de însămânțări, fiind prezentat în comunele Saraiu, Basarabi, Pantelimon, Costache Burcă și Crucea, unde se aflau și militari la muncile agricole 6. În cinstea oamenilor muncii veniți la odihnă pe litoral, cât și pentru campania agricolă de vară, fiind prezentat în raioanele Negru Vodă și Medgidia, dar și în stațiuni, în fața a aproximativ 12000 de spectatori 7. În cinstea Zilei Marinei, fiind prezentat la adunarea festivă organizată în orașul Constanța, în prezența oficialităților de prim rang ale țării, în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica, dar și în alte trei stațiuni, fiind vizionat de circa 7200 de spectatori 8. Cu ocazia Zilei de 23 August, susținut de patru ori, cu participarea a circa 3500 de spectatori 9. «Pacea Patriei apărăm», spectacol cu care a ocupat Locul I la Concursul echipelor artistice pe Forțele Maritime Militare, calificându-se în finala pe Forțele Armate ale R.P.R.

---

[8] Miciman Marin Hudițeanu, „Istoricul Echipei artistice ostășești «Albatrosul» a Unității Militare 04752 Constanța", documentar dactilografiat, Colecția Colonel dr. Cornel Ignat.

[9] Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române nr. 599 din 13 noiembrie 1956.

[10] „Aspecte de la concurs", în „Flota Patriei", Anul XII, nr. 164 (571), joi, 4 aprilie 1957, p. 2.

La Concursul echipelor și grupelor artistice ostășești pe Forțele Maritime Militare din anul 1958, pe primele locuri s-au clasat, în ordine, echipa artistică ostășească „Albatrosul” a U.M. 04752 Constanța, condusă de micimanul Marin Hudițeanu, recompensată cu suma de 1 500 lei și felicitată pentru că „*a dat dovadă de o deosebită voință și dragoste de muncă, punându-și în aplicare toate posibilitățile și priceperea*”[11], echipa artistică ostășească „Pescărușul” a U.M. 03492 Mangalia, condusă de plutonierul Ștefan Cătană, echipa artistică ostășească „Lebăda” a U.M. 04665 Giurgiu, condusă de plutonierul Gheorghe Tănase, și echipa artistică ostășească a U.M. 04923 Sulina.

La manifestărilor organizate cu prilejul Zilei Marinei, pe 2 august 1959, în portul Constanța, pe un ponton special amenajat au evoluat corul și orchestra echipei artistice ostășești „Albatrosul”.

La Concursul echipelor artistice ostășești pe Forțele Maritime Militare din anul 1959, „Albatrosul” a întrunit, de departe, aprecierile unanime și elogiile juriului și ale spectatorilor.

Cu prilejul Zilei Marinei, în 1962 a fost pus în scenă spectacolul „De strajă Patriei socialiste”, prezentarea Ion Aramă, comper – fruntașul I. Mihăilescu.

„*Pentru Ziua Forțelor Armate ale R.P.R., 25 octombrie 1962, echipa artistică ostășească «Albatrosul» a pregătit un program de cântece ostășești pline de vigoare. Dintre acestea, amintim cântecele «Suntem apărători ai patriei iubite» de Sergiu Irimia, «Cântecul armatelor unite» de Alexandrov, suita de cântece ostășești intitulată «Cântăm flotele socialiste frățești din Marea Neagră».*

Formația de dansuri pregătește și câteva dansuri inspirate din viața militarilor noștri, iar recitatorii se pregătesc intens pentru prezentările diferitelor numere din program.

Formația de gimnastică a echipei artistice, sub conducerea și îndrumarea caporalului Dobrovolschi Nicolae, se antrenează cu multă sârguință pentru a prezenta numere cât mai reușite în cadrul programului.

De asemenea, soliștii echipei artistice se străduiesc să dea o interpretare cât mai bună melodiilor pe care le pregătesc. Astfel, soldatul Velicu Radu pregătește un program de melodii populare românești interpretate la fluier, iar soldatul fruntaș Nicolae Munteanu interpretează

[11] Ordinul comandantului Forțelor Maritime Militare nr. 083 din 13 septembrie 1958. A.M.N.R., Fond Comandamentul Marinei Militare, dosar nr.crt. 8764, f. 194.

cu multă vigoare cupletul «Cântec de bucurie», în care cântă realizările poporului noastru muncitor."[12]

Contactul nemijlocit cu locuitorii Dobrogei a continuat și în vara anului 1963, prin spectacole susținute în fața colectiviștilor din comuna Limanu.[13]

Toamna anului 1963 a fost bogată în rezultate și confirmări pentru talentații „albatroși". Pe 8 octombrie 1963, în sala din strada Uranus din Capitală a avut loc festivitatea de premiere a formațiilor artistice participante la finala celui de-al XII-lea Concurs al formațiilor artistice ostășești.

În urma citirii Ordinului ministrului Forțelor Armate ale R.P.R. privitor la rezultatele concursului, formației corale „Albatrosul" și brigăzii artistice „Pescărușul" le-a fost atribuit Premiul I și titlul de laureat al Concursului formațiilor artistice de amatori pe armată, ediția 1963.

Formația de gimnastică a echipei „Albatrosul" s-a clasat pe locul al II-lea. Printre cei 19 soliști ai echipei „Albatrosul" care au cucerit primul loc și titlul de laureat s-a aflat și gimnastul caporal Nicolae Dobrovolschi.

În vara anului 1964, echipa artistică ostășească „Albatrosul" a susținut un original spectacol de Ziua Marinei R.P.R., în fața câtorva mii de spectatori prezenți la sărbătoarea marinarilor români.

La începutul lunii octombrie 1964, în sala de spectacole a Clubului Marinarilor a avut loc festivitatea de înmânare a premiilor membrilor echipei artistice ostășești „Albatrosul", participantă la cel de-al XIII-lea Concurs al echipelor și formațiilor artistice de amatori din armată.

Premiul I și titlul de laureat al concursului au fost acordate formației corale.

Membrilor echipei li s-au înmânat medalii de laureați ai concursului, iar dirijorul corului, plutonierul-major Marin Hudițeanu, a primit Diploma de laureat al concursului.

Premiul III și diploma de participare la concurs au fost acordate echipei de dansuri. Cu acest prilej, soldatul fruntaș Gheorghe Spineanu a obținut un Premiu special pentru creație literară. Premiul II a fost adjudecat de soldatul fruntaș Petre Minea, iar Premiul III de soldatul fruntaș Ion Păun.

Tuturor membrilor formației li s-au înmânat premii speciale[14].

---

[12] Soldat fruntaș Alexandru Mihăilescu, „Echipa artistică ostășească „Albatrosul" pregătește un nou program", în „Flota Patriei", Anul XVII, nr. 347, 1962, p. 2.

[13] Plutonier-major I. Pantelimon, „Cu cântecul și dansul printre colectiviști", în „Flota Patriei", Anul XVIII, nr. 507 (914), joi, 4 iulie 1963, p. 2.

[14] „Clipe emoționante", în „Flota Patriei", Anul XVIII, nr. 574 (981), joi, 15 octombrie 1964, p. 1.

În toamna aceluiași an, echipa artistică „Albatrosul” din unitatea comandată de colonelul Petre Drăghia, comandantul Centrului de Instrucție al Marinei Militare, a prezentat un spectacol de real succes în fața colectiviștilor din comuna Limanu.[15]

În cinstea Zilei de 25 octombrie, Ziua Forțelor Armate ale Republicii Populare Române, la Clubul Marinarilor din incinta Centrului de Instrucție al Marinei Militare a avut loc un frumos spectacol prezentat de echipa „Albatrosul” și echipa Casei Ofițerilor, program condus de locotenentul-major Gheorghe Vulpe și plutonierul-major Marin Hudițeanu. S-au remarcat prin cântecele interpretate caporalul Ion Păun și solistele Marioara Lazăr și Lucia Pena.[16]

Anul 1965 a fost deosebit de fructuos pentru „albatroși”. O escală culturală a efectuat secția folclorică a echipei artistice „Albatrosul”, în orașul Cernavodă, cu un spectacol artistic reușit, care s-a bucurat de un binemeritat succes.[17]

În primăvara anului 1966, formația artistică ostășească „Albatrosul” a întreprins un turneu în mai multe localități din Dobrogea, prezentând spectacole cu o remarcabilă ținută artistică la Mangalia, Schitu, Cernavodă, Tulcea, Comana ș.a.

La Ziua Marinei a susținut spectacolul cu tema „De veghe țărmului românesc”, montaj literar-muzical de Ion Aramă, Marin Hudițeanu și Ion Melinte.

Contactul cu oaspeții litoralului a continuat și în sezonul estival 1967, cu spectacolul „Scumpă Românie – țară de viteji”, printre altele „Albatrosul” concertând pe scena Teatrului de vară din Techirghiol.[18]

Cu prilejul Zilei Marinei R.S.R., Ansamblul artistic „Albatrosul” a susținut în avanportul Mangalia spectacolul intitulat „De veghe la hotar”, pe versuri de Ion Aramă și muzica de Marin Hudițeanu.

La Ziua Armatei R.S.R., „Albatrosul” a pregătit și prezentat spectacolul „De strajă Patriei iubite”.

Spectacolul pregătit cu prilejul Zilei de 1 mai 1968 s-a intitulat „Cântăm a Țării primăvară”.

---

[15] „Albatrosul” în mijlocul colectiviștilor”, în „Flota Patriei”, Anul XVIII, nr. 57 (978), joi, 24 septembrie 1964, p. 2.

[16] Plutonier-major Ion Pantelimon, „Un spectacol reușit”, în „Flota Patriei”, Anul XVIII, nr. 576 (983), joi, 29 octombrie 1964, p. 2.

[17] „Albatrosul” în deplasare”, în „Flota Patriei”, Anul XIX, nr. 159(1015), joi, 10 iunie 1965, p. 2.

[18] Constantin Mocanu, directorul Casei de Cultură din Techirghiol, „Mulțumiri „Albatrosului”, în „Flota Patriei”, Anul XXII, nr. 1132, joi, 17 august 1967, p. 2.

Vara anului 1969 consemnează același binemeritat succes în palmaresul „albatroșilor” Mangaliei, cu spectacolul muzical-coregrafic «Pe căi albastre», echipa artistică «Albatrosul» adaugă noi file în palmaresul cunoscut publicului spectator. La buna reușită a armonizării coregrafice a dansului marinăresc și-a adus contribuția maestrul emerit Vladimir Bedea.[19]

De Ziua Marinei R.S.R., „Albatrosul” a prezentat spectacolul tematic „O dragoste supremă – România!”.

Confirmarea celebrității ansamblului ostășesc „Albatrosul” și a reputației entuziastului său dirijor o regăsim în „Planul activităților artistice și concertistice susținute de echipa artistică ostășească «Albatrosul» și grupul de fanfare reunite ale Marinei Militare pe perioada iunie-august 1970”, aprobat de viceamiralul ing. Grigore Marteș, comandantul Marinei Militare din perioada 1963 – 1973.

Momentul culminant atribuit „albatroșilor” era reprezentat de spectacolul muzical-coregrafic „Joc și cântec românesc”, care a fost susținut în acel sezon estival la Pecineaga, Techirghiol, Casa Armatei Mangalia, Dulcești, Moșneni, Clubul Marinarilor din Mangalia, Limanu, Grădina de Vară Mangalia, Topraisar, Codru, Constanța, Tulcea, Eforie Sud, 2 Mai ș.a.

Chiar dacă parțial era tributar canoanelor ideologice ale epocii, spectacolul includea, pe lângă odele standard, piese corale tematice („De veghe în larg”, „Valurile Dunării”, „Oastea Română”, „Balada timonierului”), momente coregrafice („Dans din Făgăraș”, „Călușarii”), melodii populare („Românie, țara mea de dor” și „Pădure, pădure” – solist A. Negrău, „Mureșule, apă lină” și „Auziți cum cântă țara” – solist I. Costin, „Ce frumos mai cântă cucul” și „Mult mi-e drag să cânt țara” – solist Constantin Dolănescu), muzică ușoară („Inimă înflăcărată” și „Un zâmbet pentru marinari” – solist Gheorghe Reiciu, „Marinarul îndrăzneț” și „Scrisoare către mama” – solist M. Pirpiriu), tablouri sportive ș.a.m.d.

La începutul anilor ‘70, Ansamblul artistic „Albatrosul” era deja celebru pe toate scenele țării. Bunăoară, în perioada 1 iulie – 30 august 1971, echipa artistică ostășească „Albatrosul” a prezentat militarilor de la marile unități și din unitățile Marinei Militare, precum și oaspeților litoralului românesc spectacolul „Cu toată viteza, înainte!”, vizionat și aplaudat de peste 9000 de turiști.

În primăvara anului 1972, „Albatrosul” și-a deschis stagiunea cu programul „Pentru tine, scumpă țară”, realizat sub conducerea plutonierului-adjutant Marin Hudițeanu iar pentru Ziua Marinei, 6 august 1972, spectacolul muzical-coregrafic „Cântec, joc și voie bună.”.

---

[19] *Ibidem.*

Dacă în anul precedent formația artistică ostășească „Albatrosul” străbătuse Dobrogea în lung și-n lat, cu peste 50 de escale ale spectacolelor sale itinerante, în 1973 și-a întins aripile înspre Capitala României.

Astfel, duminică, 20 mai 1973, „Albatrosul” a fost prezent pe micul ecran, evoluând magistral, cu cei peste 120 de coriști, formația instrumentală și cei mai buni soliști, pe scena Concursului „Cântare Patriei”, competiție în care erau angrenate un număr însemnat de coruri ostășești. De altfel, în ultimele două decenii, „Albatrosul” devenise un nume arhicunoscut, respectat și îndrăgit, cu o prezență constantă și prestigioasă în unitățile Marinei.

100 de puncte – acesta a fost bilanțul! Adică punctajul maxim!

„Apariția «Albatrosului» la rampa concursului interjudețean «Cântare Patriei» a fost un adevărat recital de virtuozitate, o convingătoare lecție de patriotism și mândrie ostășească exprimată prin muzică. Artiștii marinari au cântat bucuria vieții ostășești, exprimând în fraze muzicale de înaltă inspirație poetică hotărârea și voința nestrămutată a străjerilor pe ape de a apăra hotarele sfinte ale României.

Ei au cântat mândria trecutului ostășesc, gloriosul prezent socialist, solidaritatea și frăția de arme.

«Indiscutabil, formația «Albatrosul» a fost cel mai bun cor din rândul formațiilor ostășești prezente pe scena concursului – declara la încheierea spectacolului, cu competența-i recunoscută, compozitorul Vasile Donose, membru al juriului. *Excelenta execuție a repertoriului denotă o remarcabilă cultură a stilului coral bărbătesc, rareori întâlnită la formațiile de amatori» – a adăugat acesta*.”[20]

Pentru Ziua Marinei „Albatrosul” a pregătit spectacolul muzical-coregrafic „Cântec nou de marinar”, de Laurențiu Profeta.

Marinarii „Albatrosului” au repetat isprava și pe 10 martie 1974, în cadrul Concursului coral interjudețean „Cântare Patriei”, unde au obținut punctajul maxim – 100 de puncte.”[21]

În întâmpinarea alegerilor de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare de la 9 martie 1975, în perioada 1 - 9 martie echipa artistică ostășească „Albatrosul” a prezentat 12 spectacole artistice cu tema „Dau votul meu din toată inima”, în fața a peste 3500 de militari în termen,

---

[20] Căpitan de rangul 2 Cristian Toma, „Albatrosul” pe scena sălii de concerte a Radioteleviziunii. Rezultat strălucit la Concursul „Cântare Patriei”, în „Flota Patriei”, Anul XXVIII, nr. 1443, joi, 24 mai 1973, p. 1.

[21] „Bun cart înainte! Suntem alături de tine, „Albatrosule!”, în „Flota Patriei”, Anul XIX, nr. 1490, joi, 7 martie 1974, pp. 1, 3.

cadre militare și familiile acestora, precum și a populației civile din orașele Mangalia, Tulcea, Babadag, Techirghiol, Eforie și Murfatlar.

La 22 august 1975, Casa de Cultură din orașul Mangalia a găzduit spectacolul tematic „Slăvită fii, măreață sărbătoare”, susținut de echipele „Albatrosului” în întâmpinarea zilei de 23 august, în fața a 500 de cadre militare, membri de familie și locuitori ai orașului.

În anul 1976, maestrul Marin Hudițeanu oferea noi suprinze fanilor săi, printr-un nou format de spectacol.[22]

„Albatroșii”, favoriții Festivalului Național „Cântarea României”

Anul 1977 a fost marcat la scară națională de sărbătorirea Centenarului Independenței de stat a României.

Prezentând numai în anul 1976 un număr de peste 60 de spectacole în unități militare, la case ale armatei și în instituții de cultură din orașe și comune, cunoscuta echipă artistică ostășească a marinarilor s-a înscris și în acest an, fără rezerve, printre favoriții etapei de masă a Festivalului național „Cântarea României”.

Formația corală s-a înscris în concurs cu o suită de cântece marinărești, printre care: „Pe țărm și-n larg” de Temistocle Popa, „Nava noastră-i România” de Ion Chirescu, „Talazuri, talazuri” și „Dârz marinar” de Marin Hudițeanu.

Cântecele patriotice pregătite pentru același eveniment au fost: „Noi construim România de mâine” de Aurel Giroveanu, „Românie, vatră străbună” de Gheorghe Bazavan și „Imn neatârnării” de Marin Hudițeanu.

Echipa de dansuri a pregătit „Călușarii”, o suită de dansuri din Făgăraș și dansul cu tema „Independența”.

De asemenea, formațiile de muzică populară și ușoară, împreună cu soliștii vocali și instrumentiști, mizau pe o prestație aparte.”[23]

O primă confirmare a venit din partea juriului la mijlocul lunii martie, la Casa de Cultură din Mangalia, unde „*formațiile artistice fruntașe ale marinarilor, având drept «vedetă» de-acum renumita echipă ostășească «Albatrosul», condusă de același neobosit și veșnic tânăr artist marinar care este plutonierul-adjutant Marin Hudițeanu, prezentau un reușit spectacol în cadrul etapei de masă a Festivalului național «Cântarea României»*.”[24]

---

[22] Locotenent-major Ioan Ciubucă, „Formația artistică „Albatrosul” prezintă un nou spectacol”, în „Flota Patriei”, Anul XXXI, nr. 1603, joi, 29 aprilie 1976, p. 2.

[23] „Albatrosul” – un nou program”, în „Flota Patriei”, Anul XXXII, nr. 1644, joi, 10 februarie 1977, p. 2.

[24] „Aplauze la scenă deschisă”, în „Flota Patriei”, Anul XXXII, nr. 1649, joi, 17 martie 1977, p. 2.

Pe 31 mai 1977, la faza națională a Festivalului național „Cântarea României”, „«*Albatrosul» și-a demonstrat încă o dată înalta virtuozitate interpretativă, transmițând, prin bucățile corale prezentate în fața unei săli arhipline, un vibrant mesaj patriotic și revoluționar.*

Sub bagheta experimentatului dirijor, plutonier-adjutant Marin Hudițeanu, «Albatrosul» a prezentat corurile «Imn neatârnării» de Al. Pașcanu, corurile a cappella *«Flamuri albastre» de Gheorghe Bazavan și «Seara, pe la noi» de Iosif Velceanu și «Cântă patria-n lumină» de Radu Paladi, care au adus formației mult meritatul loc întâi.*

Așadar, încă o Diplomă pe care stă scris: «Se acordă locul I coralei ostășești «Albatrosul» din localitatea Mangalia, județul Constanța, la Concursul de muzică revoluționară și patriotică în cadrul etapei republicane a Festivalului național al educației și culturii socialiste «Cântarea României».”[25]

Și în anul 1978 „albatroșii” au evoluat cu aplomb pe scena Festivalului național „Cântarea României”.

„*Ocuparea locului întâi la prima ediție a Festivalului național «Cântarea României» reliefează pregnant bilanțul rodnic al formației artistice «Albatrosul», aflată sub bagheta neobosită a plutonierului-adjutant Marin Hudițeanu care, prin munca permanentă, a trezit dragostea pentru muzică în rândul militarilor componenți ai acestei formații.”*[26]

Sâmbătă, 21, și duminică, 22 aprilie 1979, „Albatrosul” a fost prezent în municipiul Slobozia, la faza interjudețeană a Festivalului național „Cântarea României”.[27]

Laurii victoriei au venit anul acesta, pentru „albatroși”, tocmai de la Târgu Mureș, unde, în perioada 17 - 22 iulie 1979, s-a desfășurat etapa republicană a ansamblurilor și formațiilor muzicale de amatori din cadrul Festivalului național „Cântarea României”[28].

Miercuri, 8 octombrie 1980, în studioul de concerte al Radioteleviziunii Române a avut loc concertul de gală al laureaților celei de-a V-a ediții a Concursului de creație de cântece ostășești „Te apăr și te

---

[25] Căpitan de rangul 2 Romulus Șiclovan, „Un binemeritat loc de prestigiu”, în „Flota Patriei”, Anul XXXII, nr. 1662, joi, 16 iunie 1977, p. 2.

[26] Soldat Ion Rusu, „Albatrosul” – o prezență vie”, în „Flota Patriei”, Anul XXXIII, nr. 1722, joi, 10 august 1978, p. 2.

[27] Marius Florian, „Artiștii marinari au cucerit publicul ialomițean”, în „Flota Patriei”, Anul XXXIV, nr. 17 (1759), joi, 26 aprilie 1979, p. 2.

[28] „Anuar enciclopedic 1979 - 1980”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 95.

cânt, patria mea!", desfășurat sub egida Festivalului național „Cântarea României".[29]

La categoria Muzică ușoară, Premiul I a fost acordat melodiei „Marinarii" – muzica de Aurel Manolache, versurile de Ovidiu Dumitru și locotenent-colonel Călin George Ionescu.

Duminică, 11 ianuarie 1981, ostașii marinari artiști amatori din garnizoana Mangalia au fost din nou prezenți pe scenă, în cadrul etapei de masă a Festivalului național „Cântarea Românei".[30]

La 28 octombrie 1981, la faza republicană a Festivalului național „Cântarea României" ediția 1979 - 1981, corul și formația de dansuri ale Ansamblului artistic ostășesc „Albatrosul" s-au clasat în fruntea clasamentului. De asemenea, au mai fost premiate Grupul vocal – Premiul II, Cvartetul de coarde – Premiul IV, și Taraful – Premiul III.

De asemenea, la secțiunea Soliști instrumentiști, soldatul Marin Șargu a obținut Premiul II la clarinet.

La 15 septembrie 1982, pe marea scenă a Sălii Sporturilor din Constanța „albatroșii" au prezentat în fața președintelui Nicolae Ceaușescu un spectacol mixt, alături de alte formații consacrate.

La 15 octombrie, a avut loc marea gală a laureaților Festivalului cântecului ostășesc „Te apăr și te cânt, patria mea!", unde s-au obținut un loc I, un loc II, un loc III și un premiu special.

La 26 februarie 1983, a avut loc la Casa de Cultură din Mangalia faza județeană a Festivalului.

La 10 mai 1983, la Teatrul de revistă „Fantasio" din Constanța, la faza interjudețeană a Festivalului național „Cântarea României", „Albatrosul" s-a prezentat onorabil și de această dată.

„*Cu toate că eram siguri, ne-am bucurat totuși ca niște copii când primesc un dar frumos.*

La 13 iunie, «Căluşarii» noştri se deplasează la Bucureşti. S-au întors a doua zi, bucuroşi de reuşita executării dansului."

Au urmat repetiții intense pentru Festivalul național «Cântarea României», faza finală urmând să se desfășoare la București.

19 iulie 1983 – ziua decisivă. În sala MAI au prezentat piesele «Foaie verde, mărgărit» de Mircea Neagu și o suită de cântece ostășești. Notele? 10 pe linie!

---

[29] „Concert de gală al laureaților Concursului de creație de cântece ostășești „Te apăr și te cânt, patria mea!", în „Flota Patriei", Anul XXXV, nr. 42 (1836), joi, 16 octombrie 1980, p. 4.

[30] Marius Florian, „Un adevărat eveniment al vieții artistice. Marinarii militari la Festivalul național „Cântarea României", în „Flota Patriei", Anul XXXVI, nr. 3 (1857), joi, 15 ianuarie 1981, p. 2.

Deși incomplet restabilit din punct de vedere medical, ansamblul fiind preluat și pregătit de maiorul Traian Broască, în luna octombrie 1984, Maestrul Marin Hudițeanu nu renunță și se ambiționează să însoțească Ansamblul ostășesc „Albatrosul” la Festivalul „Te apăr și te cânt, patria mea!”. Purtat pe brațe de doi soldaţi, este prezent la festival și dirijează ca nimeni altul corul „Albatrosul”, care obține locul I pe M.Ap.N.

Din 1988, conducerea Ansamblului artistic ostășesc „Albatrosul” a fost preluată de locotenent-colonelul Ion Petrache, efectivele acestuia fiind transferate de la Centrul de Instrucție al Marinei Militare din Mangalia, unde activase aproape decenii, la Institutul de Marină „Mircea cel Bătrân” din Constanța. Din lipsă de militari în termen ca urmare a reducerii stagiului militar după evenimentele din decembrie 1989, în anul 1990 Ansamblul artistic „Albatrosul” a fost desființat.

În urma sa au rămas un palmares de excepție, tineri „albatroşi” care şi-au continuat cu succes cariera în domeniul artistic, precum George Bînțu, Constantin Dolănescu, Nicu Jigolea, Daniel Magdal, Petrică Mîțu-Stoian sau în alte varii domenii.

Și, neîndoielnic, amintirile de neuitat ale celor care, în ultimii trei ani s-au adunat la sediul unității, în prezent Școala de Aplicație a Forțelor Navale Viceamiral „Constantin Bălescu” din Mangalia și l-au vizitat pe Maestrul Marin Hudițeanu (n. 28 iulie 1923, comuna Comana, jud. Constanța – d. 22 septembrie 2020, Constanța).

Și tot ei, la inițiativa și prin implicarea a doi inimoși „albatroși”, Marian Diamandopol și Milorad Milicici, au susținut apariția albumului memorialistic „Legendele «Albatrosului»”[31] iar la întâlnirea din 4 septembrie 2021, au dezvelit pe fațada clubului unității o placă memorială în amintirea anilor de stagiu militar în care arta a prevalat cătăniei.

ARTISTIC ENSEMBLE „ALBATROSUL” - THE FIRST CULTURAL BRAND OF THE ROMANIAN NAVY

-abstract-

Key words: artistic ensemble „Albatross", artistic qualities, a unique cultural brand.

Founded on the initiative and under the baton of master Marin Hudițeanu (1923 - 2020), for almost four decades (1956 - 1990), the

[31] Marian Moșneagu, „Legendele «Albatrosului»”, Editura Militară, București, 2021.

military artistic ensemble „Albatross", represented the Romanian Navy on the big stages of the country.

Consisting of military men with real interpretive skills and indisputable artistic qualities, the ensemble promoted the culture, spirit and seafaring verve, transforming this artistic phenomenon into a unique cultural brand in the Romanian Army.

ANEXĂ: *Fotografii care prezintă aspecte din activitatea ansamblului artistic ostășesc „Albatrosul”*

Maestrul Marin Hudițeanu

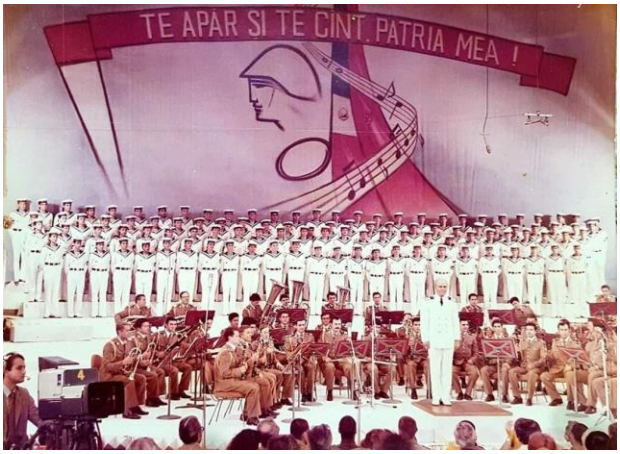
TE APAR SI TE CINT, PATRIA MEA !

CONSTITUIREA FONDULUI NAȚIONAL AL MARINEI – ÎN OPINIA OFICIALILOR VREMII

Dr. Silvia IONIȚĂ[*]

Marina Română a înregistrat de-a lungul istoriei sale momente marcante, care au rămas adânc întipărite în memoria celor care au fost contemporani cu evenimentele respective și care, în calitate de oameni politici sau personalități ale vremii, au pus umărul la realizarea lor. Aceștia și-au expus părerile, impresiile și opiniile în scris, mărturiile lor devenind în timp documente valoroase pe care le putem consulta astăzi în arhive și care servesc drept surse importante atât pentru generațiile actuale de specialiști cât și pentru cele care vor urma.

Un astfel de moment important s-a petrecut la 24 septembrie 1938, când s-a constituit, în prezența oamenilor importanți ai vremii, Fondul Național al Marinei. Despre acest eveniment, dar și despre impresiile celor care au fost martori la producerea lui, găsim informații la Arhivele Militare Naționale Române în Fondul Comandamentului Marinei (Regale), Registrul Istoric – Cu începere de la 24 Septembrie 1938, data înfăptuirei Fondului Național al Marinei, în dosarul cu numărul 130.[1]

Acest document are o valoare istorică mare, cuprinzând între filele sale informații despre *„cel mai de seamă eveniment din istoria Marinei Române…,înfăptuirea Fondului Național al Marinei, singurul în măsură să asigure Marinei noastre o constantă și armonioasă desvoltare”*.[2]

Dosarul numără 181 file și cuprinde:

Constituirea Fondului Națioanal al Marinei Române;

Ordinea de bătaie la 1 octombrie 1938;

Manevrele Regale din octombrie 1938;

Evenimentele importante pentru marina română din anul 1939: *Cum s-a născut noul „Mircea”*, botezul Puitorului de mine „Amiral Murgescu”, Ziua Marinei etc.

Evenimentele importante pentru marina română din anul 1940 – diverse;

Evenimentele importante pentru marina română din anul 1941 – diverse.

---

[*] Muzeograf la Muzeul Național al Marinei Române, Constanța.

[1] Arhivele Militare Naționale Române, Fond Comandamentul Marinei (Regale), Registrul Istoric – Cu începere de la 24 Septembrie 1938, data înfăptuirei: FONDULUI NAȚIONAL AL MARINEI, dosar nr. 130, ff. 1 – 11.

[2] *Ibidem*, - Scrisoarea contraamiralului Petre Bărbuneanu, Comandantul Marinei Regale, înaintată domnului Ministru al Aerului și Marinei, f. 4.

În primele 11 file sunt relatate informații despre constituirea Fondului Național al Marinei, și anume:
- prezentarea oficialilor prezenți la eveniment;
- textul Decretului-Lege prin care ia ființă Fondul Național al Marinei;
- telegrama înaintată M.S. Regelui, de către domnul General Adjutant Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei;
- scrisoarea Contraamiralului Bărbuneanu Petre, Comandantul Marinei Regale, înaintată domnului Ministru al Aerului și Marinei;
- scrisoarea de mulțumire a lui Paul Teodorescu, adresată lui Petre Bărbuneanu.
- o pagină și jumătate cu semnăturile participanților la eveniment;
- informații despre solemnitatea înmânării medaliilor bătute de Liga Navală Română, în amintirea botezului mării primit de Măria Sa Marele Voievod Mihai de Alba Iulia, cu ocazia voiajului spre Pireu, (când această navă a înfruntat pe Marea Neagră o furtună năpraznică), prilej cu care mai mulți oficiali au rostit cuvântări în care subliniau importanța creării Fondului Național al Marinei:

- Cuvântarea domnului Contraamiral Bărbuneanu Petre;
- Cuvântarea domnului Mihalopol, directorul general al P.C.A.
- Cuvântarea domnului Amiral Boerescu;
-Cuvântarea Domnului General Adjutant Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei.
- 3 fotografii:

1). *dl. General Adjutant Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei, distribuind decorațiile, dl General Adjutant Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei întreținându-se cu dl. C. Amiral P. Bărbuneanu, Comandantul Marinei Regale. – (la bordul N.M.S. „Regina Maria”);*

2). *dl. Căp. Comandor Stoianovici, comandantul N.M.S. „Regina Maria” în noaptea furtunei, primește medalia;*

3). *dl. V. Amiral (r) Coandă felicită un marinar de la bordul N.M.S. „Regina Maria” pentru distincția ce i s-a acordat („Medalia Maritimă” cl. III navigant).*

În continuare vom reda integral conținutul celor 11 file din dosarul menționat:

„Astăzi 24 Septembrie 1938,
Fiind:

-Ministru al Aerului și Marinei, Domnul General Adj. Teodorescu Paul.

-Secretar G-ral al Ministerului Aerului și Marinei, Domnul C'Amiral Gheorghiu Alexandru.

-Comandant al Marinei Regale, Domnul C'Amiral Bărbuneanu Petre.

-Șef de Stat Major al Marinei Regale, Domnul C'Amiral Koslinski Gheorghe.

-Comandant al Diviziei de Dunăre, Domnul C'Amiral Roșca Eugeniu.

-Comandant al Litoralului Maritim și al Forțelor Maritime, Domnul C' Amiral Roșca Eugeniu.

-Comandant al Litoralului Maritim și al Forțelor Maritime, Domnul C' Amiral Schmidt V.

-Comandant al Școalelor Marinei, Domnul Comodor Constantinescu Alexandru.

A apărut în Monitorul Oficial Nr. 222 Decretul Lege Nr. 3276 prin care a luat ființă

FONDUL NAȚIONAL AL MARINEI.

Textul acestui Deceret Lege este următorul:

Ministerul Aerului și Marinei.

CAROL al II-lea

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională Rege al României.

La toți de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului președintelui Consiliului Nostru de Miniștri și al Miniștrilor Noștri secretari de Stat la Departamentul Aerului și Marinei, al Finanțelor și Justiției cu Nr. 14435 din 1958.

Văzând jurnalul Consiliului de Minștri cu Nr. 2338 din 1938;

Văzând avizul Consiliului Legislativ cu Nr. 149 din 1938;

În temeiul art. 98 din Constituție

Am decretat și decretăm:

Lege

Pentru Înființarea Fondului Național al Marinei.

Art. 1 – Actuala taxă de jumătate la sută din valoare mărfurilor și produselor importate și exportate prin porturile dunărene și maritime, creată prin legea din 18 Noiembrie 1883 și 10 Mai 1896, cu modificările aduse prin legea publicată în Monitorul Oficial No. 170 din 3 August 1929 pusă în aplicare prin deciziunea Ministerului de Industrie și Comerț cu Nr 7906 din 1931. Publicată în Monitorul Oficial No. 33 din 10 Februarie 1931 cu modificările aduse prin jurnalul Consiliului de Miniștri cu No. 697 din 30 Martie, se sporește, pe data promulgărei acestui decret, cu sută la

sută pentru mărfurile și produsele exportate și 250 la sută pentru mărfurile și produsele importate.

Art. II – Taxele cu sporurile prevăzute la art. 1 se vor aplica și la mărfurile și produsele importate sau exportate prin vămile dela uscat, precum și la transporturile în cabotaj, socotindu-se aceste din urmă, transporturi ca export.

Art. III – Se exceptează de la sporul indicat mai sus produsele petrolifere prevăzute la articolele vamale No 281 și 283, pentru care se va aplica numai taxa indicată în tabele arătată la art 1.

Art. IV – Sumele rezultate din încasarea sporurilor de taxe, prevăzute la art 1, precum și totalitatea sumelor rezultate, din încasarea taxelor instituite prin art. 2 de mai sus, se afectează pentru lucrări în legătură cu desvoltarea maritimă și fluvială, ca porturi, baze navale, canaluri, apărarea coastelor, nave etc.

Art. V – Perceperea sporurilor de taxe și a nouilor taxe prevăzute în prezentul decret se va face ca și pentru actuala taxă de ½ la sută de către Ministerul de Finanțe prin Vămi, iar produsul acestor sporuri și taxe noi va constitui „Fondul Național al Marinei" [F.N.M.]

Sumele realizate din aceste încasări, se vor vărsa de către Vămi, împreună cu sumele produse de vechea taxă de ½ la sută, la Banca Națională a României în contul de Trezorerie al Administrației Comerciale a Porturile și Căilor de Comunicație pe Apă (P.C.A.) care va defalca cota respectivă vechilor taxe, constituind valorile sale proprii bugetare iar restul îl va vira la Banca Națională a României la dispoziția Ministerului Aerului și Marinei.

Art. VI. – Fondul Național al Marinei va fi angajat și cheltuit la scopurile arătate la Art. 4, după normele stabilite prin I.D.R.. No. 3013, publicat în Monitorul Oficial din 13 Noembrie 1934 cu modificările aduse prin înaltul decret No. 3724 publicat în Monitorul Oficial din 19 Noiembrie 1937.

Dat în Sinaia la 23 Septembrie 1938.

CAROL

Președintele Consiliului de Miniștri,
Miron,
Patriarhul României,
Ministerul Aerului și Marinei,
General Adjutant Paul Teodorescu.

Ministrul Finanțelor,
Mircea Cancicov,

Ministrul Justiției
Victor Iamandi,

No. 3276[3]

După apariția Decretului Lege de mai sus, domnul General Adj. Teodorescu Paul, Ministrul Aerului și Marinei a înaintat M.S. Regelui următoarea telegramă:

Majestății Sale Regelui Carol II
Sinaia

Înfăptuirea fondului național al Marinei prin Înalta solicitudine a Majestății Voastre reprezintă cel mai de seamă eveniment din istoria Marinei noastre căreia pentru prima dată i se creiază un izvor de venituri și posibilități de realizare a unui program.

Creiarea acestui fond desăvârșește frăția dintre Marina Regală și Marina Comercială și dă prilej tuturor marinarilor să ridice un imn de adâncă recunoștință și devotament iubitului lor Suveran, dorindu-I mulți și glorioși ani de fericită domnie.

Ministrul Aerului și Marinei
General Adjutant Paul Teodorescu[4]

C'Amiral Bărbuneanu Petre, Comandantul Marinei Regale, a înaintat la rândul său domnului Ministru al Aerului și Marinei o scrisoare în care își exprimă entuziasmul pentru crearea Fondului Național al Marinei:

Domnule Ministru,

Marina Regală și Comercială Română trăiește momente istorice de mare entuziasm.

De mai bine de 70 de ani, de când a luat ființă, nu a avut niciodată un izvor sigur de venituri, deși prin ea și personalul ei a făcut să rămână în țară bogății pe care prea puțini le-au apreciat.

Pusă la încercări continui și luptând din greu pentru a se dezvolta în interesul comerțului pe mare și apărarea litoralului Țării, Marina noastră nu a găsit până acum o suficientă înțelegere a rostului ei de a fi.

---

[3] *Ibidem*, Textul Deceretului-Lege, ff. 2 – 3.
[4] *Ibidem*. Textul telegramei înaintat de domnul General Adjutant Teodorescu Paul, M.S. Regelui Carol al II-lea, f. 3.

Literatura noastră maritimă de ieri și de azi a avut întotdeauna ca moto: „Cheia mântuirei noastre este calea Dunărei la marea largă”, dar nimeni nu a ascultat această frază biblică și nu a venit cu atâta iubire și voință să transforme acest postulat în fapt împlinit, așa cum în anul 1938 s'a petrecut prin dorința Domniei Voastre în calitate de Ministru al Aerului și Marinei și prin Înalta Solicitudine a M.S. Regelui.

Înfăptuirea Fondului Național al Marinei, singurul în măsură să asigure Marinei noastre o constantă și armonioasă desvoltare, potrivită nevoilor Țării, reprezintă într'adevăr cel mai de seamă eveniment din istoria Marinei Române.

Iată de ce Domnule Ministru, prin glasul meu, marinarii vă exprimă sentimentele lor de adâncă recunoștință și admirație și pun speranțele într'un viitor mai bun al desvoltării noastre pe mare.

Acest fond va face operă durabilă și pavilionul țării, fluturând pe albastru imensității mărilor, va aminti generațiilor viitoare că Marina Română a avut un Ministru care a înțeles marea și binefacerile ei pentru popor.

Vă urez Domnule Ministru, ca an de an să botezați noui nave ale Marinei noastre.

Contr'Amiral (ss) Bărbuneanu Petre[5]

Ministrul Aerului și Marinei a binevoit să răspundă prin câteva rânduri:

București 30 Septembrie 1938

Domnule Amiral,

Mulțumesc călduros atât Domniei Voastre personal, cât și tuturor marinarilor, pentru bunele cuvinte adresate cu ocazia înfăptuirei Fondului Național al Marinei.[6]

General Adjutant
(ss) Paul Teodorescu.

(În continuare, scris de mână):

---

[5] *Ibidem*, Textul Scrisorii Contraamiralului Bărbuneanu Petre, Comandantul Marinei Regale, înaintată domnului Ministru al Aerului și Marinei, f. 4.

[6] *Ibidem*, Textul scrisorii de mulțumire a lui Paul Teodorescu, adresată lui Petre Bărbuneanu, f. 5.

„Cunoscând dragostea arzătoare a marinarilor pentru mare și dorința lor de a vedea realizându-se o marină militară și comercială de primul ordin, sunt sigur că fondul marinei va fi astfel întrebuințat încât România să fie mândră de Marina sa.”

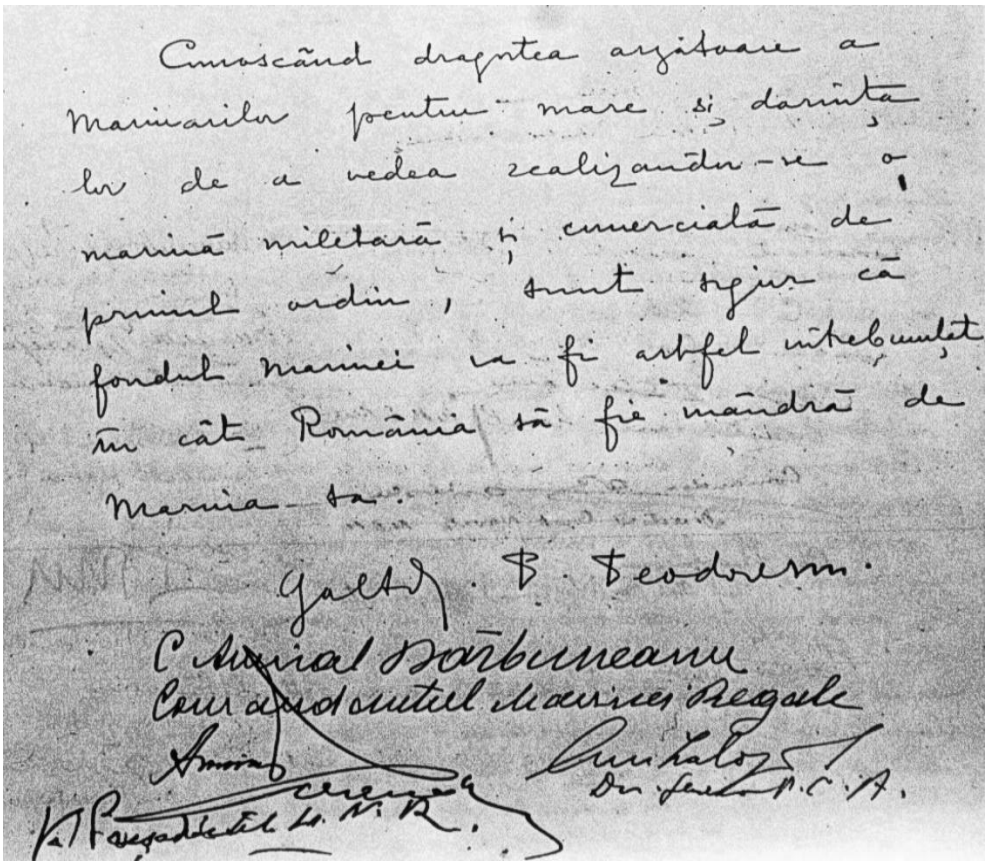
Cunoscând dragostea arzătoare a marinarilor pentru mare și dorința lor de a vedea realizându-se o marină militară și comercială de primul ordin, sunt sigur că fondul marinei va fi astfel întrebuințat în cât România să fie mândră de Marina sa.

Gal. P. Teodorescu.

C'Amiral Bărbuneanu
Comandantul Marinei Regale

Dr. Gerea P.C.A.

Aceste rânduri sunt urmate de semnătura Generalului P. Teodorescu, C′Amiral Bărbuneanu, Comandantul Marinei Regale și apoi încă o pagină și jumătate de semnături aparținând celor care au vrut să păstreze în memorie „..*amintirea celei mai frumoase zile a marinei.*”[7]

[7] *Ibidem,* ff. 5 – 7.

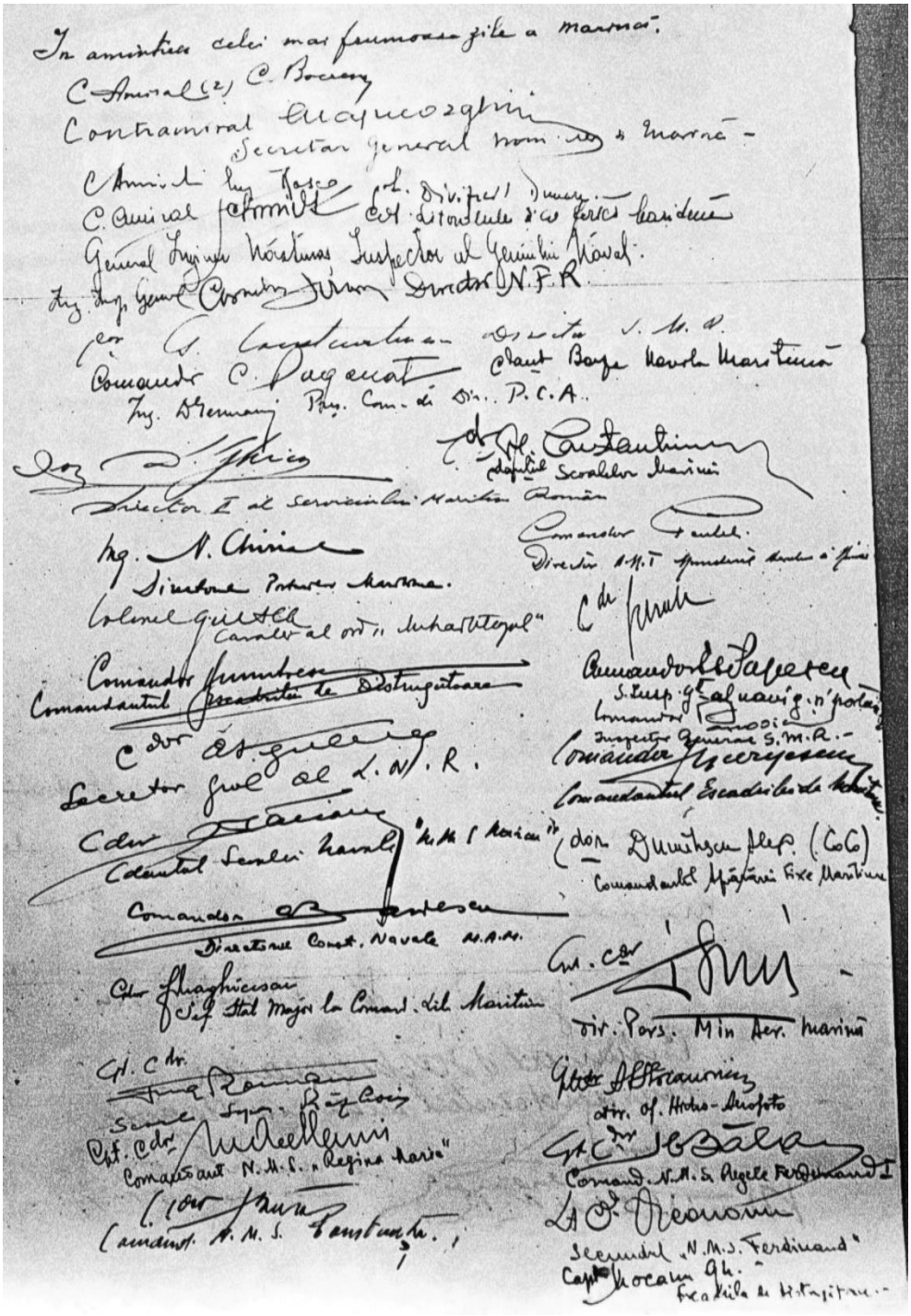

In amintirea celei mai frumoase zile a marinei.

C. Amiral (2) C. Bocescu

Contramiral Magnoroghin

Secretar general nom. de Marină

C. Amiral Ing. Rosca

C. Amiral Petrovici

Cdt. Divizie Dunăre

Cdt. Litoralele și cu ferice bariduie

General Inginer Năsturas Inspector al Geniului Naval.

Ing. Insp. General Comandor Dimitrescu Director N.F.R.

Cdor. Constantinescu Director S.M.R.

Comandor C. Paganat

Cdant. Baza Navala Maritimă

Ing. D. Germany Pres. Com. de Dir. P.C.A.

Cdor. Constantinescu

Capitol Scoalelor Marinei

Director II al Serviciului Maritim Român

Comandor Pantel

Director A.M.T. Spondenii Marine a Ghiei

Ing. N. Chiriac

Directorul Portului Marinei

Colonel Gulacu

Cavaler al ord. „Mihai Vitezul"

Cdr. Pantel

Comandor Dumitrescu

Comandantul Escadrilei de Distrugătoare

Comandor Ioan Papescu

S. Insp. Gl. al navig. n. portului

Comandor Panoscu

Inspector General S.M.R.

Cdor. Ioan Gulacu

Secretar Gral. al L.N.R.

Comandor Mucrescu

Comandantul Escadrilei de Maritime

Cdor. Dumitrescu Alex. (CoCo)

Comandantul Apărării Fixe Maritime

Cdor. Ioan Ciriac

Cdantul Scoalei Navale „N.M.S. Mircea"

Comandor Ioan Ferdescu

Directorul Const. Navale M.A.M.

Cdor. Ghaghicescu

Sef Stat Major la Comand. Lit. Maritim

Cpt. Cdr. Ioan Ghiu

Dir. Pers. Min. Aer. Marină

Cpt. Cdr. Ioan Romanescu

Scoala Sup. Războiu

Cpt. Cdr. Ioan Ghiu

Comandant N.M.S. „Regina Maria"

Cpt. Cdr. Ioan Bălan

Comand. N.M.S. Regele Ferdinand I

Cdor. Ioan Ghiu

Comandant N.M.S. Constanța

Lt. Cdr. Ioan Ghiu

Secundul „N.M.S. Ferdinand"

Capt. Ioan Ghiu

Escadrila de Distrugătoare

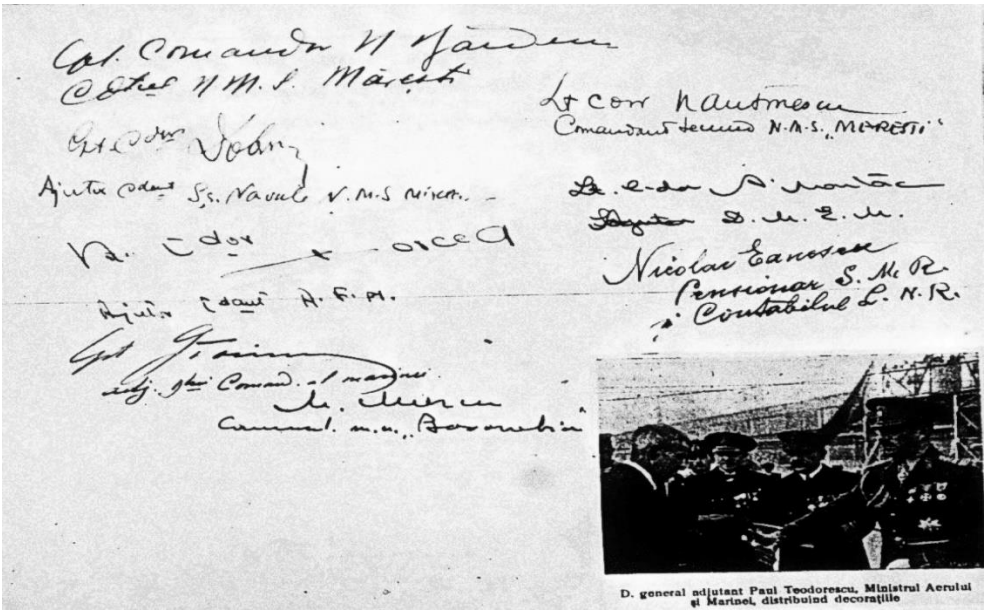

D. general adjutant Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei, distribuind decorațiile

În ziua de 9 octombrie 1938 s-a desfășurat la Constanța - pe bordul Distrugătorului Regina Maria solemnitatea înmânării medaliilor bătute de Liga Navală Română, în amintirea botezului mării primit de Măria Sa Marele Voievod Mihai de Alba Iulia, cu ocazia voiajului spre Pireu, când această navă a înfruntat pe Marea Neagră o furtună năpraznică.

Această medalie a fost conferită de domnul viceamiral (r) Coandă, Președintele Ligii Navale Române, tuturor ofițerilor, maeștrilor și oamenilor de trupă care s-au aflat pe navă în timpul acelei furtuni. (4,5 și 6 ianuarie 1938).

În afară de Comandantul Marinei Regale, de ofițeri amirali și ofițeri superiori din Marină, solemnitatea aceasta a fost onorată cu prezența domnului General Adj. Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei, precum și a unui număr de invitați, conducători ai diferitelor ramuri și servicii din Ministerul Aerului și Marinei.

Cu această ocazie domnul Ministru al Aerului și Marinei a oferit „Medalia Maritimă", ofițerilor, maeștrilor oamenilor de trupă, precum și persoanelor civile, cărora li s-a acordat această distincție și care au fost împiedicate să vină la Constanța pentru a primi în prezența M.S. Regelui, cu ocazia sărbătoririi Patronului Marinei (ce a avut loc în acel an în ziua de 8 septembrie).[8]

[8] *Ibidem*, ff. 5 – 6.

Profitându-se de prezența la Constanța a Domnului Ministru – General Adj. Paul Teodorescu, cel care a creat Fondul Național al Marinei, domnul contraamiral Bărbuneanu Petre, Comandantul Marinei Regale, a oferit în cinstea Domniei Sale un dejun, pe bordul vaporului S.M.R. „Basarabia”.

La acest dejun – la care a participat majoritatea invitaților la solemnitatea înmânării medaliilor – s-au ținut mai multe cuvântări.[9]

Cuvântarea domnului Contraamiral Bărbuneanu Petre:

„Domnule Ministru

În ziua de 23 Septembrie 1938, când s'a semnat de către M.S. Regele Decretul Lege pentru înfăptuirea Fondului Național al Marinei, s'a înscris în Istoria Marinei o pagină ***de înaltă solemnitate și nețărmurită trăinicie****.*

Această zi – în care s'a desăvârșit cel mai de seamă eveniment menit să asigure desvoltarea și propășirea viitoare a Marinei – nu se va uita nici odată.

Îmi este dat mie acum, Domnule Ministru, ca – aici în fața Dumneavoastră și a camarazilor – mă întorc cu gândul înapoi, la zilele cele din început ale Marinei și – depănând cu amintirea tot firul înfășurat pe răbojul ei istoric - să constat că nu pot găsi o filă de istorie, care să conțină operă mai durabilă și de mai mare însemnătate ca aceea care - în ziua de 23 Septembrie – a fost înfăptuită de Dumneavoastră cu Înalta Solicitudine a M.S. REGELUI.

Mă gândesc la primii ani după războiul Neatârnărei dela 1877/1878, la acea perioadă de timp, în care s'au pus primele jaloane de organizare și pregătire ale Marinei și în care Generalul Maican reușește să obțină construirea celor dintâi unități navale de Luptă.

Mă gândesc apoi la evenimentele dintre anii 1900 și 1905 când – sub presiunea lor – Ministerul de războiu din acel timp, Generalul Manu, prevede și bugetul din 1908 suma de 12 milioane lei, pentru construcția a 4 monitoare și 8 vedete de Dunăre.

……

După războiul de întregirea neamului, litoralul și apele noastre maritime se găsesc fără apărare mobilă și, în urma unor mari străduințe, se reușește dotarea Marinei cu năvile actuale.

Acum 2 ani – prin creiarea Ministerului Aerului și Marinei – Domnul Nicolae Caranfil, întâiul Ministru, descătușează Marina și-i dă avânt spre desvoltare; după Domnia Sa, domnul Ministru Radu Irimescu

[9] *Ibidem*, f. 7.

păşeşte la alte înfăptuiri punând în construcţie 2 submarine, 1 puitor de mine şi 1 navă bază şi întemeiază şantierul naval dela Galaţi.

Dacă aceste înfăptuiri ale predecesorilor Dvs. au contribuit la o propăşire timidă a Marinei, aceasta se datoreşte numai faptului că lipsea Marinei sursa sigură, temeinică şi durabilă, care să-i asigure desvoltarea firească, în raport cu nevoia de apărare pe apă şi cu interesul economic al ţărei.

Realizarea acestei măreţe opere, găsirea isvorului de alimentare sufletească şi financiară necesară propăşirii Marinei, V'a fost dat Domnule Ministru, s'o înfăptuiţi Dumneavoastră, cu colaborarea preţioasă a domnului Amiral Gheorghiu, Secretarul General al Ministerului Aerului şi Marinei precum şi a domnului inginer inspector general Mihalopol, directorul general al P.C.A.

Fiind adânc convins că această mare victorie – atât a Dumneavoastră cât şi a Marinei – se datoreşte numai desăvârşitei înţelegeri şi a dragostei ce purtaţi Marinei noastre, vă rog să-mi îngăduiţi, Domnule Ministru, ca – în numele meu personal şi a tuturor camarazilor din Marina Regală – să vă exprim încă odată devotamentul şi recunoştinţa noastră pentru ceiace aţi înfăptuit.

Rog totodată să-mi îngăduiţi să ridice paharul în sănătatea şi fericirea Dumneavoastră, invitând pe toţi comesenii să strige alături de mine:

Trăiască Domnul General Adjutant Paul Teodorescu, Ministrul Aerului şi Marinei.

Şi acum, domnule Ministru, în amintirea zilei neuitate de 25 Septembrie 1938, ne-am gândit să vă oferim şi vă rog să primiţi această miniatură de far, care simbolizează: privirile tuturor marinarilor spre lumina călăuzitoare.[10]

Cuvântarea domnului Mihalopol, directorul general al P.C.A.:

Direcţiunea generală P.C.A. care grupa până acum 2 ani sub aceeaşi conducere atât porturile, cât şi marina comercială de stat, a avut sarcina de a lupta pentru a obţine dela diferitele guverne, cari s'au perindat la cârma fără mijloace financiare necesare desvoltării porturilor şi marinei.

În timp de 8 ani dela 1930 – 1938, P.C.A. dând 650 000 000 lei excedente a vărsat ministerului de finanţe peste 850 000 000 lei, restul de un miliard fiind întrebuinţat pentru ameliorări în porturi şi cumpărare de vapoare, din această sumă, aproape 400 000 000 au fost cheltuiţi pentru

[10] *Ibidem*, Textul Cuvântării domnului Contraamiral Bărbuneanu Petre, ff. 7 – 8.

vase de mare și de Dunăre. Dacă s'ar mai avea în vedere, că în acest timp s'a acoperit tot din venitul porturilor, deficitul serviciului maritim român, s'ar vedea că 2/3 din excedentul porturilor a fost acordat marinei și numai 1/3 porturilor. Prin crearea noului fond al marinei (ilizibil!)... au asigurat în ceea ce privește porturile. Cu toate dificultățile întâmpinate la obținerea creditelor pentru lucrări direcția generală P.C.A. n'a ezitat un moment a începe lucrarea bazei navale Tașaul, și a activat cu toată ardoarea și cu toată energia fără a se îndoi un moment măcar, că până la urmă, nu veți reuși a obține creditele necesare. Încrederea noastră n'a fost înșelată, căci „Fondul Național al Marinei", creat de D-voastră a venit să ne dea o asigurare continuă lucrărilor.

Corpul ingineresc al adiministrației P.C.A., va rămâne veșnic recunoscătoare de a fi dat posibilitate să se confirme la o lucrare atât de importantă, care nu se poate întâlni decât odată la câteva generații și care împreună cu celelalte realizări tot atât de importante ale dv., va face numele dv. să rămână în istorie ca a unui mare realizator.

Vă rugăm, domnule Ministru, a ne permite să vă urez viața lungă pentru a vedea cât mai departe efortul marelor dvs. înfăptuiri.[11]

Cuvântarea domnului Amiral Boerescu:

Luând cuvântul, președintele consiliului de administație al S.M.R., spuse următoarele:

„Prin crearea resurselor în trecut s'a ajuns la înzestrarea marinei noastre și a porturilor noastre, datorită cărora s'a putut achiziționa poștalele și cargoboturilor românești.

Mai târziu prin crearea fondului național de aviație s'a ajuns să se dea posibilități de afirmare aviației românești, iar acum prin crearea fondului național al Marinei, se va da acesteia impulsul de care avea de multă vreme nevoie. Este o mare operă națională, iar numele Domnului General Adj. Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei, va rămâne veșnic legat de ea.

Închee, închinând în cinstea M.S. REGELUI, a VOIEVODULUI MIHAI, a Domnului General Paul Teodorescu și a marinei românești."[12]

Cuvântarea Domnului General Adjutant Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei:

„Pentru cuvintele binevoitoare pe cari mi le-ați adresat și cari îmi umplu sufletul de bucurie, vă aduc mulțumirile mele. Ca om mă măgulesc,

---

[11] *Ibidem*, Textul Cuvântării domnului Mihalopol, directorul general al P.C.A. ff. 8 – 9.
[12] *Ibidem*, Textul Cuvântării domnului Amiral Boerescu, f. 9.

însă conștiința riguroasă a militarului îmi dictează, în situația actuală, să situez chestiunea în adevărata lumină.

Care marinar nu a năzuit ca marina să fie la înălțimea prestigiului țării noastre și la nivelul altor marine străine răspunzând în totul nevoilor naționale? Care dintre directorii S.M.R. și N.F.R. nu au simțit nevoia și nu au împărtășit durerea de a vedea cât de mică este marina noastră comercială față de nevoile economice ale țării?

Cari dintre directorii de porturi nu au dorit să avem porturi mai frumoase ca cele de azi?

Aceste dorințe, aceste năzuinți și energii sau adunat și datorită lor s'a născut atmosfera de azi, de care noi toți trebuie să ținem socoteală.

Lor trebuie să le fim recunoscători!

Eu nu-mi arog merite, ci numai norocul de a fi venit în aceste împrejurări, când paharul năzuințelor era plin. Zilnic am auzit vorbind pe domnul Amiral Bărbuneanu, Amiral Gheorghiu, Amiral Coandă, Coslinski, Amiral Păiș, și alții despre nevoile acestei marine.

Eu nu am fost altceva, decât interpretul sentimentului de legătură legitimă între ei și nevoile marinei românești.

Acest cuvânt al dvs. a fost purtat și s'a auzit de el sus de tot, unde s'a întâlnit pasiunea și interesul de a avea o marină mai mare, așa cum cerea însuși prestigiul țării noastre.

Subliniez, că pe lângă acei cari au contribuit cu convingerea și sentimentul deplin la înfăptuirea acestei opere, este domnul director general Mihalopol, care a prezentat chestiuni precise și pe baza celor propuse, s'au realizat venituri mai mari, decât cele așteptate.

D-sa a fost acela care a propus de unde putem realiza aceste venituri. Producerea stației de petrol și a silozurilor la P.C.A. au fost salutare pentru crearea fondului național al Marinei și pentru lucrările portului Tașaul.

Înarmat cu aceste mijloace materiale și morale, lupta mea a fost susținută, reușind să măresc raza de acțiune a noastră, în care am prins și interesul ministerelor economiei naționale și finanțe.

Lucrurile nu au mers însă așa de repede. Planuri de înzestrare se pot face foarte multe. Era nevoe, însă de un plan de finanțare. Și acesta nu s'a putut realiza decât în cadrul consiliului istoric dela Sinaia, ținut în Septembrie, când Majestatea Sa Regele Carol al II-lea a spus: Cunosc planul și rog pe dl. ministru al finanțelor să-l execute.

S'a înfăptuit astfel Fondul național al Marinei.

Cuvintele sunt prea mici, ca să exprim gratitudinea noastră către M.S. Regele, căruia îi datorăm ridicarea marinei.

Trăiască M.S. Regele Carol al II-lea! Trăiască Marele Voievod Mihai și întreaga familia regală!

Trăiască Marina Românească!"[13]

D-l General Adjutant Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei, intreținându-se cu D-l C. Amiral P. Bărboneanu, Comandantul Marinei Regale. — (la bordul N. M. S. „Regina Maria").

D. Căp. Comandor Stoianovici, comandandul N. M. S. „Regina Maria" în noaptea furtunei, primește medalia.

[13] *Ibidem*, Textul Cuvântării domnului General Adjutant Paul Teodorescu, Ministrul Aerului și Marinei, ff. 9 – 11.

D-l V. Amiral (R) Coandă felicită un marinar de la bordul N. M. S. „Regina Maria" pentru distincția ce i-s'a acordat („Medalia Maritimă" cl. III navigant).

După-amiaza, la orele 16, la bordul vaporului S.M.R. „Basarabia", d-l Ministru al Aerului și Marinei a adunat pe toți ofițerii amirali și superiori din Marina Regală și le-a vorbit despre nevoile de înzestrare ale Marinei, precum și despre ultimele realizări efectuate. Seara, cu trenul de 17.00, domnul ministru însoțit de comandantul Marinei, s-a înapoiat la București.[14]

THE CREATION OF THE ROMANIAN NATIONAL NAVY FUND, ACCORDING TO THE OFFICIALS

-abstract-

Key words: Navy National Fund, Romanian Navy, Romanian Military Archives, political personalities.

The Romanian Navy had a series of important moments in its history, that etched themselves in the memories of the contemporary people which helped their development. Such an important moment was on September 24 1938, when the officials of the time created the Navy National Fund. We find testimonies from the people that took part in its creation in the records of the Romanian Military Archives, Naval Staff.

BIBLIOGRAFIE

Arhivele Militare Naționale Române, Fond Comandamentul Marinei (Regale), Registrul Istoric – Cu începere de la 24 Septembrie 1938, data înfăptuirei: FONDULUI NAȚIONAL AL MARINEI, dosar nr. 130.

[14] *Ibidem*, p. 11.

TIPURI DE REMORCHERE ŞI ÎMPINGĂTOARE FLUVIALE CONSTRUITE LA ŞANTIERUL NAVAL GIURGIU (1965 - 1999)

*Dr. Gabriel-Felician CROITORU**

Primele construcţii de nave sunt semnalate la Giurgiu încă de la sfârşitul secolului al XVII-lea, când, în perioada administraţiei otomane, a existat un important şantier de construcţii şi reparaţii navale, în care se executau şi reparau ambarcaţiuni şi vase de diferite tipuri şi mărimi[1].

Aceste activităţi au continuat şi după reintegrarea Giurgiului la Ţara Românească, capacităţile de producţie ale şantierului de aici fiind folosite pentru construirea primei nave maritime româneşti, „Mariţa", lansată la apă în septembrie 1834.

În perioada de după anul 1835, nu sunt consemnate date care să ateste existenţa la Giurgiu a unor activităţi de construcţii navale; în schimb, portul Giurgiu a beneficiat de atenţie din partea autorităţilor centrale şi locale, devenind unul din cele mai importante puncte comerciale româneşti de la Dunăre şi, în mod particular, adevărat „port al Bucureştilor"[2].

Reînceperea activităţilor de construcţii şi reparaţii navale la Giurgiu a fost determinată de maturizarea economică şi politică a statului român şi de dezvoltarea comerţului, transporturilor şi comunicaţiilor pe apă, întărirea autonomiei şi demnităţii naţionale în acest segment.

De asemenea, numărul crescând al navelor Navigaţiei Fluviale Române, nevoile stringente de întreţinere a şenalului navigabil şi creşterea ritmului traficului comercial şi de călători pe Dunăre, au dus, în anul 1897, la punerea bazelor Şantierului Naval din Giurgiu, odată cu instalarea de către Serviciul Hidraulic, la capătul estic al bazinului Sf. Gheorghe (la kilometrul 490 al Dunării), a unui atelier flotant de reparaţii, cumpărat de la o societate olandeză (sau, după alte surse, engleză[3]). Atelierul avea ca scop asigurarea întreţinerii tuturor navelor şi mijloacelor tehnice de pe Dunăre de care dispunea Serviciul Hidraulic.

---

* Institutul de Turcologie din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca; Liga Navală Română – filiala Constanţa.

[1] Constantin C. Giurescu, *Contribuţii la istoria ştiinţei şi tehnicii româneşti în secolul al XV-lea – începutul secolului al XIX-lea*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973, p. 105.

[2] Gabriel-Felician Croitoru, *Evoluţia portului Giurgiu de la origini până în 1945*, Editura Muzeului Marinei, Constanţa, 2007, *passim*.

[3] Carmen Atanasiu, *Dezvoltarea şi modernizarea Şantierului naval Giurgiu*, lucrare de cercetare, mss, Muzeul Naţional al Marinei Române, Constanţa, 1981, f. 4.

Începând cu acest moment și până la perioada de după cel de Al Doilea Război Mondial, șantierul naval giurgiuvean a fost orientat către segmentul de reparații navale, având capacităţi mici, în comparaţie cu şantierele navale de la Galaţi, Brăila sau Turnu Severin, scopul său principal fiind acela de reparaţii ale vaselor Serviciului Hidraulic sau de construire a unor vase de dimensiuni reduse.

După declararea Republicii Populare Române, noua conducere a ţării a acordat o atenţie deosebită dezvoltării şi modernizării porturilor dunărene, a şantierelor de construcţii şi reparaţii navale şi a parcului de nave de mare tonaj, dar lipsa fondurilor a făcut ca procesul de dezvoltare să fie lent pe parcursul următoarelor două decenii. În anul 1948, România avea patru şantiere navale unde se executau lucrări de construcţie (Galaţi, Brăila, Turnu Severin şi Olteniţa) şi alte patru şantiere specializate pe lucrări de reparaţii navale (Constanţa, Tulcea, Giurgiu şi Orşova), toate acestea intrând într-o perioadă de reorganizare şi utilare.

Astfel, în 1948, Șantierului Naval de la Giurgiu a fost trecut în subordinea Ministerului Comunicaţiilor (redenumit ulterior al Transporturilor), fiind realizate o serie de investiţii[4], care însă nu au reuşit să ducă la o dezvoltare exponenţială a sa, activitatea sa fiind îndreptată, în continuare, către operaţiuni de reparaţii navale. Clădirile şi atelierele Șantierului Naval Giurgiu au fost renovate şi lărgite, au fost create secţii noi de turnătorie şi tâmplărie, iar multe din utilaje au fost modernizate treptat. De asemenea, şantierul a fost dotat cu cale de lansare pe sistemul cărucioarelor – procedeu folosit până la sfârşitul anilor ‘80.

Deşi în proporţie covârşitoare, Şantierul Naval de la Giurgiu era specializat în lucrări de reparaţii nave şi bastimente, a existat şi un mic segment de construcţii de nave, aici producându-se nave de mici dimensiuni, cu și fără propulsie, situația rămânând neschimbată în anii ’50 și în prima parte a anilor ’60. Așa se face că între 1950 și 1965, numărul unităților produse la Giurgiu a rămas modest, proporția covârșitoare a acestora fiind axată pe navele fără propulsie[5], 26 de unități, mult mai ieftine și care nu necesitau materiale costisitoare.

---

[4] Ancu Damian, Emil Păunescu, *Şantierul Naval Giurgiu. Cartea centenarului (1897 - 1997)*, Editura Tentant, Giurgiu, 1997, p. 25.

[5] În rândul navelor fără propulsie construite aici se înscriu pontoane de acostare, pontoane dormitor, pontoane de pompare, şalande, tancuri depozit, nave cisternă, bacuri, poduri plutitoare, drage cu graifăr și macarale plutitoare, atât pentru piața internă, cât și pentru export.

În ceea ce privește navele cu propulsie, până în 1965, la Giurgiu s-au construit doar 7 astfel de unități, dintre care un bac propulsat[6] și 5 șalupe de inspecție și manevră și – în premieră pentru șantierul naval giurgiuvean –, un remorcher, respectiv „1907" (ex „Otto Mich"), fabricat în 1955, dotat cu un motor de 1.280 CP și destinat portului Giurgiu,. În fapt, deși este consemnat ca fiind construit la Giurgiu, remorcherul în cauză a beneficiat de reparații generale și capitale.

Începând cu perioada 1965 - 1967, odată cu creşterea investiţiilor în dotările tehnice, şi în Şantierul Naval de la Giurgiu s-a trecut la construcţii de nave mai mari, producţia acestora diversificându-se şi căpătând amploare în perioada următoare, dezvoltându-se aproape exponenţial în intervalul 1970 - 1975 și mai ales după acesta[7].

În perioada 1966 - 1970, înainte de creșterea producției, conducerea de stat a stimulat, în general, creșterea institutelor de cercetare, care în perioada menționată au crescut de la 216 la 303[8]. Pe acest fond, analizând dezvoltarea în perspectivă a industriei navale și a transporturilor pe apă, s-a decis înființarea unei instituții pentru proiectare navală, astfel încât, în anul 1966, a avut loc reorganizarea activității de proiectare și punerea bazelor cercetării navale prin înființarea Institutului de Cercetare şi Proiectare pentru Construcţii Navale (ICEPRONAV) din Galaţi. Astfel, acesta a devenit astfel cel mai mare și important centru de proiectare, cercetare şi inginerie tehnologică pentru construcţii navale din România. Şantierul Naval din Giurgiu a avut din acea perioadă specialişti proprii în proiectare navală[9]; ulterior, din a doua parte a anului 1974, pentru a asigura asistența tehnică în toate șantierele navale din țară, s-au organizat filiale ale ICEPRONAV-ului la Constanța, Giurgiu, Brăila și Turnu Severin, iar mai târziu, la Tulcea și Oltenița[10].

De asemenea, în decembrie 1965, prin Decretul nr. 924 s-a înființat „Registrul Naval", ca direcție în cadrul Ministerului Transporturilor Auto, Navale și Aeriene, transformat prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1.358 din iunie 1968 în Registrul Naval Român (RNR), unitate economică

---

[6] Bacul propulsat „Giurgeni" a fost construit în anul 1956 pentru NAVROM Galați, a fost inițial folosit pentru transportul auto și de pasageri între Galați și județul Tulcea și ulterior pentru transportul pasagerilor între orașul Galați și plaja Cocuța.

[7] *Industria României. 1966 - 1970*, Editura Politică, București, 1971, p. 98.

[8] *România în anii socialismului. 1948 - 1978*, Editura Politică, București, 1980, pp. 210 - 211.

[9] Interviu realizat în data de 19 februarie 2019, de Gabriel-Felician Croitoru, cu ing. Corneliu Miron-Urâtu, fost inginer-șef al Șantierului Naval Giurgiu.

[10] Vasile Lăcătuș, *Inginer Lucian Aburel – biografie*, în „Caietele Colocviilor constructorilor de nave", nr. 2/2012, Editura AXIS LIBRI, Galați, 2013, p. 47.

cu personalitate juridică, sub îndrumarea Ministerului Transporturilor. Prin urmare, de la 1 iulie 1968, navele maritime și fluviale au început să fie construite sub supravegherea tehnică, clasificarea și certificarea stabilite prin reguli de RNR, ceea ce a constituit o importantă reușită în domeniul construcțiilor navale din România.

Îmbunătățirea și modernizarea bazei tehnico-materiale a industriei navale, în ansamblul ei, investițiile în cercetare, creșterea numărului de specialiști cu studii superioare au creat premizele proiectării unor nave de complexitate tehnică tot mai ridicată. În paralel, calificarea personalului muncitor, creșterea numărului de maiștri, tehnicieni și ingineri din șantierele navale, dar și dotările tehnice ale acestora au avut ca efect, printre altele, mărirea productivității, a calității și performanțelor navelor[11].

În același timp, creşterea productivităţii şantierelor navale, inclusiv a celui de la Giurgiu, a fost determinată și de creşterea volumului transporturilor, de necesitatea de modernizare şi reînnoire a parcului de nave şi existenţa posibilităţilor de export. Noua direcţie de dezvoltare a construcţiilor navale româneşti fusese enunţată de secretarul general al Partidului Comunist Român, Nicolae Ceaușescu, care la consfătuirea națională a lucrătorilor din industria construcțiilor de mașini, desfășurată în data de 1 iunie 1966, menționa că „în acest cincinal, se vor produce locomotive electrice, locomotive diesel cu transmisiune hidraulică, vagoane moderne de călători și de marfă, aparataje pentru mecanizarea și automatizarea proceselor de exploatare în transportul feroviar și noi tipuri de nave, de tonaj sporit”[12].

Direcția de acțiune proclamată de secretarul general a fost reiterată la Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, desfăşurat între 6 şi 12 august 1969, şi inclusă în Raportul final, în care se preciza: „Cu privire la dezvoltarea flotei se desprinde necesitatea sporirii substanţiale a gradului de participare a acesteia în transporturile pentru aprovizionarea cu materii prime necesare industriei siderurgice, chimice şi petroliere, prin dotarea cu nave de mare capacitate şi lucrări de dezvoltare a porturilor. Este necesar ca în viitor (...) să se utilizeze pe scară mai largă căile de transport pe apă, în special transportul pe Dunăre”[13].

---

[11] Constantin Cumpănă, Corina Apostoleanu, *Amintiri despre o flotă pierdută. I - Navele românești ale Dunării și Mării*, Telegraf Advertising, Constanța, 2011, pp. 252 - 253.

[12] *Cuvântare la consfătuirea pe țară a lucrătorilor din industria construcțiilor de mașini, 1 iunie 1966*, în Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste. Rapoarte, cuvântări, articole: iulie 1965-septembrie 1966*, Editura Politică, București, 1968, p. 446.

[13] *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, 6 - 12 august 1969*, Editura Politică, București, 1969, pp. 614 - 615.

În același an, industria navală s-a organizat ca un consorțiu complex, activitatea fiind coordonată de la Galați, de Centrala Industrială Navală (CIN), al cărui prim director a fost Panait Melisaratos. Noua instituție cuprindea șantierele navale, o structură, de cercetare dezvoltare pentru autosuportul progresului acestora, respectiv ICEPRONAV, care era componentă a unui sistem general de entități denumite Institute de Cercetare Științifică și Inginerie Tehnologică – ICSIT, organisme proprii de aprovizionare și comerț, industria orizontală, învățământ profesional, etc.[14].

Pe acest fond, s-au stabilit și parametrii în care să funcționeze întreprinderile ce făceau parte din Centrala Industrială Navală: Șantierul Naval Constanța trebuia să execute nave până la 100.000 - 150.000 tdw, Șantierul Naval Mangalia, nave până la 100.000 tdw, Șantierul Naval Galați nave până la 50.000 tdw, Șantierul Naval Brăila și Șantierul Naval Tulcea, nave până la 10.000 - 15.000 tdw, Șantierele Navale Turnu Severin Giurgiu și Oltenița, nave fluviale propulsate și nepropulsate și nave maritime de până la 3.000 tdw[15].

Acesta este momentul în care denumirea șantierului de la Giurgiu a devenit, în mod oficial, cel de Șantierul Naval Giurgiu, renunțându-se la denumirea anterioară de Atelierele Navale Giurgiu. Este și perioada începerii expandării ca dezvoltare a şantierului naval giurgiuvean din toate punctele de vedere, inclusiv al suprafeţei desfăşurate şi al numărului de angajaţi. Astfel, suprafaţa totală a şantierului, care în anul 1948 era de 4.592 mp a ajuns la 38.316 mp în 1973, pentru ca în anul 1974 să crească la aproape 100.000 mp. De asemenea, numărul salariaţilor a crescut odată cu creşterea capabilităţilor şi producţiei: în anul 1938, şantierul avea 89 de angajaţi, în 1948 numărul acestora a crescut la 156 de salariaţi, pentru ca în anul 1972 să ajungă la aproape 1.700 de salariaţi[16], ceea ce reprezenta un salt considerabil. De menționat că în urmă cu doar un deceniu în urmă, în 1962, în Șantierul Naval Giurgiu își desfășurau activitatea doar 5 ingineri, printre aceștia numărându-se inginerul gălățean Vasile Angheli, proaspăt absolvent la acel moment al Institutului Tehnic din Galați, dar și giurgiuveanul Anton Fixman, provenit din rândul vechilor maiștri[17].

---

[14] Gelu Kahu, *Cuvânt introductiv*, în „Caietele Colocviilor constructorilor de nave”, nr. 4/2013, Galați, 2013, p. 5.

[15] Vasile Lăcătuș, *Inginer Panait Melisaratos – biografie*, în „Caietele Colocviilor constructorilor de nave”, nr. 1/2011, Editura AXIS LIBRI, Galați, 2012, p. 37.

[16] Constantin Enache, *Municipiul Giurgiu – compendiu monografic*, Editura Universul Familiei, Bucureşti, 2005, p. 339.

[17] *Shipyard ATG Giurgiu. Construcții noi și reparații de nave*, în „Caietele Colocviilor constructorilor de nave”, nr. 6/2015, Editura AXIS LIBRI, Galați, 2015, p. 40.

Conform datelor Centralei Industriale Navale, la sfârșitul lunii aprilie 1984, în Șantierul Naval Giurgiu lucrau 2.032 de salariați, fiind șantierul cu cei mai puțini angajați din întreaga Centrală (cei mai mulți salariați, 8.539, își desfășurau activitatea în Șantierul Galați). În cazul Giurgiului, din cei 2.032 de salariați, 1.702 erau muncitori, iar dintre aceștia, 505 constructori navali, iar 230 sudori[18].

Prin urmare, în perioada 1965 - 1980, de bază pentru șantierul naval giurgiuvean a rămas activitatea de reparații navale, dar în același timp, a luat un avânt considerabil cea de construcții de nave cu și fără propulsie, numărul unităților produse aici crescând foarte mult față de perioadele anterioare.

În ceea ce privește navele fără propulsie, la Giurgiu s-a continuat construirea de pontoane de acostare, pontoane dormitor, pontoane de pompare, şalande, tancuri depozit, nave cisternă, bacuri, poduri plutitoare, drage cu graifăr și macarale plutitoare, atât pentru piaţa internă, cât şi pentru export[19]. Producția s-a și diversificat și modernizat, prin construirea de unități noi, precum docuri plutitoare[20], barje[21] și gabare[22].

În ceea ce privește construcția navelor cu propulsie la Giurgiu, după 1965, producția de nave s-a diversificat și s-a dinamizat față de perioada anterioară, fiind însă dominată până în prima parte a anilor ’70 de navele cu tonaj mic și motoare de maxim 300 CP, precum pilotinele maritime, șalupele de inspecție, de manevră sau șalupele sanitare.

Începutul producției la șantierul naval giurgiuvean a navelor de tip remorcher a început în anul 1966, când au început să fie construite la Giurgiu primele ***remorchere de 150 CP***, dotate cu motoare sovietice, produse la Barnaul, în Regiunea Altai Krai, până în 1969 fiind construite și lansate la apă 19 astfel de unități, cu două tipuri de deplasamente: 33, respectiv 40 tone.

---

[18] Nicolae Mărgărit, *CIN Galați, două decenii de dezvoltare: 1969 - 1989*, în „Caietele Colocviilor constructorilor de nave”, nr. 7/2016, Editura AXIS LIBRI, Galați, 2016, p. 25.

[19] Carmen Atanasiu, *Dezvoltarea şi modernizarea Şantierului naval Giurgiu*, mss, f. 5.

[20] Instalație plutitoare cu ajutorul căreia se pot ridica navele în vederea efectuării operațiunilor de întreținere și reparații la opera vie.

[21] Navă fără propulsie proprie, cu sau fără echipaj, folosită pentru transporturile solide. Barjele sunt în întregime metalice şi pot fi puntate sau semipuntate. Spre deosebire de şlepuri, care sunt remorcate, barjele se deplasează prin împingere de către un remorcher împingător, plasat în spatele unei barje sau a unui convoi de barje (*Dicţionar Enciclopedic de Marină*, I, coordonator comandor (r) Anton Bejan, Editura Societăţii Scriitorilor Militari, Bucureşti, 2006 [în continuare *DEM*, I], pp. 55 - 56).

[22] Navă tehnică fără propulsie, cu fundul plat și puntea construită în pantă spre unul din borduri, utilizată la transportul și bascularea de bolovani de piatră și anrocamente în lucrările de construcții hidrotehnice (*DEM*, I, p. 221).

Din seria primelor, au fost construite „Potelu” (decembrie 1966), „Copăceni” și „Corbeni” (1968) și „Comănești” și „Costești” (1969), toate având caracteristici identice: lungime: 17,12 m, lățime: 3,6 m, pescaj: 1,09 m, deplasament: 33 t, propulsat de un motor 3D6 (URSS), puterea mașinii: 150 CP, elice pas fix, oțel, în duză fixă.

Seria remorcherelor de 40 tone, dar cu restul caracteristicilor identice cu cele de 30 tone, a fost începută tot în 1966, cu „Adamclisi”, „Agighiol”, „Băilești” și „Greaca”, continuată în 1968 cu încă 5 unități: „Albești”, „Crevedia”, „Ițcani”, „Ivești” și „Topolnița” și apoi în 1970 cu „Calia”, „Fieni”, „Protecția plantelor”, „Sabangia”, „Sarinasuf” și „Nisipari”.

Din 1968, la Giurgiu s-a început producția unei ***noi serii de remorchere de 500 CP***, cu calități și putere superioară, și cu un deplasament de 237/238 tone. Au fost realizate 12 astfel de unități, pentru care s-au folosit motoare Schwermaschinenbau K. Liebknecht (SKL), produse la Magdeburg, în Republica Democrată Germană. Prima navă din seria acestui tip de remorchere a fost „Cozia”, lansată la apă în august 1968, urmată de „Blaj”, în luna decembrie a aceluiași an, apoi „Dezrobirea”, în 1972, „Huși” și „Orăștie” în anul 1973. Au mai urmat în serie „Rîșnov” (martie 1974), „Rășinari” și „Rucăr” (decembrie 1975), „Păltiniș” (august 1977), „Săcele” (octombrie 1977), „5197” (mai 1978), „Dumbrăveni” (1978), „Tîrnăveni” (1978) și „Vlașca” (mai 1979).

Toate acestea aveau caracteristici comune: lungime: 33,2 m, lățime: 6,3 m, pescaj: 1,5 m, propulsie: motor SKL 6NVD 482A, puterea mașinii: 540/554 CP, elice fax fix, fabricate din oțel, în duză fixă, 2 pene la cârmă acționate manual cu trote, două diesel generatoare tip D110-UTB Brașov, a câte 30/35 kW, 220 V, 50 Hz, CA, bunker motorină: 27 t, viteza maximă: 21 km/h; pe motorul principal erau articulate un compresor de aer și o pompă de servicii generale.

În linii generale, cu aceleași caracteristici, dar cu un deplasament de doar 151 tone, în 1971 a fost construit și remorcherul „Prietenia”, având ca armator Întreprinderea de Utilaje Grele (IUG) București – Stația de utilaje grele și transport pentru construcții Cernavodă[23].

De asemenea, între 1971 și 1973, au fost construite la Giurgiu și 24 de ***șalupe-remorcher de 65 CP***, cu un deplasament de 5 - 6 tone, motoarele fiind produse la Uzina „Tractorul” din Brașov, folosite pentru manevre sau mici remorcaje portuare și fluviale, inclusiv în cadrul șantierelor navale. Astfel de șalupe remorcher au fost construite pentru diverși beneficiari,

[23] La sfârșitul anilor ’90, nava a fost transformată în împingător, prova fiind modificată prin adăugarea celor 2 pinteni pentru împingere. Este încă în uz, fiind în proprietatea LUDAFORI EXTRACT SRL Ovidiu, jud. Constanța.

începând de la Întreprinderile Agricole de Stat până la anumite Gospodării ale Partidului Comunist Român sau Comitete Judeţene. În anul 1970 au fost construite „Brotăcelul”, „Prichindel” şi „Univ. Bucureşti 2”, urmate în 1971 de „Cornu”, „Insula 1”, „Litcov”, „Pietroiu”, „Silvicultorul 1” şi „Sitna”, în 1972 de „Arădeanca”, „Begu”, „Brebu”, „Căprioara”, „Dervent 1”, „Nufărul 5”, „Nufărul 6”, „Nufărul 7”, „Nufărul 8” şi „Silva 9”, iar în 1973 de „Acvila” (ex 4996), „Babuşca”, „Dunavăţ 1” (ex 4678), „Jurilovca” şi „Jurilovca 2”.

După 1974, Şantierul Naval de la Giurgiu a beneficiat de o perioadă de retehnologizare, fiind dotat cu o maşină de debitat automatic-optic pentru table, ştanduri de sudură pentru table subţiri şi instalaţii de îndoire a tubulaturii la rece. De asemenea, aici s-a aplicat un procedeu nou pentru acea perioadă, de mecanizare a operaţiunilor de vopsire a navelor cu pistoale speciale, iar la sfârşitul anilor ‘70 şi începutul anilor ’80, la Giurgiu au intrat în funcţiune 3 noi hale de montaj.

În acest context, începând cu perioada 1974 - 1975, Şantierul Naval de la Giurgiu a devenit unul din producătorii importanţi de remorchere şi împingătoare fluviale, platforma pe care era situat şantierul mărindu-se la 280.000 metri pătraţi.

În anul 1975, la Giurgiu s-a început producerea unei lungi clase de ***remorchere-împingătoare cu capacitate de 2x280 CP***, cu motoare produse de Uzina „23 August” Bucureşti, majoritatea având un deplasament de 152 tone. De altfel, începând cu această perioadă, Uzina „23 August” Bucureşti a produs, sub licenţa Maybach, şi a livrat majoritatea covârşitoare a motoarelor montate pe navele construite la Giurgiu.

Prima navă din seria de remorchere-împingătoare cu capacitate de 2x280 CP a fost „Măcin”, livrată în iulie 1975, urmată în luna octombrie a aceluiaşi an, de „Deda”, cu următoarele caracteristici: lungime: 20,90 m, lăţime: 7,80 m, pescaj maxim: 1,50 m, nr. punţi: 1, propulsie motor tip MB 836B, licenţă Maybach, construite la Uzina „23 August” Bucureşti, principiu de funcţionare: diesel, ireversibil, 4 timpi, simplu efect, 6 cilindri, puterea maşinii 2x280 CP, viteza maximă: 21 km/h, turaţie: 1.360 rot/min, bunker combustibil: 17 tone, două generatoare de 28 Kw, 380 V, 50 Hz, CA, echipamente de navigaţie şi radiocomunicaţie: radiotelefon.

După acestea, au fost produse în ritm alert acest tip de nave, atât de necesare pe fondul creşterii nevoilor de materii prime a economiei româneşti, dar şi al dezvoltării unor mari obiective industriale. Astfel, au urmat navele-soră „Aiud” (decembrie 1976), „Amaradia” (iunie 1978), „5701” (octombrie 1978), „5702” (decembrie 1978), „Anina” şi „Azuga” (1978), „Devesel” (februarie 1979), „6196” (iulie 1979), „6194” (septembrie 1979). Din anul 1979 până în 1986, în clasa remorcherelor-

împingătoare de 2x280 CP, au fost construite 26 de unități în seria „Rovinari”[24], iar începând din 1982, altele identice, în seria „Luncavița”[25].

Tot în 1975, la Șantierul Naval Giurgiu s-a început o nouă serie de ***împingătoare cu capacitate de 2x420 CP***, cu motoare produse de Uzina „23 August” Bucureşti, sub licența Maybach, cu deplasament maxim de 282 tone, prima navă de acest fel fiind „Periș”, finalizată în luna decembrie. Nava avea următoarele caracteristici: lungime: 30,40 m, lățime: 11 m, pescaj maxim: 1,28 m, nr. punți: 1, propulsie motor tip MB 836DB, licență Maybach, construite la Uzina „23 August” Bucureşti, principiu de funcționare: diesel, ireversibil, 4 timpi, simplu efect, 6 cilindri, puterea mașinii 2x420 CP, viteza maximă: 21 km/h, turație: 1.360 rot/min, bunker combustibil: 30 tone, două generatoare de 100 Kw, 380 V, 50 Hz, CA, echipamente de navigație și radiocomunicație: radiotelefon.

Au urmat navele-surori „Simeria” și „Slatina” (1976), „Piatra Olt”, „Sighet” și „Vîlcea” (1977) și „Salonta” (august 1978). Cu excepția împingătorului „Piatra Olt”, livrat NAVROM Galați, unde a fost folosit pentru manevrele portuare, toate celelalte nave din această serie au avut ca armator NAVROM Giurgiu, Giurgiu fiind și portul lor de înmatriculare.

Începând cu anii ’80, la Șantierul Naval Giurgiu a început să fie fabricat un nou tip de ***împingătoare de 2x890 CP***, cu putere superioară, ale căror mașini erau produse tot de Uzina „23 August” Bucureşti, tot sub licența Maybach. În cadrul acestei clase de împingătoare se înscrie seria de nave „Giurgiu”[26], apoi „Bocșa 1” și „Bocșa 2” (1985), „Prutul” (1992) și „Voroneț” (1993), toate având următoarele caracteristici: lungime: 34,66 m, lățime: 10,90 m, pescaj: 1,70 m, deplasament maxim: 389 tone, propulsie: două motoare licență ALCO, model 6R 251 FMA, fabricate la UMC Reşița, supraalimentate, de 890 CP fiecare, 2 elice cu pas fix, fabricate din oțel și 3 Diesel generatoare D 120 8V, fabricate la Uzina „Timpuri Noi” din Bucureşti de 75 kWA fiecare, dotat cu 4 pene de cârmă sincrone, cu acționare hidraulică, câte 2 pe fiecare elice, prevăzut cu 4 vinciuri pentru legare la barje pe prova, acționate manual, bunker combustibil: 93 tone.

---

[24] „Rovinari 1” și „Rovinari 2” (1979), urmate de „Rovinari 3” (1980), „Rovinari 8” și „Rovinari 10” (1981), „Rovinari 13”, „Rovinari 15”, „Rovinari 16” și „Rovinari 17” (1983), „Rovinari 18”, „Rovinari 19”, „Rovinari 20” și „Rovinari 21” (1984), „Rovinari 24”, „Rovinari 25” și „Rovinari 26” (1986).

[25] „Luncavița 2” și „Luncavița 3” (1982).

[26] „Giurgiu 1” (1985), „Giurgiu 4”, „Giurgiu 6”, „Giurgiu 7” și „Giurgiu 9” (1986), „Giurgiu 13” (1987), „Giurgiu 17” (1988), „Giurgiu 20”, „Giurgiu 21” și „Giurgiu 23” (1989), „Giurgiu 24” și „Giurgiu 27” (1990), „Giurgiu 29” și „Giurgiu 31” (1991).

La Șantierul Naval Giurgiu au fost construite nave propulsate și pentru Ministerul Apărării Naționale, precum remorcherul fluvial „328”, construit în a doua parte a anilor ’70, folosit pentru remorcaj și misiuni de salvare în zona porturilor civil și militar Tulcea, având următoarele caracteristici: lungime: 32,4 m, lățime: 5,8 m, pescaj maxim: 1,64 m, înălțimea de construcție: 2,7 m, deplasament maxim: 169 t, propulsia: motor BW-400 ce asigură o putere a mașinii de 400 CP, viteză maximă: 19,35 km/h, bunker combustibil: 24 t.

Schimbarea regimului politic în 1990 și începerea transformării economiei centralizate în economie de piață, a determinat conducerea şantierului să se alinieze la cerinţele ce se impuneau pe plan intern şi extern. Cu toate acestea, lipsa de experiență a conducerii șantierului pe o piață liberalizată, declinul şi descentralizarea economiei de stat și creşterea inflaţiei au generat scăderea cerinţei de nave noi, echipamente navale şi reparaţii. Spre exemplu, imediat după anul 1990, prețurile au început să fie permanent majorate de șantierele navale, iar în această situație, etapele de construcție ce s-au realizat din acel moment au crescut valoric, unele cu mult peste valoarea contractuală a întregii nave.

În 1992, toate întreprinderile de stat au fost transformate în societăți pe acțiuni și trecute în patrimoniul Fondului Proprietății de Stat (FPS), ulterior AVAS, care s-a ocupat de privatizarea lor, proces derulat în sectorul naval până spre anul 2000 și chiar după – pentru unele șantiere în etape succesive și controversate (Menarom Galați, Meconst Constanța, Șantierul Naval Oltenița, Șantierul Naval Giurgiu, Elnav Galați), alte unități schimbându-și acționariatul de câteva ori (Șantierul Naval Tulcea și Șantierul Naval Brăila), dar și unele șantiere și unități care și l-au păstrat neschimbat (Șantierul Naval Galați, DMHI Mangalia, Șantierul Naval Constanța, ICEPRONAV Galați)[27].

Cu toate că până aproape în 1993, şantierul a continuat producţia navelor deja contractate, producţia a scăzut vertiginos, ajungându-se ca în anul 1993, gradul de utilizare al capacităţilor de producţie să scadă la 60,04% pentru construcţii nave şi 54,62% pentru reparaţii nave[28].

Acest lucru a determinat conducerea şantierului să adopte noi măsuri de contractare şi orientarea producţiei către piaţa externă. Pentru a putea pătrunde pe piaţa europeană, trebuiau însă îndeplinite anumite condiţii, precum creşterea productivităţii muncii, a calităţii produselor şi reducerea costurilor de producţie.

---

[27] Nicolae Mărgărit, *CIN Galați, declinul și renașterea: după 1990*, în „Caietele Colocviilor constructorilor de nave”, nr. 7/2016, Editura AXIS LIBRI, Galați, 2016, p. 33.
[28] *Ibidem*, p. 31.

Având în vedere complexitatea navelor pe care armatorii externi le solicitau şi pe care Şantierului Naval Giurgiu le putea contracta, precum şi necesitatea de aliniere la piaţa europeană, era necesară întărirea forţei de muncă specializate şi dotarea şantierului cu utilaje noi, de fiabilitate şi cu performanţe tehnice deosebite. În acest context, în locul investiţiilor necesare, odată cu înfiinţarea Zonei Libere Giurgiu, în anul 1996, Şantierul Naval a început să fie împărţit şi vândut diverşilor investitori interesaţi, care au folosit halele şantierului ca depozite pentru diferite materiale şi produse[29].

În 1996, administraţia şantierului s-a schimbat, acesta confruntându-se cu un nou proces de descreştere a producţiei. În acest context, au existat acțiuni pe linia unei cooperări sau chiar a unei vânzări a șantierului giurgiuvean către concernul sud-coreean Daewoo, foarte activ pe piața construcțiilor navale, dar condițiile puse de aceștia – reeșalonarea celor peste 100 miliarde de lei, cât reprezentau datoriile șantierului la Banca Comercială Română și clarificarea situației juridice a terenului pe care acesta se afla construit – nu au putut fi îndeplinite.

Prin urmare, cu datorii foarte mari, fără comenzi și fără perspectiva unei finanțări, la 15 ianuarie 1999, după doar doi ani de la celebrarea Centenarului, conducerea Șantierului Naval Giurgiu a înregistrat la Tribunalul Giurgiu cererea de începere a procedurii de faliment[30].

Între 1999 - 2000 au mai existat două încercări de a reporni șantierul naval, ambele eşuând, iar în aprilie 2002 producţia construcţiilor de nave a fost complet oprită pe platforma Şantierului Naval Giurgiu.

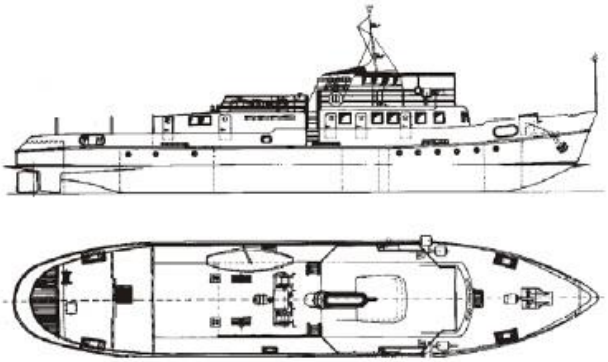

Remorcher fluvial de 500 CP

[29] http://www.shipyardatg.ro/homepage/index.php/istoric

[30] *Șantierul Naval Giurgiu intra la apă*, postat la 3 iunie 1999 pe https://www.capital.ro/santierul-naval-giurgiu-intra-la-apa-3679.html

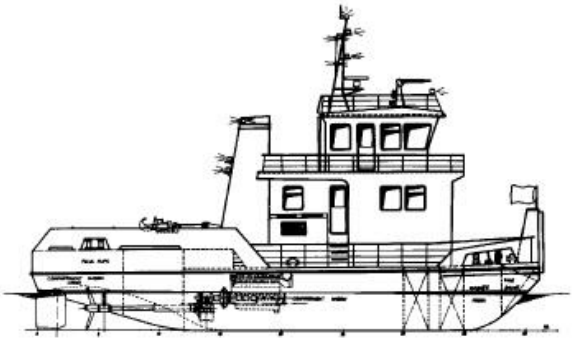

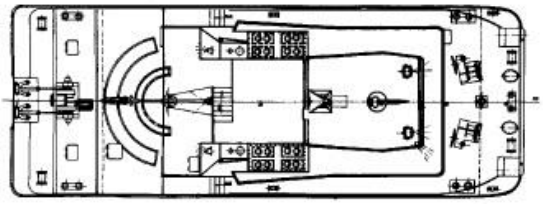

Remorcher împingător fluvial de 2 x 280 CP

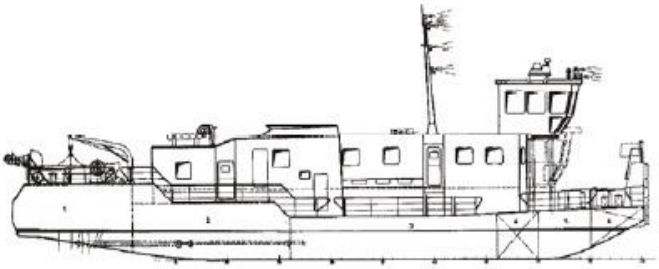

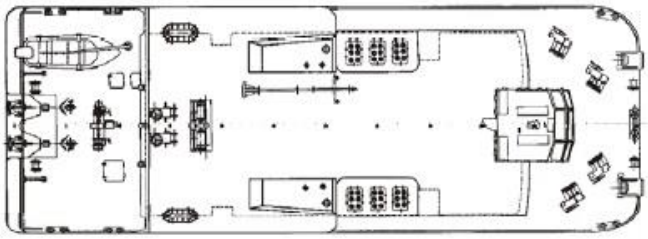

Împingător fluvial de 2 x 240 CP

TUG TYPES AND RIVER PUSHER BOATS BUILT AT THE GIURGIU SHIPYARDS (1965 - 1999)

-abstract-

Key words: Giurgiu Shipyards, pusher, tug, naval constructions.

Giurgiu Shipyards was officially created in 1897 and they were focused on ship repairs, having a small capacity compared to the ones in Galati, Braila or Turnu Severin. Its main customer was the Hydraulic System, for whom they built small ships.

During the communist period the situation changed and the economic growth meant that Romania needed more rive ships. The production of tugs at the Giurgiu Shipyards started in 1966, when the first 150 and 500 HP were being laid. At the same time the shipyards were building 65 tons motor tugs, used for maneuvering and some small river tugs which were used in harbor duties.

After a quick period of upgrading its facilities at the start of the `70s, in 1975 the Giurgiu Shipyards began producing on a large scale a new class of pusher-tugs hybrid ships, of 2x280 HP. Other ships being produced were some pushers (2x420 HP) and in the 80`s a new class of pushers (2x890 HP).

The regime change of 1989 and the transformation of the economy meant that the orders were becoming scarce and the productions of pushers and tugs ceased in 1999, when the shipyards went bankrupt.

PLANURI PENTRU ATRAGEREA DE TURIŞTI STRĂINI ÎN STAŢIUNILE DIN ROMÂNIA ŞI PROBLEMELE DIN SISTEMUL MEDICAL ROMÂNESC (1966 - 1977)

Locotenent-colonel (r.) dr. Petre OPRIŞ[*]

Pentru autorităţile comuniste de la Bucureşti, turismul nu s-a aflat niciodată printre investiţiile prioritare. Petrecerea timpului liber în diferite locuri pitoreşti din ţară şi mai ales călătoriile turistice în străinătate erau activităţi tratate cu circumspecţie deoarece planificarea economiei şi a societăţii, în general, cu ajutorul modelului preluat de la sovietici de către politicienii comunişti români presupunea, în primul rând, alocarea masivă de resurse materiale, financiare şi umane pentru a dezvolta industriile care prelucrau materii prime minerale, iar produsele rezultate trebuiau să fie utilizate în unităţile de fabricare a utilajelor şi a maşinilor grele.

Eşecul economic fundamental al sistemului comunist de conducere a fost provocat de dogmatismul şi diletantismul liderilor politici care s-au perindat atât la conducerea ţării, cât şi în cadrul ministerelor şi instituţiilor create după un model sovietic şi care s-au menţinut până la prăbuşirea din decembrie 1989. Oricât de mult ar fi vorbit despre dezvoltarea echilibrată a elementelor componente ale economiei româneşti, Nicolae Ceauşescu nu era capabil să priceapă că utopia pe care o prezenta concetăţenilor săi ca pe un vis – care trebuia urmat până în pânzele albe – nu putea să fie reformată şi provoca pierderi economice din ce în ce mai mari în întreaga ţară.

Dorinţa românilor de a scăpa din lagărul comunist – termen utilizat frecvent de propagandiştii Partidului Comunist Român şi care amintea de lagărele de exterminare înfiinţate de naziști în perioada interbelică şi în cursul celui de-al doilea război mondial – putea fi observată în glumele pe care românii le atribuiau celebrului personaj fictiv Bulă. Într-una dintre acestea, se povestea despre un ziarist care a ajuns la un spital de nebuni în care era internat eroul nostru. Curios, jurnalistul a întrebat ce caută Bulă acolo şi a primit un răspuns simplu: Am încercat să fug în străinătate. Bine-bine, a spus ziaristul, dar pentru aşa ceva trebuia să fii în închisoare, nu la balamuc. Candid, Bulă i-a oferit şi explicaţia pentru locul în care se afla în acel moment: Ai dreptate, însă eu am încercat să ajung în Uniunea Sovietică. În memoriam Mircea Crişan, un mare actor – la propriu şi la

[*]Cercetător onorific dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopşor”; Locotenent-colonel (în rezervă); petreopris@yahoo.com.

figurat – al teatrului românesc de revistă, care spunea pe scenă glume cu dublu înţeles, cu un talent extraordinar!

În anii ’50, investiţiile în turismul românesc au fost punctuale (la compania TAROM şi la Oficiul Naţional de Turism, de exemplu) şi s-au derulat mai curând ca urmare a unor contacte stabilite cu firmele străine care căutau oportunităţi pentru a-şi vinde propriile produse în România. În discuţiile care au avut loc cu diferite ocazii, autorităţile comuniste de la Bucureşti au încercat să obţină sprijin din străinătate şi pentru dezvoltarea unor uzine din ţară. Un proiect de acest gen a vizat realizarea, la sfârşitul anilor ’50, a autocamioanelor SR-131 şi SR-132 cu sprijinul inginerilor francezi de la compania „Chausson”. Cronologic, există o legătură între acel proiect şi importarea în anul 1957 a 10 autocare „Chausson APH 522 Luxe” pentru Oficiul Naţional de Turism „Carpaţi”[1] – acestea fiind utilizate în paralel cu autocarele „Ikarus 55” şi „Škoda 706 RTO LUX” (fabricate în Ungaria, respectiv în Cehoslovacia).

Creşterea în mod treptat, în anii ’60, a numărului de turişti străini care ajungeau în România a forţat autorităţile comuniste de la Bucureşti să analizeze cu mai multă atenţie situaţia unităţilor hoteliere din ţară şi a mijloacelor de transport utilizate de Oficiul Naţional de Turism „Carpaţi”. Un exemplu pozitiv pentru politicienii români putea fi observat chiar într-o ţară vecină: Iugoslavia. La reuniunea din 4 februarie 1969 a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., Nicolae Ceauşescu a afirmat că iugoslavii „au realizat venituri din turism de 600 milioane de dolari. Până acum realizau din turism cam 300 milioane de dolari şi propun să ajungă la 5-600 milioane dolari din turism. Uite, acesta este turism!”[2].

Încercând să domolească invidia şi incoerenţa liderului suprem al P.C.R., János Fazekaş a comentat imediat, la aceeaşi reuniune: „Creşterea anuală este de 35-40 la sută la noi, ceea ce înseamnă 60 milioane dolari”[3]. Concluzia privind situaţia în care se afla domeniul turismului în România, în februarie 1969, a fost spusă de Emil Bodnăraş („Tot e bine faţă de ce a fost”[4]), însă din dialogul respectiv nu se poate afla şi suma veniturilor totale obţinute de autorităţile comuniste de la turiştii străini care au vizitat România în anul 1968.

Trei luni mai târziu, Nicolae Ceauşescu a propus, în afara ordinei de zi, şi toţi membrii Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. au aprobat

---

[1] Arhivele Naţionale Istorice Centrale (în continuare: A.N.I.C.), *fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri – Consiliul de Miniştri 1956-1966*, dosar nr. 202/1957, ff. 13 - 16.
[2] Idem, *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 14/1969, f. 66.
[3] *Ibidem*, f. 67.
[4] *Ibidem*.

„*iniţierea de tratative pentru obţinerea unor credite bancare cu termen de rambursare pe o perioadă mai îndelungată* (subl. n.)”[5]. Liderul suprem al P.C.R. a menţionat, la şedinţa din 13 mai 1939, suma de 250-300 de milioane de dolari – pe care dorea să o obţină din străinătate.[6] Aceasta era aproape egală cu cele 300 de milioane de dolari obţinute în anul 1968 de iugoslavi din activităţile de turism internaţional, pe care le-au dezvoltat în anii ’60.

Pentru a ne face o imagine despre sumele care se obţineau în acea perioadă se poate folosi un exemplu din luna august 1967. Atunci, Oficiul Naţional de Turism a anunţat, prin biroul său de la Paris (aflat pe strada Daunou din arondismentul 8), preţurile pe care autorităţile române le-au stabilit pentru turiştii occidentali care doreau să petreacă două sau trei săptămâni pe litoralul românesc al Mării Negre, într-un regim de pensiune completă şi transport asigurat de la Paris până la hotelurile din Mamaia şi Eforie Nord şi retur, astfel:

- pentru staţiunea Mamaia: 885 de franci francezi/persoană (pentru perioadele 28 august – 16 septembrie 1967 şi 27 august – 17 septembrie 1967), respectiv 765 de franci francezi/persoană (pentru perioada 9 - 30 septembrie 1967);
- pentru staţiunea Eforie Nord: 1100 de franci francezi/persoană (pentru perioada 11 septembrie – 2 octombrie 1967), respectiv 990 de franci francezi/persoană (pentru perioadele 9 septembrie – 23 septembrie 1967 şi 16 septembrie – 30 septembrie 1967).

Valoarea în lei a sumelor respective poate fi calculată cu ajutorul parităţii metalice a celor două monede, stabilită de autorităţile române la 1 ianuarie 1960 (1,2153 lei pentru un franc francez), la care adaugăm prima de 200%, introdusă în 1964 pentru turiştii străini care preschimbau în lei valute liber convertibile (în total: 3,6459 lei pentru un franc).[7]

Pornind de la aceste elemente de calcul, ne putem face o imagine generală despre valoarea preţurilor stabilite de Oficiul Naţional de Turism pentru cetăţenii străini care doreau să viziteze litoralul românesc al Mării Negre în vara şi toamna anului 1967: 3226,62 lei (885 franci) şi 2789,11 lei (765 franci) pentru un sejur în staţiunea Mamaia, respectiv 4010,49 lei (1100 franci) şi 3609,44 lei (990 franci) pentru un concediu petrecut la Eforie Nord. Reamintim că în acele preţuri era inclus transportul turiştilor – de la Paris până la hotelurile din Mamaia şi Eforie Nord şi retur.

---

[5] *Ibidem*, dosar nr. 69/1969, f. 4.

[6] *Ibidem*, f. 46.

[7] Costin C. Kiriţescu, *Sistemul bănesc al leului şi precursorii lui, Vol. al III-lea*, Colecţia „Biblioteca Băncii Naţionale”, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, pp. 321; 368.

Pentru o comparaţie sumară privind nivelul de trai din România, de la acea vreme, precizăm şi cuantumul pensiei oferite în 1968 de membrii Secretariatului C.C. al P.C.R. generalului Alexandru Drăghici: 4000 lei, lunar. Fostul ministru al Securităţii Statului şi al Afacerilor Interne nu a fost de acord cu acea propunere şi, în cele din urmă, Nicolae Ceauşescu a aprobat ca Alexandru Drăghici să primească o pensie lunară de 7000 lei, concomitent cu degradarea şi trecerea sa în rezervă cu gradul de soldat.[8]
Revenind la subiectul nostru, se poate aminti că, la mijlocul anilor '60, posibilităţile de cazare a turiştilor în România erau reduse. De aceea, Nicolae Ceauşescu a fost de acord în anul 1966 să se discute cu mai mulţi investitori străini, interesaţi de proiectele turistice imaginate la Bucureşti. Drept urmare, o delegaţie condusă de Vasile Răuţă a abordat acel subiect în cursul unei vizite oficiale pe care a efectuat-o în Israel (19 - 29 martie 1967). Adjunctul ministrului Comerţului Exterior a primit cu acel prilej următorul răspuns: „Delegaţia israeliană a arătat că pentru moment nu este pregătită să participe la o cooperare prin construirea de hoteluri cu plata din veniturile în valută realizate din exploatarea lor. Şi-au arătat interesul însă pentru o cooperare în domeniul turismului prin promovarea schimburilor turistice între cele două ţări, precum şi pentru dirijarea grupurilor de turişti care vizitează Israelul, către România. Pentru a sprijini asemenea acţiuni, partea israeliană a propus ca autorităţile competente din România să analizeze posibilitatea încheierii unui *acord privind stabilirea de curse aeriene directe* între cele două ţări. În acest scop, un reprezentant al Companiei Aeriene israeliene ar fi dispus să vină la Bucureşti în cursul lunii aprilie a.c. (subliniere în documentul original – *nota P. Opriş*)"[9].

După întoarcerea în ţară, Vasile Răuţă a propus la 3 aprilie 1967 şi politicienii de la Bucureşti au aprobat în ziua următoare, ca reprezentanţii Oficiului Naţional de Turism, împreună cu cei ai Ministerului Transporturilor Aeriene şi Navale, să discute cu partea israeliană despre cooperarea în domeniul turismului şi despre eventualitatea încheierii unui „Acord privind crearea unei linii directe aeriene Bucureşti – Tel-Aviv"[10].

Drept urmare, la 19 decembrie 1967 a fost încheiat la Tel-Aviv un acord aerian româno-israelian. Potrivit acestuia, compania „El-Al" avea posibilitatea să utilizeze următoarea rută aeriană: „Tel Aviv, via puncte

---

[8] *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944 - 1989*, vol. I, ediţie îngrijită de dr. Gheorghe Buzatu şi Mircea Chiriţoiu, Editura PAIDEIA, Bucureşti, 1998, pp. 230 - 231.
[9] A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 48/1967, f. 122.
[10] *Ibidem*, ff. 125; 137.

intermediare, către Bucureşti şi Constanţa şi mai departe către Europa şi către Americi, în ambele direcţii”[11].

Propunerea israeliană din luna martie 1967 poate să fie înţeleasă în contextul în care, în anul 1965, au început lucrările de transformare aeroportului de la Otopeni. Proiectul general de situaţie al acestuia a fost elaborat de compania franceză „Aéroport de Paris”, după emiterea în prealabil a Dispoziţiei Consiliului de Miniştri nr. 105/1965.[12] Prevederile din acel proiect erau în concordanţă cu regulile stabilite de Organizaţia Internaţională a Aviaţiei Civile privind facilităţile de transport aerian şi de securitate a zborurilor, iar autorităţile comuniste de la Bucureşti trebuiau să le aplice întocmai, deoarece România a devenit stat membru al acelei organizaţii în anul 1965.[13]

În paralel, la Ministerul Transporturilor şi Telecomunicaţiilor din România s-a lucrat din 1965 la proiectul de ansamblu pentru prima etapă de dezvoltare a aeroportului internaţional Bucureşti-Otopeni, realizat pe baza studiului tehnico-economic întocmit în anul precedent.[14]

Autorităţile israeliene au fost interesate în martie 1967 ca propria companie aeriană „El-Al” să poată utiliza din anul 1970 aeroportul de la Otopeni deoarece, la începutul intrării sale în exploatare, autorităţile din România erau nevoite să perceapă taxe mai mici de operare pe aeroport şi de trafic în spaţiul aerian al ţării. În felul acesta se puteau atrage clienţi şi se amortizau în termenul stabilit cheltuielile efectuate în perioada 1965 - 1970 pentru amenajarea aeroportului.

În proiectul din anul 1965, autorităţile comuniste din România au considerat că pentru prima etapă a lucrărilor de amenajare a aeroportului de la Otopeni, erau suficiente 110 milioane de lei, iar termenul de dare în funcţiune în acel stadiu era 31 decembrie 1966. După începerea lucrărilor s-a constatat că era nevoie de o modificare a proiectului, suplimentarea fondurilor necesare în prima etapă cu 60 milioane de lei (54,5% mai mult faţă de cheltuielile preconizate iniţial) şi stabilirea unui nou termen de finalizare a lucrărilor din prima etapă de amenajare a aeroportului (30 iunie 1968).[15]

Implicarea arhitecţilor Cezar Lăzărescu, G. Cristea şi D. Gheorghiu în proiectarea şi realizarea aerogării, în perioada 1968 - 1970, a permis ca aeroportul Otopeni să se înscrie în standardele de siguranţă în exploatare,

---

[11] *Ibidem*, dosar nr. 113/1969, ff. 79 - 80.
[12] *Ibidem*, dosar nr. 80/1966, f. 21.
[13] *Istoria României în date*, coord. Constantin C. Giurescu, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971, p. 429.
[14] A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 80/1966, f. 21.
[15] *Ibidem*, f. 19.

eficienţă economică şi confort din acea perioadă.[16] Din păcate, întârzierile înregistrate în prima etapă de amenajare a acestuia nu au fost recuperate şi au determinat amânarea până la 8 aprilie 1970 a inaugurării oficiale de către Nicolae Ceauşescu, Ion Gheorghe Maurer şi Emil Bodnăraş.[17]

În paralel cu schimbarea destinaţiei şi cu reamenajarea aeroportului militar de la Otopeni, autorităţile comuniste de la Bucureşti au hotărât să se ocupe şi de dezvoltarea în continuare a trei staţiuni situate pe litoralul Mării Negre: Mangalia, Eforie şi Mamaia.

În presa românească de la sfârşitul anilor ’50 au fost publicate mai multe articole în care se prezentau intenţiile autorităţilor comuniste de la Bucureşti. De exemplu, la 14 februarie 1959 se preciza faptul că se lucra încă din anul 1958, între Capul Tuzla şi Capul Midia (60 km) – pe baza proiectelor întocmite la Institutul Central pentru Sistematizarea Oraşelor şi Regiunilor –, astfel încât „unele staţiuni (Costineşti, Agigea, Mamaia) să aibă un caracter sezonier, iar altele (Vasile Roaită, Eforie, Tekirghiol), prin noile construcţii sanatoriale, să poată fi vizitate în tot timpul anului.
Pe litoral au fost executate în ultima vreme o serie de lucrări edilitare de bază ca alimentarea cu apă potabilă a localităţilor respective, canalizarea etc., lucrări în mare parte terminate. S-a dat atenţie modernizării străzilor şi şoselelor, amenajării de parcuri, scuaruri, plantaţii şi spaţii verzi de tot felul. Ulterior au urmat construcţiile propriu-zise. Au apărut în vara anului trecut clădiri noi, mari ansambluri dotate cu tot ce este necesar unei odihne plăcute. [...]

Aceste ansambluri vor fi dotate, în afară de restaurante, cu magazine, frizerii, farmacie, centrale telefonice, depozite, garaje, fabrică de gheaţă, de sifoane, centrală termică etc. Nu este neglijată desigur nici renovarea caselor de odihnă existente. [...]

La Vasile Roaită se lucrează intens la consolidarea malului spre mare, precum şi la amenajarea propriu-zisă a falezei pentru a se asigura condiţii mai bune de folosire a plajei care, în sezon, permite cura zilnică a circa 15.000 oameni. [...]

După cum se ştie, una din staţiunile cele mai solicitate de pe litoral este Eforia (*sic!*). Plaja cu nisip fin, protejată de faleză, lacul Tekirghiol (*sic!*), cu nămol binefăcător, sunt punctele de atracţie ale acestei frumoase staţiuni. În afară de cele 11 blocuri şi a marelui restaurant, date în folosinţă în vara trecută, la Eforie sunt aproape gata 5 noi ansambluri, cuprinzând

---

[16] *Istoria României în date…*, p. 447.

[17] *În prezenţa conducătorilor de partid şi de stat, ieri a avut loc inaugurarea oficială a aeroportului internaţional „Bucureşti-Otopeni”*, în „România liberă”, anul XXVIII, nr. 7921, joi, 9 aprilie 1970, p. 1.

circa 25 de clădiri. Cel mai mare complex – 6 pavilioane pentru cazare, cantină-restaurant (2000 locuri), cinematograf în aer liber, club, terenuri sportive etc. – ocupă o suprafaţă de 6 hectare între gară şi şoseaua Constanţa-V. Roaită – beneficiind de vedere către mare şi ghiol şi spre tot cordonul litoral care leagă Eforia de Vasile Roaită”[18].

În perioada 1960 - 1963, Cezar Lăzărescu a fost liderul grupului de arhitecţi care a conceput şi a supravegheat construirea la Mamaia a unui complex turistic.[19] Acelaşi arhitect s-a implicat împreună cu colaboratorii săi în realizarea hotelului „Europa” din staţiunea Eforie Nord, în anii 1964 - 1965.[20]

Sistematizările şi amenajările propuse în primăvara anului 1966 au vizat staţiunile Mangalia, Eforie şi Mamaia – în primele două urmând să se realizeze şi lucrări de îndesire a construcţiilor. În planul analizat la 17 mai 1966 de membrii Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. s-a prevăzut că prima etapă a sistematizării se încheia în anul 1970, când trebuiau să existe 32.000 de locuri noi pentru cazare.[21]

Un an mai târziu, la Consiliul de Miniştri s-au stabilit principalii indicatori tehnico-economici pentru dezvoltarea staţiunilor Mangalia şi Mamaia. Membrii Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. şi-au expus opiniile despre proiectul respectiv în şedinţa din 11 iulie 1967 şi Nicolae Ceauşescu a insistat pentru micşorarea costurilor investiţiilor, astfel încât „un loc de cazare la hotelurile ce vor fi construite să fie în medie de 40.000 lei”[22]. Liderul suprem al P.C.R. a spus atunci că „în unele părţi costă un loc de cazare la hotel 59.500 lei, în altă parte 54.200, iar altele 44.000 lei. Toate ar fi cum ar fi, dar 59.500 lei un loc în hotel este prea scump, orice aţi spune, orice argumentări aţi aduce, totuşi este prea scump. [...] *Eu propun să mai vedem costurile acestea ale lucrărilor tehnico-edilitare, de asemenea şi în rest trebuie să mai reducem, pentru că sunt costuri ridicate şi nu sunt justificate* (subl. n.)”[23].

Problema fondurilor limitate existente pentru investiţii în staţiunile de turism de pe litoral a apărut, doi ani mai târziu, şi la proiectele de dezvoltare a staţiunilor balneoclimaterice din ţară. Astfel, la şedinţa din 4 februarie 1969 a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., Gheorghe Stoica a prezentat constatările sale într-un mod care l-a deranjat pe Nicolae Ceauşescu, însă liderul suprem al P.C.R. se afla încă în faza „discuţiilor

---

[18] *Litoral 1959*, în „Scînteia”, anul XXVIII, nr. 4448, sâmbătă, 14 februarie 1959, p. 1.
[19] *Istoria României în date*…, p. 417.
[20] *Ibidem*, p. 427.
[21] A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 77/1966, f. 3.
[22] *Ibidem*, dosar nr. 109/1967, f. 3.
[23] *Ibidem*, f. 73.

constructive” cu seniorii partidului. Referindu-se la staţiunile respective, Gheorghe Stoica a spus: „Încă o chestiune care îmi stă la inimă şi care este atinsă aici este în legătură cu staţiunile balneoclimaterice. Tovarăşi, noi am făcut ceva, noi am construit, mai cu seamă, la mare şi am mai construit în unele locuri, dar trăim pe moştenirea veche, care era axată pe un număr foarte redus de populaţie care beneficia de aceste condiţii. Şi acest lucru trebuie să constituie un punct serios, să dăm ceva pentru a le mări. Pe de altă parte, sunt unele staţiuni care sunt utilizabile 25 la sută, numai pentru o anumită parte a anului şi nu pentru întregul an pentru că nu au condiţii de încălzire. Aici ar fi nevoie de făcut ceva.

Eu cred că mai este un aspect. Mi se pare că şi personalul medical este puţin pentru staţiunile balneoclimaterice, în special pentru staţiunile balneare şi în special acelea solicitate de către populaţie. Mi se pare că aici va trebui să avem o preocupare specială de a avea personal medical şi sanitar”[24].

În discuţiile care au urmat în şedinţa respectivă pe tema veniturilor personalului sanitar, inclusiv ale celui din staţiunile balneoclimaterice, s-a amintit despre majorarea salariilor cu 19,9%. Nicolae Ceauşescu a refuzat atunci să introducă în „Proiectul Directivelor C.C. al P.C.R. cu privire la îmbunătăţirea asistenţei medicale a populaţiei din R.S. România” mai multe informaţii clare şi precise referitoare la creşterea salariilor în acel domeniu de activitate. Folosind limbajul de lemn, politicienii comunişti de la Bucureşti şi propagandiştii de partid evitau să spună exact ce anume urma să se întâmple în perioada următoare, deşi unii dintre aceştia (de exemplu, Dumitru Popescu) erau conştienţi de problemele care puteau să apară dintr-o asemenea abordare închistată, dogmatică.[25]

În plus, din discuţiile respective nu putea lipsi subiectul aşa-zisei capacităţi creatoare extraordinare a poporului român. Ca de obicei, soarta cea crudă sau Bau-Bau nu au permis concretizarea descoperirilor epocale pe care românii şi le-au imaginat în domeniul medicinei şi nu le-au dus la îndeplinire din motive neimputabile lor. Intervenţia lui Dumitru Popescu din şedinţa din 4 februarie 1969 a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. a încurajat încă de atunci prezentarea românilor în mijloacele mass-media din România într-un spirit mioritic, sub formă de victime ale inamicilor ascunşi aflaţi în ţară, de martiri în faţa străinilor şi de oropsiţi de soartă, în general.

---

[24] *Ibidem*, dosar nr. 14/1969, ff. 11 - 12.

[25] „Directivele C.C. al P.C.R. cu privire la îmbunătăţirea asistenţei medicale a populaţiei din R.S. România” au fost publicate la 20 februarie 1969. *Istoria României în date*…, p. 447.

Deşi ţinea într-o mână biciul de foc al propagandei comuniste, cu care îndemna „Să fie mai plin, mai bogat şi mai convingător, că este foarte telegrafic acest lucru”[26], iar în cealaltă mână găleata cu cenuşă (autocritică) pentru turnat pe cap, Dumitru Popescu („Dumnezeu”, în cercul restrâns al puterii comuniste de la Bucureşti) nu a spus nici pâs după ce l-a auzit pe Nicolae Ceauşescu relatând, la aceeaşi reuniune din 4 februarie 1969, despre situaţia gravă în care se aflau unităţile româneşti de fabricare a medicamentelor, astfel: „*Există tendinţa aceasta ca totul să facem pe import* din străinătate (*sic!*) şi aceasta *este o tendinţă nejustificată şi nu putem face acest lucru*.

Tovarăşi, acum problema este aşa: trebuie să spunem clar, că Ministerul Sănătăţii răspunde, că este răspunzătorul unic de dezvoltarea în ceea ce priveşte medicamentele, îmbunătăţirea calităţii şi controlul calităţii şi că tot ce se pune în producţie şi tot ce se dă pe piaţă este numai cu aprobarea Ministerului Sănătăţii. Acest lucru trebuie să fie clar. Sunt de acord ca să scoatem din directive că această centrală (a producţiei de medicamente – *nota P. Opriş*) va fi subordonată Ministerului Sănătăţii, dar cu formularea pe care am spus-o, că practic până acum (*sic!*). *Am trimis de la Comitetul Central o comisie la Ministerul Industriei Chimice să verifice situaţia şi graficele de medicamente şi ministrul nici nu ştia că au producţie de medicamente şi nici un ministru adjunct nu se ocupa de acest lucru şi nici n-au specialist pentru această producţie. Unul din adjuncţi este specialist pentru îngrăşăminte, altul pentru mase plastice şi nici unul nu se ocupă de producţia de medicamente. N-au nici un fel de preocupare şi de aceea a fost acest haos în domeniul producţiei de medicamente* (subl. n.)”[27].

Din păcate, constatările negative ale lui Nicolae Ceauşescu (de care era direct răspunzător, împreună cu ministrul pe care l-a pus în funcţie) nu au fost urmate de soluţia logică de a permite importurile de medicamente fără nici o restricţie şi de a rezolva în mod treptat problemele cu care se confruntau autorităţile comuniste de la Bucureşti în domeniul producţiei de medicamente, astfel încât să nu apară sincope în tratamentele care se prescriau pacienţilor.

Atât în decretul aprobat la 14 ianuarie 1954 de Marea Adunare Naţională[28], cât şi în cel din 29 mai 1958 (publicat la 2 iunie 1958 şi care a abrogat legile precedente din domeniul îngrijirii medicale), politicienii comunişti din România au urmărit să se acorde asistenţă medicală gratuită pentru cetăţenii români şi să se stabilească reguli cu privire la distribuirea de

---

[26] A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 14/1969, f. 15.
[27] *Ibidem*, ff. 36 - 37.
[28] *Istoria României în date*…, p. 407.

medicamente în întreaga ţară. Cu toate acestea, Nicolae Ceauşescu a decis şi în protocolul şedinţei din 4 februarie 1969 a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. s-a consemnat în felul următor: „Ministerul Sănătăţii să ia de urgenţă măsuri de reglementare strictă a modului în care se prescriu medicamentele din import; *să se interzică personalului medical de a recomanda folosirea altor medicamente decât cele cuprinse în nomenclatorul stabilit de Ministerul Sănătăţii* (subl. n.)”[29]. În opinia liderului suprem al partidului unic, reţetele medicale trebuiau să fie emise conform cunoştinţelor şi regulilor birocratice existente într-o instituţie naţională, nu în funcţie de interesele pacientului român – care dorea să nu mai fie bolnav.

Ipocrizia şi diletantismul politicienilor comunişti, în fruntea cărora se afla Nicolae Ceauşescu, rezultă şi din intervenţia lui Emil Drăgănescu la aceeaşi şedinţă din 4 februarie 1969: „La pagina 22 (din „Proiectul Directivelor Comitetului Central cu privire la îmbunătăţirea asistenţei medicale a populaţiei din R.S. România” – *nota P. Opriş*) se arată că este necesar ca Oficiul Naţional de Turism împreună cu C.S.P.-ul şi Ministerul Sănătăţii să întocmească un studiu cu privire la *construirea de sanatorii speciale pentru tratamentul cetăţenilor străini în unele staţiuni balneoclimaterice. Nu mi se pare potrivit cuvântul „pentru cetăţenii străini” pentru că este vorba de o Directivă care se aplică pentru cetăţenii noştri* (subl.n.)”[30].

Concluzia instantanee a lui Emil Bodnăraş („Aceasta este just”[31]), pusă după intervenţia vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri, nu a fost contrazisă şi astfel s-a aprobat eliminarea propusă de Emil Drăgănescu. Participanţii la reuniune ştiau însă faptul că, în acel moment, se întocmea la Bucureşti un studiu privind staţiunile balneoclimaterice din România şi se dorea implicarea unor companii din străinătate pentru dezvoltarea lor şi aducerea de turişti străini în România pentru a li se acorda tratamente medicale. Comentariile lui János Fazekaş la şedinţa respectivă dezvăluiau deja o parte dintre acele intenţii, astfel: „A treia problemă este în legătură cu staţiunile balneoclimatice. Noi în această privinţă, pe baza indicaţiilor date de tovarăşul Ceauşescu, *de câteva luni de zile lucrăm la un material, probabil că în zece zile va fi gata şi atât situaţia staţiunilor balneoclimatice* (*sic!*) *cât şi cea a turismului le vom prezenta spre aprobare conducerii partidului*. În material este vorba *să îndreptăm toate investiţiile în direcţia îmbunătăţirii activităţii în acest sector* (subl. n.)”[32].

---

[29] A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 14/1969, f. 3.
[30] *Ibidem*, f. 13.
[31] *Ibidem*, f. 14.
[32] *Ibidem*, f. 26.

La aceeaşi şedinţă s-a discutat şi despre situaţia personalului sanitar care îşi desfăşura activitatea în staţiunile balneoclimaterice din ţară, iar Gheorghe Apostol a insistat atunci pentru importul de aparatură medicală şi echipamente speciale şi utilizarea lor în staţiunile respective. La rândul său, Gheorghe Stoica a solicitat să se rezolve problema numărului mic de medici din acele localităţi, inclusiv prin creşterea numărului de posturi permanente – o idee respinsă categoric de Nicolae Ceauşescu.[33]

În opinia lui Ion Gheorghe Maurer, planul de dezvoltare generală a staţiunilor balneoclimaterice putea fi pus sub semnul întrebării deoarece „sunt anumite locuri unde avem mai multă capacitate decât sunt oameni la tratament”[34]. La rândul său, Nicolae Ceauşescu nu a fost de acord cu ideea privind importul de aparatură medicală („Însă trebuie să criticăm pe tovarăşii care vor să dezvoltăm aceste staţiuni pe seama importurilor din străinătate”[35]), iar după comentariul instantaneu al lui Gheorghe Apostol („Facem o greşeală dacă nu rezolvăm în felul acesta”[36]), liderul suprem al P.C.R. a spus clar decizia sa: „*Există tendinţa aceasta ca totul să facem pe import din străinătate* (*sic!*) şi aceasta este o tendinţă nejustificată şi *nu putem face acest lucru* (subl.n.)”[37].

Cu toate acestea, trei luni mai târziu, Alexandru Sobaru a informat pe membrii Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. despre faptul că în staţiunea Băile Herculane urmau să se construiască două hoteluri (cu 200, respectiv 400 de locuri de cazare), cu ajutorul companiei „Siemens”. În acelaşi timp, partea vest-germană punea la dispoziţie aparatură medicală modernă pentru dotarea lor, iar plata trebuia făcută de statul român prin prestarea unor servicii turistice şi prin cedarea timp de doi ani a dreptului de utilizare a jumătate din locurile de cazare nou construite, în favoarea firmei germane. Cooperarea în acel proiect era deja în desfăşurare la 13 mai 1969, când preşedintele Colegiului Oficiului Naţional de Turism a participat, în calitate de invitat, la şedinţa Comitetului Executiv.[38]

În actualul stadiu al cercetării putem să înaintăm ipoteza potrivit căreia proiectele de colaborare menţionate de Alexandru Sobaru vizau actualele hoteluri „Dacia” şi „Roman”, care au fost prevăzute încă de la începutul construirii lor cu baze de tratament balnear.

La aceeaşi reuniune din 13 mai 1969 a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., János Fazekaş a prezentat un studiu privind dezvoltarea

---

[33] *Ibidem*, ff. 36 - 38.
[34] *Ibidem*, f. 36.
[35] *Ibidem*.
[36] *Ibidem*.
[37] *Ibidem*.
[38] *Ibidem*, dosar nr. 69/1969, f. 38.

turismului internaţional balneo-medical în România, în cincinalul 1971 - 1975.[39] Despre documentul respectiv există o menţiune şi în şedinţa din 4 februarie 1969, când János Fazekaş a spus că studiul va fi finalizat în zece zile.[40] Întârzierea cu care acesta a fost prezentat membrilor Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. nu a fost explicată la şedinţa din 13 mai 1969.

În documentul amintit au fost expuse câteva idei generale privind dezvoltarea unor staţiuni de pe litoralul Mării Negre (Mangalia şi Eforie), precum şi în regiunile subcarpatice şi montane (Călimăneşti, Căciulata, Olăneşti, Govora, Băile Herculane, Covasna, Tuşnad, Sovata etc.). Din păcate, resursele materiale şi financiare pe care autorităţile comuniste din România le aveau la dispoziţie nu permiteau dezvoltarea concomitentă a tuturor staţiunilor respective pentru primirea de turişti străini, iar Nicolae Ceauşescu a insistat pentru a se realiza investiţii fără achiziţionarea din străinătate a unor bunuri şi produse care nu se fabricau în România sau care aveau o calitate superioară faţă de cele similare fabricate în ţară.

Din dilema respectivă – un adevărat „pat al lui Procust" impus de Nicolae Ceauşescu în domeniul achiziţiilor publice – se putea ieşi doar printr-o selecţionare a patru staţiuni balneoclimaterice, două amplasate pe litoral, una la munte şi una în zona subcarpatică: Eforie (care beneficia de existenţa Lacului Techirghiol în imediata sa apropiere), Mangalia, Băile Herculane şi Călimăneşti. Acestea urmau să fie dezvoltate în perioada 1970 - 1975 pentru a primi în special turişti străini, care aveau nevoie de tratamente balneare şi medicale. Fondurile de investiţii alocate pentru acele staţiuni erau semnificative şi proveneau de la bugetul de stat, însă trebuia să fie respectată şi condiţia pe care Nicolae Ceauşescu a impus-o la şedinţa din 3 mai 1969 a Comitetului Executiv: „Se aprobă propunerile referitoare la dezvoltarea turismului internaţional balneo-medical în R.S. România, în perioada 1971 - 1975, *cu indicaţia de a fi completate cu măsurile ce trebuie luate pentru realizarea în staţiunile balneo-climatice prevăzute, a unor lucrări edilitar-gospodăreşti, strict necesare* (subl. n.)"[41]. Astfel, autorităţile locale din Eforie, Mangalia, Călimăneşti şi Băile Herculane au fost obligate să nu se bizuie pe fondurile existente în bugetul centralizat al statului, în cazul în care intenţionau să desfăşoare lucrări edilitar-gospodăreşti de mare amploare în propriile localităţi.

Lipsa de resurse materiale şi financiare îşi spunea cuvântul, iar cei care au lucrat la acel studiu au fost, probabil, dezamăgiţi şi de indicaţia pe care Nicolae Ceauşescu a impus-o clar, în contradicţie cu ideea prezentată

[39] *Ibidem*, ff. 1 - 2.
[40] *Ibidem*, f. 34.
[41] *Ibidem*, f. 2.

de Gheorghe Apostol: „Să se discute la Consiliul de Miniştri, ca să nu începem acum discuţii aici, însă *fără nici un fel de valută, noi nu dăm aici un leu valută, dacă le dă gratis şi le plătim pe urmă atunci să fim de acord*, însă să se facă la Consiliul de Miniştri (subl. n.)”[42]. Orice fel de colaborare cu companiile străine trebuia să fie făcută într-un singur mod, cel stabilit de Nicolae Ceauşescu, fără compromisuri – în cel mai rău caz, la fel ca în exemplul prezentat de Alexandru Sobaru, referitor la cele două hoteluri care urmau să se construiască la Băile Herculane în colaborare cu compania germană „Siemens”.

În aceeaşi ordine de idei, insistenţa lui Gheorghe Apostol nu poate fi considerată normală, în condiţiile în care acesta se iluziona cu ideea că firmele vest-germane vor fi extrem de interesate să investească masiv în staţiunile balneoclimaterice din România şi să accepte în schimb „hrană, tratament şi cazare”[43]. Dialogul în contradictoriu din 13 mai 1969 este o continuare a celui desfăşurat la şedinţa din 4 februarie 1969 şi putem doar să presupunem că Gheorghe Apostol ştia foarte bine cum să îl sâcâie pe Nicolae Ceauşescu în acel caz. În plus, poziţia fostului prim-secretar al Partidului Muncitoresc Român poate să fie analizată şi din perspectiva contestării de către Gheorghe Apostol a puterii pe care o deţinea Nicolae Ceauşescu, în condiţiile în care primul considera că în martie 1965 i-a fost furată funcţia de prim-secretar al partidului, pe care ar fi meritat-o după decesul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Interesant de remarcat este şi ambiguitatea surselor de finanţare pe care autorităţile comuniste de la Bucureşti doreau să le utilizeze pentru dezvoltarea staţiunilor balneoclimaterice menţionate în studiul respectiv. Răspunsul lui Ilie Verdeţ la întrebarea lui Gheorghe Stoica este unul tipic pentru sectanţii comunişti, secretoşi până la absurd, care au locuit mult timp în închisoare, împreună, în perioada interbelică şi în timpul celui de-al doilea război mondial şi care nu ştiau, practic, răspunsul la o întrebare:
„*Tov. Ilie Verdeţ*: Sunt numai lucrările de asigurare a cazării în hoteluri; 80 milioane se prevăd a se da pentru modernizarea bazei materiale de tratament a serviciilor medicale unice din staţiuni.
Tov. Gheorghe Stoica: Restul din ce se face?
Tov. Ilie Verdeţ: Din fondurile care se vor aloca”[44].

Oare Nicolae Ceauşescu a crezut faptul că naţiunea română poate fi condusă numai cu lozinci, privaţiuni şi muncă forţată – care era botezată „patriotică” de propagandiştii partidului unic? La această întrebare este

---

[42] *Ibidem*, f. 37.
[43] *Ibidem*.
[44] *Ibidem*, ff. 35 - 36.

dificil de răspuns deoarece liderul suprem al Partidului Comunist Român nu a explicat niciodată, în şedinţele pe care le-a prezidat şi în discursurile sale interminabile, ce anume poate oferi, personal, în schimb cetăţenilor români, în afară de himera sa cu visul de aur al omenirii: comunismul.

Ceea ce cunoaştem cu siguranţă este faptul că în anul 1960 a fost inaugurat lângă geamia din Mangalia un sanatoriu balnear construit cu ajutorul deţinuţilor.[45] Plecând de la studiul prezentat de János Fazekaş la reuniunea din 13 mai 1969 a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., autorităţile comuniste de la Bucureşti au hotărât extinderea bazei balneare şi de recuperare medicală de la Mangalia cu ajutorul companiei germane „Siemens". Astfel, la nord de sanatoriul menţionat a fost construit un complex balnear complet nou, comun cu hotelul „Mangalia" („Paradiso", în prezent). Inaugurarea sa a avut loc în anul 1976 şi turiştii străini au început să fie cazaţi tot atunci în noul complex balnear – cunoscut în acea perioadă cu numele neoficial „Siemens".

Informaţiile privind cheltuielile făcute de autorităţile comuniste de la Bucureşti pe litoralul românesc şi despre dotările moderne care existau la Mangalia – necesare, printre altele, pentru o recuperare medicală a pacienţilor care aveau probleme locomotorii – au atras numeroşi cetăţeni străini în România. Evident, a existat un interes major pentru recuperarea acelor investiţii şi obţinerea unui profit financiar din afacerea respectivă, însă au apărut şi cazuri speciale. De exemplu, în ianuarie 1977, Nicolae Ceauşescu a fost rugat de Yasser Arafat, prin intermediul colonelului Constantin Olcescu, să aprobe „venirea în România, pentru tratament medical (transport şi îngrijire) a cinci palestinieni din conducerea Secţiei militare a O.E.P., răniţi în timpul luptelor cu forţele falangiste (din Liban – *nota P. Opriş*)"[46]. Era vorba despre Awad Ahmad Daoud („rănit la piept şi antebraţul drept"), Adnan Majed („rănit la piept şi braţul drept – muşchiul paralizat"), Hussein Abed („rănit piciorul drept, având o atrofiere a muşchiului"), Nabil Hana Salama („rănit spate aproape de coloana vertebrală") şi Burhan Nakhleh Wehba („rănit osul piciorului drept şi spate"[47]).

Preşedintele României a aprobat solicitarea respectivă, iar de la Cancelaria C.C. al P.C.R. s-a trimis o adresă pentru informarea lui Teodor Coman (ministrul Afacerilor Interne), a generalului de Securitate Nicolae

---

[45] *Sanatoriul Mangalia – proiecte de dezvoltare, la aproape 60 de ani de activitate*, în „Ediţia de Sud", 17 septembrie 2018, http://editiadesud.ro/?p=30640 (accesat la 17.10.2020).

[46] A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Secţia Administrativ-Politică*, dosar nr. 3/1977, f. 4.

[47] *Ibidem.*

Doicaru (şef al serviciului românesc de spionaj) şi a lui Ştefan Andrei (secretar al C.C. al P.C.R., responsabil cu problemele internaţionale).[48]

De obicei, cheltuielile efectuate de unităţile medicale din România pentru tratarea şi îngrijirea oaspeţilor palestinieni se achitau din Fondul de Solidaritate Internaţională. Acesta era alimentat cu sume provenite din taxele şi impozitele plătite de cetăţenii români în diferite moduri, fără o înştiinţare a acestora în legătură cu modul de cheltuire a banilor publici.
În raportul trimis de colonelul Constantin Olcescu la Bucureşti, la 29 ianuarie 1977, s-a menţionat şi numele profesorului de ştiinţe politice Shlomo Avineri. În anii '70, acesta a fost director al Institutului „Levi Eshkol" din Ierusalim (1971 - 1974), decan al Facultăţii de Ştiinţe Sociale din cadrul Universităţii Ebraice din Ierusalim (1974 - 1976) şi, apoi, director general în Ministerul Afacerilor Externe al Israelului (1976 - 1977). În documentele găsite nu am descoperit amănunte privind decizia pe care a luat-o Nicolae Ceauşescu în cazul respectiv.

Documentele descoperite până în prezent în arhivele româneşti ne oferă şi un exemplu de lipsă de consecvenţă la Nicolae Ceauşescu. Pe de-o parte, acesta a aprobat realizarea la Mangalia a unei baze balneare şi de recuperare medicală, cu implicarea directă a companiei „Siemens". Pe de altă parte, la reuniunea din 3 aprilie 1974 a Comisiei de partid şi de stat pentru dezvoltarea cooperării economice a R.S. România cu alte ţări, Nicolae Ceauşescu a aprobat un program pentru folosirea mai eficientă a tratamentului geriatric românesc – prezentat de Alexandru Calomfirescu (prim-adjunct al ministrului Sănătăţii). Conform acestuia, în anul 1974 se finaliza o nouă instituţie de geriatrie în România şi, în prima etapă, se preconiza folosirea a 1200 de locuri pentru pacienţi, proveniţi în special din străinătate. Cu prilejul acelei şedinţe, Nicolae Ceauşescu a subliniat faptul că „*se menţine spiritul acesta cosmopolit*, ca să nu mă refer la *spiritul de neîncredere în tot ceea ce este românesc, la Ministerul Sănătăţii*. Acesta este spiritul la Ministerul acesta al Sănătăţii. Producem aparatură multă din aceste lucruri din ţară. Trebuie să mergem odată, să terminăm cu acest spirit. *De ce să aducem pentru străini aparatură specială? Voi nu sunteţi tot comunişti români?!* (subl. n.)"[49]. Cine putea să-l mai înţeleagă atunci pe proaspătul preşedinte al României socialiste şi cine avea curajul să îi spună adevărul despre lipsa de consecvenţă în deciziile şi comentariile sale?

O altă chestiune neelucidată până în prezent se referă la conducerea companiei germane „Siemens", dacă a ştiut sau nu faptul că sanatoriul de la Mangalia a fost utilizat în anul 1977 şi ulterior pentru acordarea de îngrijiri

---

[48] *Ibidem*, f. 3.
[49] Idem, *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 34/1974, f. 62.

medicale şi de tratament de recuperare unor cetăţeni care puteau face parte din conducerea Secţiei militare a Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei – care desfăşura acţiuni de luptă împotriva statului Israel. În acest moment, ipoteza noastră pleacă de la premisa că informaţiile de acest fel erau menţinute secrete în România şi nu ajungeau în străinătate, însă trebuie să ne aducem aminte şi de faptul că niciodată să nu spunem „niciodată", deoarece surprizele sunt posibile în cercetarea ştiinţifică.

ANEXĂ

Stenograma şedinţei din 13 mai 1969 a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., în cursul căreia s-a aprobat, printre altele, dezvoltarea turismului internaţional balneo-medical în patru staţiuni româneşti (extrase).

STENOGRAMA
şedinţei Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din ziua de 13 mai 1969

Participă tovarăşii: Nicolae Ceauşescu, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraş, Chivu Stoica, Ilie Verdeţ, Maxim Berghianu, Florian Dănălache, Constantin Drăgan, János Fazekaş, Petre Lupu, Manea Mănescu, Gheorghe Rădulescu, Leonte Răutu, Gheorghe Stoica, Vasile Vâlcu, Ştefan Voitec, Iosif Banc, Petre Blajovici, Emil Drăgănescu, Mihai Gere, Dumitru Popa.
Au fost invitaţi tovarăşii: Vasile Patilineţ, Mihai Marinescu, Păţan Ion, Almăşan Bujor, Boabă Alexandru, Băbălău Constantin, Groza Octavian, Avram Ioan, Toader Constantin, Horia Hulubei, Ursu Ioan, Rodean Emil, Murguleţ Nicolae, Moga Aurel, Pîrvu Virgil, Sobaru Alexandru, Drăgan Ion.
Şedinţa a început la orele 14.00 şi s-a terminat la orele 17.00.
A prezidat tovarăşul Nicolae Ceauşescu.
Tov. Nicolae Ceauşescu: Avem ordinea de zi, tovarăşi. Se vor adăuga la diverse ceva, dar să începem cu ordinea aceasta de zi. [...]
[*Tov. Nicolae Ceauşescu*]: Trecem la punctul următor: Propuneri referitoare la dezvoltarea turismului internaţional balneo-medical în R.S. România, în perioada 1971 [-1975].
Aveţi ceva observaţii, întrebări?
Tov. Emil Bodnăraş: Este foarte bine dacă am valorifica aceste resurse.
Tov. Petre Lupu: Am o observaţie. Văd că materialul are 26 de pagini, ştiu că s-a hotărât să nu mai vină materiale aşa de mari.
Tov. Călin Gheorghe: Studiul a fost întocmit mai înainte şi tovarăşul Fazekaş a insistat să fie primit aşa.

Tov. Petre Lupu: La pagina 23 din material se propune ca pentru realizarea acestei activităţi să se constituie un organ specializat, sub forma unei agenţii centrale pentru turism internaţional balneo-medical.
Ce înseamnă aceasta? Trebuie să mai angajeze oameni?
În rest sunt de acord cu tot ce se propune în material.
Tov. Gheorghe Stoica: E vorba de dezvoltarea turismului internaţional, cum se prevede acest lucru?
Tov. János Fazekaş: Este vorba de turism internaţional balneo-medical pentru oamenii care vin să facă cură.
Tov. Gheorghe Stoica: Văd că se prevede suma de 780 milioane de lei pentru construcţii şi pentru condiţiile necesare de cazare a celor care vin din străinătate.

Se preconizează şi cooperări, aş întreba, din această sumă de 780 milioane, sunt numai din participarea noastră sau sunt socotite şi capitalurile de cooperare cu străinii, care vor să le construiască la noi [?].

La pagina 16 sunt prevăzute şi unele staţiuni care trebuie să se dezvolte, cum sunt Eforie, Mangalia, Herculane, Covasna, Tuşnad, Călimăneşti, Căciulata, Olăneşti, Govora etc., însă după câte am văzut în material pentru anul 1970 nu este nimic prevăzut nici pentru Călimăneşti, nici pentru Olăneşti, nici pentru Sovata, deşi ele au izvoare care într-adevăr ar putea să atragă, însă aici nu se prevede nimic pentru acestea, iar pentru celelalte se prevede până în 1975. În afară de aceasta văd că este prevăzut pentru 1975 de construit 6700 de locuri, în acelaşi timp se prevăd construite până la 1 ianuarie 1975 capacităţi noi la O.N.T. Întrebarea mea ar fi: dacă O.N.T.-ul construieşte aparte, are plan aparte faţă de planul actual?
Tov. L. Răutu: Această sumă cuprinde toate construcţiile.
Tov. Gheorghe Stoica: Care sunt staţiunile asupra cărora ne oprim, pentru că se propun 4 – Eforie, Mangalia, Herculane şi Călimăneşti [?]. De ce numai aceste[a] patru?
Tov. Gheorghe Rădulescu: Aceasta în prima etapă.
Tov. Gheorghe Stoica: Este adevărat că nici eu nu am văzut cum trebuie acest material pentru că s-a primit cam târziu. Aceste 780 milioane de lei sunt prevăzute numai pentru modernizări sau intră aici şi problemele de apă, canalizare, de lucrări exterioare în aceste staţiuni?
Tov. Ilie Verdeţ: Sunt numai lucrările de asigurare a cazării în hoteluri; 80 milioane se prevăd a se da pentru modernizarea bazei materiale de tratament a serviciilor medicale unice din staţiuni.
Tov. Gheorghe Stoica: Restul din ce se face?
Tov. Ilie Verdeţ: Din fondurile care se vor aloca.
Tov. I.Gh. Maurer: Aş vrea să spun ceva, că această socoteală suferă de acest lucru, să ne dăm seama că vrem să construim nişte obiective care din

punct de vedere al confortului şi dotării se situează la un nivel foarte înalt, şi nu pot să le construiască oamenii care au nevoie de tratament, oricât ar fi de dornici de acest lucru, dacă nu avem în toate părţile asigurate condiţii confortabile în ce priveşte localităţile, aceasta înseamnă că ceva lucrări care sunt neapărat de făcut până la sfârşitul sfârşitului trebuie să le facem pe seama unor viitoare şi ipotetice planuri care se vor face pentru amenajarea acestor locuri. Când ne gândim şi ne angajăm să facem nişte construcţii aşa de ridicate din punct de vedere al confortului şi dacă, mai ales, căutăm să aducem şi capital străin care să fie interesat în ridicarea acestor clădiri, este fără îndoială că aceştia vor întreba în ce cadru se situează aceste locuri, avem un nivel civilizat de locuit, ca oamenii să găsească un loc confortabil, sau sunt siliţi să locuiască în condiţii care nu sunt corespunzătoare?
Mi se pare că lucrurile trebuie să fie privite în acelaşi plan, coordonând şi realizarea acestor obiective şi realizarea îmbunătăţirii edilitare necesare, pentru ca staţiunea să fie pusă într-o situaţie bună.
Tov. Vasile Patilineţ: Dacă la baza construcţiilor propuse pentru anii 1970 - 1975, la baza stabilirii acestor capacităţi a stat coeficientul axării pe cerinţe şi folosirii paturilor în aceste localităţi. Ridic această problemă pentru că eu cunosc multe staţiuni care au avut foarte mari cereri şi nu sunt prevăzute în prima din această perioadă să se cunoască (*sic!*).
A doua problemă este dacă s-a făcut un studiu asupra folosirii în întregime a staţiunilor balneo-climatice din ţara noastră?
Tov. Nicolae Ceauşescu: Problema este că nu s-a făcut un studiu complet asupra folosirii capacităţilor staţiunilor balneo-climatice de la noi. Acest studiu urmează să se facă ulterior. Aici s-au luat câteva staţiuni care tovarăşii propun, fiind mai cunoscute, să le folosim pentru turismul internaţional, însă nu e nici vorba de a lua acum toate problemele staţiunilor balneo-climatice. Este adevărat că noi avem multe staţiuni bune, care nu sunt amenajate cum trebuie, însă în privinţa aceasta ar trebui ca Consiliul Economic, împreună cu consiliile populare să facă un studiu de perspectivă pentru punerea în valoare a acestor staţiuni. Ceea ce au făcut tovarăşii aici se referă la turismul internaţional şi dacă am realiza 9000 de locuri, nu ne rămân goale. Deci ca bază să luăm acest studiu, să se completeze, că în cele mai multe staţiuni există toate lucrările edilitare făcute, majoritatea au aceste lucrări edilitare.
Tov. Gheorghe Stoica: Călimăneştii nu au, este foarte îngrămădit.
Tov. Nicolae Ceauşescu: Deci, toate acestea care sunt prevăzute aici sunt staţiuni puse la punct şi să construim, să se completeze studiul şi cu alte lucrări, însă minimum, să nu dorim să rezolvăm toate problemele edilitare ale acestor staţiuni pe seama acestui lucru, pentru că de regulă aici şi

canalizarea cere puţine eforturi, pentru că fiind în marea lor majoritate staţiuni de munte apa se scurge uşor şi nu trebuie să aşteptăm să facem toată canalizarea şi lucrările edilitare.
Să facem un studiu economic, să nu mai vină la noi, şi să fim de acord. Eu aceasta propun.
Tov. Gheorghe Apostol: Eu sunt de acord cu ce se propune în acest material, însă aş ruga ca în aceste staţiuni să aducem aparatură şi instalaţii pe credit din R.F. a Germaniei, să plătim cu hrană, tratament şi cazare.
Eu rog să fii de acord cu acest lucru, tovarăşe Ceauşescu, ca să facem această treabă, pentru că după doi ani – acestea prin tratament în doi ani le plătim – putem să lucrăm pe dolari, şi noi, sindicatele, acţionăm mai repede decât tovarăşii de la O.N.T. Noi avem pentru anul viitor 950 de locuri pentru turişti străini, la tratament.
Tov. Nicolae Ceauşescu: Să se discute la Consiliul de Miniştri, ca să nu începem acum discuţii aici, însă fără nici un fel de valută, noi nu dăm aici un leu valută, dacă le dă gratis şi le plătim pe urmă atunci să fim de acord, însă să se facă la Consiliul de Miniştri.
Tov. Sobaru Alexandru: Aş vrea să informez că în domeniul acesta avem în vedere şi o cooperare cu Siemens pentru construirea primelor două unităţi la Herculane de 200 şi 400 de locuri. S-a convenit ca să punem la dispoziţia lor 50% pe timp de 2 ani şi 50% să rămână la dispoziţia noastră. Le vom utila cu aparatură modernă şi plătim contravaloarea prin prestaţii turistice. Lucrările sunt avansate şi vom valorifica în bune condiţiuni aceste două unităţi.
Tov. Nicolae Ceauşescu: În spiritul acesta să meargă şi sindicatele.
De acord, tovarăşi?
(Toţi tovarăşii sunt de acord).

- Arhivele Naţionale Istorice Centrale, *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie,* dosar nr. 69/1969, f. 10; 34-38.

PLANS FOR ATTRACTING FOREIGN TOURISTS IN THE RESORTS FROM ROMANIA AND THE PROBLEMS IN THE ROMANIAN MEDICAL SYSTEM (1966 - 1977)

-abstract-

Key words**:** medical system, Nicolae Ceauşescu, Romania, „Tarom” company, tourism.

The information about the expenses made by the Communist authorities from Bucharest on the Romanian seaside and on the modern

facilities that existed in Mangalia – necessary, among other things, for a medical recovery of people – attracted many foreign citizens to Romania. Obviously, there were an interests in recovering of those investments and obtaining a financial profit from that business, but there were also some special cases.

TEHNICA DE REALIZARE A HÂRTIEI MANUALE ŞI MODERNE, RESTAURARE ŞI MĂSURI DE CONSERVARE PREVENTIVĂ

Claudia LUPU[*]

Obiectele de patrimoniu confecţionate din hârtie sunt foarte variate (manuscrise, cărţi, stampe, desene, ş.a.m.d.). Conservarea este o operaţie de natură tehnică, urmărind păstrarea şi protejarea acestui valoros patrimoniu. Preocupare de bază a cercetătorilor actuali, însumează întreaga activitate de descoperire şi aplicare a celor mai potrivite mijloace pentru protejarea bunurilor culturale de acţiunea factorilor dăunători din natură: umiditate, temperatura prea înaltă sau prea scăzută, aerul încărcat de reziduuri industriale, lumină, etc.

Umiditatea este unul dintre principalii factori care accelerează degradarea în timp a hârtiei, a adezivilor şi a legăturilor. Dacă temperatura este ridicată umiditatea excesivă exercită o acţiune de degradare chimică mai complicată a materialului. Supusă timp îndelungat unei temperaturi ridicate, ea devine friabilă. Aciditatea este unul din factorii care-i influenţează rezistenţa. Aciditatea hârtiei se datorează unor tehnologii imperfecte, folosirii excesive a clorului în timpul procesului de realizare şi tratării cu alaun, dar și păstrării într-un mediu umed.

Hârtie manuală din fibre vegetale, cu halouri de apă, datorită păstrării în mediu umed, având pH acid

Hârtia este instabilă, ea rezultă din asocierea şi combinarea anumitor elemente (hidrogen, carbon şi oxigen) unite prin legături chimice slabe, care se scindează sau se desfac uşor la acţiunea a numeroşi factori.

În sprijinul conservatorului ce face o conservare preventivă, reprezentând ansamblu de măsuri, mijloace şi acţiuni asupra ambientului în care se păstrează bunul cultural, vine investigatorul ce dă un verdict clar

[*]Expert conservator, Muzeul Național al Marinei Române, Constanța.

asupra stadiului bunului cultural din punct de vedere al stării de conservare şi al compoziţiei chimice a bunurilor, dar şi restauratorului ce încearcă să înlăture consecinţele alterării şi ale degradării, făcând apoi o conservare activă prin tratamente de specialitate privind protecţia.

Hârtia este suportul de scriere care a cunoscut cea mai largă utilizare sub aspect cantitativ. Este alcătuită dintr-o textură fină din fibre individuale obţinute din defibrarea materialelor celulozice şi diluarea lor în apă[1]. Suspensia apoasă obţinută în acest mod este diluată şi epurată de toate fibrele grosiere şi impurităţi, după care se toarnă pe o sită, obţinându-se prin împâslirea fibrelor, foi de hârtie mai groase sau mai subţiri în funcţie de dozarea cantităţii de suspensie de fibre.

Hârtie manuală din fibre vegetale cu o textură fină, foarte subțire

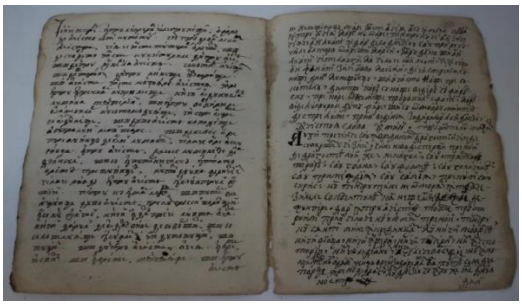

Hârtie manuală, din celuloză, poroasă, grosieră și închisă la culoare, având în compoziție cânepă

Hârtia poate fi fabricată din fibre de origine animală (lână, blană, păr, mătase), minerală (azbest), sintetică (relon, nailon, sticlă etc.) şi chiar

[1] Oprea, F., *Biologie pentru conservarea și restaurarea patrimoniului cultural*, Editura Maiko , București, pp.139 – 140.

din ceramică, oţel inoxidabil şi alte metale. În mod obişnuit hârtia se produce din fibre vegetale de bumbac, lemn, in, cânepă, bambus, iută şi din multe alte specii de trestie. Din punct de vedere chimic, hârtia are o structură predominant celulozică, alcătuită din fibre de origine vegetală, fixate cu diferite substanţe de încleiere.

Celuloza este un polizaharid fibrilar stabil şi insolubil în apă. Celulele plantelor fibroase sunt bogate în celuloză, aceasta fiind cel mai important component al hârtiei. Celuloza este o substanţă albă, insolubilă în apă, și cu o mare rezistenţă la tensiune. Cea mai pură celuloză se găsește în fibra bumbacului.

Apariţia altor structuri chimice, pe lângă cele de bază, influenţează apariţia sau dispariţia unor legături chimice mai puţin stabile precum şi stabilitatea materialului la o serie de agenţi fizici sau chimici. Deşi celuloza conţine un număr mare de grupe hidroxilice, ea prezintă o paradoxală insolubilitate în apă. În legătură cu sorbţia apei, deosebim o capacitate a fibrei de a absorbi vapori de apă din atmosferă (higroscopicitatea) şi o sorbţie propiu-zisă a fibrei (hidrofilie), atunci când e introdusă în apă.

Hârtie din fibre vegetale în timpul curățării umede, prin imersare în soluție hidroalcoolică

Tratament umed la hârtie din fibre vegetale, realizat prin tamponare, pentru desprinderea filelor constituite în bloc, datorită umidității

Comparaţia sorbţiei apei poate da indicaţii preţioase asupra comportării la cele mai multe din operaţiile tehnologice. La fibrele

celulozice, gonflarea în medii alcaline depinde de temperatură, de concentraţia în săruri a soluţiei, de natura fibrei şi de concentraţia în hidroxid.

Alţi ingredienţi din plantele fibroase, în afară de celuloză, sânt zaharurile, amidonul, hidraţii de carbon şi lignina. Lignina, un compus organic cu o structură complexă, înconjoară şi impregnează fibrele de celuloză. Ea este vulnerabilă la oxidare, ceea ce din punct de vedere al conservării hârtiei, reprezintă un fapt foarte important.

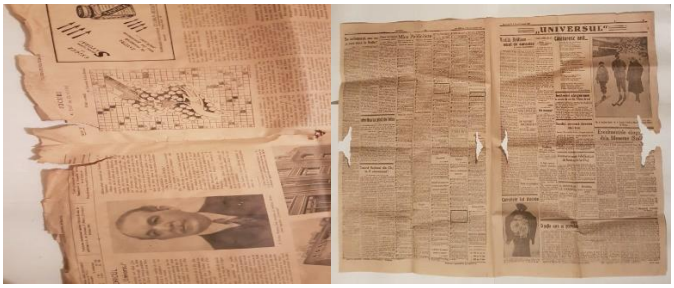

Ziare din anul 1931, având conținut mare de lignină, cu degradare fizico-chimică (oxidare) și fizico-mecanică

Fibrele plantelor sunt unităţi microscopice, care din cauza complexităţii lor, trebuie supuse unui tratament minuţios, necesar pentru a conferi caracteristicile fizice ale hârtiei finite: rezistenţa la sfâşiere, aspectul exterior, gradul de absorbţie, porozitate şi culoare. În procesul fabricării hârtiei pereţii celulelor fibroase se desfac luând forma unor panglici netede. Rezistenţa unor foi de hârtie este determinată de rezistenţa fibrelor ei.

Tăria legăturilor interfibrilare se află în însăşi structura celulozei. Fibrele sunt nişte alungiri asemănătoare cu paiul, care se detaşează din pereţii celulelor când fibrele se macerează şi se macină în procesul de preparare a pastei de hârtie. Când pasta se toarnă are loc împâslirea acestor fibrile, şi în plus se creează o tensiune superficială între fibre. Fibrele de celuloză din hârtie sunt supuse pericolului oxidării, prin acţiunea acizilor şi prin expunerea la lumina solară şi artificială.

După provenienţa materialului fibros din care este preparată se face următoarea grupare:

- Grupa bumbacului: bumbac, in, cânepă, rafie;
- Grupa ierburilor: paie, bambus;
- Grupa lemnului: pastă mecanică din lemn care este alcătuită din aşchii din lemn macerate: pastă chimică din lemn în care

substanţa intercelulozică din fibrele de lemn a fost considerabil dizolvată, rămânând o mare cantitate de celuloză pură.

În fiecare din aceste categorii, caracteristicile chimice ale fibrelor sunt constante, dar de la o categorie la alta ele variază considerabil. Hârtiile din grupa bumbacului sunt de o calitate foarte bună, rezistente şi stabile.

Hârtie manuală din grupa bumbacului, înainte de restaurare

După restaurare

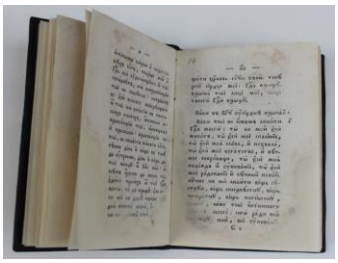

Hârtie manuală din grupa bumbacului, înainte şi după restaurare

Cele din categoria lemnului, care includ majoritatea hârtiilor fabricate azi, cu toate că acoperă aproape complet cerinţele de calitate, totuşi multe din ele se deteriorează uşor.

Se menţionează că procedeul de fabricare a fost complet pus la punct în China de către Tai Lun, considerat inventatorul hârtiei. Prima hârtie a fost

inventată în vechea Chină, printr-un procedeu de transformare a zdrenţelor de pânză în pastă, şi apoi din pastă în hârtie.

Pentru a mări cantitatea de pastă, vechii chinezi au învăţat în curând să adauge la deşeurile de pânză, mici cantităţi de scoarţă de copac şi cânepă, hârtia având în acest caz o culoare mai închisă, fiind mai aspră și mai groasă.

După tradiţie, cea mai veche menţiune privind utilizarea hârtiei trimite la chinezul Tai Lun care prepara acest material în anii 104-105 d.Hr. Este de presupus, că la acea dată hârtia devenise deja un produs important care intrase în atenţia generală şi că invenţia era mai veche cu cel puţin un secol. Prin urmare, am putea spune că hârtia a fost inventată în China într-o vreme contemporană cu începutul Erei Creştine.

În acea vreme hârtia se prepara din scoarţa unui arbore. Din acest material se obţin ţesături de diferite calităţi, prin strivire într-o anumită tehnică, dar şi hârtie de foarte bună calitate. Din vremea lui Tai Lun şi până în prezent, tehnica fabricării hârtiei s-a schimbat foarte puţin. Procedeul general a fost întotdeauna acela de a obţine o pastă la care se adaugă o umplutură (caolin, cretă), şi care apoi se toarnă pe o sită unde prin vibrare, apa este eliminată şi fibrele se împâslesc. Hârtia umedă formată astfel, este aşezată în stive cu pâsle între foi, şi după ce se elimină resturile de apă prin presare, urmează uscarea foilor aşezate pe scânduri şi expuse la căldura soarelui sau într-o cameră uscată.

În legătură cu aceasta, se face menţiunea că în prezent nu există alt procedeu de fabricare a hârtiei manufacturate. Ca şi în cazul mătăsii, chinezii au păstrat cu străşnicie secretul fabricării hârtiei. Transmiterea secretului de fabricare a hârtiei spre vest, până în statele avansate ale Europei medievale, a durat peste 1000 de ani.

În lumea islamică tehnologia de fabricare a hârtiei suferă modificări. Se folosesc, astfel, fibre textile de origine vegetală (bumbac şi in), uşor de procurat şi se introduce tehnica încleierii acestora cu amidon. În sec. X d.Hr. se face export de hârtie în Europa. În ţara noastră primatul fabricării hârtiei în Transilvania, îl deţine Braşovul cu moara înfinţată de către Hans Frue pe malul pârâului de lângă Ghimbav la anul 1546[2] sau, poate, la anul 1533[3], întreprinderea fiind finanţată de juzii Johannes Benkner şi Hans Fuchs. O

---

[2] Jako, S., *Bibliografia;* Mareş, Al., *Filigranele hartiei*, pp.xxIII; *Evanghelionul slavoroman de la Sibiu*, 1551/1553, p.59; G Nussbacher, *Moara de hartie din Braşov*.

[3] P.G, *Ion Honterus*, Albina, I, Duminică 30 august 1898, no. 48, p. 1505.

*Oraş în Uzbekistan, a prosperat în vechime datorita aşezării sale „drumul mătăsii" între China şi Europa.

analiză comparativă privind suporturile grafice folosite în Ţările Române în sec. XVI arată că în această perioadă hârtia a înlocuit în cea mai mare parte pergamentul.

Tehnologia fabricării hârtiei în lume, este destul de asemănătoare şi nu a suferit schimbări esenţiale faţă de tehnica iniţială. Europenii au menţinut fibrele textile, obţinute din cârpe, dar au înlocuit amidonul cu gelatina, pentru încleiere obţinută prin fierbere din cleiul de oase.

Dincolo de aceste modificări esenţiale, nimic important nu s-a întâmplat în producţia de hârtie până spre anul 1800 când a început să se producă hârtii moderne din ce în ce mai puţin durabile. Aşadar, în hârtiile istorice europene intră, ca materiale structurale, trei produse biotice: fibrele liberiene de in sau cânepă, fibrele semincere de bumbac şi o substanţă de încleiere care este amidonul în Orientul Apropiat şi gelatina în Europa.

Pentru România este important modul în care se fabrica hârtia în Evul Mediu în Europa, deoarece marea majoritate a documentelor istorice şi a vechilor cărţi din colecţiile deţinute de muzee, biblioteci şi arhive sunt executate din asemenea hârtii. Hârtia s-a preparat manual până în anul 1670. Fibrele de in şi cânepă, iar mai târziu şi de bumbac, se obţineau din deşeuri vestimentare denumite cu termenul comun de cârpe sau zdrenţe. Din această cauză produsul s-a numit „hârtie de cârpe" sau „hârtie de zdrenţe". Tehnica era simplă, cu următoarele etape:

- Procurarea cârpelor de in, cânepă sau bumbac;
- Spălarea şi degresarea sau albirea executată, în mod obişnuit, în zeama de var;
- Fragmentarea preliminară şi măcinarea acestor materiale într-o piuă de piatră, cu apă, până când se obţinea o pastă omogenă numită pastă de hârtie; procesul de măcinare a dat centrelor de preparare a hârtiei numele de mori de hârtie; măcinarea pentru hârtie normală dura 6-8 ore, în timp ce pentru hârtiile cele mai fine timpul de măcinare se dubla;
- Turnarea pastei în „forma de hârtie" (sau forma de fabricare) care era în fapt o sită-suport de pânză sau de sârmă, întinsă pe un cadru de lemn; pentru aşezarea uniformă a stratului de pastă, la turnare, sita se ţinea jumătate în apă; la ridicarea sitei din apă, rămânea o pătură de fibre uniform distribuite care era recuperată prin descărcarea atentă, presată şi pusă la uscat; în alte variante sita se încărca cu fibre prin preluare dintr-un vas de mare capacitate în care se dispersa pasta de fibre la concentraţia dorită;

După uscare urma o nouă imersie a colii în soluţie de gelatină sau clei de oase şi iarăşi uscarea; această operaţiune se aplica hârtiei; „bună de

scris" deoarece hârtia „bună pentru tipar" rămânea neîncleiată, fiind supusă acestui proces după imprimare; trebuie să fie menţionat faptul că în colecţiile europene se găsesc adesea şi hârtii încleiate cu pastă de făină, aceasta provenind, probabil, din Orientul Apropiat.

- Presarea sau netezirea finală.

Producţia zilnică a unei mori de hârtie din sec. XVII nu depăşeşte câteva mii de coli.

Produsul finit putea să se prezinte sub 5 stări calitative iar hârtia era condiţionată în baloţi care se vindeau la preţuri diferenţiate. Această tehnică simplă producea hârtii de cârpe de o mare stabilitate în timp, deoarece materialele structurale erau foarte stabile şi durabile. În acest sens fibrele celulozice şi fibrele textile erau lungi şi stabile din punct de vedere chimic iar gelatina de încleiere avea propietăţi amfotere şi inactive.

Hârtia veche are o morfologie specifică, suprafaţa hârtiei este în mod evident fibroasă, lipsită complet de luciu. Fibrele lungi şi foarte lungi ale hârtiei sunt evidente mai ales la sfâşiere şi destrămare. Adesea hârtia prezintă o faţă inferioară cu urme evidente de sită şi o faţă superioară.

De asemenea, la hârtia veche marginile colii sunt neuniforme şi prezintă urmele de aşezare a pastei, adesea prin potrivire cu degetele, lângă peretele sitei. Cele mai evidente la hârtiile vechi sunt însă urmele sitei de turnare, vizibile prin transparenţă, respectiv vărgătura, căluşurile, şi filigranele.

Liniile dispuse vertical și orizontal în cele două imagini, și filigranul în ambele imagini

Vărgătura era reprezentată din firele de sârmă subţire, dispuse strâns unul lângă altul, din care era ţesută sita de turnare a colii. Căluşurile erau şipci de lemn sau fire de sârmă mai groase, dispuse perpendicular pe vărgătură, la intervale de cca. 25 mm, având rol de susţinere a vărgăturii. În urma turnării pastei pe sită, aceste linii se imprimau în coala rezultată, fiind

vizibile prin transparenţă. Din aceest motiv, hârtia veche se mai numeşte şi hârtie vărgată[4].

Filigrane (marcă de apă sau marcă de hârtie) în ambele imagini

Tot la hârtia veche este prezentă uneori „urma de cusătură", respectiv imaginea sârmei de cusătură folosită pentru fixarea vărgăturii pe căluşuri şi a filigranului pe sita de turnare. Calitatea şi provenienţa hârtiilor erau marcate prin filigrane foarte igenioase. Filigranul se mai numeşte marcă de apă sau marcă de hârtie.

Filigrane (marcă de apă sau marcă de hârtie) în ambele imagini indicând litere

Cele mai vechi filigrane europene se află pe o hârtie fabricată în 1282 în Italia şi constau din cruci şi cercuri simple[5]. În secolul XIV filigranul s-a răspândit aproape în întreaga Europă într-o mare varietate de modele şi imagini. În numeroase cazuri hârtia veche are şi un filigran complementar numit contramarcă sau filigran secundar pentru al deosebi de filigranul principal.

Contramarca este, de cele mai multe ori, alcătuită din iniţialele latine reprezentând numele proprietarului morii de hârtie, al meşterului sau al locului unde se află fabrica. Uneori contramarca este redată printr-o imagine simbolică cum este vulpea, semnul lui Hans Fuchs, coproprietar, alături de Johannes Benkner, al morii de hârtie înfiinţată la Braşov în anul 1546.

---

[4] Olteanu V, *Din istoria şi arta cărţii*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1992, p.185.
[5] *Ibidem*, p. 153.

Imagini cu filigrane, primul reprezentând o vulpe, semnul copropietarului morii de hârtie din Braşov

Studiul competent al filigranelor (tipologie, variante, dinamica uzurii etc.) reprezintă un mijloc important de datare a hârtiei vechi[6].

Filigran anul 1832, indicând fabricaţie hârtiei, precum şi un filigran ce indică o denumire

Unele hârtii moderne poartă adesea un filigran realizat prin aplicarea pe hârtie cu ajutorul unor falţuri gravate. Acesta este considerat un filigran artificial sau un pseudofiligran[7].

Creşterea cererii de hârtie, dar şi interesul asupra veniturilor realizate din această activitate, au determinat intervenţia marilor seniori şi a monarhilor în stăpânirea pieţii. Astfel morile de hârtie au aparţinut, în cea mai mare parte, stăpânilor locului şi a fost introdusă aşa numita, „dare de cârpe”, adică obligaţia locatarilor de a preda cantităţi stabilite de cârpe de in şi de bumbac.

Vorbind despre dezvoltarea ulterioară a fabricării hârtiei, introducerea maşinilor a fost ceva inevitabil, într-un moment în care revoluţia industrială se desfăşura din plin. Nicholas-Louis Robert a inventat în 1798 prima maşină cu aplicaţie practică pentru măcinat hârtia.

---

[6] Ghinoiu, I., *Prezentarea programului ProArt, în: „Sesiunea internaţională de restaurare-conservare”*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1997, pp. 40 - 43.
[7] Olteanu, V., *op. cit.*, p. 299.

Următoarele îmbunătăţiri tehnologice n-au constituit decât etape spre fabricarea hârtiei moderne, care în esenţă se reduc la diferite procedee de preparare a pastei, omogenizarea ei, tratarea cu chimicale, transformarea în foi continue pe cilindri, colorarea, încleierea, uscarea şi ambalarea pentru desfacere; toate acestea se realizează prin procese continue automate.

Cererea actuală foarte mare de hârtie nu poate fi acoperită decât dacă se foloseşte pe scară largă lemnul ca materie primă pentru celuloză. Dacă lemnul se transformă în pastă prin macerare, producţia este foarte mare din cauză că lignina este reţinută cam 25% din întreaga masă a pastei.

Dar aceasta constituie în acelaşi timp şi un dezavantaj serios deoarece descompunerea rapidă a ligninei prin oxidare cauzează hârtiei o deteriorare într-un timp scurt. În vederea obţinerii hârtiei de calitate superioară şi rezistentă în timp, pasta trebuie tratată şi albită prin mijloace chimice pentru îndepărtarea ligninei.

Necesitatea introducerii chimicalelor pentru finisare, face uneori posibilă descompunerea fibrelor de celuloză. Alaunul, utilizat ca adjuvant pentru dispersia fibrelor în apă şi pentru precipitarea colofoniului pe fibre, din cauza proprietăţilor sale acide, reprezintă un pericol pentru pasta mecanică, prin acidificarea ei.

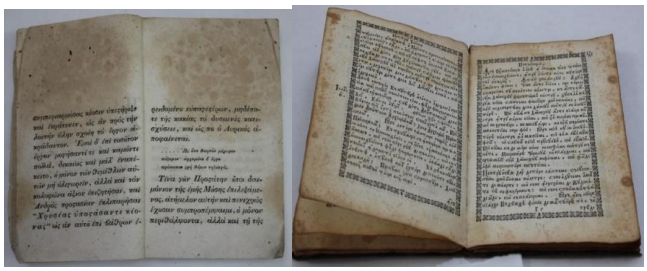

Hârtie tipărită după anul 1800,
degradare fizico-chimică datorată tehnologiei de fabricare

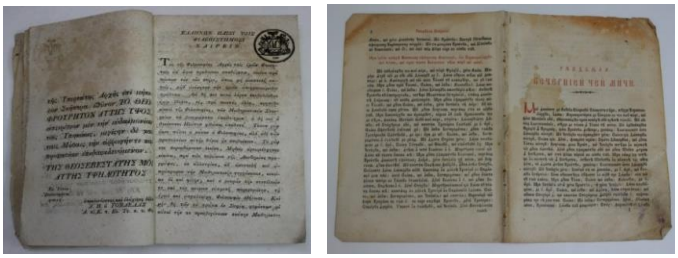

Hârtie tipărită după anul 1800, degradare fizico-chimică datorată tehnologiei de fabricare

Natura materiei prime utilizate și condițiile de fabricare (factorii interni sau endogeni) care provoacă distrucția polimerului celulozic în timpul procesului de îmbătrânire naturală, produce diverse defecte de structură la nivel molecular sau la nivel macromolecular (malformații în morfologia elementelor structurale, defecte de rețea cristalină, distorsiuni).

Acestea constituie așa numitele „puncte slabe” sau de minimă rezistență din masa materialului celulozic și care se manifestă sub forma unor tensiuni locale interne ce conduc la distrucții structurale. Defectele fie apar în procesele tehnologice de prelucrare, fie pot preexista în structura materialului celulozic din stare naturală când se manifestă sub forma unui punct preferențial al atacului distructiv, respectiv punctul de minimă rezistență de unde începe distrucția. În ceea ce privește rezistența la îmbătrânire a hârtiei, este de foarte mare importanță cunoașterea naturii materialului fibros utilizat la fabricarea acesteia. S-a stabilit următoarea serie descrescătoare din punct de vedere al durabilității: pastele din bumbac, pastele din cârpe, celuloza sulfat din rășinoase, celuloza sulfat din foioase, celuloza sulfit, pasta din maculatură, pastele mecanice.

Începând cu folosirea celulozei sulfit, dar mai ales a pastelor mecanice, a scăzut brusc durabilitatea hârtiilor. Celuloza sulfit are o stabilitate scăzută din cauza valorii mici a pH-ului extractului apos și acțiunii dure ca urmare a condițiilor acide în procesul de fierbere a fibrelor de celuloză.

Hârtia de ziar, este o hârtie cu durabilitate extrem de scăzută, ea se îngălbenește repede și devine fragilă, deoarece are la bază în principal pasta mecanică.

Hârtie de ziar fabricată după 1930,
din pastă mecanică cu o puternică degradare fizico-chimică (oxidare)

Durabilitatea unui material celulozic se poate aprecia prin determinarea conținutului de alfa celuloză, a indicelui de cupru al ligninei

reziduale. Stabilitatea la distrucție este cu atât mai mare cu cât gradul de polimerizare este mai ridicat.

În ceea ce privește compoziția fibroasă, există o părere preconceputa conform căreia pasta mecanică și celulozele de mare randament sunt principalele cauze ale îmbătrânirii hârtiei. Un rol mult mai important decât natura materialului fibros, în ceea ce privește rezistența la îmbătrânire a suporturilor papetare, îl are sistemul de încleiere folosit și cernelurile datorită compoziției lor. Rezistența la îmbătrânire trebuie studiată în mod sistematic și diferențiat, pe următoarele perioade: până la 1806, 1806-1990, după 1900, toate în corelație cu apariția procesului de încleiere în mediu neutru-alcalin și cu dezvoltarea chimizării hârtiei.

Moritz Illin a introdus o metodă simplă și eftină de încleiere în masă a hârtiei prin folosirea colofoniului ca atare, din anul 1807, apoi colofoniu saponificat care realizează condiții de încleiere alcalină. Impactul cel mai putenic asupra rezistenței în timp a hârtiei, s-a datorat după anul 1876, utilizării sulfatului de aluminiu în locul alaunului folosit inițial. Prin hidroliză sulfatul de aluminiu este principalul vinovat pentru scăderea rapidă a durabilității hârtiei fabricate după anul 1900. Sulfatul de aluminiu în hârtie reprezintă cauza principală pentru distrucția fibrelor.

Hârtie fabricată după anul 1900, cu o degradare fizico-chimică accentuată

Procesele care au loc în suporturile papetare în prezența sulfatului de aluminiu sunt complexe, deoarece se cunoaște că însăși celuloza pură suferă un proces de îmbătrânire, care are ca rezultat o creștere a acidității suporturilor, pusă în seama prezenței grupării carboxilice reziduale și a unor procese metabolice. Aciditatea conduce la micșorarea gradului de polimerizare a celulozei, care are ca efect micșorarea rezistenței mecanice.

Hârtiile fabricate în mediu acid, încleiate cu colofoniu, sunt supuse distrucției hidrolitice, acestea diferă doar prin momentul în care începe procesul de fragilizare a lor, deoarece acestea reprezintă rezultatul unui sistem cumulativ de efecte. În procesele de prezervare (conservare) a suporturilor, un loc important îl ocupă dezacidifierea hârtiilor, prin neutralizare, atât a acidității libere, cât și a celei legate chimic.

Procesele sunt complexe și solicită metode fizice și chimice care să nu afecteze structura și propietățile de suprafață și de interior (textura, distribuția materialelor de umplutură, aderența cernelurilor). Cernelurile ferogalice crează din cauza ionului Fe(III) acțiune cumulativă distructivă, din cauza pH-ului acid. Ca urmare, apare problema introducerii în masa suporturilor papetare a unor sisteme tampon pentru a neutraliza aciditatea provocată de procesele cumulative de îmbătrânire și pentru a le mări rezistența fotochimică.

Hârtiile încleiate în sistem alcalin, conțin ca material de umplutură carbonatul de calciu care poate neutraliza gazele acide prezente în atmosferă. În sistemele acide clasice de încleiere s-a folosit ca materiale de umplutră caolinul, acesta conține cuarț, care conferă o acțiune abrazivă ce slăbește și distruge hârtia la pliere și răsfoire.

Procesul de îmbătrânire este inevitabil, dar este necesară găsirea unor soluții pentru reducerea vitezei acestuia, astfel încât să crească durata de utilizare a hârtiilor. De mai mulți ani se folosește metoda de tratare a suprafețelor suporturilor papetare direct în procesul de fabricare, utilizând mașina de încleiere. Pentru a realiza acest proces se utilizează, numeroase substanțe chimice: amidonul, proteinele, CMC, caseina și altele.

Principiile științifice, pe care trebuie să le respecte restauratorii în munca lor, sunt importante și utile în bunul mers al procesului de restaurare-conservare supra patrimoniului. Aceste sunt:

-*Primum non nocere* - bunurile nu trebuie să fie afectate, sub nicio formă sau împrejurare, în cursul procesului de restaurare;

-respectarea integrității obiectului - intervențiile nu trebuie să înlăture, să diminueze, să falsifice sau să facă obscură valoarea obiectului sau părți ale acestuia;

-compatibilitatea materialelor - folosirea unor materiale similare celor originale sau, dacă acest lucru nu este posibil, materialele de substituire care se vor folosi trebuie să aibă propietăți fizico-chimice cât mai apropiate de cele originale; trebuie să fie utilizate materiale și substanțe care au fost testate un timp îndelungat și ale căror reacții au fost minuțios urmărite. Se cunosc din păcate efecte dezastruoase ale substanțelor și materialelor din comerț, neverificate în timp, care au fost folosite pe obiectele de patrimoniu și care au dus la deteriorarea acestora;

-reversibilitatea materialelor și substanțelor - se referă la folosirea unor materiale și substanțe care se pot înlătura ușor de pe piese, în cazul unor intervenții, ulterioare restaurării, fără a le afecta starea. În activitatea de conservare-restaurare se vor utiliza numai materiale și substanțe, care nu ar

modifica, prin efectele secundare, starea obiectelor sau patina acestora, imediat sau în timp;

-lizibilitatea intervenției - toate intervențiile făcute pe obiecte, trebuie să se poată distinge ușor, din punct de vedere al naturii, amplasării, completării zonelor lacunare etc., prin examinarea directă cu ajutorul radiațiilor U.V. și I.R., sau cu ajutorul documentației aflate în dosarul de restaurare.

Procedurile și tehnicile de restaurare utilizate nu au pus în pericol integritatea informației și cea fizică a pieselor, ci au oprit evoluția degradărilor redândule circuitului expozițional. Pe măsură ce evoluează, procesele de degradre afectează durabilitatea, ce reprezintă capacitatea de a rezista la deteriorarea prin utilizare, dar și permanența, ce se referă la gradul în care un obiect își păstrează intacte calitățile inițiale. Prezentarea detaliată a problemelor ridicate de conservarea și restaurarea acestor piese și felul cum acestea au fost remediate în urma studiului efectuat înainte, este o modalitate prin care se evidențiază rezultatele benefice ale restaurării. Restaurarea, stabilitatea condițiilor microclimatice, modul de depozitare sau etalare și supraveghere atentă a obiectului după restaurare, vor face ca acesta să aibă o viață cât mai lungă.

În ceea ce privește modalitatea de depozitare la cartea veche, trebuie să se țină cont de câteva aspecte legate de format, deoarece acestea de obicei au un format mare, iar la unele apar nepotriviri dimensionale între corpul cărții și copertă. Din această cauză, dacă depozitarea se face vertical, există posibilitatea apariției unor tensionări la nivelul cotorului care duc în timp la deteriorări de tip mecanic.

Totodată prin pătrunderea prafului și a umidității prin aceste zone deteriorate se pot crea degradări fizico-mecanice care duc la fragilizarea materialelor constituente. Pentru protejarea lor este nevoie de o desprăfuire și de încasetarea în cutii de carton neacide. Acest lucru are un rol foarte important în vederea conservării atât pentru îndepărtarea efectelor nocive ale prafului cât și prin faptul că încasetarea reduce în mod semnificativ variațiile de umiditate, dar și protejează cărțile de gazele poluante, praf și spori de mucegai.

Sistemul de climatizare are un rol hotărâtor. Trebuie subliniat faptul că în conservarea materialelor organice nu este esențială doar ținerea în limite a valorilor de temperatură și umiditate ci și stabilizarea acestora, variațiile fiind cele mai dăunătoare.

Lumina din interior trebuie să fie controlată, iar în cazul luminii naturale, pentru a stopa pătrunderea razelor de soare, la geamuri sunt plasate stoluri de culoare deschisă, cele de culoare închisă absorb radiațiile solare și le transformă în sursă de radiație termică. Cărțile trebuie protejate de

incidența luminii atât cele naturale cât și cele artificiale, tipul de iluminare din interior trebuie să fie amplasat la o distanță suficient de mare față de dulapurile unde sunt depozitate cărțile. Este necesară amplasarea în dulapuri a unor recipiente cu ulei esențial de busuioc/lavandă având efecte insecticide.

THE TECHNIQUE OF MAKING MANUAL AND MODERN PAPER, RESTORATION AND PREVENTIVE CONSERVATION MEASURES

-abstract-

Key words**:** paper, composition, degradation, restoration, preservation.

The paper deals with the production and composition of paper from the beginning to the present. The cause that led to the constant modification of the production technique, to the detriment of quality. At the same time, certain principles on restoration are presented, as well as certain rules to be observed regarding the preservation of books.

BIBLIOGRAFIE

Giovanni, A., *De Tutela librorum – La Conservation des Livres et des Documents D'archives,* ACRL, Suisse, 2004.

Stambulov, T., Manufacture, *Deteroration and Preservation of Leather*, I.C.O.M, 1969.

Știrban, S., *Conservarea preventivă a obiectelor arheologice pe suport organic,* Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2002.

Viñas, V., Viñas R., *Les techniques traditionelles de restauration: Une étude RAMP*, Paris, UNESCO, 1992.

Waterer, J., *A guide to the Conservation and Restauration of Objects made wholly or in part of Leather*, Bell, London, 1973.